

ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМГИЙН
СТАТИСТИКИЙН ХЭЛТЭС

ХҮН АМ, ОРОН СУУЦНЫ 2010 ОНЫ УЛСЫН ТООЛЛОГЫН НЭГДСЭН ДҮН:

ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМАГ

2012 он

DDC
310.92
X-822

МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДЭСНИЙ СТАТИСТИКИЙН ХОРОО

Монгол улс, Улаанбаатар хот
Сүхбаатар дүүрэг, Бага тойруу,
Засгийн газрын III байр
<http://www.nso.mn>
И-мэйл: nso@magicnet.mn

ISBN 978-99962-949-4-5

АГУУЛГА

Тайлан бичихэд оролцогчид.....	IV
Хүснэгтийн жагсаалт.....	V
Зургийн жагсаалт.....	VII
Хавсралт хүснэгтийн жагсаалт.....	VIII
Товчилсон үгийн тайлбар.....	X
ТАЛАРХАЛ.....	1
ӨМНӨХ ҮГ.....	2
Говь-Алтай аймгийн түүх,соёл, нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийн талаарх товч танилцуулга.....	3
НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ.	
Хүн ам, орон сууцны 2010 оны улсын тооллогыг зохион байгуулж явуулсан тухай.....	8
ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ.	
Хүн амын тоо, өсөлт, нас, хүйсийн бүтэц.....	28
ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ.	
Хүн амын иргэний, үндэс угсаа, шашин.....	36
ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ.	
Хүн амын сууршил, нягтрал.....	42
ТАВДУГААР БҮЛЭГ.	
Дотоод шилжих хөдөлгөөн, хотжилт.....	46
ЗУРГААДУГААР БҮЛЭГ.	
Боловсрол, бичиг үсгийн мэдлэг.....	56
ДОЛООДУГААР БҮЛЭГ.	
Өрх, гэр бүлийн байдал.....	66
НАЙМДУГААР БҮЛЭГ.	
Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн тоо, бүтэц.....	74
ЕСДҮГЭЭР БҮЛЭГ.	
Гар утас,интернет хэрэглэгчдийн тоо,бүтэц.....	80
АРАВДУГААР БҮЛЭГ.	
Эдийн засгийн идэвх.....	86
АРВАННЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ.	
Өрхийн орон сууцны төрөл, нөхцөл.....	100
Нэгдсэн дүгнэлт.....	111
Хавсралт.....	117

ТАЙЛАН БИЧИХЭД ОРОЛЦОГЧИД

НЭГ.УДИРДСАН

Шархүүгийн Амгаланбаяр

Цахилгааны инженер, төрийн удирдлагын магистр
Говь-Алтай аймгийн Засаг дарга

ХОЁР.БИЧИЖ БОЛОВСРУУЛСАН

Цэдэнгийн Нэрээдгарам

Худалдааны эдийн засагч- Статистикч
Статистикийн хэлтсийн дарга

Дүгэржавын Тунгалаг

Статистикч-Эдийн засагч, Бизнесийн удирдлагын магистр
Статистикийн хэлтсийн ахлах мэргэжилтэн

Чинчулууны Ууганбаяр

Статистикч, Бизнесийн удирдлагын магистр
Статистикийн хэлтсийн мэргэжилтэн

Бадарчийн Тогтохбаяр

Эдийн засагч-Нягтлан бодогч
Статистикийн хэлтсийн мэргэжилтэн

Ганболдын Батзориг

Статистикч
Статистикийн хэлтсийн мэргэжилтэн

Ганболдын Цэрэнлхам

Эдийн засагч-нягтлан бодогч, Бизнесийн удирдлагын магистр
Статистикийн хэлтсийн гэрээт ажилтан

Цэрэнбалжирын Самбуудаш

Төлөвлөгч, эдийн засагч, Удирдлагын ухааны магистр
Статистикийн хэлтсийн мэргэжилтэн

ГУРАВ. АРГА ЗҮЙН ЗӨВЛӨГӨӨ ӨГЧ, ХЯНАН ТОХИОЛДУУЛСАН

Цэнджавын Бадрах

Эдийн засагч
ҮСХ-ны зөвлөх

Түвшинтөрийн Жаргалсайхан

Хүн ам зүйч
ҮСХ-ны Хүн ам, орон сууцны тооллогын товчооны ажилтан

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт 2.1	Говь-Алтай аймгийн хүн амын тоо, тооллого явагдсан оноор.....	28
Хүснэгт 2.2	Хүн амын ердийн хөдөлгөөний үзүүлэлт, 2000-2010 он.....	29
Хүснэгт 2.3	Сумдын хүн амын өсөлт, хувиар, 1979-1989, 1989-2000, 2000-2010 он.....	30
Хүснэгт 2.4	Хүн амын тоо насны бүлэг, хүйсээр, хүйсийн харьцаа, 2000,2010 он.....	31
Хүснэгт 2.5	Сумдын хүн амын тоо, хүйсээр, хүйсийн харьцаа, 2000,2010 он.....	32
Хүснэгт 2.6	Хот хөдөөгийн хүн амын тоо, хүйсээр, хүйсийн харьцаа, 2000,2010 он.....	33
Хүснэгт 2.7	Хүн амын насны бүтцийн зарим голлох үзүүлэлтүүд, 1989, 2000, 2010 он.....	34
Хүснэгт 3.1	Говь-Алтай аймгийн хүн ам, гадаадын харьяат иргэдийн нас, хүйсийн бүтэц, хувиар, 2010 он.....	37
Хүснэгт 3.2	Говь-Алтай аймгийн харьяат иргэдийн тоо, үндэс, угсаа, хувиар, 2000, 2010 он.....	37
Хүснэгт 3.3	Хүн амын тоо, үндэс, угсаа, насны бүлэг, хувиар, 2010 он	37
Хүснэгт 3.4	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын шашин шүтлэгийн байдал, шашны төрөл, хүйс, хувиар, 2010 он.....	38
Хүснэгт 3.5	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын шашин шүтлэг, үндэс угсаа, шашны төрөл, хувиар, 2010 он.....	39
Хүснэгт 4.1	Хүн амын тоо, сумаар, хувиар, 2000,2010 он.....	42
Хүснэгт 4.2	Хүн амын тоо, нягтрал, сумаар, хувиар, 2000,2010 он.....	43
Хүснэгт 5.1	Төрснөөс хойших шилжилт хөдөлгөөнд оролцогчдын тоо, 2010 он	43
Хүснэгт 5.2	Төрснөөс хойших шилжилт хөдөлгөөнд оролцогчдын тоо, хүйсээр, 2010 он	49
Хүснэгт 5.3	Төрснөөс хойших шилжилт хөдөлгөөнд оролцогчдын тоо, аймгаар, 2010 он	
Хүснэгт 5.4	Таван жилийн өмнө шилжих хөдөлгөөнд оролцогчдын тоо, таван жилийн өмнө амьдарч байсан аймгаар, 2010 он	50
Хүснэгт 5.5	Таван жилийн өмнө шилжих хөдөлгөөнд оролцогсон тав, түүнээс дээш насны хүн амын тоо, хүйсээр, 2010 он.....	50
Хүснэгт 5.6	Нэг жилийн өмнө шилжих хөдөлгөөнд оролцогчдын тоо, байнга амьдарч байсан аймгаар, 2010 он	51
Хүснэгт 5.7	Сүүлчийн нэг жилд шилжигсэд, насны бүлэг, хүйс, хувиар, 2010 он	52
Хүснэгт 5.8	Хотын хүн амын тоо, бүс нутаг аймаг нийслэл, өсөлт, хувиар, 2010 он.....	53
Хүснэгт 6.1	Арав, түүнээс дээш насны хүн амын тоо, боловсролын түвшин, хүйс, хувиар, 2000, 2010 он.....	57
Хүснэгт 6.2	Зургаа түүнээс дээш насны хүн амын боловсролын түвшин, хот, хөдөө, хүйс, хувиар, 2010 он.....	57
Хүснэгт 6.3	Арав, түүнээс дээш насны хүн амын тоо, насны бүлэг, боловсролын түвшин, хувиар, 2010 он	58
Хүснэгт 6.4	Арван тав түүнээс дээш насны хүн амын тоо, бичиг үсгийн мэдлэг, хот, хөдөө, хүйс, 2000, 2010 он.....	60
Хүснэгт 6.5	Зургаагаас хорин есөн насны хүн амын сургуульд хамрагдалт, нас, хүйс, хувиар, 2010 он	61
Хүснэгт 6.6	Зургаагаас хорин есөн насны хүн амын сургуульд хамрагдалт, хот, хөдөө, хүйс, хувиар, 2010 он.....	62
Хүснэгт 6.7	Сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдалт , нас, хот, хөдөө, хувиар, 2010 он	63
Хүснэгт 7.1	Өрхийн тоо, хот, хөдөө, хувиар, 2000, 2010 он.....	66

Хүмүүнд төр эрхэт, Төрд хүмүүн эрдэнэ

Хүснэгт 7.2	Өрхийн тоо, хот, хөдөө, өрхийн хэлбэр, хувиар, 2010 он.....	67
Хүснэгт 7.3	Өрхийн тоо, хот, хөдөө, ам бүлийн тоо, хувиар, 2010 он	67
Хүснэгт 7.4	Өрхийн тоо, сумаар, ам бүлийн тоо , хувиар, 2010 он.....	68
Хүснэгт 7.5	Өрхийн тоо, өрхийн тэргүүлэгчийн хүйс, хот, хөдөө , хувиар, 2010 он.....	68
Хүснэгт 7.6	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын тоо, гэр бүлийн байдал, хүйс хувиар, 1989,2000, 2010 он.....	69
Хүснэгт 7.7	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын гэр бүлийн байдал, хүйс, хувиар, 2010 он.....	69
Хүснэгт 7.8	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын гэрлэлтийн байдал, насны бүлэг, хүйс, хувиар, 2010 он.....	71
Хүснэгт 8.1	Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний тоо, насны бүлэг, хүйс, хувиар, 2010 он.....	74
Хүснэгт 8.2	Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний тоо, сумаар, хүйс, хувиар, 2010 он.....	75
Хүснэгт 8.3	Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний тоо, хүйс, хөгжлийн бэрхшээлийн хэлбэр, төрөл, хувиар, 2010 он.....	76
Хүснэгт 10.1	Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, хот, хөдөө, хувиар, 2010 он.....	86
Хүснэгт 10.2	Арван тав түүнээс дээш насны хүн амын тоо, эдийн засгийн идэвх, насны бүлэг, хүйс, хувиар, 2010 он.....	88
Хүснэгт 10.3	Ажил эрхэлдэг хүн амын тоо, хүйс, хувиар, 2000, 2010 он.....	90
Хүснэгт 10.4	Арван тав түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн амын тоо, насны бүлэг,хүйсээр, 2000, 2010 он.....	90
Хүснэгт 10.5	Арван тав түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн ам, ажил мэргэжлийн ангилал, хүйс, хувиар, 2010 он.....	91
Хүснэгт 10.6	Арван тав түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн ам, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар, хувиар, 2010 он.....	92
Хүснэгт 10.7	Арван тав түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн ам, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар, хот, хөдөө, хувиар, 2010 он.....	94
Хүснэгт 10.8	Ажил эрхэлдэг хүн амын ажил эрхлэлтийн байдал, хүйсээр, хувиар, 2000, 2010 он ..	95
Хүснэгт 10.9	Ажилгүйдлийн түвшин, хүйс, хот, хөдөөгөөр, 2010 он.....	95
Хүснэгт 10.10	Арван тав, түүнээс дээш насны эдийн засгийн идэвхгүй хүн амын тоо, ажил эрхлээгүй байгаа шалтгаан, хүйсээр, 2010 он.....	96
Хүснэгт 10.11	Арван тав, түүнээс дээш насны эдийн засгийн идэвхгүй хүн амын тоо, насны бүлэг, ажил эрхлээгүй шалтгаанаар, 2010 он.....	97
Хүснэгт 11.1	Өрхийн тоо, сууцны төрөл, хот,хөдөө, хувиар, 2010 он.....	100
Хүснэгт 11.2	Өрхийн тоо, сууцны төрөл, хувиар, 2000, 2010 он.....	101
Хүснэгт 11.3	Өрхийн тоо, сууцны төрөл, байршил, хувиар, 2010 он.....	101
Хүснэгт 11.4	Өрхийн тоо, сууцны өмчийн хэлбэр, сууцны төрөл, хувиар, 2010 он.....	102
Хүснэгт 11.5	Өрхийн тоо, сууцны өмчийн хэлбэр, хот хөдөө, хувиар, 2010 он.....	102
Хүснэгт 11.6	Өрхийн тоо, сууцны эзэмшлийн хэлбэр, хот хөдөө, хувиар, 2010 он.....	103
Хүснэгт 11.7	Өрхийн тоо, цахилгааны эх үүсвэр, хувиар, 2010 он.....	103
Хүснэгт 11.8	Гэрт амьдардаг өрхийн тоо, ам бүлийн тоо, гэрийн ханын тоо, хувиар, 2010 он.....	104
Хүснэгт 11.9	Гэрт амьдардаг өрхийн тоо, ахуйн нөхцөлийн зарим үзүүлэлт, хот, хөдөө, хувиар, 2010 он.....	104
Хүснэгт 11.10	Байшинд амьдардаг өрхийн тоо, сууцны талбайн хэмжээ, хувиар, 2010 он.....	106
Хүснэгт 11.11	Байшинд амьдардаг өрхийн тоо, ам бүлийн тоо, өрөөний тоо, хувиар, 2010 он	106
Хүснэгт 11.12	Байшинд амьдардаг өрхийн тоо, халаалтын төрөл, хот, хөдөө, хувиар, 2000, 2010 он.....	107
Хүснэгт 11.13	Байшинд амьдардаг өрхийн тоо, усан хангамжийн төрөл, хувиар, 2010 он.....	107
Хүснэгт 11.14	Байшинд амьдардаг өрхийн ахуйн нөхцлийн зарим үзүүлэлт, хувиар, 2000, 2010 он.....	108

ЗҮРГИЙН ЖАГСААЛТ

Зураг 1.1	Хүн ам, орон сууцны 2010 оны улсын тооллогын удирдлага зохион байгуулалтын бүтэц.....	16
Зураг 2.1	Говь-Алтай аймгийн суурин хүн амын тоо, 2010 он.....	28
Зураг 2.2	Хүн амын 1956-2010 оны тооллого хоорондын жилийн дундаж өсөлт, хувиар	29
Зураг 2.3	Хүн амын нас хүйсийн суврга, 2000, 2010 он.....	32
Зураг 2.4	Хүн амын насны бүтэц, хувиар, 1989, 2000, 2010 он	33
Зураг 3.1	Хүн амын тоо, иргэний харьяалалаар, 2010 он.....	36
Зураг 3.2	Говь-Алтай аймгийн оршин суугаа гадаадын харьяат иргэд, улсаар, хувиар, 2010 он.....	36
Зураг 3.3	Гадаадын харьяат иргэдийн эдийн засгийн ажиллагаа, хувиар, 2010 он	38
Зураг 3.4	Арван тав, түүнээс дээш насны шашинтангууд, шашны төрөл, хувиар, 2010 он	38
Зураг 5.1	Төрснөөс хойших дотоод шилжилт хөдөлгөөн, 2010 он.....	46
Зураг 5.2	Сүүлчийн таван жилийн дотоод шилжих хөдөлгөөн, 2010 он.....	47
Зураг 5.3	Сүүлчийн нэг жилийн дотоод шилжих хөдөлгөөн, 2010 он.....	48
Зураг 5.4	Сүүлчийн нэг жилд шилжигсэд, насны бүлэг, хүйсээр, 2010 он.....	52
Зураг 6.1	Дээд боловсролтой хүн ам, насны бүлэг, хүйс, 2010 он.....	59
Зураг 6.2	Хүн амын тоо, боловсрол, бичиг үсгийн мэдлэгээр, 2010 он.....	59
Зураг 6.3	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амд бичиг үсэг мэддэггүй хүн амын эзлэх хувь, насны бүлгээр, 2010 он.....	60
Зураг 6.4	Сургуульд суралцагчдын хүйсийн харьцаа, насны бүлгээр, 2010 он.....	63
Зураг 7.1	Өрх, өрхөд хамааралгүй тоологдсон хүн амын тоо, 2010 он.....	66
Зураг 7.2	Өрхийн тоо, хэлбэрээр, 2010 он.....	67
Зураг 7.3	Анхны гэрлэлтийн дундаж нас.....	70
Зураг 7.4	Гэр бүлээ цуцалсан хүн амын хувь, насны бүлэг, хүйсээр, 2010 он.....	71
Зураг 8.1	Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний нас, хүйсийн суврга, 2010 он	75
Зураг 8.2	Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний тоо, бэрхшээлийн төрөл, хүйс, хувиар, 2010 он.....	76
Зураг 8.3	Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний тоо, төрөл, хэлбэрээр, хувиар, 2010 он.....	77
Зураг 9.1	Гар утас хэрэглэгчдийн нас, хүйсийн суварга, 2010 он.....	80
Зураг 9.2	Зургаа, түүнээс дээш насны хүн амын интернет хэрэглээ, хувиар, 2010 он.....	81
Зураг 9.3	Интернет хэрэглэгчдийн нас, хүйсийн суварга, 2010 он.....	82
Зураг 10.1	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвхийн талаарх асуултын хариултын бүдүүвч, 2010 он	86
Зураг 10.2	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвх, хувиар, 2010 он	87
Зураг 10.3	Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, насны бүлэг, хүйсээр, 2010 он.....	88
Зураг 10.4	Хүн амын эдийн засгийн идэвх, хувиар, 2010 он.....	89
Зураг 10.5	Ажилгүйдлийн түвшин, насны бүлэг, хүйсээр, хувиар, 2010 он.....	96

ХАВСРАЛТ ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт 1.	Говь-Алтай аймгийн хүн амын тоо*, сум, насны бүлэг, хүйсээр, 2010 он.....	118
Хүснэгт 1А.	Говь-Алтай аймгийн хотын хүн амын тоо*, сум, насны бүлэг, хүйсээр, 2010 он.....	121
Хүснэгт 1Б.	Говь-Алтай аймгийн хөдөөгийн суурин хүн амын тоо*, сум, насны бүлэг, хүйсээр, 2010 он.....	122
Хүснэгт 2.	Говь-Алтай аймгийн суурин хүн ам, сум, насны бүлэг, хүйс, хувиар, 2010 он	125
Хүснэгт 2А.	Говь-Алтай аймгийн төвийн хүн ам, сум, насны бүлэг, хүйс, хувиар, 2010 он	126
Хүснэгт 2Б.	Говь-Алтай аймгийн хөдөөгийн суурин хүн ам, сум, насны бүлэг, хүйс, хувиар, 2010 он.....	126
Хүснэгт 3.	Говь-Алтай аймгийн арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын тоо, гэр бүлийн байдал, насны бүлэг, хүйсээр, 2010 он.....	127
Хүснэгт 3А.	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын тоо, гэр бүлийн байдал, насны бүлэг, хот, хөдөөгөөр, 2010 он.....	127
Хүснэгт 4.	Суурин хүн амын тоо*, харьяалал, үндэс угсаа, хүйс, хот, хөдөөгөөр, 2010 он.....	128
Хүснэгт 5.	Хүн амын төрснөөс хойших шилжих хөдөлгөөн, аймаг, нийслэл, хүйсээр, 2010 он.....	129
Хүснэгт 6.	Хүн амын тоо, төрсөн болон тооллогын үед байнга оршин суугаа аймаг, нийслэлээр, 2010 он.....	131
Хүснэгт 7.	Тав, түүнээс дээш насны хүн амын сүүлийн 5 жилийн шилжих хөдөлгөөн, аймаг, нийслэл, хүйсээр, 2010 он.....	132
Хүснэгт 8.	Хүн амын сүүлийн 1 жилийн шилжих хөдөлгөөн, аймаг, нийслэл, хүйсээр, 2010 он.....	133
Хүснэгт 9.	Зургаа ба түүнээс дээш насны суурин хүн амын тоо , сум , боловсролын түвшин, хүйсээр 2010 он.....	134
Хүснэгт 10.	Зургаа ба түүнээс дээш насны суурин хүн амын тоо , насны бүлэг ,хүйс, боловсролын түвшин , 2010 он.....	138
Хүснэгт 11.	15 түүнээс дээш насны хүн ам боловсролын түвшин, насны бүлэг, хот хөдөөгөөр , 2010 он.....	139
Хүснэгт 12.	2-39 насны суурин хүн амын тоо , нас , сургуульд сурдаг (цэцэрлэгт хүмүүждэг).....	140
Хүснэгт 13.	Зургаа ба түүнээс дээш насны суурин хүн амын тоо, боловсролын түвшин, бичиг үсгийн мэдлэг, хот, хөдөө, хүйсээр.....	141
Хүснэгт 14.	Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний тоо , насны бүлэг, хөгжлийн бэрхшээлийн хэлбэрээр, 2010 он.....	142
Хүснэгт 15.	Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний тоо, сум , хөгжлийн бэрхшээлийн төрөл хэлбэрээр, 2010 он.....	143
Хүснэгт 16.	Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний тоо, сум , насны бүлгээр , 2010 он.....	144
Хүснэгт 17.	Хөгжлийн бэрхшээлтэй 15 ба түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэггүй суурин хүн амын тоо, ажил эрхэлдэггүй үндсэн шалтгаанаар, 2010 он.....	145
Хүснэгт 18.	Хөгжлийн бэрхшээлтэй 15 ба түүнээс дээш насны хүн амын тоо, насны бүлэг, гэрлэлтийн байдлаар.....	149
Хүснэгт 19 .	Хөгжлийн бэрхшээлтэй 15 ба түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг суурин хүн амын тоо, насны бүлэг, хөдөлмөр эрхлэлтийн байдлаар.....	151
Хүснэгт 20.	түүнээс дээш насны хөгжлийн бэрхшээлтэй суурин хүн амын тоо, хөгжлийн бэрхшээлийн хэлбэр, төрөл, гар утас, интернетийн хэрэглээ, хүйсээр.....	152
Хүснэгт 21.	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвх, хүйс, насны бүлгээр, 2010 он.....	153

Хүснэгт 21А.	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвх, хот, хөдөө, насны бүлгээр, 2010 он.....	154
Хүснэгт 22.	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвх, сумдаар, 2010 он.....	155
Хүснэгт 22А.	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвх, хүйс, сумдаар, 2010 он.....	156
Хүснэгт 23.	Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн амын тоо, ажил, мэргэжлийн ангилал, хот, хөдөө, хүйс, 2010 он.....	158
Хүснэгт 24.	Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн амын тоо, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын ангилал, хот, хөдөө, хүйсээр, 2010 он.....	161
Хүснэгт 25.	Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн амын тоо, хүйс, насны бүлэг, ажил эрхлэлтийн байдлаар, 2010 он.....	162
Хүснэгт 26.	Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн амын тоо, сумдаар, боловсролын түвшингөөр, 2010 он.....	163
Хүснэгт 27.	Арван тав, түүнээс дээш насны ажилгүйчүүдийн тоо, ажил эрхлээгүй шалтгаан, сумдаар, 2010 он.....	163
Хүснэгт 28.	Гэрт амьдардаг өрхийн тоо, ахуйн нөхцөл, хот, хөдөөгөөр, 2010 он.....	164
Хүснэгт 29.	Байшинд амьдардаг өрхийн тоо, аймаг, нийслэл, өрөөний тоогоор, 2010 он.....	165
Хүснэгт 30.	Байшинд амьдардаг өрхийн тоо, ахуйн нөхцөл, байшингийн төрөл, хот, хөдөөгөөр, 2010 он.....	166
Хүснэгт 31.	Байшинд амьдардаг өрхийн тоо, ахуйн нөхцөл, байшингийн төрөл, хот, хөдөөгөөр, 2010 он.....	167
Хүснэгт 32.	Гар утас хэрэглэдэг, 6, түүнээс дээш насны хүн амын тоо, боловсролын түвшин, бичиг үсгийн мэдлэг, хүйс, хувиар, 2010 он.....	171
Хүснэгт 33.	Интернет хэрэглэдэг, 6, түүнээс дээш насны хүн амын тоо, боловсролын түвшин, бичиг үсгийн мэдлэг, хүйс, хувиар, 2010 он.....	172
Хүснэгт 34.	Гар утас хэрэглэдэг 15, түүнээс дээш насны хүн амын тоо, хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал, хүйс, хувиар, 2010 он.....	172
Хүснэгт 35.	Интернет хэрэглэдэг 15, түүнээс дээш насны хүн амын тоо, хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал, хүйс, хувиар, 2010 он.....	173

Хүмүүнд төр эрхэт, Төрд хүмүүн эрдэнэ

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ТАЙЛБАР

БНМАУ	Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улс
БНХАУ	Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс
ГХБХБГ	Газрын харилцаа барилга хот багуулалтын газар
ГИХАЭГ	Гадаадын Иргэн Харьяатын Асуудал Эрхлэх Газар
ЗДТГ	Засаг Даргын Тамгын Газар
ЗХУ	Зөвлөлт Холбоот Улс
ИТХ	Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал
МСҮТ	Мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төв
МХЗ	Мянганы хөгжлийн зорилт
НҮБ	Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага
УИХ	Улсын Их Хурал
ҮСХ	Үндэсний Статистикийн Хороо
ХАА	Хөдөө аж ахуй
ХАОСТ	Хүн Ам, Орон Сууцны Тооллого
ХААН	Хөдөө Аж Ахуйн Нэгдэл

ТАЛАРХАЛ

Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын улс орнууд 10 жил тутамд хүн амаа тоолж байх тухай зөвлөмжийг хэрэгжүүлж Монгол Улс хүн амын ээлжит тооллогоо “Хүмүүнд төр эрхэм, төрд хүмүүн эрдэнэ” уриан дор 2010 оны 11 дүгээр сарын 11-17-ны өдрүүдэд амжилттай зохион байгуулж явуулсан билээ.

Энэ тооллого нь Монгол Улсын хувьд “Хүн ам, орон сууцны улсын тооллогын тухай” хуулийн хүрээнд XXI зууны анхны тооллого, улсын 10 дахь удаагийн тооллого байсан нь онцлогтой.

Уг тооллого нь хуулиар хүлээсэн үүргийнхээ дагуу төр, засгийн бүх шатны байгууллагууд, ажилтнууд, иргэдийн идэвхтэй оролцоонд тулгуурласан бэлтгэл, зохион байгуулалт сайтай, богино хугацаанд, орчин үеийн холбоо мэдээллийн сүлжээ ашиглаж хийгдсэн чухал арга хэмжээ болсон.

Тооллогын үр дүнгээр боловсруулан гаргаж байгаа мэдээлэл нь улсын болоод аймгийн нийгэм, эдийн засгийг хөгжүүлэх бодлого боловсруулахад хүний хүчин зүйлийн нөлөөг тооцох, хүн амын талаар баримтлах бодлого, чиглэлд үнэтэй мэдээлэл болох эх үүсвэр болсон төдийгүй өмнөх тооллогуудаас илүү өргөн хүрээг хамарсан, харьцуулах, жиших, дүгнэлт гаргах өргөн боломжтой материал бүрдүүлсэн өндөр ач холбогдолтой болсон гэж Алтайчууд бид үзэж байна.

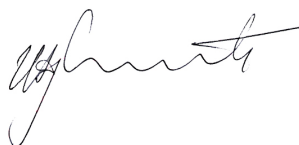
Улсын болоод аймгийн хөгжлийн бодлогын төвд хүн байх нь ойлгомжтой бөгөөд хүн л өөрөө хөгжлийг бий болгож хөгжил нь хүн амынхаа сайн сайханд чиглэгдэх ёстой.

Тооллого зохион байгуулахад шаардлагатай санхүүгийн эх үүсвэрийг нарийвчлан тооцож тусгасан нь уг ажлыг сурталчлах, мэргэжлийн хүмүүсийг татан оролцуулах, холбогдох материал хэрэгслээр хангахад элдэв бэрхшээл гаргаагүй төдийгүй энэ ажлыг богино хугацаанд явуулах бололцоо бүрдүүлсэн нь сайшаалтай юм.

Хүн ам, орон сууцны тооллогын бэлтгэгдсэн энэхүү мэдээлэл нь зөвхөн албан ажилд төдийгүй нийт иргэдийн мэдээллийн онцгой чухал эх сурвалж болох учиртай. Энэ ажлыг үр дүнтэй зохион байгуулахад үүргээ ухамсарлаж, ажилдаа чин сэтгэлээсээ хандсан бүх шатны тооллогын комисс, түр товчооны ажилтнууд, тоологч, шалгагч, Засаг дарга нарт аймгийн ИТХ-ын Тэргүүлэгчдийн өмнөөс баяр хүргэж, талархал дэвшүүлье.

Тооллогын ажлыг богино хугацаанд чанартай зохион байгуулахад мэргэжлийн, шуурхай удирдлагаар хангаж, мэдээллийг боловсруулан гаргахад гол үүрэг гүйцэтгэсэн Үндэсний статистикийн хороо, аймгийн Засаг даргын дэргэдэх Статистикийн хэлтсийн хамт олон, тэдний ажлыг сум, орон нутагт хариуцан гүйцэтгэдэг ажилтнуудад талархал илэрхийлж, цаашдын ажилд амжилт хүсье.

АЙМГИЙН ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН
ХУРЛЫН ДАРГА

Ш.ЭРДЭНЭБАТ

ӨМНӨХ ҮГ

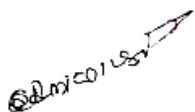
Монгол улс түүний дотор Говь-Алтай аймгийн хувьд 2010 он нилээд онцлог жил болсон билээ. НҮБ-аас аливаа улс орнууд хүн амаа 10 жил тутамд тоолж байх тухай зөвлөмжийг хэрэгжүүлж шинэ зууны гарааны 10 жилд хүн амаа амжилттай тооллоо. Энэхүү тооллого нь манай улсын тухайд анх удаа “Хүн ам, орон сууцны улсын тооллогын тухай” Монгол улсын хуулийг 2008 онд Улсын Их Хурлаас батлан тооллогын хамрах хүрээ, бүтэц, эдийн засаг, санхүүгийн баталгааг хангах, мэдээлэл цуглуулах, боловсруулах асуудлуудыг багтаасан, тооллого явуулах эрх зүйн орчныг бий болгосон хүрээнд хийгдсэн чухал арга хэмжээ болсон юм.

Мөн XXI зууны шинжлэх ухаан, технологийн үсрэнгүй хөгжлийн үед болж, тооцон бодох техник хэрэгсэл, ажиллах хүч, газрын зураг, мэдээллийн өргөн сүлжээ ашиглаж богино хугацаанд явуулсан нь Монгол Улс, аймгийн нийгэм, эдийн засаг, хүн ам зүйн ирээдүйн бодлого тодорхойлох өндөр ач холбогдол бүхий суурь материал бэлтгэгдсэн болох нь ойлгомжтой юм. Монгол Улс анх удаа 6 сараас дээш хугацаагаар гадаадад суугаа иргэдээ интернетээр тоолж шинжлэх ухаан, техникийн боломжийг ашигласан нь нэг давуу тал, онцлог байлаа. 2010 оны Хүн ам, орон сууцны тооллого нь Монгол Улсын хэмжээнд Монгол Улсын Ерөнхий сайд, зарим яамд, бүх аймаг, нийслэлд тооллого зохион байгуулах чиг үүрэг бүхий комиссыг тухайн шатны Засаг даргаар ахлуулан байгуулж, аймаг, нийслэл, сум, дүүрэг, баг, хороо бүр тооллогын түр товчоодыг байгуулж шаардлагатай хүн хүч, байр, унаа, шатахуунаар хангаж, тооллогын ажилтныг сурган бэлтгэсэн зэрэг зохион байгуулалтын болон бэлтгэл ажлыг сайн хангасан нь энэ ажлын чана рт сайнаар нөлөөлсөн юм. Хүн ам, орон сууцны тооллогын анхдагч материал Монгол Улсын Үндэсний статистикийн хороонд мэргэжлийн түвшинд боловсруулж, олон нийтийн хүртээл болж байгаа нь нийгэм, эдийн засгийн өндөр ач холбогдолтой болсныг тэмдэглэж байна. Аймаг, орон нутгийн хэмжээнд энэ ажлыг зохион байгуулсан бүх шатны Засаг дарга нар, гардан гүйцэтгэсэн төрийн албан хаагчид, аймгийн Статистикийн хэлтсийн ажилтнууд, тоологч, шалгагч нарт талархах нь зүйтэй. Үндэсний Статистикийн Хорооноос гаргасан аргачлал, программ хангамжийн дагуу тус аймгийн материалыг аймагтаа боловсруулан нийтийн хүртээл болгож байгаа нь ихээхэн ач холбогдолтой гарын авлага болсон гэдэгт итгэлтэй байна.

Энэ товхимолд аймгийн ИТХ-ын даргын талархал, үнэлгээ, хүн амын тоог харуулсан зураглал, аймгийн түүх, соёл, нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийн талаарх танилцуулга, тооллогын бэлтгэл, зохион байгуулалт, тооллогын үр дүнд боловсрогдож гарсан тоон мэдээллүүдийг өмнөх тооллого болон улс, бусад аймгуудтай харьцуулах жиших байдлаар харж дүгнэлт, судалгаа гаргах боломжтой байдлаар харуулсан нийтдээ 11 бүлэгт багтаасан мэдээллийн эх үүсвэр болох зорилгыг агуулсан баримт бичиг юм.

Дээрх бүлгүүдэд тооллогын зохион байгуулалтаас эхлээд хүн амын тоо, нас, хүйсийн бүтэц, иргэний харьяалал, суурьшил, нягтрал, хөдөлгөөн, боловсрол, өрх, гэр бүлийн байдал, орон сууцны төрөл, нөхцлийг тодорхой харуулсан тоон мэдээллүүд багтсан учраас энэ чиглэлээр бодлого боловсруулах, судалгаа хийх, ажил хэрэгтээ өргөн ашиглах бололцоотой гэж үзэж байна. Энэ товхимлыг албан ажил, хувийн хэрэгцээндээ өргөн ашиглах албан хаагчид, иргэд та бүхний ажил үйлсэд амжилт хүсч, сайн сайхан бүхнийг хүсэн ерөөе.

АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГА

Ш.АМГАЛАНБАЯР

ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМГИЙН ТҮҮХ, СОЁЛ, НИЙГЭМ, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ХӨГЖЛИЙН ТАЛААРХ ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Одоогийн Говь-Алтай аймаг нь 1550-1691 оны үед халхын баруун гар Засагт хан аймагт Засагт ханы хошуу, Хотгойдын Убаш хун тайжийн хошуу, Урианхайн хошуу, Сартуулийн хошуу гэсэн 4 хошуу байжээ. Засагт ханы хошуунд Бэсүд, Гурван олхонууд, хоёр Эржигэн зэрэг хожмоо арван хошуу болж бутарсан нутгийн ардууд багтаж байсан байна. Засагт хан гэдэг алдар 16 дугаар зууны үед гарсан тухай түүх шастирт тэмдэглэгджээ. Богд хаант улсын үед Засагт хан аймаг нь баруун талаараа Ховдын хязгаар, Дөрвөдийн үнэн Зоригт ханы аймаг, Дөрвөдийн Тогос хүлэг далай ханы аймаг, хойгуураа Хөвсгөлийн хязгаар, зүүн болон зүүн хойд талаараа Сайн ноён хан аймаг, урдуураа БНХАУ-ын Шиньжан, Ганьсу мужаар хиллэдэг байжээ. Одоогийн газар нутаг, засаг захиргааны хуваариар бол Говь-Алтай, Завхан аймгууд бүтнээрээ, Ховд, Увс, Хөвсгөл, Баянхонгор, Өмнөговь аймгийн зарим сумдыг хамарч байв. Түүхийн аль ч цаг үед засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн хуваарь байнга өөрчлөгдөж ирсэн байдаг билээ. 1923 оны 8 дугаар сарын 14-нд Монгол улсын Засгийн газар Түр цагийн хурлаар Засагт хан аймгийг Хантайшир уулын аймаг нэртэйгээр өөрчлөн зохион байгуулсан нь одоогийн Говь-Алтай, Завхан аймгуудын үндэс суурь тавигдсан түүхтэй. Аймгийн их хурлыг 1924 онд жинхэнэ ёсоор хуралдуулж аймгийн Яамыг байгуулжээ. Аймгийн их хурал хуралдаж сонгогдсон анхны чуулганы дарга нь Засагт хан аймгийн Цогтой вангийн хошууны ноён, тэр үеийн аймгийн чуулган дарга байсан Дамдин-Абиша байжээ.

Аймгийн Яам, хошуудын гол үйл ажиллагаа нь шинээр байгуулагдсан засаг захиргааны байгууллагыг мэдлэг чадвартай ард гаралтай хүнээр бэхжүүлэх, хүн ам, мал хөрөнгийн тооллого явуулах, улс төр, зохион байгуулалтын шинжтэй арга хэмжээнүүдийг шуурхай авч хэрэгжүүлэхэд чиглэж байлаа.

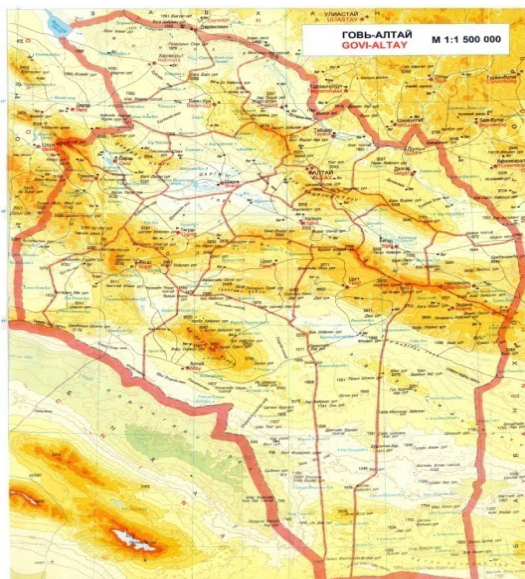
Тус аймгийн хошуудын дотор байсан жижиг хошуудыг нэгтгэх, шавиудыг сум болгон өөрчилж харьяалагдаж байсан хошуудад нэгтгэж эхэлсэн байна. Дээрх зохион байгуулалтаар төдийлэн удсангүй 1931 оны 2 дугаар сарын 18-ны 7 дугаар тогтоолоор засаг захиргааны нэгжид өөрчлөлт оруулж Хантайшир уулын аймгийг татан буулгаж Алтай, Завхан гэсэн хоёр аймаг болгожээ. БНМАУ-ын Засгийн газар орон нутгийн засаг захиргааны хуваарьт өөрчлөлт оруулснаар хуучин 5 аймаг, 72 хошуу, 525 сум байсныг 13 аймаг, 824 сум болгон өөрчлөв.

1931 оны 4 дүгээр сард аймгийн анхдугаар хурал хуралдан аймгийн төвийг Халиун голд төвлөрүүлсэн түүхтэй. Энэ үед Алтай аймаг 16 сумтай байжээ. БНМАУ-ын Сайд нарын зөвлөлийн 1934 оны 3 дугаар сарын 9-ний өдрийн 5 дугаар хурлын шийдвэрийн дагуу Алтай аймгийг татан буулгаж Завхан аймагтай нэгтгэжээ. Тухайн үеийн он цагийн байдал, газар нутгийн нөхцөл зэргийг харгалзан БНМАУ-ын Улсын Бага хурлын 1940 оны 11 дүгээр сарын 29-ний өдрийн 48 дугаар тогтоолоор Завхан аймгаас буцаан салгаж Говь-Алтай аймаг гэсэн нэртэйгээр дахин тусгаарлаж өнөөдрийн нэрээр нэрлэгдсэн энэ үеэс хойш Говь-Алтай аймаг 70 гаруй жилийн түүхийг бүтээсэн Засагт хан аймгийн гал голомт нутаг хэмээн алдаршсаар ирсэн түүхтэй. Говь-Алтай аймгийг 20 сум, 130 баг, 11843 өрх, 43347 хүн амтайгаар байгуулахад эхлээд аймгийн төвийг Олон нуурт, 1941 онд Халиуны хоолойд төвлөрүүлсэн боловч цаг агаар нь хот суурин байхад тохиромжгүй хэмээн 1942 онд Есөнбулагт суурьшуулжээ.

БНМАУ-ын Засгийн газар засаг захиргааны хуваарьт өөрчлөлт оруулан 1942 онд Говь-Алтай аймаг шинээр байгуулж Баянхонгор аймаг руу Буянт цагаан гол, Баянцагаан, Хүрээ марал, Баян-Өндөр сумдыг шилжүүлжээ. Мөн засаг захиргааны өөрчлөлтөөр Завхан аймгаас Баян-Уул сумыг 1942 онд, Хөхморьт, Жаргалан сумыг 1954 онд тус аймагт шилжүүлснээр одоогийн 18 сумтай Говь-Алтай аймаг бий болсон түүхтэй.

Говь-Алтай аймаг 141.4 мянган хавтгай дөрвөлжин км нутагтай, баруун талаараа Ховд, хойгуураа Завхан, зүүнээрээ Баянхонгор аймагтай, өмнөт хэсгээрээ БНХАУ-тай хиллэн оршдог. Нутаг дэвсгэрийн хэмжээгээрээ улсад Өмнөговь аймгийн дараа 2-р байрт ордог. Засаг захиргааны нэгжийн хувьд 18 сум, 83 баг, 14652 өрхөд 53223 хүн ам амьдардаг.

Монгол улсын хамгийн өндөрлөгт байгаа аймгийн төв болох Алтай хот 4830 өрх, 17962 хүн амтай, далайн түвшнээс дээш 2164 м-т өргөгдсөн, улсын нийслэл Улаанбаатар хотоос 1037 км алслагдсан.

Тус аймаг нь газарзүйн байршлын хувьд Алтайн уулархаг мужид багтдаг. Баруун хойноосоо зүүн урагш чиглэн тогтсон Аж, Гичгэнэ, Хантайширын гурван том нуруудын хооронд орших говь, хоолойд аймгийн нийт нутаг дэвсгэр үндсэндээ багтдаг. Нутгийн хамгийн өндөр цэг нь төрийн тахилгат мөнх цаст “Сутай хайрхан” далайн түвшнээс дээш 4090 м, хамгийн нам цэг нь “Загт их сайрын хонхор” /Цэнхэр номингийн говь/ 721 м өндөрлөгт байдаг. Говь-Алтай аймаг өндөр уулс, өргөн уудам говь элбэгтэй. Өндөр уулсаас Сутай /4090 м/, Аж богд /3802 м/, Бурхан буудай /3765 м/, Гичгэнэ /3769 м/, Хасагт хайрхан /3578 м/, Хантайшир, Алагхайрхан, Буга хайрхан, Таян, Идрэн, Хөвч, Эмээлцэгийн нурууд, өргөн говь, хоолойгоос Шарга, Хүйс, Хонин ус, Алаг нуур, Цэнхэр номин, Захуй, Зарман, Загт сайр, Хар сайрын говиуд, Бигэр, Халиун, Улаан шал, Дөхөмийн зэрэг монголын нэрд гарсан 33 говийн арав гаруй нь оршиж байна.

Хөрсний хувьд говь, хээр ихэнх хэсгийг цөлийн цайвар бор хөрсний бүс зонхилж байна. Цаг агаарын хувьд эх газрын эрс тэс уур амьсгалтай. Тус аймаг нэгдүгээр сард хамгийн хүйтэн дундажаар -20- оос -30, зарим жил хөрсөндөө -50 хэм хүрч хүйтэрдэг ба долдугаар сар хамгийн дулаан дундажаар +20-иос+24 хэм, зарим жил +40 хэм давж халдаг.

Тус аймагт 500 гаруй нэр төрлийн ургамал байдаг бөгөөд нэн ховордсон эмийн ургамал элбэг тохиолдоно. Бэлчээртээ таана, хөмөл, гогод, суль, сульхир, бударгана, дэрс, зээргэнэ, шаваг, шарилж, хиаг, ерхөг зэрэг ургамал байхаас гадна харгана, хармаг, хялгана, сухай, бургас зэрэг бутлаг ургамал, заган ой, шинэсэн ойтой. Заган ойн хэмжээгээр улсад тэргүүн байр эзэлдэг.

Говийн дархан цаазат газрын А,Б хэсэгтэй, энд 400-гаад зүйл амьтан, 410 гаруй дээд ургамал тэмдэглэгдсэнээс 40 орчим эмийн ургамал байдаг байна. Дархан цаазат Хасагт хайрхан уул нь өөрөөсөө эх авсан олон рашаан, гол горхи, шинэсэн ой, эгц цавчим оргил, гол, хөндий, агуй элбэг байгалийн үзэсгэлэн бүхий уул билээ.

Аймгийн Хөхморьт, Баян-Уул, Жаргалан, Завханы Дөрвөлжин, Алдархаан сумдын нутгийг хамарсан Монгол элсний дархан газар зэрэг 3 дархан цаазат газар, Шарга-Манхан, Алаг хайрхан, Бурхан буудайн гэсэн улсын 3 нөөц газар, “Ээж хайрхан” гэсэн байгалийн дурсгалт газрууд байдаг.

Дэлхийн болоод Монгол Улсын улаан номд орсон хавтгай, хулан, тахь, аргаль, янгир, хар сүүлт, бөхөн, буга, мазаалай, ирвэс, шилүүс, суусар, хойлог, ёл, ахууна зэрэг ховордсон ан амьтадтай.

Тус аймаг нь нүүрсний ихээхэн нөөцтэйн дээр шар,цагаан алт, төмрийн хүдэр, хром, магнит, зэс, никель, цайр, хар тугалга, бал чулуу, жонш, гантиг, гялтгануур, занар, эрдэс будгийн зэрэг ашигт малтмалын орд илрэл олонттой.

АЙМГИЙН НИЙГЭМ, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ХӨГЖЛИЙН ТАЛААР

Говь-Алтай аймгийн хүн ам 58.4 мянга байгаагийн хотод 32.6 хувь, хөдөөд 67.4 хувь нь амьдарч байгаа бөгөөд Баруун бүсийн аймгууд дотроос хамгийн цөөн хүн амтайд тооцогддог.

Хүн амын дундаж наслалт 66.03 байгаа нь үндсэндээ Баруун бүсийн дундажийн орчим. Нийт хүн амын 38.5 хувь нь тодорхой хөдөлмөр эрхэлж байгаагаас гадна ажилгүй бүртгэлтэй иргэдийн тоогоор Баруун бүсийн аймгууд дотроо хамгийн бага нь билээ.

Аймгийн эрүүл мэндийн салбарт төрийн болон хувийн хэвшлийн 8 эмнэлэг, 144 их эмч, эмнэлгийн тусгай дунд мэргэжилтэн, сувилагч, асрагч, жолооч болон үйлчилгээний ажилтан эрүүл мэндийн үйлчилгээг ард иргэдэд хүргэж байна. Тус аймагт нэг их эмчид 475, сувилагчид 264 хүн ноогдож байгаа нь баруун бүсийн дундажаас 141-77 хүнээр бага байна.

Хүн амын эрүүл мэндийг хамгаалахад онцгой ач холбогдол бүхий нийтийн биеийн тамирыг ард иргэдийн хүртээл болгох чиглэлээр биеийн тамир, спортын байгууллагын материаллаг баазыг бэхжүүлэх талаар анхаарсны дүнд аймгийн хэмжээнд 25 заал, танхим ажиллаж байгаагийн дотор Алтай хотод үзэгчдийн 1000 гаруй суудал бүхий 2 заалтай спортын ордон ашиглагдаж байна.

Ерөнхий боловсролын 28 сургуульд 12.5 мянган, 27 цэцэрлэгт 3.0 мянга шахам хүүхдүүд сурч хүмүүжиж байна. Ерөнхий боловсролын сургуульд 660 гаруй, цэцэрлэгт 100 гаруй багш нар ажиллаж сургалт, хүмүүжлийн ажлыг эрхлэн явуулж байна. Бүх сумдад тус бүр нэг сургууль дотуур байртай үүнд 2100-аад хүүхэд амьдарч байгаагийн дотор малчин өрхийн 2000-гаад хүүхэд байна. Энэ үзүүлэлт нь дотуур байранд амьдрах хүсэлтэй 2300-аад хүүхдийн 91.3 хувийг эзэлж байна.

Сүүлчийн жилүүдэд сургуулиуд шинээр барих, засварлах, сургалтын орчныг өөрчлөх, техник тоног төхөөрөмжийн хангамжийг сайжруулах, багш, сурган хүмүүжүүлэгчдийг бэлтгэх, давтан сургах зэрэг үйл ажиллагааг тогтмол явуулж байгаагийн дүнд сургалтын чанарт тодорхой ахиц гарч сургалтын 12 жилийн тогтолцоонд амжилттай шилжиж, мэргэжлийн багш нараар үндсэндээ хангагдлаа.

Тус аймагт эрүүл мэндийн чиглэлээр мэргэжилтэн бэлтгэх Эрүүл мэндийн шинжлэх ухааны их сургуулийн харьяа Анагаах ухааны коллеж, мэргэжилтэй ажилчин бэлтгэх МСҮТ-д 2000-гаад оюутан, сурагчид сурч байгаа нь эрүүл мэндийн мэргэжилтэн бэлтгэх, нарийн мэргэжлийн ажилчин болох хүмүүст өндөр ач холбогдолтой арга хэмжээ боллоо.

Говь-Алтай аймгийн ард түмэн эрт дээр үеэс нүүдэлчдийн соёл уламжлалаа үе үедээ хадгалан баяжуулж хөгжүүлсээр ирсэн түүхтэй бөгөөд энэ нь ардын язгуур урлаг, түүхийн ховор нандин олдвор, амьдрал ахуйдаа өргөн ашиглаж хадгалж өвлөсөөр ирсэн ёс, зан заншил, эд өлгийн зүйлс одоог хүртэл хадгалагдсаар иржээ. Аймгийн Ардын дуу бүжгийн чуулга, 17 сумд соёлын төв, номын сан, музей зэрэг соёлын урлагийн байгууллагууд ажиллаж байна. Аймгийн нутаг дэвсгэрт хүн чулуун болон буган хөшөө, сүг зураг, музейд чулуун болон хүрэл зэвсгийн үеэс

өнөөг хүртэлх ховор нандин үзмэр олноор хадгалагдсаар байна.

Говь-Алтай аймаг сүүлчийн жилүүдэд жилд дундажаар 66.4 тэрбум төгрөгийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж байгаагийн дийлэнх хэсэг нь хөдөө аж ахуйд, үүний дотроос мал аж ахуйн үйлдвэрлэлд ногдож байна.

Аймагт 2010 оны байдлаар улсын төсвөөс 14 тэрбум 839.6 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтын санхүүжилт хийгдэж өмнөх оныхоос 5 тэрбум 429.9 сая төгрөгөөр нэмэгдсэн байна. Орон нутгийн төсвийн орлого жил тутам нэмэгдсээр 5.0 тэрбум гаруйд хүрч байгаа нь орон нутгийн төсвийн зарлагыг үндсэндээ бүрэн санхүүжүүлдэг боллоо.

Тус аймагт ХААН, Хас, Хадгаламж банкууд үйл ажиллагаа явуулж байгаагийн зэрэгцээ эдгээрийн салбар сумдад ажиллаж байна. Банкуудаас аж ахуйн нэгж, ард иргэдийн бизнесийн үйл ажиллагааг дэмжиж төсөл, хөтөлбөрийг санхүүжүүлж байгаагаас зээлийн хэмжээ жилээс жилд нэмэгдэж байна. 2010 оны байдлаар банкуудын өрийн үлдэгдэл 21.3 тэрбум байгаа нь Баруун бүсийн аймгуудын дунджаас 7.8 тэрбум төгрөгөөр бага байна. Ард иргэдийн банкиндахь хадгаламжийн хэмжээ жил тутам өсч 17.0 шахам тэрбум болжээ. Чанаргүй зээлийн өрийн үлдэгдлийн хэмжээгээр баруун бүс дотроо хамгийн бага буюу 160-аад сая төгрөг байна.

Сүүлчийн жилүүдэд аж үйлдвэр нэлээд эрчимтэй хөгжсөний дотор эрчим хүч, уул уурхайн салбарт томоохон ахиц гарч, нүүрс, төмрийн хүдрийн олборлолт нэмэгдэж экспортын бүтээгдэхүүний дийлэнх хэсгийг эзэлдэг.

Цээл сумд төмрийн хүдэр олборлон баяжуулж экспортолдог “Алтайн хүдэр” ХХК жилдээ 1.2 сая гаруй тонн бүтээгдэхүүн экспортод гаргаж байна.

Аж үйлдвэрийн салбарт жилд дундажаар 6.0 тэрбум төгрөгийн бүтээгдэхүүний борлуулалт хийж байна. Энэ салбарт эсгий, бетон шон, чацарганы тос, дарс, гурил, гурилан бүтээгдэхүүн, барилгын материал, угаасан ноос, суль, цулхир, арвайн гурилын зэрэг бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлүүд бусдаасаа давамгайлж хөгжиж байна.

Тус аймагт суурин болон үүрэн телефоны 5 оператор компани ажиллаж бүх сум, томоохон баг, суурингуудад үүрэн телефоны сүлжээ ашиглалтанд орж хөдөөгийн холбоо мэдээллийн үйлчилгээнд томоохон ахиц өөрчлөлт гарлаа.

Бүх сумдад олон сувгийн телевизийн станц ашиглалтад орж хөдөөгийн малчид бага оврын сансарын антенаар нэвтрүүлэг хүлээн авах бололцоо бүрдэж Алтай хотод кабелийн 1, хувийн 1, олон нийтийн радио, хувийн FM радио ажилладаг юм.

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ

ХҮН АМ, ОРОН СУУЦНЫ 2010 ОНЫ УЛСЫН
ТООЛЛОГЫГ ЗОХИОН БАЙГУУЛЖ ЯВУУЛСАН ТУХАЙ

ХҮН АМ, ОРОН СУУЦНЫ 2010 ОНЫ УЛСЫН ТООЛЛОГЫН ЭРХ ЗҮЙН ҮНДЭС, ТӨЛӨВЛӨЛТ, УДИРДЛАГА, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

МОНГОЛ УЛСЫН ХҮН АМЫН ТООЛЛОГЫН ТҮҮХЭЭС

Хүн амын тооллого дэлхий дахинаа нилээд эрт дээр үеэс эхэлсэн түүхтэй хэмээн үздэг уламжлалт ажил билээ. Тооллого явуулах гол шаардалага нь хүн амаас татвар хураах, цэргийн дайчлага явуулахад оршиж байсан бөгөөд энэ тухай олон орны түүхийн сурвалжуудад дурдсан байдаг байна.

Монгол улсад хүн амын бүртгэлийг нэн эртнээс явуулж байсан төдийгүй ялангуяа 18-р зууны үед хүн амаа тоолж байсан тухай түүхийн эх сурвалжид тэмдэглэгдсэн байдаг боловч хамрагдсан хүрээ, газар нутаг, цаг хугацаа, үр дүнгийн талаарх баримт материал одоогоор олдоогүй ажээ. Харин 1789 онд Түшээт хан аймгийн Ахуй гүний хошуу одоогийн Сэлэнгэ аймгийн Баруун бүрэн сумд хүн ам, малын тооллого явуулсан тухай баримт түүхийн төв архивийн эх сурвалжид хадгалагдан үлдсэн байдаг байна. Энэ тооллогын дараа 1854 онд Түшээт хан аймгийн 10 хошуу нэг жилийн дотор хүн ам, мал сүргээ тоолж байжээ. Энэ үеэс эхлэн 1789-1919 он хүртэл 130 жилд Монгол улсын 4 аймгийн хошууд давхардсан тоогоор 80 удаа хүн ам, мал сүргээ бүртгэж тоолж байсан түүхтэй. Харин дэлхийн орнууд өнөө үед явагдаж байгаа хүн амын тооллогыг 200-аад жилийн тэртээгээс тодорхой хугацаанд нэгдсэн хөтөлбөрөөр явуулж үр дүнг нь албан ёсоор нэгтгэн гаргаж ирсэн байна.

Монгол улс төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгийн зах зээлийн эдийн засагт харилцаанд шилжсэн үед болсон анхны хүн ам, орон сууцны тооллого 2000 онд болсон билээ. Энэхүү тооллого нь ашиглагдах ойлголт, тодорхойлолт нийгэм эдийн засгийн үзүүлэлтийг шинчлэх шаардлагатай болсон үед явагдсан юм. Энэ шаардлагын дагуу НҮБ-аас удаа дараа гаргасан “Хүн ам, орон сууцны тооллогын зарчим, зөвлөмжийг” 2000 оны тооллогод анх удаа, зөвлөмжийг 2008 онд өргөжүүлэн шинэчилсэн хоёр дахь хувилбарыг 2010 оны тооллогод удирдлага болгосон нь олон улсын стандартад нийцсэн, орчин үеийн аргачлалтай тооллого болсон юм.

Монгол Улсад хүн амын тооллого ХХ зууныг хүртэл тогтмол явагдаж байгаагүй бөгөөд ХХ зууны анхны тооллого 1918 онд явагдсан байна. Дараа нь 1935, 1944, 1956, 1963, 1969, 1979, 1989, 2000, 2010 онуудад ээлжит тооллогыг явуулав. Үүний зэрэгцээгээр 1947, 1950 онуудад хүн амын тооллого шиг нэг удаагийн бүртгэл хийгдсэн байдаг.

Хүн амын 1956 оны тооллогыг Улсын төлөвлөгөөний комиссын тоо бүртгэлийн хэлтсээс эрхлэн явуулсан нь аргачлал, хөтөлбөрийн хувьд нэлээд боловсронгуй болсон байна. Монгол Улсад статистикийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны бие даасан байгууллага 1960 онд байгуулагдаж, 1963 оны тооллогоос эхлэн тус байгууллага хүн ам, орон сууцны тооллогыг эрхлэн явуулж ирэв. Статистикийн байгууллага тооллогыг эрхлэн явуулж эхэлснээр тооллогын асуулга, хөтөлбөр, заавар, аргачлалыг олон улсын нийтлэг жишиг аргачлалтай нийцүүлэн боловсруулж, баталж, мөрдүүлэх, тооллогын дүнг нэгтгэн боловсруулахад орчин үеийн техник, технологи ашиглах болсон байна. Эдийн Засгийн Харилцан Туслалцах Зөвлөлийн аргачлалын дагуу 1969, 1979, 1989 оны тооллогыг явуулсан. Энэхүү аргачлал нь НҮБ-ын зөвлөмжтэй нийцэж байв. Монгол Улс 1969 оноос хүн ам, орон сууцны тооллогыг 10 жилийн давтамжтайгаар, улс хоршооллын байгууллагын орон сууцны фондын тооллогыг 1960 онд тусад нь 1969, 1979, 1989 онуудад хүн амын тооллоготой ижил хугацаанд явуулж байлаа.

Говь-Алтай аймаг 1935 оноос хойших тооллогыг зохион байгуулж явуулсан бөгөөд 1963 оноос хойших тооллогуудыг аймгийн захиргаа, статистикийн товчоо, хэлтэс удирдан зохион байгуулж байжээ. Харин 1989 оны тооллогыг аймгийн Төлөвлөгөө эдийн засгийн хороо зохион байгуулан явуулсан аж.

ТООЛЛОГО ЯВУУЛАХ ХУУЛЬ, ЭРХ ЗҮЙН БУСАД ҮНДСИЙГ БҮРДҮҮЛСЭН НЬ

Тооллого явуулах үндсэн баталгаа нь хүн амын тооллогын талаарх эрх зүйн бусад үндэсийг бүрдүүлэх явдал юм. Монгол улсын хүн ам орон сууцны тооллого 2010 оноос өмнөх бүх тооллогыг “Хүн амын тооллого явуулах тухай”, засгийн газрийн шийдвэрээр зохицуулж иржээ. Харин 2010 оны хүн ам, орон сууцны тооллогын бэлтгэл ажлыг Үндэсний статистикийн хороо 2006 оноос эхлэн эрчимтэй хангаж иржээ. Энэ ажлын хүрээнд “хүн ам орон сууцны улсын тооллогын тухай” тусгай хуультай болох талаар яригдаж байсан асуудлыг ажил хэрэг болгох зорилгоор хуулийн төсөл боловсруулах ажлын хэсэг байгуулан ажиллуулах үйл ажиллагааг 2006 оноос эхлэн явуулж улмаар УИХ-ын гишүүн Ц.Баярсайханаар ахлуулсан ажлын хэсэг ажиллуулжээ.

Тооллогын үнэн зөв, шуурхай амжилттай явуулах урьдчилсан нөхцөл нь явуулах үйл ажиллагаа бүрийг үе шатаар, хариуцах эзэнтэй нарийн тооцсон хугацаа, гарах зардал, үр дүнг тусгасан төлөвлөгөөтэй байх шаардлагатай гэж үзсэн юм.

Аймгийн хүн ам, орон сууцны 2010 оны тооллогын бэлтгэл хангах төлөвлөгөөг 8 зүйл 41 заалтыг тусган боловсруулсан бөгөөд аймгийн тооллогын комиссын гишүүдийг уг үйл ажиллагаанд жигд оролцуулахыг зорьсон юм.

Улсын хэмжээнд “Хүн ам, орон сууцны 2010 оны тооллогыг НҮБ-ийн хүн амын сангийн дэмжлэгтэйгээр тооллого явуулах арга, аргачлал, удирдлага, зохион байгуулалт, үе шат төсвийн асуудлыг цогцоор нь тусгасан мастер төлөвлөгөө боловсруулж, Үндэсний статистикийн хорооны даргын 2008 оны 01/139 дүгээр тушаалаар баталж мөрдсөн нь нэг өвөрмөц онцлог болжээ.

Улсын Их Хурал 2008 оны 1 дүгээр сарын 3-ны өдөр “Хүн ам, орон сууцны улсын тооллогын тухай” Монгол Улсын хуулийг баталсан. Энэ бол түүхэн чухал шийдвэр байлаа. Энэхүү хуулиар тооллого явуулах эрх зүйн болоод эдийн засгийн баталгааг хангаж, тооллого явуулах хугацаа, арга, зохион байгуулах байгууллага, институт, төрийн байгууллага, засаг захиргааны нэгжийн удирдлага болон хувь хүний тооллогод оролцох үүрэгтэй холбоотой харилцааг зохицуулсан юм.

“Хүн ам, орон сууцны улсын тооллогын тухай” Монгол Улсын хууль, “Статистикийн тухай” Монгол Улсын хуулийн, 7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг болон “Улсын комисс байгуулах тухай”, “Тооллогын тов тогтоох тухай” “Тооллогын тов өөрчлөн тогтоох тухай” УИХ-ын тогтоолууд нь тооллого явуулах эрх зүйн гол үндэс болсон. Мөн түүнчлэн Хүн ам, орон сууцны 2010 оны тооллогын улсын комисс, Үндэсний Статистикийн Хорооны тооллоготой холбогдон гарсан тушаалуудыг үндэслэн Говь-Алтай аймагт тооллогыг зохион байгуулж явуулав.

ТООЛЛОГЫН ТӨЛӨВЛӨЛТ

Тооллогын үйл ажиллагааны онцлог нь засаг захиргааны бүх нэгж, төрийн болон төсөвт байгууллага, ард иргэдийг нийтэд нь хамруулан өргөн цар хүрээтэй, нарийн нягт зохион байгуулалттай явуулдагт оршдог. Тооллогын бэлтгэл ажлыг зохион байгуулах удирдлагын багийг бүрдүүлж, төлөвлөгөө боловсруулан ажиллалаа.

Аймгийн тооллогын комиссын даргаар тооллогын бэлтгэл ажлыг хангах төлөвлөгөөг 2010 оны 6 сард батлуулж тооллогын комиссын гишүүдийн ажил үүргийг нарийвчлан гаргаж, гишүүн бүрт нэг нэг сум хариуцуулан, хариуцсан сумын хүн амыг тооллогод бүрэн хамруулах, тооллогын явцад хяналт тавихад ажлаа чиглүүлэн ажиллахыг үүрэг болгосон. Мөн тооллогын ажлыг эхлэхээс 7 хоногийн өмнө тооллого зохион байгуулах шуурхай төлөвлөгөөг тооллогын нэгж бүр боловсруулан мөрдөж ажиллав. Тооллогын ажилд шалган туслахаар сум хариуцсан аймгийн комиссын гишүүдийн сумдад ажиллах ажлын удирдамж, шатахууны зардлын тооцоог хийж аймгийн засаг даргын захирамж гаргууллаа.

ТООЛЛОГЫН УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

“Хүн ам орон сууцны тооллогын тухай” хуулийн 16-р зүйл, мөн ҮСХ-оос өгсөн үүрэг чиглэлийн дагуу, Монгол Улсын хүн ам, орон сууцны тооллогын Улсын комиссын 2009 оны 5 дугаар сарын 29-ний өдрийн 02 дугаар тогтоолоор аймагт тооллогыг удирдан зохион байгуулах аймгийн тооллогын комисс байгуулагдан ажилласан. Үүнд:

Тооллогын комиссын дарга: - Аймгийн Засаг дарга

Комиссын түр товчооны дарга: - Статистикийн хэлтсийн дарга

Тооллогын комиссын нарийн бичгийн дарга: - Статистикийн хэлтсийн ахлах мэргэжилтэн

Комиссын гишүүдэд:

- ИТХ-ын нарийн бичгийн дарга
- Тамгын газрын дарга
- Санхүү төрийн сангийн хэлтсийн дарга/мэргэжилтэн
- Нийгмийн хөгжлийн хэлтсийн дарга/мэргэжилтэн
- Хөгжлийн бодлогын хэлтсийн дарга/мэргэжилтэн
- Цэргийн штабын дарга
- Газрын албаны дарга/даамал
- Архивын тасгийн дарга
- Иргэний бүртгэл мэдээллийн албаны дарга/мэргэжилтэн
- Боловсрол, соёлын газрын дарга/сургуулийн захирал
- Эрүүл мэндийн газрын дарга/эмнэлгийн эрхлэгч
- Цагдаагийн хэлтсийн дарга
- Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх албаны дарга
- Гаалийн газрын дарга
- Тээвэр авто замын газрын дарга
- Барилга хот байгуулалтын албаны дарга/мэргэжилтэн
- Хөдөлмөр халамж үйлчилгээний хэлтсийн дарга/мэргэжилтэн

Тооллогын комиссын удирдлагын дор ажиллах түр товчоог аймгийн Засаг даргын 2009 оны 06 сарын 17-ны өдрийн 155 дугаар захирамжаар 9 хүний бүрэлдэхүүнтэй байгуулан ажилласан. Түр товчооны бүрэлдэхүүнд:

Дарга: Статистикийн хэлтсийн дарга

Орлогч дарга: Статистикийн хэлтсийн ахлах мэргэжилтэн

Гишүүд: -Статистикийн газар/хэлтсийн бусад мэргэжилтнүүд

-Аймгийн ЗДТГ-н хүн амын асуудал хариуцсан мэргэжилтэн

-Иргэний бүртгэл хариуцсан мэргэжилтэн

-Газрын албаны ажилтан

-Хөдөлмөр халамж үйлчилгээний хэлтсийн мэргэжилтэн

-Санхүү, бүртгэл, тооцооны ажлын дадлага туршлагатай ажилтан

Хүн ам, орон сууцны 2010 оны тооллогыг сумдад зохион байгуулж явуулах комиссыг байгуулж комиссын даргаар сумын Засаг дарга, комиссын гишүүдэд сумын албан тушаалтан 11 хүртэл хүний бүрэлдэхүүнтэй, сумын тооллогын түр товчоог сумын засаг даргын орлогчоор ахлуулж 6 хүртэл хүний бүрэлдэхүүнтэй байгуулж ажиллуулсан болно.

Тооллогын бүх шатны комисс нь хариуцсан засаг захиргааны нэгжийн хэмжээнд тооллогыг удирдан зохион байгуулж, шаардагдах хөрөнгө, хүн хүч, байр, унаа, шатахуунаар хангах, тооллогыг бүрэн хамралттай явуулах үүрэгтэйгээр ажиллав.

Тооллогын түр товчоод нь тооллогын комиссын удирдлагын дор тооллогын бэлтгэл ажлыг хангах, тооллогын ажилтанг сургаж бэлтгэх, тооллогын явцын мэдээг гаргах, хяналтын тооллого явуулах, тооллогын баримт бичиг, дүнг хүлээж авах, түүнийг тухайн түвшинд нэгтгэн дүгнэж, дээд шатны тооллогын комисст хүлээлгэн өгөх зэрэг үүргийг гүйцэтгэж ажиллав.

Тооллогын сургалтыг ҮСХороонд бэлтгэгдсэн сургагч багш нар сумдыг хуваан авч гурван хэсэг гарч зохих графикайн дагуу сумдад очиж сургалтыг хийлээ. Сургалтыг зохион байгуулахад сум хэдэн хүн бэлтгэх, хэдэнд сургалт болохыг урьдчилан мэдэгдэж тохиролцсоны дагуу бэлтгэл болон сургалтанд оролцох хүний ирц бүрэн байж 936 хүнд сургалтыг хугацаанд нь хийж дуусгасан. Энэ үед зарим сумдын өрх, хүн амын бүртгэлийг эхлүүлж зааварчлага өгч байсан. Дараа нь өрх, хүн амын бүртгэлийг хэрхэн хийж байгаа талаар сумдаас мэдээлэл авч явцыг байнга хянаж байсан ба Есөнбулаг сумд түр товчооны гишүүд биечлэн явж хяналтыг хийсэн. Газрын зургийг сумдад хүргүүлж, тоологч нар өөрийн тоолох хэсгийн гар зургийг сургалтанд заасан зааврын дагуу бэлтгэж айл өрхөө тухай бүр нь бүртгэж байсан. Сумын нийт өрхийг ХАОСТ-3, ХАОСТ-1 бүртгэлээр тэмдэглэгдсэн зураг болон тоологч нарын гар зургийг аймгийн ГХБХБГазрын мэргэжилтэнтэй хамтарч аймгийн түр товчооны гишүүд хүлээж авсан. Тооллогын үед тооллогын бүх шатны комисс байнгын холбоотой байж, шуурхай жижүүр гарган, гарч байсан хүндрэл бэрхшээлийг тухай бүр нь цаг алдалгүй шийдвэрлэж байлаа.

АЙМГИЙН КОМИССЫН БҮРЭЛДЭХҮҮН

КОМИССЫН ДАРГА

Ш.АМГАЛАНБАЯР
Говь-Алтай аймгийн Засаг дарга

ТООЛЛОГЫН КОМИССЫН ОРЛОГЧ ДАРГА ТҮР ТОВЧООНЫ ДАРГА

Ц.НЭРЭЭДГАРАМ
Статистикийн хэлтсийн дарга

ТООЛЛОГЫН КОМИССЫН НАРИЙН БИЧГИЙН ДАРГА

Д.ТУНГАЛАГ
Статистикийн хэлтсийн ахлах мэргэжилтэн

КОМИССЫН ГИШҮҮД

Ц.САМБУУДАШ
Аймгийн Засаг даргын
тамгын газрын дарга

В.РЭНЦЭНДОРЖ
Аймгийн Иргэдийн
Төлөөлөгчдийн хуралын
нарийн бичгийн дарга

И.ДАМДИНСҮРЭН
Засаг даргын тамгын газрын
Цэргийн штабын дарга

Д.ОТГОНБАЯР
Засаг даргын тамгын газрын
Хууль зүйн хэлтсийн дарга

С. ЦАГААНБААТАР
Засаг даргын тамгын газрын
Нийгмийн хөгжлийн хэлтсийн дарга

Ч. ЖАРГАЛСАЙХАН
Засаг даргын тамгын газрын
Санхүү, төрийн сангийн хэлтсийн дарга

Ц. БАТЗОРИГ
Засаг даргын тамгын газрын
Хөгжлийн бодлогын хэлтсийн дарга

Ж. ЭРДЭНЭ
Боловсрол, соёлын газрын дарга

МӨНХБОЛД
Татварын хэлтсийн дарга

Д.ДОРЖДАГВА
Эрүүл мэндийн газрын дарга

А.МӨНХТӨР
Газрын харилцаа барилга хот
байгуулалтын газрын дарга

М. МЯНГАНБУУ
ХХҮХэлтсийн дарга

Ш.ГАН-ЭРДЭНЭ
Улсын бүртгэлийн хэлтсийн дарга

Ш.БАЛСАНЖАВ
Шүүхийн шийдвэр биелүүлэх
албаны дарга

А.НАСАНДЭЛГЭР
Аймгийн ерөнхий шүүгч

С.МӨНХЖАРГАЛ
Гаалийн хорооны дарга

Б.ХАДБААТАР
Гадаадын Иргэн Харьяатын
Асуудал Эрхлэх Газрын дарга

С.МӨНХЖАРГАЛ
Гадаадын Иргэн Харьяатын
ТАЗГазрын дарга

Д.МАНДАХХҮҮ
Архивын тасгийн дарга

ТООЛЛОГЫН ТҮР ТОВЧООНЫ ГИШҮҮД

Ч.УУГАНБАЯР
Статистикийн хэлтсийн
мэргэжилтэн

Б.ТОГТОХБАЯР
Статистикийн хэлтсийн
мэргэжилтэн

Г.БАТЗОРИГ
Статистикийн хэлтсийн
мэргэжилтэн

Б.МАНДАХ
ХАОСТ-ын гэрээт ажилтан

Л.АРИУНТУЯА
ЗДТГ-ын Хүн ам зүй хариуцсан
мэргэжилтэн

Д.ГАН-ӨЛЗИЙ
Газрын харилцаа барилга хот
байгуулалтын газрын мэргэжилтэн

Г.БОЛОР-ЭРДЭНЭ
Өрхийн нийгэм эдийн засгийн
судалгааны тоологч

УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН БҮТЭЦ

ЗУРАГ 1.1 ХҮН АМ, ОРОН СУУЦНЫ 2010 ОНЫ УЛСЫН
ТООЛЛОГЫН УДИРДЛАГА, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН БҮТЭЦ

ГАЗАРЗҮЙН МЭДЭЭЛЛИЙН СИСТЕМ АШИГЛАСАН АНХНЫ ТООЛЛОГО

Дэлхийн олон орон газарзүйн мэдээллийн системийг тооллогын төлөвлөлт, тоолох ажиллагаа, үр дүнг тархаахад түгээмэл ашиглаж байна. Тиймээс тооллогын үр дүнгийн хэрэглээг нэмэгдүүлэх, бодлого боловсруулагч, шийдвэр гаргагч, судалгааны байгууллага, судлаачид болон олон нийтэд мэдээллийг хамгийн энгийн, ойлгомжтой тархаах зорилгоор газарзүйн мэдээллийн системийг үүсгэж ашигласан.

Хөдөөгийн сум, багт ашиглах 1:200000-ны масштабтай байрзүйн зураг, төв суурин газарт 1:1100-1:3000-ны масштабтай кадастрийн зургийг ашигласан.

Баг, хорооны түвшинд бэлтгэсэн газрын зургаас тоологч өөрийн хариуцах хэсгийн зургийг зуран, тоологдсон өрх хүн амын байршлын цэгийг тэмдэглэсэн.Энэхүү цэгийг баг, хорооны газрын зурагт буулгаж, тооллогын баримт бичгийн хамт ҮСХ-нд хүргүүлсэн юм.

ТООЛЛОГОД ЗОРИУЛСАН ӨРХ, ХҮН АМЫН БҮРТГЭЛ

Тооллогод зориулсан өрх, хүн амын бүртгэлийг бүх шатны засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн Засаг дарга нар зохион байгуулж явуулсан.

Бүртгэлд өрх бүрийг, тухайн өрхөд байнга болон түр хугацаагаар сууж байсан хүн бүрийг хамруулсан бөгөөд орон сууцны төрөл, өрхийн хаяг, өрхийн гишүүдийн овог нэр, суурьшил зэрэг үзүүлэлтийг оруулсан. Тооллогод зориулсан өрх хүн амын бүртгэлийг тооллогын товоос сарын өмнө эхлүүлж, 2 долоо хоногийн хугацаанд явуулж дуусгасан.Мөн газрын зурган дээр

өрх, хүн амын байршлын цэг тэмдэглэх ажлыг бүртгэлтэй хамт хийсэн. Энэ бүртгэлээр аймгийн хэмжээнд 14240 өрхийн 50619 хүн хамрагдсан байна.

Дээрх бүртгэлийн ажлыг 6 сумд шалган газрын зурагт хамтран тэмдэглэж цаашид зохион байгуулах арга хэмжээг зааварлаж, зөвөлгөө өгч ажилласан.

Хүн ам орон сууцны 2010 оны улсын тооллогод нэг тоологчид төв суурин газарт 300-350 хүн, хөдөөд 30-35 өрх ногдохоор норматив тогтоосон. Тооллогод зориулсан өрх хүн амын дүнд үндэслэн өрх, хүн амыг тоологчид хуваарилж өгсөн.

ТООЛЛОГЫН АЖИЛТНЫ СУРГАЛТ

ХАОСТ-ын бэлтгэл ажлын хүрээнд ҮСХ-нд бэлтгэгдсэн 5 сургагч багш өөрийн аймагтаа тоологч, шалгагч нарыг бэлтгэх сургалтыг 2010 оны 9 дүгээр сарын 14-нөөс 10 дугаар сарын 10-ны хооронд зохион байгуулан явуулсан.

Сургалтаа эхлэхээс өмнө явах маршрут болон төлөвлөгөө гарган хэдийд тус суманд хүрэх талаар сумын түр товчооны дарга нарт мэдэгдэж бэлтгэл хангасан байх талаар аймгийн Засаг дарга бөгөөд ХАОСТ-ын комиссын даргын бичиг хүргүүлэн ажиллалаа.

9 дүгээр сарын 14-нд сургагч багшаар бэлтгэгдсэн 5 багш Тайшир сумд очиж анхны сургалтаа хийж өөрсдийгөө бэлтгэх болон бусад сумдад сургалт явуулахад тулгарч болох асуудал тэдгээрийг хэрхэн шийдвэрлэх зэрэг анхаарах асуудлуудыг судалж түүнд үндэслэн бэлтгэлээ ханган ажилласан.

9 сарын 19-нөөс эхлэн 2 чиглэлд сургалтаа хийхээр сумдаа хуваарилан авч сургалтынхаа үйл ажиллагааг явуулсан.

Сургалтанд оролцох тооллогын комисс, түр товчооны гишүүд болон тоологч шалгагч нийтдээ 1020 хүнээс сургалтанд 936 хүн оролцож ирцийн хувь 91.8 хувьтай хамрагдсан байна.

УХУУЛГА СУРТАЛЧИЛГАА

Тооллогыг амжилттай явуулах, ард иргэдийг тооллогод идэвхитэй бүрэн оролцуулах нь ухуулга сурталчилгааны ажлын үндсэн зорилт байв. Ухуулга сурталчилгааны ажлыг 2010 оны зургаадугаар сараас эхлүүлсэн. Аймгийн хэмжээнд орон нутгийн радио телевизээр сурталчилгааны нэвтрүүлэг шторкуудыг цаг тухайд нь гаргууллаа. Аймгийн хэмжээнд зохион байгуулагдсан нээлттэй хаалганы өдөрлөгийн үеэр тооллогын ажлыг сурталчилсан 1 өдрийн аян зохион байгуулсан болно.

Аймгийн төвд зохион байгуулагдсан томоохон арга хэмжээнүүдийн үеэр тооллогын ач холбогдолыг сурталчилсан 5 гарын авлагуудыг бэлтгэн тархаасан болно. Аймгийн төв болон сумуудад сурталчилгааны самбаруудыг нийтэд хүртээмжтэй газруудыг сонгон байршуулж, зурагт хуудсуудыг аймгийн хэмжээнд тархаан иргэдэд сурталчиллаа.

Тооллогын үеэр аймгийн төвийн гудамжинд чанга яригчаар тооллогод бүрэн хамрагдахын ач холбогдолыг сурталчилж бүрэн тоолуулахыг уриалсан сурталчилгааг явуулсан.

ТООЛОХ АЖИЛЛАГАА

Тоолох үе бол тооллогын бэлтгэл ажилтай харьцуулахад маш богино хугацаанд явагддаг. Тооллогын бэлтгэл хэр хангагдсан байна тооллогын үйл явц төдий чинээ амар, түргэн шуурхай, чанартай байна гэсэн үг. Тоолох ажиллагаа 2010 оны 11 сарын 11-ний өглөөний 8 цагаас эхэлж, 17-ны шөнийн 12 цаг хүртэл 7 хоног үргэлжилэв.

Хүн ам, орон сууцны тооллогод хүн бүр оролцохын чухлыг ойлгуулах талаар ухуулга сурталчилгааг эрчимтэй явуулахын зэрэгцээ төр засгийн явуулж байгаа арга хэмжээ, ялангуяа

эх орны хишиг, хувь хүртээхэд тооллого, бүртгэлд хамрагдаж, иргэн хүний үүргээ биелүүлсэн байх тухай иргэдэд таниулсан. Үүнийг олон нийт ойлгон ухамсарлаж, тооллогод идэвхтэй оролцож байгаа нь тооллогын өдрүүдэд мэдрэгдэж байлаа.

Аймаг, сум багийн тооллогын комиссын дарга нар тооллогын нээлтийг зохион байгуулж, орон нутгийнхаа хамгийн өндөр настай иргэнээс тооллогыг эхэлж, энэ талаараа өргөн дэлгэр сурталчилсан нь нэг талаас ахмадаа хүндэтгэдэг уламжлал, ёс заншлаа дээдэлсэн арга хэмжээ болсон төдийгүй тооллогод ард иргэдийг идэвхтэй оролцохыг уриалсан ухуулга болсон.

Тооллогын өдрүүдэд бүх шатны түр товчоодод шуурхай жижүүр өдөр бүрийн 8-22 цаг хүртэл ажиллаж, иргэдийн асуултад хариу өгч байсан ба тулгарч байсан асуудлыг цаг тухай бүрт нь шийдвэрлэж байлаа. Тооллогын комисс, түр товчоод анхан шатны нэгжид хүрч, тэнд ажиллаж байгаа тоологч, шалгагч нарын ажилтай танилцан, ажил үүргээ гүйцэтгэсэн эсэхийг шалгах, удирдан чиглүүлэх, заавар зөвлөгөө өгч, төв суурин газрын тоологч нар ажлын явцаа өдөр бүр тайлагнах, хүндрэлтэй асуудлаа хэлэлцэж тохирох зэргээр ажиллаж байв.

Тоологдсон өрх, хүн амын тоог явцын мэдээ мэдээлэх хуваарийн дагуу авч, тухай бүрт ҮСХ-нд дамжуулан явцыг хянаж байсан ба эхний 3 өдрийн байдлаар нийт өрхийн 60,1 хувь нь тоологдсон байлаа.

Эхний өдөр өрх 13.1, хүн 13.7 хувь

2 дахь өдөр өрх 29.5, хүн 30.2 хувь

3 дахь өдөр өрх 60.1, хүн 61.7 хувь

4 дэх өдөр өрх 75.3, хүн 77 хувь

5 дахь өдөр өрх 86.8, хүн 88 хувь

6 дахь өдөр өрх 96.2, хүн 97.3 хувь

7 дахь өдөр өрх 101.9, хүн 105.2 хувийг өссөн дүнгээр тоолж, явцын мэдээг дамжуулсан.

Албан болон хувийн шалтгаанаар тоолох үеийн өмнө болон тооллогын өдрүүдэд гадаад, дотоодод зорчих иргэдийг урьдчилан баг, хороон дээр нь тоолсон. Мөн аймаг, хот хооронд бүх төрлийн тээврийн хэрэгслээр зорчигчдын тоологдсон эсэхийг шалгаж, хяналт тавьсан нь давхар тоолуулах, тооллогоос орхигдохоос сэргийлсэн арга хэмжээ болсон юм. Иргэдийг тооллогод бүрэн хамруулах, тооллогын ажилтнуудын аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор согтууруулах ундаа худалдаалах, үйлчлэх асуудлыг тооллогын өдрүүдэд бүрэн хориглосон.

Байнга оршин суух газаргүй, дээвэр орц хонгил, дулааны шугам сүлжээний сувагт орогнодог, орон гэргүй иргэд, албан бусаар ашигт малтмал олборлогчдыг Аймгийн цагдаагийн хэлтсийн бие бүрэлдэхүүнтэй хамтран тоолсон бөгөөд орон гэргүй иргэдийг улсын хэмжээнд 11 дүгээр сарын 14-нөөс 15-нд шилжих шөнө нэгэн зэрэг тооллогод хамруулсан.

Шалгагч нар тоологч нарын ажилд туслах, тоологчийн авсан асуулгыг шалгах, тэдэнд зөвлөгөө өгч, ажил дээр давтан сургалт явуулсан нь тооллогын ерөнхий чанарыг сайжруулахад ихээхэн хувь нэмэр болсон. Мөн шалгагч нар тоологч нарын орсон өрхөөр орж, тооллогын хамрагдалтыг шалгаж байсан нь тоологч нар ажлаа чанартай хийхэд чухал үүрэг гүйцэтгэсэн юм.

ХЯНАЛТЫН ТООЛЛОГО

Хяналтын тооллого нь бие даасан, хараат бус тооллогын үнэлгээний гол арга юм. Хяналтын тооллого хийх үндсэн зорилго нь ээлжит тооллогын хамралтын болон агуулгын алдаа, сонгосон асуултаар хариултуудыг харьцуулах, тооллогын нэгж, түүний хамрах хүрээг түүвэр судалгаанд ашиглахад үнэлгээ өгөх, дараагийн тооллогод зориулж зөвлөмж боловсруулахад оршино. Хяналтын тооллогын асуулга нь хаягийн хэсэг, хувь хүний тухай ерөнхий мэдээллийн 9 асуултаас бүрдсэн. Хяналтын тооллогод 6 сумын 7 багийн нийт 397 өрхийн 1393 хүн ам хамрагдсан. Аймгийн түр товчоо ҮСХ-ноос өгсөн үзэл баримтлал, удирдамжийн дагуу хяналтын тооллогыг

урьдчилан сонгогдсон тооллогын нутаг дэвсгэрийн нэгжид явуулсан бөгөөд хяналтын тооллогын нууцлал, хадгалалт, бүрэн бүтэн байдлыг хангаж ҮСХ-нд хүлээлгэн өгсөн.

ТООЛЛОГЫН ДҮНГ ҮСХ-НД ХҮЛЭЭЛГЭЖ ӨГСӨН БАЙДАЛ

Тооллогын дүнг сумдаас 2 хоногийн дотор тушааж дуусгахаар нэгдсэн хуваарь гарган сумдаа аймгийн түр товчооны гишүүдэд хариуцуулан өгч тушаалгахаар 11 сарын 22-ноос эхлэн эхний сумыг авч түр товчооны гишүүдэд тоологч бүрээр хуваарилан нэгбүрчлэн шалгаж нэгдсэн дүнг сум хариуцсан гишүүнд нэгтгүүлэн авах журмаар хүлээн авлаа. Тооллогоор хийгдсэн газрын зургийг ГХБХДГ-ын мэргэжилтэн, гэрээт ажилтан хамтран өрх бүрээр хийлгэн шалгаж авсан. Энэ байдлаар 18 сумын материалыг хүлээн авч ХАОСТ-7 програмд нэгтгэн 14563 тооллогын бүртгэлийн хуудсаар 53117 хүний материалыг орууллаа. Хэлтсийн дарга 2 мэргэжилтэн, гэрээт ажилтан, аймгийн төвийн засаг даргын орлогч 5 хүний бүрэлдхүүнтэй ҮСХ-нд очиж 12 сарын 20-нд архивт материалаа хүлээлгэн өгсөн ба 21-28-ны хооронд тооллогын материалыг нэгбүрчлэн шалгуулж, ХАОСТ-7-ийн нэгтгэлийг програмтай тулган хүлээлгэн өгч мөн газрын зургийг заавар журмын дагуу бүрэн тушааж дуусгасан.

ХҮН АМ, ОРОН СУУЦНЫ 2010 ОНЫ УЛСЫН ТООЛЛОГОД ХЭРЭГЛЭСЭН
ЗАРИМ ОЙЛГОЛТ, ТОДОРХОЙЛОЛТ

ТООЛЛОГЫН ҮР ДҮН

Хүн ам, орон сууцны 2010 оны улсын тооллогын аймаг, нийслэлийн нэгдсэн дүнд хүн амын тоо дараах байдлаар орсон.

- Номын 2 дугаар бүлгийн **Зураг 2.1, 2.2-т** аймаг, нийслэлийн хүн амд Монгол улсын нутаг дэвсгэрт тоологдсон хүн ам, гадаадад 6, түүнээс дээш сарын хугацаагаар оршин суугаа Монгол Улсын харьяат иргэдийн тоо орсон.
- Номын 2 дугаар бүлгийн дээрхээс (Зураг 2.1, 2.2-оос) бусад хэсэг, 3-11 дүгээр бүлэгт Монгол улсын нутаг дэвсгэрт тоологдсон хүн амын тоогоор бичигдсэн болно.

Ойлголт		Тодорхойлолт	
ӨРХ, ХҮН АМ			
Өрх		Нэг орон байранд хамт амьдардаг, нэгдмэл төсөвтэй, хүнс, амьдралын наад захын бусад хэрэгцээгээ хамтран хангадаг хэсэг бүлэг хүмүүсийг өрх гэнэ. Өрхийн гишүүд нь хоорондоо гэр бүл, ураг төрөл болон хамаатан садны холбоотой хүмүүс, зарим гишүүд нь огт хамааралгүй байж болно.	
Үндсэн өрх		“Үндсэн өрх” гэж сууцны төрөл, хэлбэрээс үл хамааран тухайн сууцыг өмчлөгч өрх, сууц эзэмших эрхийн бичиг /ордер/, орон сууц хөлслөх гэрээний үндсэн дээр эзэмшиж байгаа өрх, өмчлөгч нь өөр этгээд боловч уг сууцанд хамгийн удаан хугацаагаар амьдарч байгаа өрхийг хэлнэ.	
Хамт суудаг өрх		Тухайн өрхийн өөрийн сууц биш, тухайн сууц эзэмшигчтэй хамт суудаг өрхийг хамруулна.	
Өрхийн тэргүүлэгч		Ам бүлийн гишүүд хэнийгээ өрхийн тэргүүлэгч гэхийг сайн дураар шийдвэрлэнэ. Өрхийн тэргүүлэгч нь өрхдөө байнга оршин суугч, 16-аас дээш настай, өрхийн орлогод голлох хувь нэмэр оруулдаг, өрхийн аливаа асуудлыг шийдвэрлэхэд голлох үүрэгтэй оролцдог ам бүлийн аль нэг гишүүн юм.	

Хүмүүнд төр эрхэт, Төрд хүмүүн эрдэнэ

Өрхийн ам бүлийн гишүүд	Ураг төрлийн болон гэр бүлийн холбоотой нэг орон байранд хамт амьдардаг, нэгдмэл төсөвтэй, хүнс, амьдралын наад захын бусад хэрэгцээгээ хамтран хангадаг нэг буюу хэсэг хүмүүсийг тухайн өрхийн ам бүлийн гишүүн гэж үзнэ. Гэхдээ тооллогын үед тухайн өрх айлд гишүүдээс нь гадна өрхийн ам бүлд хамаарахгүй садан төрөл, бусад хүмүүс амьдарч болно.
-------------------------	--

ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛ, ТҮҮНИЙ ХЭЛБЭРҮҮД

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн	Бие махбодь, оюун санаа, сэтгэл мэдрэл, мэдрэхүйн согогийн улмаас бусдын адил нийгмийн харилцаанд оролцох чадвар нь бүрэн болон 12 сараас дээш хугацаагаар хязгаарлагдсан хүнийг хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн гэнэ.
Төрөлхийн	Удамшлын эмгэг, согог, жирэмсний болон төрөх үеийн хүндрэлээс шалтгаалан бие махбодь, оюун санаа, сэтгэл мэдрэл, мэдрэхүйн согогтой болж, бусдын адил нийгмийн харилцаанд оролцох чадвар нь хязгаарлагдсан.
Олдмол	Ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, гэмтэл, ердийн болон мэргэжлээс шалтгаалах өвчний улмаас бие махбодь, оюун санаа, сэтгэл мэдрэл, мэдрэхүйн согогтой болж, бусдын адил нийгмийн харилцаанд оролцох чадвар нь хязгаарлагдсан.
Харааны	Харааны эрхтний гэмтэл, согог, өвчин эмгэгийн улмаас хүний “харах” хэвийн үйл ажиллагааны чадвар алдагдсан буюу хязгаарлагдсан.
Сонсголын	Сонсголын болон хэл, ярианы эрхтний гэмтэл согог, өвчин эмгэгийн улмаас хүний “сонсох” хэвийн үйл ажиллагааний чадвар алдагдсан буюу хязгаарлагдсан.
Хэл ярианы	Хэл, ярианы эрхтний гэмтэл, согог, өвчин эмгэгийн улмаас хүний “ярих” хэвийн үйл ажиллагааны чадвар алдагдсан буюу хязгаарлагдсан.
Хөдөлгөөний	Биеийнхээ тодорхой хэсгийг хөдөлгөх чадваргүйн улмаас хүний амьдралын өдөр тутмын хэвийн үйл ажиллагааг гүйцэтгэх чадвар алдагдсан буюу хязгаарлагдсан.
Сэтгэцийн	Сэтгэцийн эмгэг нь бодох сэтгэх, мэдрэх, ухамсарлахуйн болон зан төлвийн өөрчлөлтөөр илрэх бөгөөд үүнийхээ улмаас хүний нийгэмд биеэ авч явах байдал нь өөрчлөгдсөн, гадаад (төрөх үеийн хүндрэлүүдийн үлдэцийн улмаас 0-3 насанд тэнэгрэх) болон дотоод (хромосомын өөрчлөлт, бодисын солилцооны дутмагшил гэх мэт) шалтгааны улмаас ойлгох, сэтгэх, мэдрэх үйл ажиллагаа нь хязгаарлагдсан.

СУУРЬШИЛ

Байнга суудаг	Тооллогын товын байдлаар тухайн засаг захиргааны нэгжид 6 сар (183 хоног)-аас дээш хугацаагаар оршин суугаа хүн
Түр эзгүй	Тооллогын товоос өмнө үндсэн засаг захиргааныхаа нэгжээс гадагш 6 сар (183 хоног) хүрэхгүй хугацаагаар явсан хүн
Түр суугаа	Тооллогын товоос өмнө өөр засаг захиргааны нэгжээс ирж, тухайн засаг захиргааны нэгжид 6 сар (183 хоног)-аас доош хугацаагаар сууж байгаа хүн

БОЛОВСРОЛ

Боловсролгүй	ЕБС-ийн 3 дугаар ангийг (1975-1996 он хүртэл), 4 дүгээр ангийг (1975 он хүртэл, 1997-2004 он дуустал), 5 дугаар ангийг (2005 оноос хойш) төгсөөгүй бол Боловсролгүй хүн гэнэ. Мөн 2010 онд ЕБС-ын 1-5 дугаар ангид сурч байгаа, сурч байгаад сургуулиа орхисон хүмүүсийг Боловсролгүй гэж үзнэ.
Бага боловсрол	ЕБС-ийн 3 дугаар ангийг (1975-1996 он хүртэл), 4 дүгээр ангийг (1975 он хүртэл, 1997-2004 он дуустал), 5 дугаар ангийг (2005 оноос хойш) төгссөн, мөн албан бус боловсролын дүйцсэн хөтөлбөрийн сургалтад хамрагдаж төгссөн хүн

Бүрэн бус дунд (суурь) боловсрол	ЕБС-ийн 7 дугаар ангийг (1975 он хүртэл) 8 дугаар ангийг (1975-2004 оныг дуустал) 9 дүгээр ангийг (2005 он ба түүнээс хойш) өдөр, орой эчнээгээр төгссөн, суурь боловсролын дүйцсэн хөтөлбөрийн сургалтад хамрагдаж төгссөн, суурь боловсролын гэрчилгээтэй хүн
Бүрэн дунд боловсрол	ЕБС-ийн 10 дугаар ангийг (2006 он дуустал), 11 дүгээр ангийг (2006 он ба түүнээс хойш) өдөр, орой эчнээгээр төгссөн, мөн албан бус боловсролын дүйцсэн хөтөлбөрийн сургалтад хамрагдаж төгссөн, бүрэн дунд боловсролын аттестат ба үнэмлэхтэй хүн
Техникийн болон мэргэжлийн боловсрол	МСҮТ (хуучнаар ТМС) төгссөн, мэргэжлийн үнэмлэхтэй хүн
Тусгай мэргэжлийн дунд боловсрол	Гадаад, дотоодын тусгай мэргэжлийн дунд сургууль (хуучнаар техникум), түүнтэй адилтгах сургууль төгссөн, үнэмлэх, дипломтой хүн
Дээд боловсрол	Гадаад, дотоодын их, дээд сургууль, коллежийг өдөр, орой, эчнээгээр төгссөн, дипломын дээд, бакалавр, магистр, докторын зэргийн диплом болон түүнтэй адилтгах боловсролын баримт бичиг бүхий хүмүүсийг Дээд боловсролтой гэж үзнэ. Түүнчлэн Улсын багшийн их сургуулийг 1964 оноос өмнө 3 жилээр, Намын дээд сургуулийг 1966 оноос өмнө, Намын дээд сургуулийн дэргэдэх 2 жилийн курс, Марксизм-Ленинизмийн оройн дээд сургууль, Дорно дахины хөдөлмөрчдийн их сургууль (КУТВ) төгссөн хүмүүсийг мөн энэ ангилалд хамааруулна.
Бичиг үсэг мэддэг	Аль нэг хэлээр (бичгийн төрөл, хэлбэрээс үл хамааран) өдөр тутмын амьдралын тухай хамгийн энгийн богино өгүүлбэрийг уншиж, ойлгож, бичиж чаддаг, энэ чадвар нь тодорхой хугацаа өнгөрсөн ч хэвээр хадгалагдаж үлдсэн хүнийг Бичиг үсэг мэддэг гэж үзнэ.
Бичиг үсэг мэддэггүй	Аль нэг хэлээр (бичгийн төрөл, хэлбэрээс үл хамааран) хамгийн энгийн богино өгүүлбэрийг уншиж, ойлгож, бичиж чаддаггүй, түүнчлэн унших, бичих чадвараа тодорхой хугацааны дараа алдсан хүнийг Бичиг үсэг мэддэггүй гэж үзнэ.

ГЭР БҮЛИЙН БАЙДАЛ

Огт гэрлээгүй	Арван тав ба түүнээс дээш настай, огт гэрлэж байгаагүй хүн
Батлуулсан	Гэрлэлтээ иргэний гэр бүлийн байгууллагад бүртгүүлсэн, гэрлэлтийн баталгаатай хүн
Батлуулаагүй	Хэдийгээр гэр бүл болж хамтран амьдарч байгаа боловч (хугацаа харгалзахгүйгээр) иргэний гэр бүлийн байгууллагад бүртгүүлж, гэр бүлээ албан ёсоор батлуулаагүй хүн
Цуцалсан	Гэр бүлээ хуулийн дагуу цуцалснаас хойш дахин гэрлэж, хамт амьдраагүй хүнийг хугацааг харгалзахгүйгээр Цуцалсан гэж үзнэ.
Тусгаарласан	Гэр бүлээ албан ёсоор цуцлуулаагүй боловч тусдаа амьдарч байгаа, дахин гэрлэж, хамт амьдраагүй хүнийг хугацааг харгалзахгүйгээр Тусгаарласан гэж үзнэ.
Бэлбэсэн	Эхнэр, нөхрийн аль нэг нь нас барснаас хойших хугацааг харгалзахгүйгээр дахин гэрлэж, хамт амьдраагүй хүнийг Бэлбэсэн гэж үзнэ.

АЖИЛ ЭРХЛЭЛТ

Ажил эрхэлдэг хүн	Тооллогын товын үед тогтмол ажил эрхэлж байгаа, эсвэл тогтмол ажил эрхэлдэггүй боловч товын өмнөх 7 хоногт ядаж нэг өдөр цалинтай ажил эрхэлсэн хүн
Ажилгүй хүн	Хөдөлмөр халамж, үйлчилгээний хэлтэст бүртгүүлсэн эсвэл бүртгүүлээгүй, тооллогын товын өмнөх 7 хоногт ажил эрхлээгүй, ажил идэвхтэй хайж байгаа хүн

МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДЭСНИЙ АЖИЛ, МЭРГЭЖЛИЙН АНГИЛАЛ БА ТОДОРХОЙЛОЛТ

Менежер	Менежер нь засгийн газар, аж ахуйн нэгж, байгууллага, түүний дотоод нэгжийн үйл ажиллагааг төлөвлөх, удирдан чиглүүлэх, зохицуулах, үнэлэх, бодлого, журам боловсруулж, хэрэгжилтэд хяналт тавих үүрэг бүхий албан тушаалтанг хамруулна. Тухайлбал, төрийн болон хувийн аж ахуй нэгж, төрийн бус байгууллагын бүх түвшний дарга, захирал, хууль тогтоогч, төрийн байгууллагын удирдах албан тушаалтан, бүх түвшний засаг дарга, захирагч, ТББ-ын удирдах албан тушаалтан, менежер гэх мэт.
Мэргэжилтэн	Мэргэжтэн нь мэдлэгийнхээ санг нэмэгдүүлэх, шинжлэх ухаан, урлагийн онол, үзэл баримтлалыг ашиглах, тэдгээрийг системтэйгээр заах сургах буюу мэргэжлийн өндөр түвшин шаардсан ажил гүйцэтгэгч байна. Тухайлбал, шинжлэх ухаан, инженерийн мэргэжилтэн, эмч, сувилагч, багш, судлаач, бизнесийн болон захиргааны мэргэжилтэн, программ зохиогч, шашны мэргэжилтэн, уран бүтээлч, дуучин, жүжигчин гэх мэт.
Техникч болон туслах/ дэд мэргэжилтэн	Шинжлэх ухаан, инженерийн туслах/дэд мэргэжилтэн нь шинжлэх ухаан, инженерийн чиглэлээр хийх судалгаа, практикт хэрэгжүүлэхэд холбогдох техник шинжтэй ажил гүйцэтгэнэ. Тэд уул уурхай, аж үйлдвэр, барилга болон бусад салбарын инженерийн үйл ажиллагаатай холбоотой техникийн болон үйлдлийн арга ажиллагааг хянах, удирдах, тоног төхөөрөмж ажиллуулна. Физик, инженерийн ухааны техникч, уурхай, үйлдвэр болон барилга угсралтын байцаагч, технологи процесс, чанар шалгагч, амьд ертөнц судлах ухааны техникч, холбогдох бусад туслах/дэд мэргэжилтэн, усан онгоц, агаарын хөлгийн хянагч, техникч гэх мэт.
Контор, үйлчилгээний ажилтан	Тодорхой асуудалд хамаарах мэдээллийг тэмдэглэх, эмхлэх, хадгалах, тооцоолон бодох, сэргээн засварлах ба мөнгөний гүйлгээ хийх, аялал жуулчлал зохион байгуулах, мэдээлэл авах, хүсэлт тавих, уулзалт товлох зэрэг туслах шинжтэй олон төрлийн үүргийг гүйцэтгэнэ. Компьютерийн операторч, үйлчилгээний туслах ажилтан, тооцоолол, материал, тоо бүртгэлийн ажилтан, конторын бусад туслах ажилтан гэх мэт.
Худалдаа, үйлчилгээний ажилтан	Үйлчилгээ, худалдааны ажилтан нь аялал жуулчлал, гэр ахуйн ажил эрхлэх, нийтийн хоолоор үйлчлэх, хувь хүн асрах юмуу хууль бус үйлдэл, гал түймрээс сэргийлэх, хамгаалах эсвэл бөөний ба жижиглэн худалдаа, бусад төстэй байгууллагад, тэрчлэн зах, мухлагаар бараа таваар дэлгэн үзүүлэх, худалдаж борлуулахад холбогдсон хувийн болон хамгаалалтын шинжтэй үйлчилгээ үзүүлэх үүрэгтэй. Хувийн үйлчилгээний ажилтан, худалдааны ажилтан, хувь хүн асрах ажилтан, хамгаалах үйлчилгээний ажилтан гэх мэт.
Хөдөө аж ахуй, ой, загас агнуурын ажилтан	Хөдөө аж ахуй, ой, загас агнуурын мэргэшсэн ажилтан нь үр тариа, мод, бут, малын тэжээл ургуулах, зэрлэг жимс, ургамал түүх, ан амьтан үржүүлэх, харж хамгаалах, агнах, төрөл бүрийн амьтны гаралтай бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, ашиглах, гэр бүлийнхээ хоол хүнсэнд зориулан загас үржүүлэх буюу барих, усны бусад төрөл зүйлийг өсгөж, үржүүлнэ. Зах зээлийн баримжаатай хөдөө аж ахуйн мэргэшсэн ажилтан, зах зээлийн баримжаатай ой, загас агнуурын аж ахуйн мэргэшсэн ажилтан, өрхийн хэрэгцээний шинжтэй фермэрч, загасчин, анчин болон түүн цуглуулагч гэх мэт.
Үйлдвэрлэл, барилга, гар урлал, холбогдох ажил, үйлчилгээний ажилтан	Үйлдвэрлэл, барилга, гар урлал, холбогдох ажил, үйлчилгээний ажилтан нь барилга барих, арчлах, металл хэлбэр оруулах, металл бүтээцийг босгох, автомат багаж хэрэгслийг тохируулах, машин, механизм, тоног төхөөрөмж, багаж хийх, тааруулах, засварлах, хэвлэх ажлын бүтээгдэхүүн гаргах, хүнсний зүйл, нэхмэл эдлэл, модон, металл, бусад эд бараа, түүний дотор гар урлалын зүйл үйлдвэрлэх салбарт мэдлэг, ур чадвараа хэрэглэнэ. Металл, машин, механизм, түүнтэй холбогдох бусад мэргэжлийн ажилтан, гар урлал, хэвлэлийн ажилтан, цахилгаан болон цахим техникч, хүнс үйлдвэрлэгч, мод боловсруулагч, хувцас бусад хийцийн зүйл хийгч гэх мэт.

Суурин төхөөрөг, машин механизмын операторч, угсрагч	Хөдөө аж ахуйн машин, механизм, тоног төхөөрөмжийг биечлэн жолоодох эсвэл зайнаас буюу алсын удирдлагаар удирдаж ажиллуулах, хянах, галт тэрэг, хөдөлгүүр бүхий тээврийн хэрэгсэл, хөдөлгөөнт машин, механизм, тоног төхөөрөмжийг жолоодох, ажиллуулах, эд анги, хэсгүүдээс бүрдсэн бүтээгдэхүүнийг заавар, журам, стандарт, шаардлагын дагуу угсрах ажил эрхэлнэ. Төхөөрөг, машин механизмын операторч, угсрагч, жолооч, хөдөлгөөнт төхөөргийн операторч гэх мэт.
Энгийн ажил, мэргэжил	Энгийн ажил эрхлэгч нь өдөр тутмын, байнга давтагдах шинжтэй энгийн ажил, үүргийг гар багаж хэрэгсэл ашиглан гүйцэтгэх бөгөөд голчлон биеийн хүчний ажил эрхэлнэ. Цэвэрлэгч, туслагч, хөдөө аж ахуй, ой, загас агнуурын ажил, уурхай, барилга угсралт, үйлдвэр, тээвэр, агуулахын ажил, хүнс бэлтгэлийн туслах ажил, гудамжин дахь худалдаа, үйлчилгээний ажил, бусад энгийн ажил гэх мэт.
Зэвсэгт хүчний ажил, мэргэжил	Зэвсэгт хүчний офицерийн цол бүхий Монгол Улсын Зэвсэгт хүчний зохих албан тушаалд цэргийн алба хаахыг офицерийн алба гэнэ. Зэвсэгт хүчний офицер нь төрөл бүрийн энгийн ажил, мэргэжилд байдаг ижил төстэй үүрэг гүйцэтгэж болно. Энэ бүлэгт Зэвсэгт хүчинд алба хааж байгаа дунд офицер, ахлах офицер, дээд офицерийн нийт бие бүрэлдэхүүн багтана.

ЭДИЙН ЗАСГИЙН БҮХ ТӨРЛИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ САЛБАРЫН АНГИЛЛЫН
ТОДОРХОЙЛОЛТ

Хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загас барилт, ан агнуур	Энд мал, амьтны болон таримал, байгалийн ургамлын нөөцийг ашиглахтай холбоотой үйл ажиллагаа орно. Үүнд: газар тариалан эрхлэх, мал, амьтныг өсгөх, үржүүлэх, түүний ашиг шимийг авах; загас барих; ан агнуур; ойжуулалт, мод бэлтгэл; фермерийн аж ахуйн үйл ажиллагаа зэрэг хамаарна.
Уул уурхай, олборлолт	Байгалийн хатуу (нүүрс, хүдэр), шингэн (нефть) эсвэл хий (байгалийн хий) зэрэг эрдэс баялгийг олборлох уул уурхайн үйл ажиллагаа багтана. Олборлох үйл ажиллагаа нь далд эсвэл ил уурхай, далайн ёроолын уурхай гэх мэт уурхайгаас төрөл бүрийн аргаар гаргаж авах үйл ажиллагаа байж болно.
Боловсруулах үйлдвэрлэл	Боловсруулах үйлдвэрлэл нь түүхий эд, материалыг физик болон химийн аргаар хувиргаж шинэ бүтээгдэхүүн үүсгэх үйл ажиллагаа юм. Боловсруулах үйлдвэрлэлийн завсрын бүтээгдэхүүн нь хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загас агнуур, уул уурхай, олборлолтын бүтээгдэхүүнүүд орно. Мөн бусад боловсруулах үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүн болох түүхий эд материал, бодис эсвэл бүтээгдэхүүнийг хувиргахад орох түүхий эд байна. Барааг шинэчлэх, сэргээн босгох, өөрчлөх үйл ажиллагаа нь ихэвчлэн боловсруулах үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаа байна.
Цахилгаан, хий, уур, агааржуулалт	Энэ салбарт дэд бүтцийн /сүлжээ/ шугам хоолойгоор дамжуулан цахилгаан эрчим хүч, хий, уур, халуун, хүйтэн усаар хангах үйл ажиллагаа хамрагдана. Түүнчлэн нэгдсэн сүлжээгүй орон нутгийн чанартай барилга байгууламжийн бие даасан эх үүсвэр бүхий цахилгаан, хий, уур, халуун, хүйтэн усаар хангах, түгээх ажиллагаа мөн багтана.
Ус хангамж, бохир ус, хог, хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх үйл ажиллагаа	Энэ салбарт өрхийн болон үйлдвэрийн хатуу эсвэл хатуу бус, бохирдсон талбай зэргийн хог, хаягдлыг цуглуулах, ариутгах, боловсруулах явцтай холбоотой үйл ажиллагаа багтана. Хог хаягдал, бохир ус боловсруулах үйл ажиллагааны үр дүнд ариутгасан эсвэл шинэ бүтээгдэхүүн бий болгох үйл ажиллагаа байж болно. Усан хангамжийн үйл ажиллагаа нэгтгэгдэн энэ салбарт орно. Ус хангамжийн үйл ажиллагаа ихэнхдээ бохир усыг цэвэрлэх, боловсруулах үйл ажиллагаатай холбоотой байдаг ба аж ахуйн нэгжүүд эдгээр үйл ажиллагааг хамтруулан хийдэг байж болно.

Хүмүүнд төр эрхэм, Төрд хүмүүн эрдэнэ

Барилга	Их барилга угсралт болон иргэний инженерийн байгууламж, байшин, барилгыг угсрах болон мэргэжсэн барилгын үйл ажиллагаа энэ салбарт багтана. Энд шинэ ажил, барилга засвар, нэмэлт болон жижиг засвар, угсармал барилга, барилгын талбай, түр зуурын чанартай барилга угсрах үйл ажиллагаа орно.
Бөөний болон жижиглэн худалдаа; машин, мотоциклийн засвар үйлчилгээ	Бүх төрлийн бараа бүтээгдэхүүний бөөний болон жижиглэн худалдаа, тухайлбал, хувирган өөрчлөхгүй худалдаалах, барааг худалдан авах явцад гарах үйлчилгээ мөн машин, мотоциклийн засвар, үйлчилгээ хамаарна.
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	Хий дамжуулах хоолой, төмөр зам, авто зам, усан ба агаарын тээврийн тогтсон хуваарьтай, хуваарьгүй ачаа ба зорчигч тээвэрлэлт, агуулах, ачаа, тээшийн үйлчилгээ, автомашины зогсоол, гарааш зэрэг үйл ажиллагаа орно. Түүнчлэн тээврийн хэрэгслийг ажиллуулагч хүнтэй нь түрээслэх үйл ажиллагаа энэ салбарт багтана. Мөн шуудан, холбооны үйл ажиллагаа орно.
Байр сууц болон хоол хүнсээр үйлчлэх үйл ажиллагаа	Түр зуурын зочин, бусад аялагчдыг богино хугацаагаар байр сууцаар хангах, шууд хэрэглэх зориулалттай хоол хүнс, ундаагаар үйлчлэх үйл ажиллагаа орно. Энэ салбарт тусгагдаж байгаа нэмэгдэл үйлчилгээний хэмжээ, төрөл нь нилээд их байна.
Мэдээлэл, холбоо	Энэ салбарт мэдээлэл, соёлын бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, хуваарилалт, энэ төрлийн бүтээгдэхүүнийг дамжуулах, хуваарилах үйл ажиллагаа, тухайлбал, холбоо, мэдээллийн технологийн үйл ажиллагаа, мэдээлэл боловсруулах болон мэдээллийн үйлчилгээтэй холбоотой бусад үйл ажиллагаа орно.
Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа	Даатгалын үйл ажиллагаа, давхар даатгал болон тэтгэврийн сангийн үйл ажиллагаа, мөн санхүүгийн үйлчилгээг дэмжих үйл ажиллагааг оруулан санхүүгийн үйлчилгээний үйл ажиллагааг энэ салбарт орно. Холдинг компани, траст, сан болон санхүүгийн бусад үйл ажиллагаа зэрэг холдинг хөрөнгийн үйл ажиллагаа энэ салбарт багтана.
Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа	Энд лизингийн үйлчилгээ олгогчид, агентууд, брокеруудын үл хөдлөх хөрөнгө арилжаалах, үл хөдлөх хөрөнгө түрээслэх, үнэлгээ хийх зэрэг үл хөдлөх хөрөнгийн бусад үйлчилгээ орно. Энэ салбарын үйл ажиллагаа нь төлбөр, гэрээний үндсэн дээр хийгдэж эзэмшигчийн эсвэл лизингээр авсан өмчийг ашиглах үйл ажиллагаа байж болно. Мөн энд эзэмшигчийн эсвэл лизингийн баригдаж байгаа барилга болон барилга, байгууламжийг оруулна. Энэ салбарт үл хөдлөх хөрөнгийн менежерийн үйл ажиллагаа багтана.
Мэргэжлийн, шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа	Мэргэшсэн мэргэжил, шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа энэ салбарт орно. Эдгээр үйл ажиллагаа нь өндөр түвшний сургалт, мэргэшсэн мэдлэг олгох, хэрэглэгчдэд ур чадвар олгох зэрэг байна.
Захиргааны болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа	Ерөнхий бизнесийн үйл ажиллагааг дэмжих төрөл бүрийн үйл ажиллагааг энд хамруулна.
Төрийн удирдлага ба батлан хамгаалах үйл ажиллагаа, албан журмын нийгмийн хамгаалал	Төрийн удирдлагаар хэрэгждэг үйл ажиллагаа орно. Үүнд хуулийн тайлбар, тогтоол ба тэдгээрийн зохицуулалт, тэдгээр дээр суурилсан үйл ажиллагаануудын удирдлага, хууль тогтоох үйл ажиллагаа, татвар, улсын батлан хамгаалах, нийгмийн хэв журам, аюулгүй байдлын үйл ажиллагаа, цагаачлалын үйлчилгээ, гадаад харилцааны үйл ажиллагаа ба засгийн газрын хөтөлбөрүүдийн удирдлагын үйл ажиллагаа зэрэг орно. Мөн энэ салбарт албан журмын нийгмийн хамгааллын үйл ажиллагаа багтана.
Боловсрол	Энэ салбарт бүх шатны, бүх мэргэжлийн боловсролыг өдөр, орой, эгнээ хэлбэрээр анги, танхим, радио, телевиз болон бусад мэдээллийн хэрэгсэл, зайн сургалтаар дамжуулан олгосон боловсролын үйл ажиллагаа орно. Төрөл бүрийн сургалтын байгууллагын албан болон албан бус сургалт багтана. Түүнчлэн насанд хүрэгчдийн боловсрол, бичиг үсэг тайлагдалтын хөтөлбөр зэрэг орно. Мөн бүх насны цэргийн сургууль, академи, хорихын сургууль хамрагдана.

Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн үйл ажиллагаа	Энэ салбарт эрүүл мэнд ба нийгмийн үйл ажиллагаа орно. Үйл ажиллагаанд нь эмнэлгийн анагаахын мэргэжилтнүүдэд эмнэлэг болон бусад сургалтын сургагдсан эмнэлгийн ажилтнуудын эрүүл мэндийг хамгаалах үйл ажиллагаанаас эхлэн хүн амыг асрах үйл ажиллагаа, эрүүл мэндийн үйлчилгээ болон заавал мэргэжлийн эмнэлгийн ажилтан бус нийгмийн ажилтны үйл ажиллагаа багтана.
Урлаг, үзвэр, тоглоом наадам	Энэ дэд салбарт өргөн цар хүрээг хамарсан төрөл бүрийн соёлын уулзалт, үзвэр болон олон нийтийг хамарсан сонирхолтой тоглоом наадам багтахын зэрэгцээ амьд үзүүлбэр, музейн үйлчилгээ, мөрийтэй спорт, амралт зугааллыг үйл ажиллагаа хамрагдана.
Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	Энэ салбарт байгууллагуудын гишүүнчлэлтэй холбоотой үйл ажиллагаа, компьютерын болон хувь хүн, өрхийн хэрэглээний барааны засвар үйлчилгээ орох бөгөөд өмнөх, бүлэг, ангид ороогүй хувь хүнтэй холбоотой төрөл бүрийн бусад үйлчилгээний үйл ажиллагаа орно.
Хүн хөлслөн ажиллуулдаг өрхийн үйл ажиллагаа; Өрхийн өөрийн хэрэглээнд зориулан үйлдвэрлэсэн хэмжээг нь тодорхойлох боломжгүй бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ	Гэрийн үйлчлэгч, тогооч, зөөгч, цэвэрлэгч, барлаг, шивэгчин, угаагч, цэцэрлэгч, манаач, малчин, ногоочин, байнгын харгалзагч, жолооч, хаалгач, гэрийн хүмүүжүүлэгч, хүүхэд асрагч, гэрийн багш, нарийн бичиг зэрэг ажил, үйлчилгээг айл, өрхөд цалин хөлстэйгээр хийх үйл ажиллагаа орно. Энд зөвхөн өөрийн хэрэглээ, амь зуулгандаа зориулан, нэр төрлөөр нь салгаж тодорхойлох боломжгүй хэд хэдэн төрлийн бараа болон үйлчилгээ явуулдаг өрх хамрагдана.
Олон улсын байгууллага, суурин төлөөлөгчийн үйл ажиллагаа	Энэ ангид Нэгдсэн үндэстний байгууллага, түүний системийн төрөлжсөн байгууллагууд, бүс нутгийн төлөөлөгчид, Олон улсын валютын сан, Дэлхийн банк, Дэлхийн гаалийн байгууллага, Эдийн засаг, хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага, Нефть экспортлогч орнуудын байгууллага, Европын холбоо, Европын худалдааны нийгэмлэг зэрэг олон улсын байгууллагын үйл ажиллагаа орно. Тухайн улс оронд байрлаж буй дипломат болон консулын төлөөлөгчийн газрын үйл ажиллагаа нь аль улсыг төлөөлж байгаагаас үл хамааран энэ ангид мөн багтана.
ОРОН СУУЦ	
Орон сууцны байшин	Бүхэлдээ буюу ихэнх хэсэг нь сууцны зориулалттай, тоолох үед бүхлээрээ хүн амьдрахаас өөр зорилгоор ашиглагдаагүй байгаа суурин барилгын доторх сууцыг хэлнэ. Энэ нь айл, өрх амьдрахаар баригдсан, өрх тус бүрт зориулагдсан тусдаа нэг буюу хэд хэдэн өрөө тасалгаа, бүрэн тоноглол төхөөрөмж, дэд бүтэц бүхий өрөөнүүдтэй байна.
Бие даасан тохилог сууц	Бие даасан тохилог сууц (хаус) нь нэг өрх амьдрах зориулалттай, төвлөрсөн инженерийн шугам сүлжээний системд холбогдсон эсвэл инженерийн шугам сүлжээний системийн холболт болон оролт нь бие даасан, дулаан агааржуулалтын систем, усан хангамж, бохирын шугам, цахилгаан хангамж ба холбооны шугам сүлжээтэй, дотроо боловсон бие засах газартай байна.
Сууцны тусдаа байшин	Гэр хорооллын хашаанд нэг ба түүнээс олон өрөөтэй, дэд бүтцийн (гал тогоо, онгоц, шүршүүр, халаалтын усан систем, усан хангамж, дотроо бие засах газар зэрэг) хангамжууд бүхэлдээ болон аль нэг нь байхгүй сууц орно.
Оюутан сурагчдын нийтийн байр	Бүх шатны сургуулиудийн оюутан, сурагчдын хамтран амьдрахад зориулагдсан байр
Ажиллагчдын нийтийн байр	Аж ахуйн нэгж, байгууллагын ажиллагчид нийтээр амьдрахад зориулсан байр
Нийтийн зориулалтын бусад байр	Амралтын газар, рашаан сувилал, эмнэлэг, асрамжийн газар, шорон, цэргийн хуаран зэрэг хүмүүс бөөнөөрөө буюу хэсэг бүлгээрээ суух нийтийн байр
Өрөөний тоо	Нийт өрөөний тоонд унтлагын өрөө, амрах болон ажлын өрөө орно.
Сууцны талбай (кв.метр)	Сууцны талбайн хэмжээ нь хүн амьдрах талбай /амралтын, унтлагын, хүүхдийн, ажлын болон хооллох өрөө/ туслах өрөө, тасалгаа /гал тогооны, угаалгын, бие засах өрөө, хонгил, ханын шүүгээ, агуулах/-ны талбайн нийлбэр

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ

ХҮН АМЫН ТОО, ӨСӨЛТ, НАС, ХҮЙСИЙН БҮТЭЦ

ХҮН АМЫН ТОО, ХҮЙСИЙН ХАРЬЦАА

Говь-Алтай аймгийн хүн амын тоо 2010 оны 11 дүгээр сарын 10-ны байдлаар 53.6 мянга болов. Говь-Алтай аймгийн нутаг дэвсгэр дэх хүн амаас гадаадад 6 ба түүнээс дээш сарын хугацаагаар оршин суугаа Монгол Улсын харьяат иргэд 0.36 мянга байна. Мөн тус аймгийн нутаг дэвсгэрт 6 ба түүнээс дээш сарын хугацаагаар оршин суугаа гадаадын харьяат 8 хүн оршин сууж байна.

ЗУРАГ 2.1. ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМГИЙН ХҮН АМЫН ТОО, 2010 ОН

Хүн амын 49.9 хувь нь эрэгтэйчүүд, 50.1 хувь нь эмэгтэйчүүд байна. 2000 оны тооллогоор хүн амын тоо 63.7 мянга байв. 2000-2010 оны хоорондох 11 жил орчмын хугацаанд Говь-Алтай аймгийн хүн ам 10.5 мянган хүнээр буурав. Энэ нь 1989-2000 оны тооллого хоорондын өсөлтөөс 9.6 мянган хүнээр бага байна.

ХҮСНЭГТ 2.1. ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМГИЙН ХҮН АМЫН ТОО,
ТООЛЛОГО ЯВАГДСАН ОНООР

Тооллого явагдсан он	Хүн амын тоо (мянган хүн)			Хүйсийн харьцаа
	БҮГД	Эрэгтэй	Эмэгтэй	
1956	40.9	19.0	21.9	86.8
1963	42.8	20.2	22.6	89.4
1969	47.4	22.9	24.5	93.5
1979	55.9	27.2	28.7	94.8
1989	62.8	30.7	32.1	95.6
2000	63.7	31.5	32.2	97.8
2010	53.6	26.8	26.8	100.3

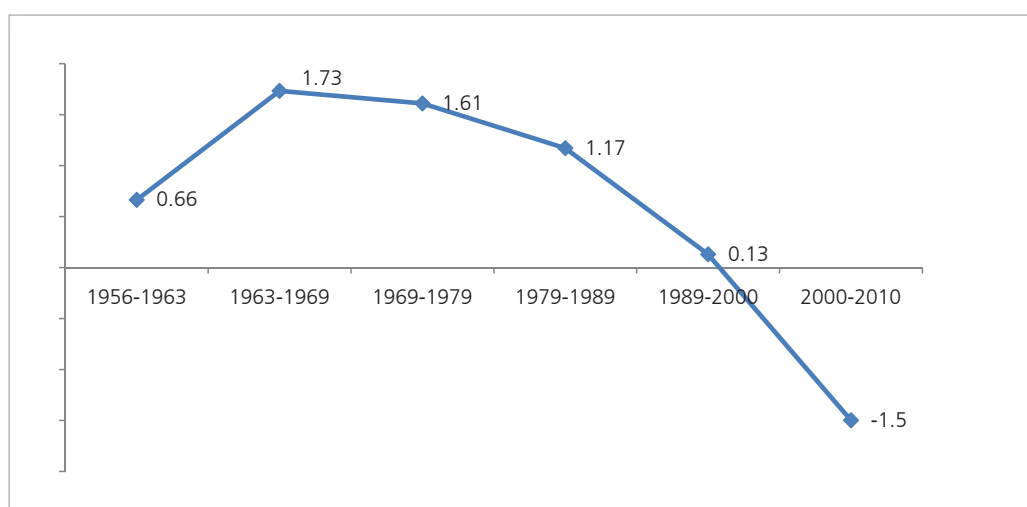
Хүн амын хүйсийн харьцаа (100 эмэгтэйд ногдох эрэгтэй) 2000 оны тооллогын үеийнхээс 2.5 пунктээр өссөн байна. Ер нь хүйсийн харьцаа 1979 оноос хойш бага зэрэг өсч байгаа нь шилжих хөдөлгөөнтэй холбоотой.

ХҮН АМЫН ӨСӨЛТ

Хүн амын тооны өөрчлөлтийг төрөлт, нас баралт, шилжих хөдөлгөөнөөр тодорхойлдог. 2000-2010 оны хоорондох хугацаанд хүн ам 15.8 хувиар, жилд дунджаар өсөлт нь 1.5 хувиар буурав.

Тооллого хоорондын хүн амын өсөлт нь тухайн үеийн улс төр, нийгэм, хүн ам зүйн хөгжлөөс ихээхэн хамаардаг. Хүн ам 1956 оноос нэмэгдэж, 1963-1989 онд жилд дунджаар 1.17 хувь өссөн байна (зураг 2.2). Энэ нь ард түмний аж амьдрал, хүн амын эрүүл мэндийн түвшин дээшилж, төрөлт нэмэгдэхийн зэрэгцээгээр нас баралт буурч, гадаад шилжих хөдөлгөөн бага байсантай холбоотой. Харин 1989-2000 оны тооллого хоорондын хүн амын жилийн дундаж өсөлт 0.1 хувь болсон нь өмнөх 10 жилийнхээс 1.1 пунктээр буурчээ. Энэ хугацаанд хүн амын өсөлтөд нөлөөлсөн гол хүчин зүйл нь шилжих хөдөлгөөн байсан.

ЗУРАГ 2.2. ХҮН АМЫН 1956-2010 ОНЫ ТООЛЛОГО ХООРОНДЫН ЖИЛИЙН ДУНДАЖ ӨСӨЛТ, ХУВИАР

2000-2010 оны тооллого хоорондын жилийн дундаж өсөлт нь өмнөх 10 жилийнхээс буурсан нь хүн амын ердийн хөдөлгөөний цэвэр өсөлтөөс шилжих хөдөлгөөний сөрөг урсгал илүү болсноос хамаарчээ.

ХҮСНЭГТ 2.2. ХҮН АМЫН ЕРДИЙН ХӨДӨЛГӨӨНИЙ ҮЗҮҮЛЭЛТ, 2000-2010 ОН

Он	Ерөнхий коэффициент		
	Төрөлт	Нас баралт	Цэвэр өсөлт
2000	24.2	7.0	17.2
2001	24.9	6.7	18.2
2002	22.1	6.7	15.4
2003	19.6	6.3	13.3
2004	18.6	5.6	13.0
2005	18.9	5.5	13.4
2006	21.0	6.3	14.7
2007	18.9	5.6	13.3
2008	20.6	5.4	15.2
2009	22.3	6.5	15.8
2010	20.5	5.9	14.6

Төр засгаас хэрэгжүүлсэн нийгмийн халамжийн арга хэмжээний дүнд 2006-2009 онд төрөлт өмнөх жилүүдийнхээс нэлээд нэмэгдэж, хүн амын өсөлтөд эерэг нөлөөлсөн юм.

ХҮСНЭГТ 2.3. СУМДЫН ХҮН АМЫН ӨСӨЛТ, ХУВИАР,
1979-1989, 1989-2000, 2000-2010 ОН

Сумд	1989	%	2000	%	2010	Жилийн дундаж өсөлт (%)		
	1979		1989		2000	1979-1989	1989-2000	2000-2010
БҮГД	112.4		101.4		83.6	1.1	0.1	-1.5
Есөнбулаг	141.0		81.5		105.1	3.7	-1.7	0.5
Алтай	109.7		133.2		74.5	0.9	3.0	-2.3
Баян-Уул	102.3		116.2		72.6	0.2	1.5	-2.5
Бигэр	111.8		95.9		82.3	1.1	-0.4	-1.6
Бугат	106.8		115.5		75.8	0.6	1.4	-2.2
Дарви	98.0		133.0		77.0	-0.2	3.0	-2.1
Дэлгэр	104.8		99.2		70.9	0.4	-0.1	-2.6
Жаргалан	93.8		117.2		67.5	-0.6	1.6	-3.0
Тайшир	76.7		86.0		78.6	-2.1	-1.3	-2.0
Тонхил	99.8		102.8		72.1	0.0	0.3	-2.5
Төгрөг	110.1		106.9		82.6	0.9	0.6	-1.6
Халиун	84.9		125.2		75.7	-1.4	2.3	-2.2
Хөхморьт	106.3		122.0		73.5	0.6	2.0	-2.4
Цогт	119.8		108.3		77.9	1.8	0.8	-2.0
Цээл	97.6		122.8		87.7	-0.2	2.1	-1.1
Чандмань	109.6		111.3		74.7	0.9	1.0	-2.3
Шарга	118.7		84.7		78.6	1.7	-1.4	-1.9
Эрдэнэ	105.4		120.9		85.5	0.5	1.9	-1.3

Зах зээлийн эдийн засгийн харилцаанд шилжсэнээс хойших хугацаанд сумдын хүн амын өсөлт эрс тэс ялгаатай болснийг дээрх хүснэгтээс харж болно. Ялгаа нь гагцхүү шилжих хөдөлгөөнтэй холбоотой гэж үзэж болохоор байна.

Сумдын хүн амын тооллого хоорондын жилийн дундаж өсөлтийн дүр төрх 1989-2000 онд өмнөх 10 жилийнхээс нэлээд ялгаатай, тухайлбал 1979-1989 онд ихэнх сумдын хүн ам жигд өсч байсан бол 1989-2000 онд 5 сумаас бусад сумын хүн амын тоо өсч байсан. Гэтэл 2000-2010 онд аймгийн төв болох Есөнбулаг сумын хүн амын тоо өсч, бусад сумдын хүн амын тоо буурчээ. Энэ нь хот суурин газар руу чиглэсэн шилжих хөдөлгөөнтэй холбоотой юм.

ХҮН АМЫН НАС, ХҮЙСИЙН БҮТЭЦ

Нийт хүн амын тоонд насны бүлэг тус бүрийн хүн амын эзлэх хувийн жин 2010 онд 2000 оныхоос зарим насанд өөрчлөгдөв. Тухайлбал 10-19 насны бүлэг дэх хүн амын хувийн жин өмнөх 10 жилийнхээс буурсан нь 2005 оноос өмнөх жилүүдэд төрөлт бага байсан (Төрөлтийн ерөнхий коэффициент 2001-2005 онд 19 орчим промилл)-тай холбон тайлбарлаж болох юм.

ХҮСНЭГТ 2.4. ХҮН АМЫН ТОО, НАСНЫ БҮЛЭГ, ХҮЙСЭЭР, ХҮЙСИЙН ХАРЬЦАА, 2000, 2010 ОН

Насны бүлэг	2000			2010			Хүйсийн харьцаа ¹	
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	2000	2010
БҮГД	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	97.9	99.9
0-4	12.1	12.3	11.8	11.1	11.2	10.9	102	102.4
5-9	12.5	12.7	12.3	9.9	10.1	9.6	101.2	104.8
10-14	13.6	14.2	13.1	10.7	10.9	10.5	106	103.9
15-19	10.7	11.1	10.4	8.9	8.9	8.9	105	100.2
20-24	10.0	10.1	9.8	8.8	9.1	8.6	100.6	105.8
25-29	9.1	9.4	8.9	9.0	9.3	8.8	103.3	105.7
30-34	7.8	8.0	7.7	8.5	8.8	8.3	101.7	105.8
35-39	6.5	6.4	6.5	8.1	8.2	7.9	95.4	103
40-44	4.9	4.8	5.1	7.1	7.2	7.0	91.6	102.9
45-49	3.0	2.7	3.2	5.7	5.7	5.7	85.1	99.5
50-54	2.3	2.0	2.7	4.4	4.3	4.6	71.7	93.5
55-59	2.5	2.4	2.6	2.5	2.3	2.7	90.1	84.8
60-64	1.9	1.7	2.1	1.6	1.3	1.9	80.4	64.7
65-69	1.3	1.0	1.6	1.4	1.3	1.6	64.6	78.8
70+	1.7	1.2	2.3	2.3	1.6	3.0	50.9	53.2

¹ 100 эмэгтэйд ногдох эрэгтэйчүүдийн тоо

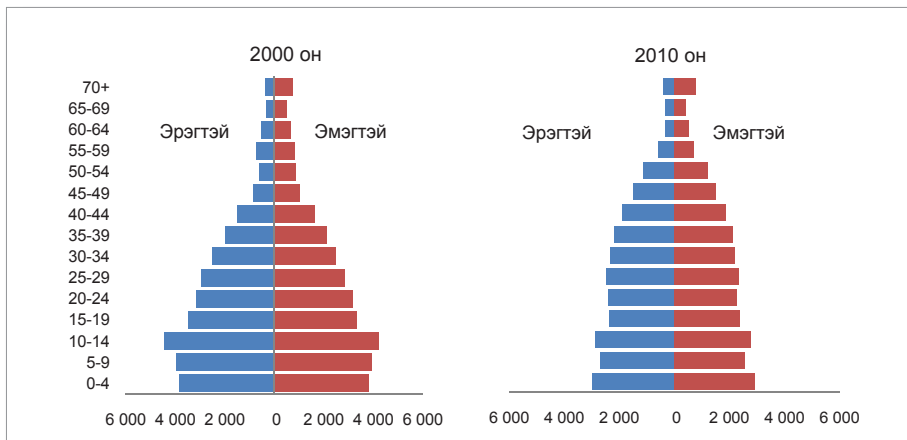
Хүйсийн харьцаа насны бүлэг ахих тутам мэдэгдэхүйцээр буурч байгаа нь зүй ёсны үзэгдэл юм. Олон улсын жишиг хандлагаас үзэхэд амьдралын эхний жилүүдэд эрэгтэй хүүхдийн нас баралт илүү байж, цаашдаа хүйсийн харьцаа тэнцвэржиж байснаа нас ахих тутам буурдаг ажээ.

Манай аймгийн нийт хүн амд 20-24 насныхны эзлэх хувь өндөр байгаа нь 1980-аад оны сүүлийн хагаст төрөлт өндөр байсныг гэрчилнэ.

Хүйсийн харьцаа насны бүлэг ахих тутам буурч байгаа нь эрэгтэйчүүдийн нас баралт эмэгтэйчүүдийнхээс харьцангуй илүү байдагтай холбоотой бөгөөд үүнийг ахимаг насны бүлэгт, жишээлбэл 70, түүнээс дээш насанд хүйсийн харьцаа 53.2 болж огцом буурч байгаагаас харж болно. Насны бүлэг дэх хүйсийн харьцаа нь төрөх үеийн хүйсийн харьцаа, нас баралтаас гадна хүйсийн ялгаатай шилжих хөдөлгөөнөөс шалтгаалдаг.

Нас, хүйсийн бүтцийг харуулах өөр нэг гол үзүүлэлт бол хүн амын нас, хүйсийн суварга билээ.

ЗУРАГ 2.3. ХҮН АМЫН НАС, ХҮЙСИЙН СУВАРГА, 2000, 2010 ОН

Хүн амын суварга 2000 онд хүн амын ердийн хөдөлгөөний өөрчлөлтөөс шалтгаалан 15-аас доош насанд суваргын хэлбэр өөрчлөгдсөн байна. Харин 2010 оны суваргын 5-14 насанд нарийсч байгаа нь 2001-2005 онуудад төрөлт буурснаас шалтгаалсан. Төрөлтийн ерөнхий коэффициент 2000 онд 24.2 байсан бол 2003-2005 онд 19.0 болж буурсан байна. Харин 2010 оны суваргын суурь 0-4 насанд өргөн байгаа нь 2006-2009 онд төрөлт нэмэгдсэнтэй холбоотой билээ.

ХҮСНЭГТ 2.5. СУМДЫН ХҮН АМЫН ТОО, ХҮЙСЭЭР, ХҮЙСИЙН ХАРЬЦАА, 2000, 2010 ОН

Аймаг, нийслэл	2000 он		2010 он		Хүйсийн харьцаа	
	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Эрэгтэй	Эмэгтэй	2000	2010
БҮГД	31 492	32 181	26 602	26 621	97.9	99.9
Есөнбулаг	7 273	8 468	7 778	8 771	85.9	88.7
Алтай	1 502	1 156	1 032	948	129.9	108.9
Баян-Уул	1 820	1 766	1 315	1 290	103.1	101.9
Бигэр	1 409	1 285	1 132	1 084	109.6	104.4
Бугат	1 439	1 380	1 093	1 044	104.3	104.7
Дарви	1 052	1 049	798	820	100.3	97.3
Дэлгэр	1 992	2 005	1 426	1 409	99.4	101.2
Жаргалан	1 259	1 434	928	889	87.8	104.4
Тайшир	928	890	739	690	104.3	107.1
Тонхил	1 471	1 445	1 063	1 038	101.8	102.4
Төгрөг	1 061	1 097	917	866	96.7	105.9
Халиун	1 610	1 576	1 250	1 163	102.2	107.5
Хөхморьт	1 332	1 390	1 038	964	95.8	107.7
Цогт	2 196	2 198	1 711	1 710	99.9	100.1
Цээл	1 354	1 321	1 376	969	102.5	142.0
Чандмань	1 368	1 331	1 024	991	102.8	103.3
Шарга	1 156	1 189	918	926	97.2	99.1
Эрдэнэ	1 270	1 201	1 064	1 049	105.7	101.4

Сумдын хүн амын хүйсийн харьцаа 2000 онтой ойролцоо түвшинд байна (хүснэгт 2.5). Цээл сумын хүн амын хүйсийн харьцаа өмнөх тооллогын үеийнхээс 39.5 пунктээр нэмэгдсэн нь уул уурхайн хайгуул, үйлдвэрлэлийг дагаж эрэгтэйчүүд олноороо шилжин суурьшиж байгаатай холбоотой.

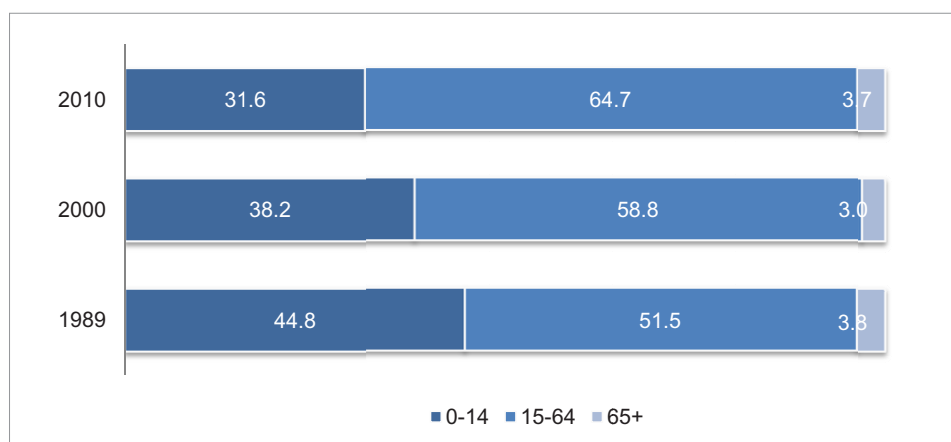
Хот, хөдөөд хүн амын хүйсийн харьцаа эрс ялгаатай байна. Хөдөөгийн хүн амын хүйсийн харьцаа аймгийн дунджаас өндөр байгаа нь хөдөөнөөс хот руу гол төлөв эмэгтэйчүүд илүү шилжиж байгааг харуулж байна.

ХҮСНЭГТ 2.6. ХОТ, ХӨДӨӨГИЙН ХҮН АМЫН ТОО, ХҮЙСЭЭР,
ХҮЙСИЙН ХАРЬЦАА, 2000, 2010 ОН

Хот, хөдөө	2000 он			2010 он		
	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Хүйсийн харьцаа	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Хүйсийн харьцаа
Аймгийн дүн	31 492	32 181	97.9	26 602	26 621	99.9
Хот	8 695	9 328	93.2	8 502	9 460	89.9
Хөдөө	22 797	22 853	99.8	18 100	17 161	105.5

Говь-Алтай аймгийн хүн ам нь насны бүтцийн хувьд идэрших хандлагатай байна (зураг 2.4). Нийт хүн амд 0-14 насны хүүхдийн эзлэх хувийн жин тооллогоос тооллогод багасч байгаа нь зах зээлийн эдийн засгийн харилцаанд шилжсэн үеэс төрөлт буурч байгаатай холбоотой. Хүн амын насны бүтцийг улсын дундажтай харьцуулахад 15-64 насны хүн амын эзлэх хувь 2010 онд 4.3, 2000 онд 1.9 пунктээр тус тус доогуур байна. Харин 0-14 насны хүн амынх улсын дунджаас 2010 онд 4.3, 2000 онд 2.4 пунктээр тус тус илүү байна. 65, дээш насны хүн амынх 2010 онд улсын түвшинтэй ойролцоо байна.

ЗУРАГ 2.4. ХҮН АМЫН НАСНЫ БҮТЭЦ, ХУВИАР, 1989, 2000, 2010 ОН

Хүн амыг насны бүтцийн хувьд таллан хувааж байгаа тэр зааг насыг голч нас гэсэн ойлголтоор илэрхийлдэг. Өөрөөр хэлбэл, 2010 онд голч нас 25.4 болсон нь хүн амын тэн хагас нь 25.4-аас доош, үлдсэн 50 хувь нь түүнээс дээш насныхан байна гэсэн үг юм. Үүнийг улсын дундажтай харьцуулахад 2.9 насаар илүү байна. Голч нас 1989 оноос хойш тогтмолоор нэмэгдэж байгаа нь төрөлтийн бууралттай холбоотой (хүснэгт 2.7).

Хүн амын насны бүтцийн өөрчлөлтийг илүү харуулж чадах, эдийн засгийн тодорхой ач холбогдолтой үзүүлэлт бол хүн ам зүйн ачаалал юм. Хөдөлмөрийн насны 100 хүнд ногдох хүүхэд, хөгшдийн харьцааг хүн ам зүйн ачаалал гэдэг. Энэхүү үзүүлэлт нь нийгэм, эдийн засгийн хөгжилд хүний хүчин зүйл, тэр дундаа, насны бүтэц хэр нөлөөлж байгааг харуулдаг. Говь-Алтай аймгийн хүн ам зүйн ачаалал улсын дунджаас 9.6 пунктээр их байгаа юм.

ХҮСНЭГТ 2.7. ХҮН АМЫН НАСНЫ БҮТЦИЙН ЗАРИМ ГОЛЛОХ ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД,
1989, 2000, 2010 ОН

Үзүүлэлтүүд	1989	2000	2010
Голч нас /жилээр/	17.2	20.5	25.4
Хүн ам зүйн ачаалал /хувиар/	94.3	70.1	54.6
Үүнээс:			
Хүүхэд	87.0	64.9	48.9
Хөгшид	7.3	5.2	5.7
Хөгшрөлтийн индекс	9.7	8.0	11.7

Тус аймгийн хүн амын зүйн ачаалал 2010 онд 1989 оныхоос бараг 2 дахин буурсан нь ажлын байр олноор нэмэгдсэн нөхцөлд түүнд ажиллах хөдөлмөрийн насны хүний нөөц хангалттай байгааг харуулж байна.

ДҮГНЭЛТ

Тус аймгийн хүн ам 2000-2010 оны хоорондох хугацаанд хүн ам 15.8 хувиар, жилд дунджаар 1.5 хувиар буурав. Сумдын хүн ам сүүлчийн 10 жилд их хэмжээгээр буурч зөвхөн аймгийн төвд л өссөн байна.

Энэ удаагийн тооллогын хүйсийн харьцаа өмнөх тооллогын дүнтэй ижил түвшинд, бусад аймаг, улсын дундажтай ойролцоо байна. Насны бүлэг ахих тусам хүйсийн харьцаа буурч байгаа нь дэлхий нийтийн болон улсын хүн амын жиших хандлага юм.

Төрөх үеийн хүйсийн харьцаа дунджаар сумдаар авч үзвэл 101.9-108.9 хувьтай байсан бол нас ахих тусам буурчээ. Энэ нь амьдралын эхний жилүүдэд эрэгтэй хүүхдийн нас баралт илүү, ахмад насанд эмэгтэйчүүдийн наслалт харьцангуй өндөр байгаатай холбоотой байна.

Тус аймгийн Цээл сумын хувьд хүйсийн харьцаа өмнөх тооллогын үеийнхээс 39.5 пунктээр нэмэгдсэн нь энэ сумд төмрийн хүдрийн уурхай ашиглалтанд орж эрэгтэйчүүдийн илүү олноор шилжин суурьшсантай шууд холбоотой.

Хүн амын насны бүтцийг улсын дундажтай харьцуулахад 15-64 насныхан 2010 онд 4.3 пунктээр доогуур, 0-4 насныхан 4.3 пунктээр өсч, 65-аас дээш насныхан улсын дундажтай ойролцоо байна.

Дээрх байдлаас үзвэл тус аймгийн хүн амын насны бүтэц идэрших хандлагатай болсон байна. Нийт хүн амд 0-14 насны хүүхдийн эзлэх хувийн жин өмнөх тооллогын үеэс бага байгаа нь зах зээлийн эдийн засгийн харилцаанд шилжсэн үеэс төрөлт буурсантай холбоотой юм.

Хүн ам зүйн ачаалал 2010 онд 2000 оныхоос 4.9 пунктээр буурч байгаа нь үйлдвэрлэл, үйлчилгээний хэмжээ нэмэгдэхэд ажиллах хүчний хангалттай нөөц бий болж байгааг харуулна.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ

УЛСЫН ХАРЬЯАЛАЛ, ҮНДЭС УГСАА, ШАШИН

ХҮН АМЫН ИРГЭНИЙ ХАРЬАЛАЛ

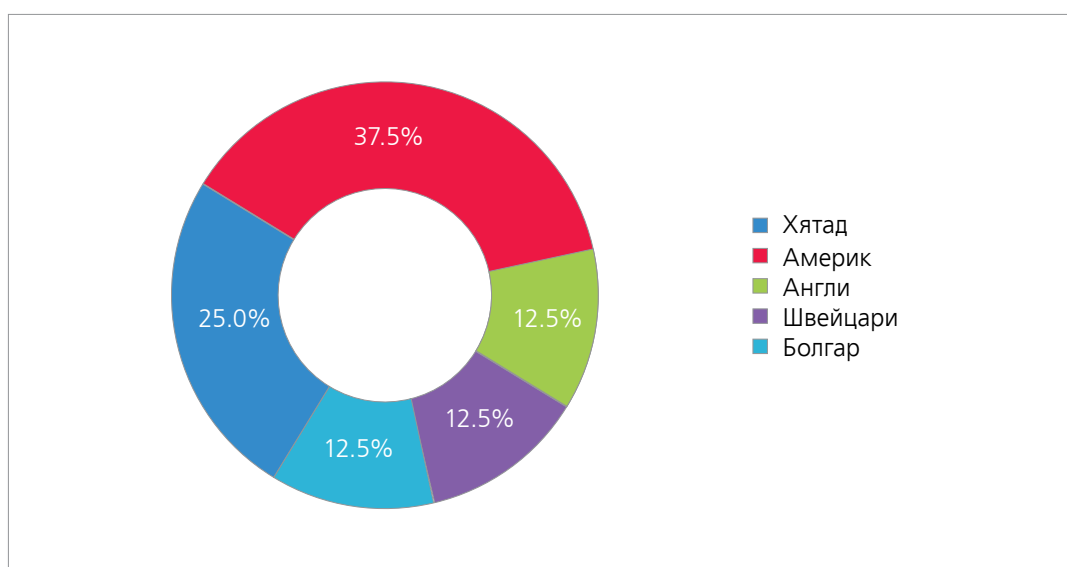
Говь-Алтай аймгийн нутаг дэвсгэрт оршин суугаа хүн амын 99.98 хувь нь Монгол Улсын харьяат, 0.02 хувь нь гадаадын харьяат иргэн байна.

ЗУРАГ 3.1. ХҮН АМЫН ТОО, ИРГЭНИЙ ХАРЬАЛАЛААР 2010 ОН

Говь-Алтай аймагт 6, түүнээс дээш сарын хугацаагаар оршин сууж байгаа гадаадын харьяат иргэдийн тоо 2000 оныхоос 4 дахин өссөн хэдий ч гадаадын хөрөнгө оруулалттай, хамтарсан үйлдвэр, уул уурхай, үйлчилгээний газар байхгүй учраас гадаадын харьяат иргэд харьцангуй цөөн байна.

ЗУРАГ 3.2. ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМАГТ ОРШИН СУУГАА ГАДААДЫН ХАРЬААТ ИРГЭД, УЛСААР, ХУВИАР 2010 ОН

Гадаадын харьяат иргэдийн насны бүтцийг харвал 20-24 насны 1 хүн 25-29 2 хүн, 30-34 насны 1 хүн, 35-39 насны 2 хүн байна.

Говь-Алтай аймагт байнга оршин суугаа гадаадын харьяат иргэдийн 5 хүн нь дээд боловсролтой, 2 хүн нь бүрэн дунд ба түүнээс доош боловсролтой, 1 хүн боловсролгүй байна.

Гадаадын харьяат иргэдийн 6 нь ажил хөдөлмөр эрхэлдэг ба түүний 4 нь цалин хөлстэй ажиллагчид, 2 нь бусад ажил хөдөлмөр хийдэг байна.

ХҮН АМЫН ҮНДЭС УГСАА

Хүн ам, орон сууцны 2010 оны улсын тооллогоор Монгол Улсын харьяат иргэдийн үндэс угсааны талаарх мэдээллийг цуглуулахдаа өмнөх тооллогоос дэлгэрэнгүй бүлгээр авсан.

ХҮСНЭГТ 3.1. ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМГИЙН ХАРЬАТ ИРГЭДИЙН ТОО, ҮНДЭС УГСАА, ХУВИАР 2000, 2010 ОН

Үндэс угсаа	2000		2010	
	Хүний тоо	Дүнд эзлэх хувь	Хүний тоо	Дүнд эзлэх хувь
МОНГОЛ УЛСЫН ХАРЬАТ-БҮГД	63671	100.0	53215	100.0
Халх	63352	99.5	52466	98.6
Казак	47	0.1	233	0.4
Захчин	41	0.1	117	0.2
Дөрвөд	36	0.1	95	0.2
Баяд	21	0.0	84	0.2
Өөлд	114	0.2	66	0.1
Урианхай	15	0.0	47	0.1
Торгууд	29	0.0	42	0.1
Бусад	16	0.0	64	0.1
Бусад үндэстэн	-	-	1	0.0

Гадаад оршин суугаа Монгол Улсын иргэдийн тоо ороогүй болно

Говь-Алтай аймгийн харьяат хүн амын 98.6 хувийг Халхчууд эзэлж, өмнөх тооллогын үеийнхээс 0.9 пунктээр буурсан байна. Казахуудын эзлэх хувийн жин өнгөрсөн 10 гаруй жилд 0.3 пунктээр өсч, 0.4 хувийг эзэлж байгаа нь Халхчуудын дараа орж байна.

ХҮСНЭГТ 3.3. ХҮН АМЫН ТОО, ҮНДЭС УГСАА, НАСНЫ БҮЛЭГ, ХУВИАР, 2010 ОН

Ястан, үндэстэн	Насны бүлэг						
	Бүгд	0-14	15-24	25-34	35-44	45-54	55+
МОНГОЛ УЛСЫН ХАРЬАТ-БҮГД	100.0	31.6	17.7	17.6	15.1	10.1	7.8
Халх	100.0	31.9	17.1	17.6	15.2	10.2	7.9
Казак	100.0	1.3	91.8	5.6	1.3	0.0	0.0
Дөрвөд	100.0	6.3	67.4	14.7	5.3	5.3	1.1
Баяд	100.0	13.1	57.1	19.0	3.6	4.8	2.4
Урианхай	100.0	25.5	40.4	17.0	8.5	2.1	6.4
Захчин	100.0	10.3	56.4	10.3	11.1	6.8	5.1
Торгууд	100.0	16.7	50.0	14.3	14.3	4.8	0.0
Өөлд	100.0	18.2	27.3	22.7	13.6	12.1	6.1
Хотон	100.0	0.0	70.6	11.8	5.9	11.8	0.0
Мянгад	100.0	5.3	73.7	15.8	5.3	0.0	0.0
Бусад үндэстэн	100.0	2.7	27.0	32.4	29.7	8.1	0.0

Урианхайчуудын дотор 0-14 настай хүүхдийн эзлэх хувийн жин 25.5 хувь байгаа нь бусдаас нэлээд өндөр байна. Энэ нь тэдний дунд төрөлт өндөр байгаатай холбоотой юм.

ШАШИН

Төр, сүм хийдийн харилцааны тухай Монгол Улсын хуулийн “Иргэний шашин шүтэх, эс шүтэх эрх чөлөө” гэсэн 3 дугаар бүлгийн 1 дэх хэсэгт “Аливаа шашныг шүтэх, эс шүтэх нь тухайн хүний итгэл үнэмшлийн хэрэг байна”¹ гэж заасан. Шашин шүтлэгийн талаар өмнөх тооллогуудад асууж байгаагүй. Хүн ам, орон сууцны энэ удаагийн тооллогод “Та шашин шүтдэг үү, шүтдэг бол ямар шашин шүтдэг вэ?” гэсэн асуулт оруулж 15, түүнээс дээш насны хүн амаас асуусан нь тооллогын нэг онцлог байлаа.

Арван тав, түүнээс дээш насны нийт хүний 38.7 хувь нь ямар нэг шашингүйчүүд, 61.3 хувь нь буюу 22.2 мянган хүн шашинтан байгаагийн 95.8 хувь нь Буддын шашинтан байна.

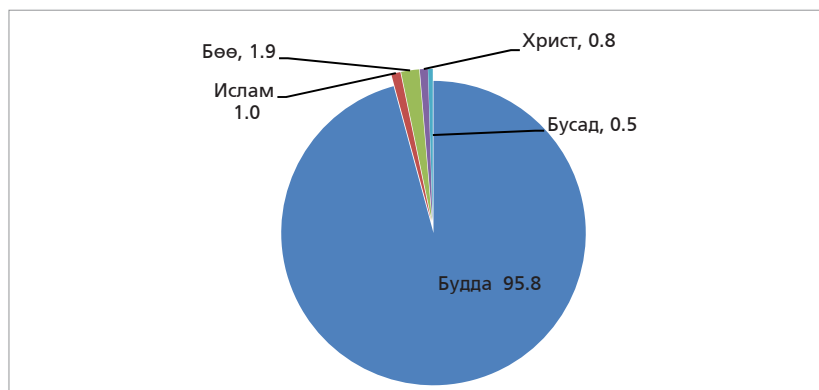
Шашинтангуудын дотор эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдээс илүү олон байгаа нь дараах хүснэгтээс харагдана. Шашинтан эмэгтэйчүүдийн 1.1 хувь буюу 427 хүн бөөгийн шашинтан байна.

ХҮСНЭГТ 3.4. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ШАШИН ШҮТЛЭГИЙН БАЙДАЛ, ШАШНЫ ТӨРӨЛ, ХҮЙСЭЭР, ХУВИАР, 2010 ОН

Шашны төрөл	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
БҮГД	100.0	100.0	100.0
Шүтдэггүй	38.7	42.7	34.9
Шүтдэг	61.3	57.3	65.1
Будда	58.7	55.3	62.0
Ислам	0.6	0.2	1.0
Бөө	1.2	1.2	1.1
Христ	0.5	0.4	0.7
Бусад	0.3	0.3	0.3

Шашинтангуудын 95.8 хувь нь Буддын шашинтан болох нь тооллогын дүнгээс харагдлаа.

ЗУРАГ 3.4. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ШАШИНТАНГУУД, ШАШНЫ ТӨРӨЛ, ХУВИАР, 2010 ОН

Арван тав, түүнээс дээш насны шашинтангуудыг үндэс, угсаагаар авч үзвэл тус аймагт амьдарч байгаа Буриадууд бүгд Буддын шашинтан бол гадаадын харьяат иргэд Христийн шашинтан байна. Говь-алтай аймгийн хүн амын дийлэнх нь Буддын шашинтан байна.

¹ Төр, сүм хийдийн харилцааны тухай хууль Монгол Улсын хуулийн эмхтгэл. IV боть, Улаанбаатар хот, 2008 он, хуудас 541

ХҮСНЭГТ 3.5. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ШАШИН ШҮТЛЭГ, ҮНДЭС УГСАА, ШАШНЫ ТӨРӨЛ, ХУВИАР, 2010 ОН

Үндэс угсаа	15 ба түүнээс дээш насны хүн ам-Бүгд	Шүтдэггүй	Шашин шүтлэгийн ангилал					
			Бүгд	Будда	Христ	Ислам	Бөө	Бусад
МОНГОЛЫН ХАРЬААТ -БҮГД	100	39.0	61.0	96.0	1.0	1.0	2.0	0.0
Халх	100	39.0	61.0	97.0	1.0	0.0	2.0	0.0
Казах	100	10.0	90.0	0.0	0.0	100.0	0.0	0.0
Дөрвөд	100	43.0	57.0	88.0	4.0	0.0	6.0	2.0
Буриад	100	57.0	43.0	100.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Баяд	100	55.0	45.0	85.0	3.0	0.0	9.0	3.0
Урианхай	100	66.0	34.0	83.0	17.0	0.0	0.0	0.0
Мянгад	100	56.0	44.0	88.0	13.0	0.0	0.0	0.0
Гадаадын харьяат	100	75.0	25.0	0.0	100.0	0.0	0.0	0.0

ДҮГНЭЛТ

Говь-Алтай аймагт 6, түүнээс сарын хугацаагаар оршин сууж байгаа гадаадын харьяат иргэдийн тоо 2000 оныхоос 4 дахин өсжээ. Тус аймагт оршин суугаа гадаадын харьяат иргэдийн дийлэнх нь хөдөлмөрийн насныхан байгаагийн дотор гол төлөв эрэгтэйчүүд байна. Гадаадын харьяат иргэдийн 62.5 хувь нь дээд боловсролтой байна. Гадаадын харьяат иргэд гол төлөв хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн үйл ажиллагаа, уул уурхайн хайгуул, олборлолтын салбарт ажиллаж байна.

Говь-Алтай аймгийн хүн амын 98.6 хувийг Халхчууд, 0.4 хувийг Казахууд, 0.2 хувийг Дөрвөдүүд, Захчин, Баядууд, 0.1 хувийг Урианхай, Өөлд, Торгууд тус тус эзэлж байгаа нь аймгийн нийт хүн амын 99.9 орчим хувийг эзэлж байна.

Арван тав, түүнээс дээш насны нийт хүний 38.7 хувь нь шашингүйчүүд, 61.3 хувь нь буюу 22.2 мянган хүн шашинтан байгаагийн 95.8 хувь нь Буддын шашинтан байна. Хэдийгээр буддын шашинтан нийт хүн амын дунд түгээмэл байгаа боловч насны бүлгээр авч үзэхэд 15-19 насны өсвөр үеийнхэн илүү их христ, исламын шашинтан байна.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ

ХҮН АМЫН СУУРЬШИЛ, НЯГТРАЛ

ХҮН АМЫН СУУРЬШИЛ

Говь-Алтай аймгийн сумдын нутаг дэвсгэрийн хэмжээ харилцан адилгүй, газар зүйн янз бүрийн бүст оршдог. Байгалийн баялаг нутаг дэвсгэрт жигд бус тархсан, уур амьсгал газар зүйн бүсүүдэд ялгаатай, эрс тэс байдаг зэргээс хамааран хүн амын суурьшил, нягтрал өөр өөр байгаа нь зүй ёсны асуудал билээ. Хүн амын суурьшлыг хот, хөдөө, бүс нутгаар тодорхойлох нь тухайн нутаг дэвсгэрийн нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийг гүнзгийрүүлэн судалж, бүс нутгийн болон орон нутгийн онцлогт тохирсон бодлого боловсруулах үндэс болно.

Тус аймгийн хүн амын суурьшлын ерөнхий дүр төрх өнгөрсөн тооллогын үеийнхээс бага зэрэг өөрчлөгдсөн байна. Энэ нь төв суурин газар руу чиглэсэн шилжих хөдөлгөөний нөлөөгөөр бүс нутгийн хүн ам сийрэгжихэд хүрчээ.

Ерөнхийдөө хүн амын шилжилт хөдөлгөөн Улаанбаатар руу чиглэж байгаа нь олон баримтаас харагдана. Мөн 2000-2010 онд аймгийн төвийн хүн амын эзлэх хувь өсч бусад сумдынх буурсан байна.(Хүснэгт 4.1)

ХҮСНЭГТ 4.1 ХҮН АМЫН ТОО, СУМААР, ХУВИАР, 2000, 2010 ОН

Сумд	Хүн ам (мян.хүн)		Дүнд эзлэх хувь		
	2000	2010	2000	2000	2010
Бүгд	63 673	53 223	83.6	100.0	100.0
Есөнбулаг	15 741	16 549	105.1	24.7	31.1
Алтай	2658	1980	74.5	4.2	3.7
Баян-Уул	3586	2605	72.6	5.6	4.9
Бигэр	2694	2216	82.3	4.2	4.2
Бугат	2819	2137	75.8	4.4	4.0
Дарив	2101	1618	77.0	3.3	3.0
Дэлгэр	3997	2835	70.9	6.3	5.3
Жаргалан	2693	1817	67.5	4.2	3.4
Тайшир	1818	1429	78.6	2.9	2.7
Тонхил	2916	2101	72.1	4.6	3.9
Төгрөг	2158	1783	82.6	3.4	3.4
Халиун	3186	2413	75.7	5.0	4.5
Хөхморьт	2722	2002	73.5	4.3	3.8
Цогт	4394	3421	77.9	6.9	6.4
Цээл	2675	2345	87.7	4.2	4.4
Чандмань	2699	2015	74.7	4.2	3.8
Шарга	2345	1844	78.6	3.7	3.5
Эрдэнэ	2471	2113	85.5	3.9	4.0

Говь-Алтай аймагт сүүлчийн 20 гаруй жилд хотжих үйл явц улам бүр нэмэгдсээр байна. 2000 оноос хойш хөдөө аж ахуйд тохиолдсон ган, зуд зэрэг байгалийн гамшигт үзэгдэл малчдад хүндээр тусч, нийслэл болон бусад томоохон хот, суурин газар руу шилжих хөдөлгөөн нэмэгджээ. Хот, суурингууд нь эрүүл мэнд, боловсрол болон ахуйн үйлчилгээ, хамгийн гол нь ажлын байр олох найдвартай газар болж, хүмүүс ихээр татагдаж байгаа нь хотжих үйл явцыг улам бүр өргөжүүлсээр байна.

ХҮСНЭГТ 4.2. ХҮН АМЫН ТОО, БАРУУН БҮСЭЭР, ХОТ, ХӨДӨӨ, ХУВИАР, 2010 ОН

Баруун бүс	Хот		Хөдөө	
	Хүн ам (мян хүн)	Аймгийн хүн амд эзлэх хувь	Хүн ам (мян хүн)	Аймаг, хүн амд эзлэх хувь
БҮГД	122.4	34.7	230.2	65.3
Баян-Өлгий	30.7	36.0	54.6	64.0
Говь-Алтай	18.0	33.7	35.3	66.3
Завхан	17.5	26.9	47.4	73.1
Увс	27.2	37.3	45.7	62.7
Ховд	29.0	38.1	47.2	61.9

2000 онд Говь-Алтай аймгийн хүн амын амын 24.7 хувь буюу 15.7 мянган хүн аймгийн төв, сум, тосгонд амьдарч байсан бол 2010 онд нийт хүн амын 33.7 хувь буюу 18.0 мянган хүн амьдарч байна. Харин хөдөөгийн хүн ам 66.3 хувь буюу 35.3 мянган хүн байна.

ХҮН АМЫН НЯГТРАЛ

Улс төр, соёл, түүх, засаг захиргаа, цаг агаар, газар зүй зэрэг олон хүчин зүйлс хүн амын суурьшил, улмаар хүн амын нягтралд нөлөөлдөг. Бүс нутаг, аймаг, нийслэлийн хүн амын нягтралд хамгийн ихээр нөлөөлсөн хүчин зүйлсийн нэгд шилжих хөдөлгөөн орж байна.

Говь-Алтай аймгийн хувьд нэг квадрат километр нутаг дэвсгэрт 2000 онд 0.5 хүн ногдож байсан бол 2010 онд 0.1 пунктээр буурч 0.4 болов. Тус аймаг нь хүн амын нягтралаараа бусад аймгуудтай харьцуулахад хамгийн сийрэг нь ба улсын дунджаас 1.3 пунктээр доогуур байна.

ХҮСНЭГТ 4.3. ХҮН АМЫН ТОО, НЯГТРАЛ, СУМААР, ХУВИАР, 2000, 2010 ОН

Сумд	2000			2010		
	мян.хүн	Нутаг дэвсгэрийн хэмжээ/км2/	Хүн/км ²	мян.хүн	Нутаг дэвсгэрийн хэмжээ/км2/	Хүн/км ²
Бүгд	63673	141447	0.5	53223	141447	0.4
Есөнбулаг	15 741	2 161	7.3	16 549	2 161	7.7
Алтай	26 58	20 256	0.1	1 980	20 256	0.1
Баян-Уул	3 586	5 836	0.6	2 605	5 836	0.4
Бигэр	2 694	3 826	0.7	2 216	3 826	0.6
Бугат	2 819	9 921	0.3	2 137	9 921	0.2
Дарив	2 101	3 523	0.6	1 618	3 523	0.5
Дэлгэр	3 997	6 625	0.6	2 835	6 625	0.4
Жаргалан	2 693	3 683	0.7	1 817	3 683	0.5
Тайшир	1 818	3 913	0.5	1 429	3 913	0.4
Тонхил	2 916	7 322	0.4	2 101	7 322	0.3
Төгрөг	2 158	5 343	0.4	1 783	5 343	0.3
Халиун	3 186	5 214	0.6	2 413	5 214	0.5
Хөхморьт	2 722	6 314	0.4	2 002	6 314	0.3
Цогт	4 394	16 618	0.3	3 421	16 618	0.2
Цээл	2 675	5 631	0.5	2 345	5 631	0.4
Чандмань	2 699	4 629	0.6	2 015	4 629	0.4
Шарга	2 345	5 566	0.4	1 844	5 566	0.3
Эрдэнэ	2 471	25 066	0.1	2 113	25 066	0.1

Сумдын хүн амын нягтрал шилжих хөдөлгөөнтэй холбоотойгоор ерөнхийдөө буурах хандлагатай байна. Есөнбулаг сумаас бусад сумдыг хооронд нь харьцуулбал Бигэр, Дарив, Жаргалан, Халиун сумдад хамгийн их буюу нэг квадрат км нутаг дэвсгэрт 0.5-0.6 хүн ногдож байна. Харин Алтай, Эрдэнэ, Цогт, Бугат сумдад хүн амын нягтрал хамгийн сийрэг буюу нэг квадрат километр нутаг дэвсгэрт 0.1-0.2 хүн ногдож байна.

ДҮГНЭЛТ

Говь-Алтай аймгийн хүн ам 2010 онд 2000 оныхоос 16-4 мянгаар буурсан нь хүн амын суурьшил нягтралд ихээхэн нөлөөлж 1 квадрат километр нутаг дэвсгэрт 2000 онд 0.5 хүн ногдож байсан байсан бол 2010 онд 0.4 болов.

Энэ нь улсын дунджаас 1.3, аймгуудын дунджаас 0.7 пунктээр доогуур байгаа нь маш сийрэг, нягтрал багатайг харуулж байна. Сумдын нягтралыг авч үзвэл сум бүр харилцан адилгүй, дийлэнх сумдын нягтрал аймгийн дундажтай ойролцоо буюу түүнээс бага байна. Алтай, Эрдэнэ, Цогт, Бугат зэрэг сумдын нягтрал хамгийн бага буюу нэг квадрат километр нутаг дэвсгэрт 0.1-0.2 байна.

Говь-Алтай аймгийн хүн ам Есөнбулаг сумаас бусад сумдын хүн ам буурсан нь шилжих хөдөлгөөнөөс хамаарч байна.

ТАВДУГААР БҮЛЭГ

ДОТООД ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨН

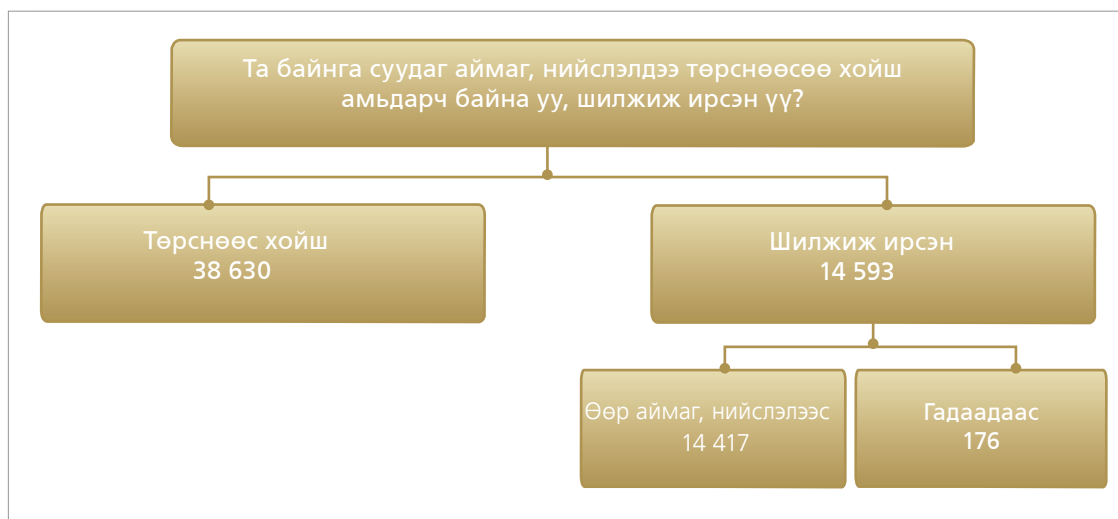
Монгол Улсын хүн амын шилжих хөдөлгөөн сүүлчийн 20 орчим жилд их идэвхжсэн. Тооллогоор байнга оршин сууж байсан засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжээс (аймаг, нийслэлийн түвшинд) өөр газар руу 6, түүнээс дээш сарын хугацаагаар шилжин суурьшсан хүн амыг шилжих хөдөлгөөнд оролцсон гэж үзсэн. Тус улс зах зээлийн эдийн засгийн харилцаанд шилжсэн үеэс, гол төлөв хөдөөнөөс мэргэжил, боловсрол эзэмших, эрүүл мэнд, нийгэм, соёлын үйлчилгээнд ойртох, хөдөлмөр эрхлэх зэрэг шалтгаанаар төв суурин газарт шилжих нь нэмэгдэв. Монгол Улсын Үндсэн Хуулийн 16 дугаар зүйлийн 18 дахь хэсгийн “улсынхаа нутаг дэвсгэрт чөлөөтэй зорчих, түр буюу байнга оршин суух газраа сонгох, гадаадад явах, оршин суух, эх орондоо буцаж ирэх эрхтэй” гэсэн заалт нь иргэд шилжих хөдөлгөөнд сайн дураараа чөлөөтэй оролцох эрх зүйн боломжийг бүрдүүлсэн.

Шилжих хөдөлгөөнийг тодорхой цаг хугацаа, нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд авч үздэг. Тооллогоор шилжих хөдөлгөөнийг тооллогын товын үед:

- төрсөн нутгаасаа өөр газар амьдарч байгаа;
- таван жилийн өмнө байнга оршин сууж байсан газраасаа өөр газарт шилжиж ирсэн (Үүнд 5 жил 11 сарын хөдөлгөөнийг хамруулав.);
- нэг жилийн өмнө байнга оршин сууж байсан газраасаа өөр газарт шилжиж ирсэн (Үүнд 11 сарын хөдөлгөөнийг хамруулав.) гэсэн гурван үндсэн хугацаагаар авсан.

Шилжих хөдөлгөөнийг тухайн хүн дээрх хугацаанд хэдэн удаа шилжсэнийг үл харгалзан хамгийн сүүлд шилжсэн нутаг дэвсгэрийн байдлаар, нутаг дэвсгэрийг байнга оршин сууж байсан аймгаас нийслэлд эсвэл өөр аймагт, нийслэлээс аймагт шилжсэн байдлаар тодорхойлов. Шилжих хөдөлгөөнд оролцогчдын шинж төрхийг тодорхойлохдоо гол төлөв шилжин ирсэн нутаг дэвсгэр, хүн амын шинж төрхтэй нь харьцуулан судалсан. Аймаг, нийслэл, бүс нутгийн ойрын болон дунд хугацааны бодлого, хөтөлбөр боловсруулахад эдгээр мэдээлэл чухал ач холбогдолтой билээ.

ЗУРАГ 5.1. ТӨРСНӨӨС ХОЙШИХ ДОТООД ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨН, 2010 ОН

Төрсөн аймаг, нийслэлдээ тооллогын товын үед байнга оршин сууж байсан хүн амыг “Төрснөөсөө хойш сууж байгаа” буюу амьдралынхаа туршид оршин суугаа газраа өөрчлөөгүй

³ Монгол Улсын үндсэн хууль. Монгол Улсын хуулийн эмхтгэл I боть, Улаанбаатар хот, 2008 он, хуудас 5

гэж үзсэн. Харин тооллогын товын үед төрсөн аймаг, нийслэлээсээ өөр газар байнга оршин сууж байгаа, тооллогын товын үед төрсөн газраа байнга оршин сууж байгаа боловч амьдралынхаа аль нэг хугацаанд бусад газарт 6 сар (183 хоног)-аас дээш хугацаагаар сууж байгаад эргэж ирсэн хүмүүсийг “Төрснөөсөө хойш шилжигчид” гэж үзэв.

Шилжих хөдөлгөөний урсгал, шилжин суурьшсан хугацааг тооллогын товын үед байнга оршин сууж байсан газраа шилжиж ирсэн хүн бүрээс оршин суугаа хугацаа, өмнө нь байнга оршин сууж байсан аймаг, нийслэлийн нэрийг асууж тодорхойлов.

Олон улсад шилжих хөдөлгөөний чиг хандлагыг цаг хугацаагаар хэмжин судалдаг жишгийг үндэслэн хүн ам, орон сууцны 2000 оны тооллогоос эхлэн таван жилийн өмнөх шилжих хөдөлгөөнийг судалсан. Үүнийг тоолуулагч 2005 оноос өмнө болон хойших хугацаанд хэдэн удаа шилжсэнийг үл харгалзан товын үед болон товоос таван жилийн өмнө байнга сууж байсан газраар тооцоолсон болно. Анхаарах асуудал нь 2000 оны тооллогын тов 1 дүгээр сарын 4-нөөс 5-нд шилжих шөнө байсан бол 2010 оных 11 дүгээр сарын 10-наас 11-нд шилжих шөнө байсан гэдгийг судлаачид харгалзаж үзэх нь зүйтэй. Тав хүртэлх насны хүүхдүүд тооллого явуулахаас таван жилийн өмнө төрөөгүй байсан тул зөвхөн тав, түүнээс дээш насны хүмүүсээс уг асуултыг асуусан.

Шилжих хөдөлгөөнийг хэмжих хамгийн чухал хэмжүүр нь нутаг дэвсгэр буюу засаг захиргааны нэгж юм. Тооллогод аймаг, нийслэл хоорондын шилжих хөдөлгөөнийг асууж тодорхойлсон.

ЗУРАГ 5.2. СҮҮЛЧИЙН ТАВАН ЖИЛИЙН ДОТООД ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨН, 2010 ОН

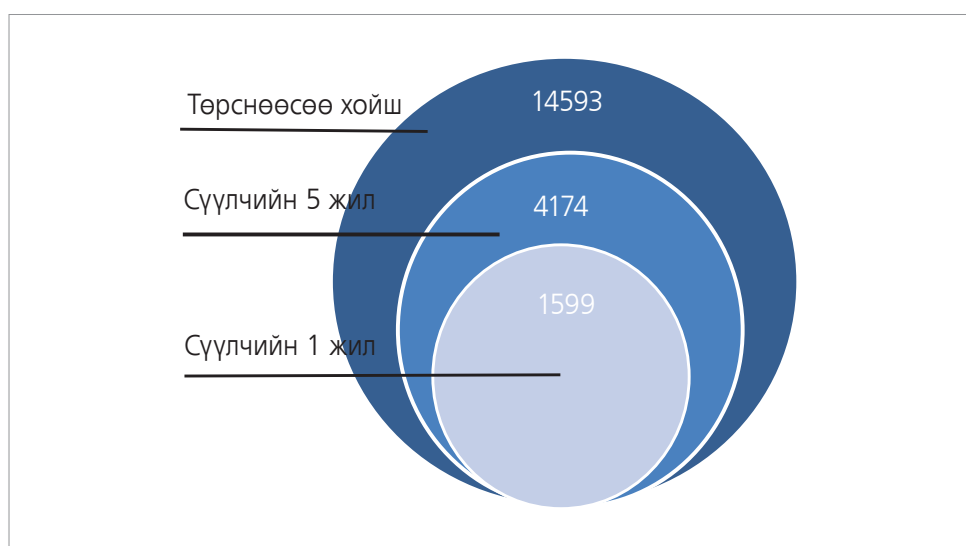
Сүүлчийн нэг жил (2009 онд) тухайн аймагт шилжиж ирсэн хүмүүсийг судалсан (зураг 5.3). Гэхдээ шилжих хөдөлгөөнийг өөр өөр цаг хугацаа, оноор нарийвчлан судлах боломж тооллогын баримтад байгааг энд тэмдэглэх нь зүйтэй.

ЗУРАГ 5.3. СҮҮЛЧИЙН НЭГ ЖИЛИЙН ДОТООД ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨН, 2010 ОН

Сүүлчийн нэг жилийн дотоод шилжилт хөдөлгөөнийг харахад тоолох үед өөрийн аймагтаа төрснөөсөө хойш оршин суугаа хүн 72.5 хувь буюу 38.6 мянган хүн байна. Өөр газраас шилжин ирэгчид 27.4 хувь буюу 14.6 мянган хүн байгаагийн 1.6 мянга нь сүүлчийн нэг жил, 13.0 мянга нь түүнээс өмнө шилжиж ирсэн хүн байна.(зураг 5.3.)

ЗУРАГ 5.4. ШИЛЖИГЧДИЙН ТОО, ХУГАЦАА, НУТАГ ДЭВСГЭРЭЭР, 2010 ОН

Шилжих хөдөлгөөний хамгийн сүүлчийн хугацаа, нутаг дэвсгэрийн хамгийн ерөнхий түвшин болох бүс нутаг хоорондын сүүлчийн 1 жилийн шилжих хөдөлгөөнд оролцогч 1.5 мянга хүн байна. Төрснөөс хойш аймаг, нийслэл хоорондын шилжих хөдөлгөөнд оролцогч 14.5 мянган хүн байгаа нь хүн амын 27.4 хувь болжээ.

ТӨРСНӨӨС ХОЙШИХ ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨН

Төрснөөс хойших шилжих хөдөлгөөнийг хугацаа үл харгалзан тухайн хүн төрснөөсөө хойш 2010 оны 11 дүгээр сар буюу тоолох үе хүртэлх хугацаанд хэдэн удаа шилжсэнийг үл харгалзан зөвхөн сүүлчийнхийг хамруулж байгаа болно. Төрснөөс хойших шилжих хөдөлгөөний үндсэн агуулга нь аймаг, нийслэлийн нутаг дэвсгэрт байнга оршин суугаа хүн амын хэдэн хувь нь уугуул нутагтаа амьдарч байгаа болон хэдэн хувь нь шилжин ирснийг илэрхийлэхэд оршино. Энэхүү мэдээллийг ашиглахад дутагдалтай тал нь шилжих хөдөлгөөнд оролцсон хугацаа тодорхой бус байдаг явдал юм.

ХҮСНЭГТ 5.2. ТӨРСНӨӨС ХОЙШИХ ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨНД ОРОЛЦОГЧДЫН ТОО
2010 ОН

Баруун бүс	Төрснөөс хойших шилжилт хөдөлгөөний байдал				
	Нийт хүн ам	Шилжих хөдөлгөөнд ороогүй	Шилжин ирэгчид	Шилжин явагчид	Цэвэр шилжилт
БҮГД	352 537	275 615	76 922	244 991	-168 069
Баян-Өлгий	85 232	71 693	13 539	14 078	- 539
Говь-Алтай	53 223	38 630	14 593	48 670	-34 077
Завхан	64 924	50 759	14 165	70 692	-56 527
Увс	72 906	53 783	19 123	60 613	-41 490
Ховд	76 252	60 750	15 502	50 938	-35 436

Говь-Алтай аймгийн нийт хүн амын 72.6 хувь буюу 38.6 мянган хүн төрснөөсөө хойш шилжих хөдөлгөөнд оролцоогүй бол 27.4 хувь буюу 14.6 мянган хүн тус аймагт шилжин иржээ. Харин Говь-Алтай аймгаас 48.6 мянган хүн шилжин явсан нь тус аймгийн хүн амын 91.4 хувьтай тэнцүү байна.

Баруун бүсийн аймгуудын шилжих хөдөлгөөний урсгал гадагш чиглэсэн байна. 2010 оны тооллогын дүнгээс үзэхэд баруун бүсэд төрсөн хүн амын 57.9 хувь нь л тухайн бүсдээ амьдарч байгаа ажээ.

ТАВАН ЖИЛИЙН ӨМНӨХТЭЙ ХАРЬЦУУЛСАН ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨН

Хүн ам, орон сууцны 2010 оны тооллогоор 5 жилийн шилжих хөдөлгөөнийг 2005 оны 1 дүгээр сард байнга сууж байсан аймаг, нийслэлээр авсан.

ХҮСНЭГТ 5.4. ТАВАН ЖИЛИЙН ӨМНӨ ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨНД ОРОЛЦОГЧДЫН ТОО, 5 ЖИЛИЙН ӨМНӨ АМЬДАРЧ БАЙСАН АЙМГААР, 2010 ОН

2005 оны 1 сард байнга амьдарч байсан газар	Таван жилийн өмнөх шилжилт хөдөлгөөний байдал				
	Шилжиж ирэгчид	Дүнд эзлэх хувь	Шилжин явагчид	Дүнд эзлэх хувь	Цэвэр шилжих хөдөлгөөн (+/-)
БҮГД	4 174	100.0	10 518	100.0	-6344
Баян-Өлгий	181	4.3	68	0.6	113
Баянхонгор	229	5.5	88	0.8	141
Завхан	431	10.3	340	3.2	91
Увс	156	3.7	68	0.6	88
Ховд	545	13.1	359	3.4	186
Дархан-Уул	122	2.9	625	5.9	-503
Улаанбаатар	1 966	47.1	7 222	68.7	-5256
Сэлэнгэ	81	1.9	592	5.6	-511
Төв	39	0.9	452	4.3	-413
Орхон	80	1.9	330	3.1	-250
Бусад	344	8.2	374	3.6	-30

Таван жилийн өмнөхтэй харьцуулсан шилжих хөдөлгөөний ерөнхий төрх, төрснөөс хойших шилжих хөдөлгөөнтэй төстэй юм. Нийт шилжин ирэгчдийн хамгийн их буюу 47.1 хувийг Улаанбаатар хотоос шилжиж ирсэн хүн эзэлж байгаа боловч энэ нь Улаанбаатар хотруу шилжин явагчдын тоотой харьцуулахад 2.7 дахин бага байна. Баянхонгорт Баруун бүсийн аймгуудын шилжин ирэгчдийн тоо шилжин явагчдаас олон бөгөөд цэвэр шилжилт эерэг байсан. Харин Улаанбаатар хот болон төвийн бүсийн аймгуудын цэвэр шилжилт сөрөг байна.

ХҮСНЭГТ 5.5 ТАВАН ЖИЛИЙН ӨМНӨ ШИЛЖИЛТ ХӨДӨЛГӨӨН ОРОЛЦСОН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ТОО, ХҮЙСЭЭР, 2010 ОН

5 түүнээс дээш насны хүн ам		5 жилийн өмнөх шилжилт хөдөлгөөний байдал			Цэвэр шилжилт хөдөлгөөн (+/-)
		Шилжилт хөдөлгөөн ороогүй	Шилжин ирэгчид	Шилжин явагчид	
БҮГД	46 412	42 238	4 174	10 518	- 6 344
Эрэгтэй	23 142	21 125	2 017	5 109	- 3 092
Эмэгтэй	23 270	21 113	2 157	5 409	- 3 252

2005 оны 1 дүгээр сард Говь-Алтай аймагт байнга сууж байсан хүн амын 80.0 хувь нь 2010 онд тус аймагтаа тоологджээ. Таван жилийн өмнө Говь-Алтай аймагт амьдарч байсан 10.5 мянган хүн энэ хугацаанд өөр аймаг, нийслэл рүү шилжин суурьшсан бол бусад аймаг, нийслэлээс энэ хугацаанд 4.2 мянган хүн ирж суурьшсан байна. Таван жилийн шилжих хөдөлгөөний дүнд аймгийн хүн ам 6.3 мянганаар цөөрчээ.

НЭГ ЖИЛИЙН ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨН

Тооллогын товоос өмнөх нэг жилийн шилжих хөдөлгөөн нь төрснөөс хойш болон 5 жилийн өмнөхийг бодвол богино хугацаатай учир тоолуулж байгаа хүн хариулахад хялбар байдаг. Тиймээс төрснөөс хойш болон 5 жилийн өмнөх шилжих хөдөлгөөний талаар өгсөн мэдээллээс илүү бодитой байж болох талтай.

ХҮСНЭГТ.5.6. НЭГ ЖИЛИЙН ӨМНӨ ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨНД ОРОЛЦОГЧДЫН ТОО, БАЙНГА АМЬДАРЧ БАЙСАН АЙМГААР, 2010 ОН

Жилийн өмнө байнга амьдарч байсан аймаг	Сүүлийн нэг жилийн өмнөх шилжих хөдөлгөөний байдал				Цэвэр шилжих хөдөлгөөн (+/-)
	Шилжин ирэгчид	Дүнд эзлэх хувь	Шилжин явагчид	Дүнд эзлэх хувь	
БҮГД	1599	100.0	3287	100.0	-1688
Баянхонгор	97	6.1	29	0.9	68
Завхан	149	9.3	118	3.6	31
Сэлэнгэ	32	2.0	148	4.5	-116
Төв	19	1.2	152	4.6	-133
Увс	58	3.6	24	0.7	34
Ховд	172	10.8	159	4.8	13
Дархан-Уул	53	3.3	154	4.7	-101
Улаанбаатар	794	49.7	2276	69.2	-1482
Бусад	225	14.1	227	6.9	-2

Манай аймгийн төрснөөс хойших, нэг жилийн, таван жилийн шилжих хөдөлгөөний ерөнхий хандлага хоорондоо төстэй байна. Сүүлийн нэг жилийн шилжих хөдөлгөөнийг харахад мөн л Улаанбаатар хот болон төвийн аймгууд руу шилжин явагчид олон байжээ. Энэ нь Улаанбаатар хот болон төвийн бүсийн боловсрол, эрүүл мэндийн болон бусад үйлчилгээний чанар илүү байдгийн зэрэгцээгээр, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэх, ажлын байр олох боломж илүү байдагтай холбоотой болов уу.

ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨНД ОРОЛЦОГЧДЫН НАС, ХҮЙСИЙН БҮТЭЦ

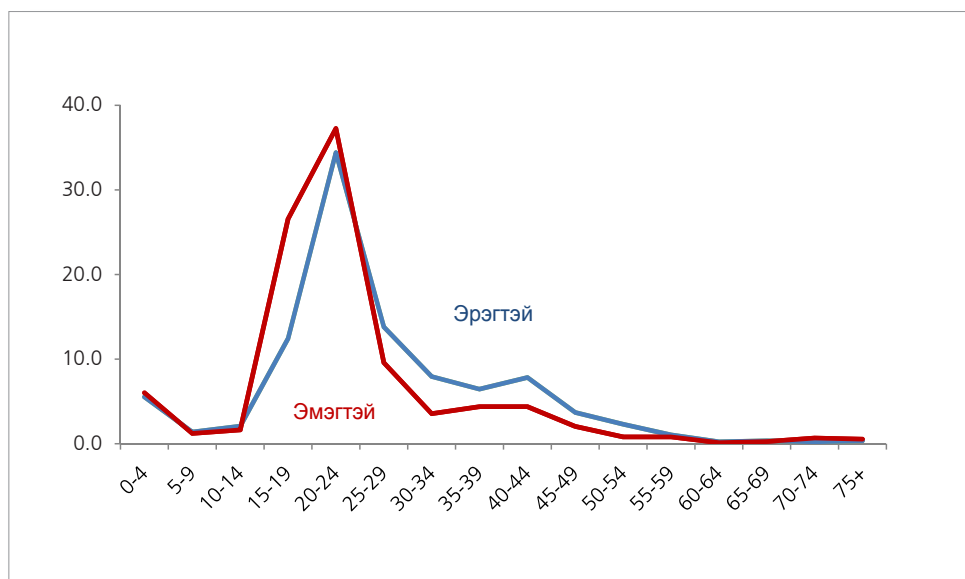
Шилжих хөдөлгөөнийг хугацаа, нутаг дэвсгэрийн байршлаас гадна хүн ам зүй, нийгэм, эдийн засгийн үзүүлэлтүүд тухайлбал, нас, хүйс, боловсрол, гэрлэлтийн байдал, эдийн засгийн идэвх, орлого, өрхийн сууцны нөхцөл, дэд бүтцийн хангамж зэрэг олон үзүүлэлттэй хамааруулан судлах нь илүү ач холбогдолтой юм. Хэдийгээр тооллогоор цуглуулсан мэдээлэл, үзүүлэлтүүд хязгаарлагдмал ч энэ сэдвээр олон талаас нь нарийвчлан судлах боломж байгаа бөгөөд дараа дараагийн түүвэр судалгаа хийх хамгийн өргөн хүрээний эх олонлог болно.

ХҮСНЭГТ 5.7. СҮҮЛЧИЙН НЭГ ЖИЛД ШИЛЖИН ИРЭГЧИД, НАСНЫ БҮЛЭГ, ХҮЙС, ХУВИАР, 2010 ОН

Насны бүлэг	Шилжигчид					
	Хүний тоо	Бүгд Дүнд эзлэх хувь	Хүний тоо	Эрэгтэй Дүнд эзлэх хувь	Хүний тоо	Эмэгтэй Дүнд эзлэх хувь
БҮГД	1 599	100.0	869	100.0	703	100.0
0-4	92	5.8	48	5.5	44	6.0
5-9	21	1.3	12	1.4	9	1.2
10-14	30	1.9	18	2.1	12	1.6
15-19	302	18.9	108	12.4	194	26.6
20-24	571	35.7	299	34.4	272	37.3
25-29	190	11.9	120	13.8	70	9.6
30-34	95	5.9	69	7.9	26	3.6
35-39	88	5.5	56	6.4	32	4.4
40-44	100	6.3	68	7.8	32	4.4
45 +	110	6.9	71	8.2	39	5.3

Сүүлчийн нэг жилд шилжин ирсэн хүмүүсээс 15-29 насныхан хамгийн олон буюу нийт шилжигчдийн 66.5 хувийг эзлэж байна. Эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдээс 15-19 наснаас бусад бүх насанд шилжилт илүү байгаа нь эрэгтэйчүүд шилжих хөдөлгөөнд давамгайлж байгааг харуулна.

ЗУРАГ 5.4. СҮҮЛЧИЙН НЭГ ЖИЛД ШИЛЖИГЧИД НАСНЫ БҮЛЭГ, ХҮЙСЭЭР, 2010 ОН

ХОТЖИЛТ

Тооллогын онуудад Баруун бүс болон Говь-Алтай аймгийн хотын хүн ам буурч Хангайн бүс, Төвийн бүс, Улаанбаатар хотод хотжилт нэмэгдсэн байна. Хотын хүн амын өсөлтийн дийлэнхийг шилжих хөдөлгөөний өсөлт бүрдүүлдэг.

Нийслэлээс гадна аймгийн төв нь орон нутагтаа боловсрол, эрүүл мэндийн болон бусад үйлчилгээний чанараар хөдөөнөөс илүү байдгийн зэрэгцээгээр, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэх, ажлын байр олох боломж илүү байдаг нь тодорхой юм. Ялангуяа, сүүлчийн жилүүдэд тохиолдож байгаа байгалийн гамшигт үзэгдлүүд нь малчдад хүндээр тусч, төв, суурин газарт шилжих нь нэмэгдсэнээс манай улсын хотжих үйл явц өмнөхөөсөө илүү хурдацтай явагдаж байна.

ХҮСНЭГТ 5.8. ХОТЫН ХҮН АМЫН ТОО, БҮС НУТАГ, АЙМАГ, НИЙСЛЭЛ, ӨСӨЛТ, ХУВИАР, 2010 ОН

Аймаг, нийслэл	Хотын хүн амын тоо		Өсөлтийн хувь	Дүнд эзлэх хувь	
	2000	2010		2000	2010
Баруун бүс	122 701	122 334	99.7	9.1	6.8
Говь-Алтай	18 023	17 962	99.7	1.3	1.0
Хангайн бүс	175 681	225 221	128.2	13.1	12.5
Төвийн бүс	201 357	211 451	105.0	15.0	11.8
Зүүн бүс	84 700	84 851	100.2	6.3	4.7
Улаанбаатар	760 077	1 154 290	151.9	56.5	64.2

ДҮГНЭЛТ

Хүн амын шилжих хөдөлгөөний сүүлчийн 11 жил орчмын дүр төрх өмнөх 10 жилийнхтэй ерөнхийдөө төстэй ажээ. Төрснөөс хойших шилжих хөдөлгөөний ерөнхий төрхөөс харахад Улаанбаатар руу чиглэсэн хөдөлгөөн нь бусад бүсээс өндөр хэвээр байна. Говь-Алтай аймгийн нийт хүн амын 72.5 хувь буюу 38.6 мянган хүн төрснөөсөө хойш шилжих хөдөлгөөнд оролцоогүй бол 27.4 хувь буюу 14.6 мянган хүн тус аймагт шилжин иржээ. Харин Говь-Алтай аймгаас 48.6 мянган хүн шилжин явсан нь тус аймгийн хүн амын 91.4 хувьтай тэнцүү байна.

Таван жилийн өмнөх шилжих хөдөлгөөн нийслэл хотоос бусад бүс нутгийн шилжих хөдөлгөөнийн урсгал гадагшаа чиглэжээ. Баруун бүс нутгаас бусад бүс нутаг руу шилжсэн хүний тоо хамгийн олон байгаа ба дараа нь хангайн бүс орж байна. Говь-Алтай аймаг таван жилийн өмнөх шилжих хөдөлгөөнөөр бусад аймаг нийслэл рүү 10.6 мянган хүн шилжиж 4.2 мянган хүн шилжин явж, ирсэн байна.

Хотын хүн амын өсөлтийн дийлэнхийг шилжих хөдөлгөөний өсөлт бүрдүүлж байна. Нийслэлээс гадна аймгийн төвүүд нь орон нутагтаа боловсрол, эрүүл мэндийн болон бусад үйлчилгээний чанараар хөдөөнөөс илүү байдгийн зэрэгцээгээр, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэх, ажлын байр олох боломж илүү байдаг нь тодорхой юм. Ялангуяа, сүүлчийн жилүүдэд тохиолдож байгаа байгалийн гамшигт үзэгдлүүд нь малчдад хүндээр тусч, төв, суурин газарт шилжих нь нэмэгдсэнээс манай улсын хотжих үйл явц өмнөхөөсөө илүү хурдацтай явагдаж байна. Мөн манай аймгийн хувьд байгаль цаг агаарын эрс тэс байдал, амьдрах орчин нөхцөл, зарим нутагт ундны усны эрүүл ахуй, төвийн бүсийн алслалт зэрэг олон хүчин зүйлс нөлөөлж байгааг үгүйсгэх аргагүй.

Иймд хөдөөгийн хөгжлийг бодлогоор дэмжих, үйлдвэрлэл, дэд бүтцийг түлхүү хөгжүүлэх, мал аж ахуйн үйлдвэрлэлийг аажмаар таваарлаг, суурин хэлбэр лүү хөтлөх, алслагдсан бүсийн аймгуудад амьдрах ахуй нөхцөлийг дээшлүүлэх, иргэдийн тогтвортой амьжиргааг бий болгох зэрэг төрийн бодлоготой ажлыг хойшлуулшгүй эрчимтэй эхлүүлэх шаардлагатай байна.

ЗУРГААДУГААР БҮЛЭГ

БОЛОВСРОЛ, БИЧИГ ҮСГИЙН МЭДЛЭГ

БОЛОВСРОЛ, БИЧИГ ҮСГИЙН МЭДЛЭГ

Хүний хөгжлийн үзүүлэлтийн нэг болох хүн амын боловсролын түвшин, бичиг үсгийн мэдлэгийг илэрхийлэх үзүүлэлтийг тус улсын бүх хүн амын тооллогод тусгасан учраас эдгээр үзүүлэлтүүдийн өөрчлөлтийг тодорхойлох бүрэн боломжтой. Хүн амын боловсрол, бичиг үсгийн мэдлэгийн түвшингийн үзүүлэлт нь төр, засгаас хүнийг хөгжүүлэхэд зориулсан хөрөнгө оруулалтын үр дүнг илэрхийлдэг тул тооллогоор нэлээд дэлгэрэнгүй судалдаг.

Боловсролын тухай Монгол Улсын хуулийн 10 дугаар зүйлд “Боловсролын агуулга нь суралцагчийн нас, сэтгэхүйн онцлог, авьяас, сонирхол, хувийн болон нийгмийн хэрэгцээ, үндэсний өв, технологийн хөгжлийн хандлагад нийцүүлэн боловсролын зорилгыг хэрэгжүүлэхэд чиглэнэ”¹ гэж заасан үндсэн агуулгад сүүлчийн тооллогуудын асуулга, аргачлал, заавар, үр дүн нийцэж байгаа.

Хүн ам, орон сууцны 2010 оны тооллогын асуулгад бичиг үсгийн мэдлэг, боловсролын түвшинд холбогдох асуултыг 6, түүнээс дээш насны бүх хүнээс, 2-39 насны хүнээс сургуульд сурдаг, цэцэрлэгт хүмүүждэг эсэхийг асуусан.

Бага, дунд боловсролын тухай Монгол Улсын хуулийн 7 дугаар зүйлд “Бага боловсролыг 6, суурь боловсролыг 9, бүрэн дунд боловсролыг 12 жилд тус тус эзэмшүүлнэ”², мөн Дээд боловсролын тухай Монгол Улсын хуулийн 8 дугаар зүйлд “Дээд боловсрол эзэмшүүлэх дипломын сургалт 90 багц цагаас доошгүй байх бөгөөд өмнөх сургалтын кредит цагийг оролцуулан тооцон бакалаврын сургалт 120 багц цагаас, магистрын сургалт 150 багц цагаас, докторын сургалт 210 багц цагаас тус тус доошгүй байна”³ гэж заажээ.

Говь-Алтай аймагт ЭМШУИС-ийн харьяа Анагаах ухааны коллеж 2010 онд нийт 6 мэргэжлээр 1333 оюутантай хичээллэж байна.

Мэргэжил сургалт, үйлдвэрийн төв нь 12 мэргэжлээр 941 хүүхэд суралцаж байна.

Ерөнхий боловсролын 28 сургууль, 28 цэцэрлэгт өсвөр үеийг сурган хүмүүжүүлж байна. Эдгээр сургуулиудад 12.3 мянган суралцагчид байгаагийн 1.1 мянга нь 1 дүгээр ангид, 0.8 мянга нь арван нэгдүгээр ангид элсэж, цэцэрлэгт 3.9 мянган хүүхэд хүмүүжиж байна.

БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШИН

Монгол Улс зах зээлийн эдийн засгийн харилцаанд шилжсэнээс хойших 20 орчим жилд боловсролын тогтолцоог шинэчилж, хөгжингүй орны боловсролын стандартыг нэвтрүүлж байна. Тиймээс тооллого хоорондын хүн амын боловсролын түвшинг зэрэгцүүлэн жишиж өөрчлөлтийг харах нь чухал билээ. Төвлөрсөн төлөвлөлгөөт нийгмийн харилцаанд мөрдөж байсан боловсролын ангилал 2000 оны тооллогын үеийнхээс нэлээд ялгаатай болсон тул 1989, 2000 оны тооллогын дүнг тодорхой хэмжээгээр бүлэглэж зэрэгцүүлсэн. Энэ удаа хүн амын боловсролын түвшинг НҮБ-ын зөвлөмж, олон улсын нийтлэг жишгийг харгалзан 10, түүнээс дээш насныханд тодорхойлов.

Арав, түүнээс дээш настай хүн амд боловсролтой хүн амын эзлэх хувийн жин өмнөх тооллогын үеийнхээс 2.9 пунктээр нэмэгдэж, 87.9 хувь болсон байна. Энэ нь улсын дундажтай харьцуулахад 4.6 пунктээр доогуур байна.

1 Боловсролын тухай хууль. Монгол Улсын хуулийн эмхтгэл III боть, Улаанбаатар хот, 2008 он, хуудас 369

2 Бага, дунд боловсролын тухай хууль. Монгол Улсын хуулийн эмхтгэл III боть, Улаанбаатар хот, 2008 он, хуудас 392

3 Дээд боловсролын тухай хууль. Монгол Улсын хуулийн эмхтгэл III боть, Улаанбаатар хот, 2008 он, хуудас 404

ХҮСНЭГТ 6.1. АРАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ТОО, БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШИН, ХҮЙСЭЭР, ХУВИАР 2000, 2010 ОН

Боловсролын түвшин	2000			2010		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
БҮГД	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Боловсролгүй	15.0	14.9	15.1	12.1	12.5	11.7
Боловсролтой	85.0	85.1	84.9	87.9	87.5	88.3
Дээд	2.8	2.9	2.7	10.4	8.4	12.4
Тусгай мэргэжлийн дунд	6.4	4.7	8.1	4.7	3.2	6.1
Техникийн мэргэжлийн дунд	4.3	4.6	3.9	3.9	3.9	3.8
Бүрэн дунд	13.4	11.3	15.5	21.2	20.3	22.2
Бүрэн бус дунд	28.3	31.2	25.4	23.8	26.7	20.9
Бага	29.8	30.4	29.2	23.9	25.0	22.9

Арав, түүнээс дээш насны хүн амын боловсролын түвшнээр тус аймгийн боловсролтой хүн ам өмнөх тооллогоор улсын дунджаас 3.4 пунктээр, 2010 онд 4.6 пунктээр тус тус бага байгаа боловч аймгийн хувьд 2.9 пунктээр өссөн нь ахиц гарч байгаагийн илрэл юм. Ялангуяа дээд боловсролтой иргэдийн тоо, 7.6 пунктээр нэмэгдсэн нь боловсон хүчний хангамж аль ч салбартаа хангагдсаныг харуулж байна. Ялангуяа сүүлчийн 11 жилд их, дээд сургуулиуд олноор байгуулагдсан нь хүссэн хүн бүхэн дээд боловсрол эзэмших бололцоо бий болсны илрэл юм. Хүйсээр ангилбал дээд боловсролтой эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувь 2000 онд 2.9 байснаа 2010 онд 8.4 болж 5.5 пунктээр, эмэгтэйчүүдийнх 2.7 байснаа 12.4 болж 9.7 пунктээр өсчээ.

Улсын болон хувийн хэвшлийн олон их, дээд сургууль байгуулагдаж, түүнд олон арван мянган залуучууд суралцан, төгсөж байгаагийн дүнд дээд боловсролтой хүний эзлэх хувь нэмэгдэх болсон нь нэг талаар сайн үзүүлэлт боловч нөгөө талдаа үйлдвэрлэл, үйлчилгээний салбарт ажиллах дунд болон мэргэжлийн боловсрол эзэмшигчдийн хувь буурсан байна. Мөн бага болон суурь боловсрол эзэмшигчдийн хувийн жин буурч, бүрэн дунд боловсрол эзэмшигчдийнх өссөн нь нэг талаас эцэг эхчүүд хүүхэддээ аль болох дээд боловсрол эзэмшүүлэх сонирхолтой болсонтой холбоотой.

Хүн амын боловсролын байдлыг хот, хөдөөгөөр ангилж үзэхэд ялгаатай тал харагдаж байна.

ХҮСНЭГТ 6.2. ЗУРГАА, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШИН, ХОТ, ХӨДӨӨ, ХҮЙС, ХУВИАР, 2010 ОН

Боловсролын түвшин	Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
БҮГД	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Боловсролгүй	15.1	15.9	14.2	22.6	22.8	22.5
Боловсролтой	84.9	84.1	85.8	77.4	77.2	77.5
Дээд	14.3	11.9	16.5	6.9	5.6	8.3
Тусгай мэргэжлийн дунд	5.8	4.0	7.3	3.5	2.4	4.6
Техникийн болон мэргэжлийн	2.8	3.1	2.6	3.9	3.7	4.0
Бүрэн дунд	27.7	26.4	28.9	14.9	14.6	15.2
Суурь	18.9	22.4	15.9	23.1	25.1	20.9
Бага	15.4	16.3	14.6	25.2	25.8	24.5

Дээрх байдлаас үзэхэд хотын хүн амын боловсрол илүү дээшилж байгаа байдал ажиглагдаж байгаа нь манай улсад явагдаж байгаа хотших үйл явцтай холбоотой нийтлэг жишиг гэж үзэж болохоор байна. Нөгөө талаар мал аж ахуй, газар тариаланд эрэгтэйчүүдийн хөдөлмөр илүү шаардсан түүхэн уламжлал ч нөлөөлөх талтай.

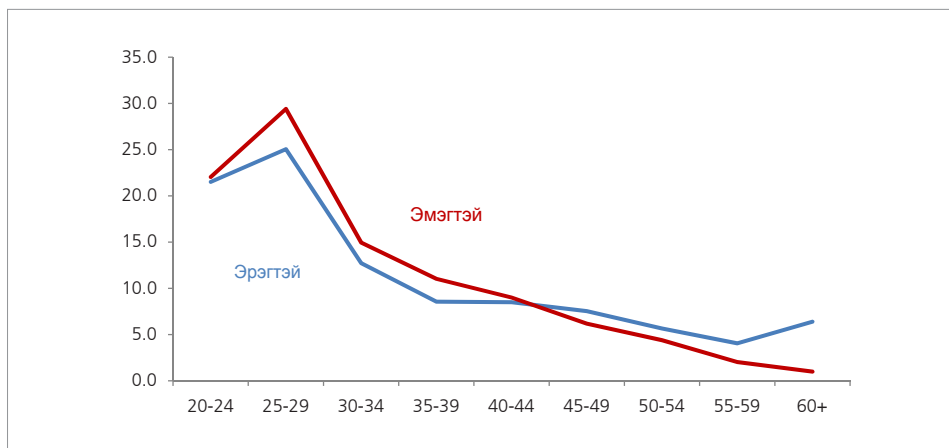
ХҮСНЭГТ 6.3. АРАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ТОО, НАСНЫ БҮЛЭГ, БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШИН, ХУВИАР 2010 ОН

Насны бүлэг	Бүгд	Дээд	Тусгай мэргэжлийн дунд	Техник болон мэргэжлийн	Бүрэн дунд	Суурь	Бага	Боловсролгүй
БҮГД	100.0	10.4	4.7	3.9	21.2	23.8	23.9	12.1
10-14	100.0	-	-	-	-	2.6	57.1	40.3
15-19	100.0	0.1	0.5	1.8	19.1	51.1	22.7	4.8
20-24	100.0	20.3	2.3	4.3	40.6	15.5	10.5	6.6
25-29	100.0	25.2	2.5	1.8	18.8	20.0	20.3	11.5
30-34	100.0	13.5	3.2	1.3	21.1	33.2	21.5	6.2
35-39	100.0	10.2	6.0	8.0	31.4	32.8	8.0	3.6
40-44	100.0	10.2	9.3	9.7	35.1	25.4	6.8	3.6
45-49	100.0	9.7	11.1	8.8	27.2	25.5	12.3	5.4
50-54	100.0	9.1	11.9	6.0	18.5	26.1	23.3	5.2
55-59	100.0	9.4	12.6	4.2	13.3	18.8	34.1	7.6
60+	100.0	4.9	6.5	1.3	5.6	9.0	46.5	26.2

Боловсролын түвшинг насаар ангилж үзэхэд зарим сонирхолтой дүр зураг ажиглагдана. Дээд боловсролтой хүний эзлэх хувь 30-34 наснаас өсч байснаа 35-59 насанд буурсан, тусгай мэргэжлийн дунд боловсролтой хүний эзлэх хувь 15-44 насанд өсч, байснаа 45-59 насанд буурчээ. Энэ нь 1960-аад оны эхнээс манай улсад дээд, тусгай мэргэжлийн дунд боловсролтой боловсон хүчнийг олноор нь бэлтгэж байсантай холбоотой.

Харин боловсролгүй хүний эзлэх хувь нас ахих тутам нэмэгдэж байгаа нь зүй ёсны асуудал юм. Ахимаг насны хүмүүсийн боловсролын түвшин ерөнхийдөө доогуур, тэдний 1/2 нь бага боловсролтой, 26.2 хувь нь боловсролгүй байна. Дээд боловсролтой хүний эзлэх хувийн жин 20-34 насанд хамгийн өндөр байгаа нь зүй ёсных боловч энэ насны боловсролгүй хүний эзлэх хувь бусад наснаас өндөр байна. Энэ нь нийгэм, эдийн засгийн тогтолцоо өөрчлөгдсөн шилжилтийн үед сургууль завсардалт өндөр байсныг гэрчилнэ. Ерөнхийдөө 20-40 хүртэл насны хүмүүсийн боловсролын түвшин сайн харагдаж байна. Гэвч тухайн насны хүн амын дотор мэргэжлийн боловсролтой хүний эзлэх хувь бага байгаа нь үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд ажиллах мэргэжилтэй ажилчдын хүрэлцээ хангалтгүй байгааг харуулна.

ЗУРАГ 6.1. ДЭЭД БОЛОВСРОЛТОЙ ХҮН АМ, НАСНЫ БҮЛЭГ, ХҮЙС, ХУВИАР, 2010 ОН

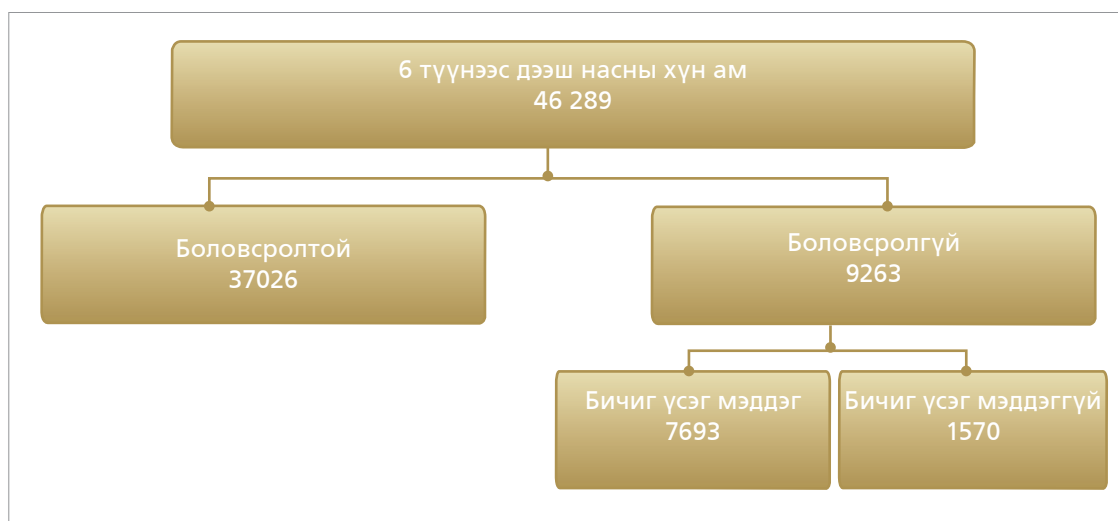

Орчин үед эмэгтэйчүүд дээд боловсрол эзэмших нь эрэгтэйчүүдээс илүү байгааг өмнө дурдсан. Энэ байдал үргэлж ийм байгаагүй юм. Хүн амын боловсролын түвшин улс орны тухайн үеийн хөгжлийн чиг хандлагаас шалтгаалан янз бүр байсныг дээрх зургаас харж болно. Одоогоос 30 жил, түүнээс өмнө дээд боловсрол эзэмшсэн хүмүүсийн хувьд эрэгтэйчүүд нь эмэгтэйчүүдээс илүү байжээ. Харин дээд боловсролтой эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эрэгтэйчүүдийнхээс илүү байгаагийн дотор 25-29 насанд хамгийн өндөр байна.

БИЧИГ ҮСГИЙН МЭДЛЭГ

Бичиг үсгийн мэдлэгийн тодорхойлолтын талаарх НҮБ-ын зөвлөмжийг 2000, 2010 оны тооллогод үндсэнд нь баримталсан юм. Аль нэг хэлээр энгийн өгүүлбэрийг уншиж ойлгодог, бичиж чаддаг хүнийг бичиг үсэг мэддэг гэж үзсэн. Зургаа, түүнээс дээш насны боловсролгүй хүнээс бичиг үсэг мэддэг эсэхийг тодруулж асуусан.

ЗУРАГ 6.2. ХҮН АМЫН ТОО, БОЛОВСРОЛ, БИЧИГ ҮСГИЙН МЭДЛЭГЭЭР, 2010 ОН

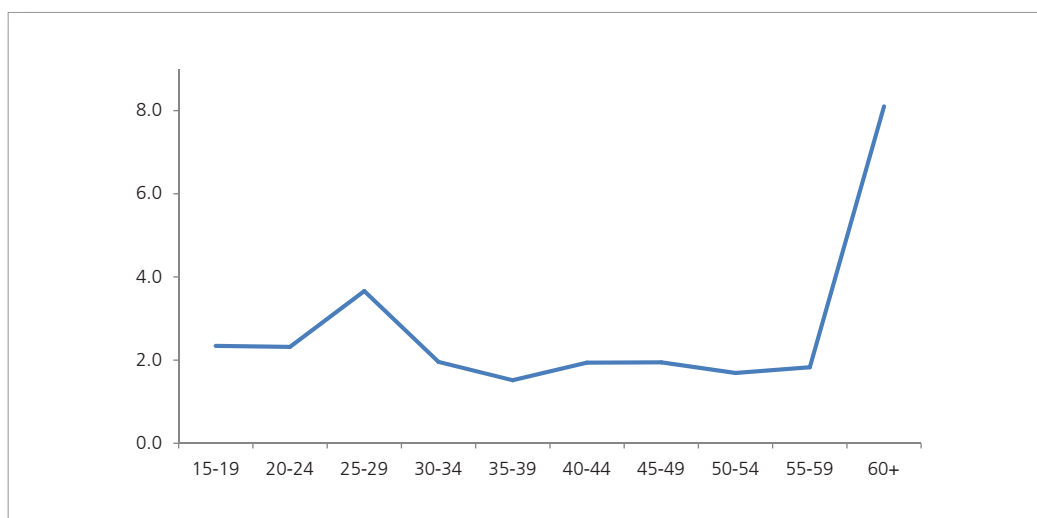
Хүн амын бичиг үсгийн мэдлэгийн түвшинг олон улсын хэмжээнд зэрэгцүүлэхэд дөхөм болгож, 15, түүнээс дээш насаар тодорхойлов.

ХҮСНЭГТ 6.4. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ТОО, БИЧИГ ҮСГИЙН МЭДЛЭГ, ХОТ, ХӨДӨӨ, ХУВИАР, 2000, 2010 ОН

Бичиг үсгийн мэдлэг	Бүгд	2000 он				Бүгд	2010 он			
		Байршил					Байршил			
	Хот	Хөдөө			Хот	Хөдөө				
	Дүнд эзлэх хувь	Хүний тоо	Дүнд эзлэх хувь	Хүний тоо	Дүнд эзлэх хувь	Дүнд эзлэх хувь	Хүний тоо	Дүнд эзлэх хувь	Хүний тоо	Дүнд эзлэх хувь
БҮГД	100.0	11288	100.0	28084	100.0	100.0	12621	100.0	23776	100.0
Бичиг үсэг мэддэг	96.7	11071	98.1	26998	96.1	97.3	12418	98.4	23004	96.8
Бичиг үсэг мэддэггүй	3.3	217	1.9	1086	3.9	2.7	203	1.6	772	3.2

Аймгийн 15, түүнээс дээш насны хүн амын 97.3 хувь нь бичиг үсэг мэдэж байгаа нь улсын дунджаас (98.3 хувь) 1 пунктээр доогуур байна. Харин хот, хөдөөгийн оршин суугчдын хувьд бичиг үсэг мэдлэгийн түвшин ялгаа их байгаа юм. Хотын бичиг үсэг мэддэггүй хүн амын хувь хөдөөгийнхөөс 2 дахин бага байна. Арван тав, түүнээс дээш насны хотын хүн амын 1.6 хувь буюу 203 орчим хүн бичиг үсэг мэдэхгүй байгаа нь 2000 онтой харьцуулахад 1.9 хувь буюу 0.2 хувиар буурсан байна.

ЗУРАГ 6.3. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМД БИЧИГ ҮСЭГ МЭДДЭГҮЙ ХҮН АМЫН ЭЗЛЭХ ХУВЬ, НАСНЫ БҮЛГЭЭР, 2010 ОН

Бичиг үсэг мэдэхгүй хүн амын эзлэх хувийг насаар ангилж үзэхэд анхаарах асуудал ажиглагдана. 15-24 насны залуучуудын 2.7 хувь нь бичиг үсэг мэдэхгүй байгаа мэт боловч хүнийхээ тооноос хамаарч тэд нийт бичиг үсэг мэддэггүй 15, түүнээс дээш насны хүн амын 40.6 хувийг эзлэж байна.

СУРГУУЛЬ, СУРГУУЛИЙН ӨМНӨХ БОЛОВСРОЛД ХАМРАГДАЛТ

Хүн ам, орон сууцны 2010 оны тооллогоор сургуульд суралцаж байгаа болон цэцэрлэгт хүмүүжиж байгаа эсэхийг 2-39 насныхнаас асуусан.

НҮБ-ын зөвлөмжийн дагуу сургуульд суралцах насыг 5-29 насаар авч үзэх ёстой боловч манай улсын боловсролын шинэ тогтолцооны дагуу хүүхдийг 6 наснаас эхлэн сургуульд элсүүлэх болсонтой холбогдуулан сургуульд хамрагдалтыг 6-29 насаар тодорхойлов.

Сургуульд хамрагдалт өмнөх тооллогын үеийнхээс сайжирчээ. Тухайлбал, 2000 онд 8 настай бүх хүүхдийн 82.0 хувь нь сургуульд сурч байсан бол 2010 онд 99.1 хувь болж улсын дунджаас 0.7 пунктээр дээгүүр байна. Есөн настай хүүхдийн сургуульд хамрагдалт 2000 онд 93.2 хувь байсан бол 2010 онд 98.3 хувь болж нэмэгдэж улсын дунджаас доогуур байна. Сургуульд хамрагдалт арван нэгэн жилийн өмнө 12 наснаас нэлээд буурч, 87.1-ээс доош хувьтай байсан бол 2010 онд уг үзүүлэлт 16 наснаас эхлэн буурч байгаагаас үзэхэд бүрэн дунд боловсрол эзэмших насны хүүхдийн сургуульд хамрагдалт эрс нэмэгдсэн гэж дүгнэх үндэслэлтэй юм (Хүснэгт 6.5).

Хэдийгээр сургуульд хамрагдалт өмнөх тооллогын үеэс сайжирсан боловч анхаарах асуудлууд байсаар байна. Суурь боловсрол эзэмших насны хүүхдүүдийн дотор 11 наснаас сургуульд хамрагдалт мэдэгдэхүйц буурч байна. Ялангуяа, эрэгтэй хүүхдийн хувьд илүү байгаа юм. Бүх нийтээр суурь боловсрол эзэмших ёстой хэдий ч аймгийн хэмжээнд 2010 оны байдлаар 6-14 насны 273 хүүхэд сургуульд суралцахгүй байгаагийн 180 буюу 65.9 хувь нь хөвгүүд, 93 буюу 34.1 хувь нь охид байна.

ХҮСНЭГТ 6.5. ЗУРГААГААС ХОРИН ЕСӨН НАСНЫ ХҮН АМЫН СУРГУУЛЬД ХАМРАГДАЛТЫН НАС, ХҮЙСЭЭР, ХУВИАР 2010 ОН

Нас	Сургуульд суралцаж байгаа			Сургуульд суралцаагүй		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
6-29	59.1	55.0	63.3	40.9	44.9	36.7
6	95.6	94.0	97.3	4.4	6.0	2.7
7	98.4	99.0	97.9	1.6	1.2	2.1
8	99.1	99.0	99.2	0.9	1.1	0.8
9	98.3	98.0	98.3	1.7	1.6	1.7
6-9	97.9	98.0	98.2	2.1	2.4	1.8
10	99.0	99.0	99.2	1.0	1.2	0.8
11	98.0	98.0	98.3	2.0	2.2	1.7
12	96.8	96.0	97.8	3.2	4.2	2.2
13	95.9	93.0	98.7	4.1	6.6	1.3
14	93.8	92.0	96.1	6.2	8.4	3.9
10-14	96.8	96.0	98.0	3.2	4.4	2.0
15	92.4	90.0	95.2	7.6	10.3	4.8
16	89.6	85.0	94.4	10.4	15.4	5.6
17	84.2	77.0	91.5	15.8	23.2	8.5
6-17	95.1	93.0	97.1	4.9	6.8	2.9
18	62.1	47.0	76.9	37.9	53.1	23.1
19	48.0	31.0	65.5	52.0	69.2	34.5
20-24	18.4	10.0	27.2	81.6	89.9	72.8
25-29	2.8	2.2	3.3	97.2	97.8	96.7

Сургуульд хамрагдалт хот, хөдөөд ялгаатай байна. Зургаагаас хорин есөн насны хүн амын сургуульд хамрагдалт нийт дүнгээрээ хотод 35.4 хувь байхад хөдөөд түүнээс 29.2 пунктээр илүү байна.

ХҮСНЭГТ 6.6. ЗУРГААГААС ХОРИН ЕСӨН НАСНЫ ХҮН АМЫН СУРГУУЛЬД ХАМРАГДАЛТ, ХОТ, ХӨДӨӨ, ХҮЙС, ХУВИАР 2010 ОН

Нас	Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
6-29 нас	35.4	32.3	38.5	64.6	67.7	61.5
6	27.7	29.9	25.6	72.3	70.1	74.4
7	29.8	28.5	31.3	70.2	71.5	68.7
8	27.1	26.6	27.6	72.9	73.4	72.4
9	32.4	33.0	31.8	67.6	67.0	68.2
6-9.	29.3	29.5	29.1	70.7	70.5	70.9
10	30.9	30.0	31.8	69.1	70.0	68.2
11	31.3	28.6	34.0	68.7	71.4	66.0
12	30.4	31.4	29.3	69.6	68.6	70.7
13	29.3	29.6	29.1	70.7	70.4	70.9
14	30.9	30.8	30.9	69.1	69.2	69.1
10-14.	30.6	30.0	31.1	69.4	70.0	68.9
15	34.1	34.6	33.7	65.9	65.4	66.3
16	41.1	39.0	43.1	58.9	61.0	56.9
17	49.3	45.3	53.2	50.7	54.7	46.8
6-17.	32.6	32.0	33.2	67.4	68.0	66.8
18	56.0	44.8	66.9	44.0	55.2	33.1
19	52.1	40.1	64.4	47.9	59.9	35.6
20-24.	39.9	33.0	47.3	60.1	67.0	52.7
25-29.	32.0	29.3	34.8	68.0	70.7	65.2

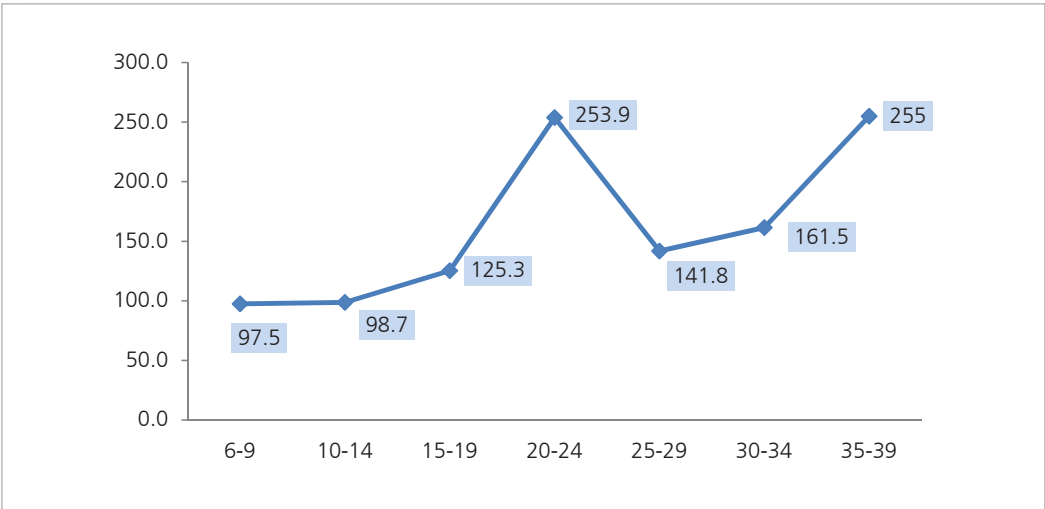
Суурь боловсрол эзэмших насны хүн амын сургуульд хамрагдалт сайжирсан байна. Ахлах ангид дэвшин суралцах нас буюу 16 наснаас эхлэн зөрүү нь багасаж байна. Арван долоон наснаас эхлэн энэ хувь хотод 44.0-аас, хөдөөд 56.0-аас бага болсон байна. Дээд болон тусгай мэргэжлийн дунд сургууль хөдөөд байдаггүй, хөдөөгийн олон мянган охид хөвгүүд хот руу шилжиж сургуульд үргэлжлүүлэн суралцдаг тул хөдөөгийн залуучуудын сургуульд хамрагдалт ийнхүү бага гарч байна. Нөгөө талаар, тооллого 11 дүгээр сард явагдаж дээд, тусгай дунд, мэргэжлийн сургуульд суралцагчдыг байгаа газарт нь байнга суугчаар тоолсон нь дээрх үзүүлэлтэд бас нөлөөлсөн.

Сургуульд суралцаж байгаа эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь бүх насны бүлэгт эрэгтэйчүүдийнхээс илүү байгаа нь эмэгтэйчүүд суралцагчдын дотор давамгайлж байгааг илтгэнэ. Эмэгтэйчүүдийн энэ давуутай байдал хот, хөдөөд аль алинд нь харагдаж байна. Нас, боловсролын түвшин дээшлэх тутам эмэгтэйчүүдийн давамгайл байдал өссөөр байгаа нь анхаарал татаж байна. Энэ нь эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдийг бодвол сургуульд орохдоо төдийгүй орсныхоо дараа ч сургуулиас завсардахгүй, тууштай суралцаж байгаатай холбоотой.

Хүйсийн харьцаа 100-тай тэнцүү байхад ижил тооны эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүд сургуульд суралцаж байна гэсэн утга билээ. 20-24, насны бүлэгт хүйсийн харьцаа 253.9 болж, 35-39 насанд 260-д ойртож байна.

ЗУРАГ 6.4. СУРГУУЛЬД СУРАЛЦАГЧДЫН ХҮЙСИЙН ХАРЬЦАА, (100 ЭРЭГТЭЙД НОГДОХ ЭМЭГТЭЙН ТОО), НАСНЫ БҮЛГЭЭР, 2010 ОН

Сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдах нас буюу 2-оос 5 насны хүүхдийн 58.0 хувь нь цэцэрлэгт хүмүүжиж байна. Улсын дундажтай харьцуулахад 2.1 пунктээр бага байна. Сургуульд орох нас дөхөх тусам сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдалт нэмэгдэх ажээ. Тухайлбал, 2 настай хүүхдийн 42.0 хувь нь сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдсан бол 5 настай хүүхдүүдийнх 74.3 хувь нь хамрагдаж байна. Хотод амьдардаг хүүхдүүдийн сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдалт 80.0 хувь улсын дундажтай харьцуулахад 11.8 пунктээр дээгүүр байхад хөдөөд 49.0 хувь улсын дундажтай харьцуулахад 3.4 пунктээр дээгүүр байгаа нь хөдөөгийн малчдад энэ чиглэлийн үйлчилгээ ихээхэн хэрэгцээтэй байгааг харуулна.

ХҮСНЭГТ 6.7. СУРГУУЛИЙН ӨМНӨХ БОЛОВСРОЛД ХАМРАГДАЛТ, НАС, ХОТ, ХӨДӨӨ, ХУВИАР, 2010 ОН

Нас	Бүгд	Байршил				
		Хот		Хөдөө		
	мян.хүн	эзлэх хувь	мян.хүн	эзлэх хувь	мян.хүн	эзлэх хувь
БҮГД	4.4	100.0	1.3	99.9	3.2	100.0
2	1.3	28.4	0.4	29.9	0.9	27.7
3	1.1	24.1	0.3	23.8	0.8	24.2
4	1.1	23.9	0.3	23.0	0.8	24.3
5	1.0	23.6	0.3	23.2	0.8	23.8

ДҮГНЭЛТ

Боловсролын түвшин

Арав, түүнээс дээш насны хүн амын боловсролын түвшин өмнөх тооллогоор улсын дунджаас 3.4 пунктээр, 2010 онд 4.6 пунктээр тус тус бага байгаа боловч аймгийн хувьд 2.9 пунктээр өссөн нь ахиц гарч байгаагийн илрэл юм. Ялангуяа дээд боловсролтой иргэдийн тоо, 7.6 пунктээр нэмэгдсэн нь боловсон хүчний хангамж аль ч салбартаа хангагдсаныг харуулж байна. Их, дээд сургуулиуд олноор байгуулагдсан нь хүссэн хүн бүхэн дээд боловсрол эзэмших бололцоо бий болсны илрэл юм. Хүйсээр ангилвал дээд боловсролтой эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувь 2000 онд 2.9 байснаа 2010 онд 8.4 болж 5.5 пунктээр өсч, дээд боловсролтой эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь 2.7 байснаа 12.4 болж 9.7 пунктээр өсчээ.

Дээрх байдлаас үзэхэд хотын хүн амын боловсрол илүү дээшилж байгаа байдал ажиглагдаж байгаа нь манай улсад явагдаж байгаа хотших үйл явцтай холбоотой нийтлэг жишиг гэж үзэж болохоор байна. Хөдөөд дээд, тусгай мэргэжлийн дунд боловсролтой эмэгтэйчүүдийн хувийн жин эрэгтэйчүүдийнхээс илүү байна. Харин суурь болон бага боловсролтой эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эмэгтэйчүүдийнхээс өндөр байгаагаас үзэхэд хөдөөгийн эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдээс илүү өндөр боловсролтой байна. Энэ байдал хотод ч бас ижил хандлагатай байна.

Бичиг үсгийн мэдлэг

Аймгийн 15, түүнээс дээш насны хүн амын 97.3 хувь нь бичиг үсэг мэдэж байгаа нь улсын дунджаас (98.3 хувь) 1 пунктээр доогуур байна. Харин хот, хөдөөгийн оршин суугчдын хувьд бичиг үсэг мэдлэгийн түвшин ялгаа их байгаа юм. Хотын бичиг үсэг мэддэггүй хүн амын хувь хөдөөгийнхөөс 2 дахин бага байна. Арван тав, түүнээс дээш насны хотын хүн амын 1.6 хувь буюу 203 орчим хүн бичиг үсэг мэдэхгүй байгаа нь 2000 онтой харьцуулахад 1.9 хувь буюу 0.2 хувиар буурсан байна.

Сургууль, сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдалт

Сургуульд хамрагдалт өмнөх тооллогын үеийнхээс сайжирч, 2000 онд 8 настай хүүхдийн 82.0 хувь нь сургуульд сурч байсан бол 2010 онд 99.1 хувь болж өсчээ. Есөн настай хүүхдийн сургуульд хамрагдалт 2000 онд 93.2 хувь байсан бол 2010 онд 98.3 хувь болж нэмэгдсэн байна. 2000 оны хамрагдалт 12 наснаас эхлэн буурч, 87.1-ээс доош хувьтай байсан бол 2010 онд энэ үзүүлэлт 10 наснаас эхлэн багасч байна. Энэ нь бүрэн дунд боловсрол эзэмших насны хүүхдийн сургуульд хамрагдалт эрс нэмэгдсэнийг гэрчилнэ.

Бүх насны бүлэгт сургуульд суралцаж байгаа эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эрэгтэйчүүдийнхээс илүү байна. Эмэгтэйчүүдийн энэхүү давуу байдал хот, хөдөөд ч адил байгаа юм.

Сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдах нас буюу 2-оос 5 насны хүүхдүүдийн 58.0 хувь нь цэцэрлэгт хүмүүжиж байгаа бол хөдөөгийн 2 хүүхэд тутмын нэг нь энэ төрлийн үйлчилгээ авч чадахгүй байна.

ДОЛООДУГААР БҮЛЭГ

ӨРХ, ГЭР БҮЛИЙН БАЙДАЛ

ӨРХИЙН ТОО, БҮТЭЦ

Хүн ам, орон сууцны 2010 оны тооллогоор өрхийг өмнөх тооллогын нэгэн адил судалсан боловч өрхөд тоологдсон, өрх үүсгээгүй тоологдсон хүний тодорхойлолт өмнөх тооллогоос ялгаатай байлаа. Гэр бүл, ураг төрлийн хамааралтай хүмүүс өрх үүсгэж тоологдох, хоорондоо огт хамааралгүй хүмүүс нэг орон байранд хамт тоологдох гэсэн 2 хэлбэр байлаа. Өрхөд хамаарахгүй хүмүүст цэрэг, хоригдол, оюутнууд, албан болон албан бусаар ашигт малтмал олборлогчид, орон гэргүй иргэд зонхилж байв.

ЗУРАГ 7.1. ӨРХ, ӨРХӨД ХАМААРАЛГҮЙ ТООЛОГДСОН ХҮН АМЫН ТОО, 2010 ОН

Говь-Алтай аймгийн хүн амын 95.2 хувь нь 14562 өрхөд, үлдсэн 4.8 хувь буюу 2576 хүн өрхөд хамаарахгүйгээр тоологджээ. Өрхөд тоологдсон хүний хувь өмнөх тооллогын үеийнхээс 1.6 пунктээр буурсан нь шилжилт хөдөлгөөн нэмэгдсэнтэй холбоотой.

ХҮСНЭГТ 7.1. ӨРХИЙН ТОО, ХОТ, ХӨДӨӨ, ХУВИАР, 2010 ОН

Байршил	2000		2010		2010/2000%
	Өрхийн тоо	Дүнд эзлэх хувь	Өрхийн тоо	Дүнд эзлэх хувь	
БҮГД	14 796	100.0	14 562	100.0	98.4
Хот	4 034	27.3	4 830	33.2	119.7
Хөдөө	10 762	72.7	9 732	66.8	90.4

Нийт өрхийн тоо 2000 оныхоос 1.6 хувиар буурсны дотор хөдөөгийн өрх 9.6 хувиар буурч, хотын өрх 19.7 хувиар нэмэгджээ. Энэ нь сүүлийн жилүүдэд аймгийн төв рүү шилжих хөдөлгөөн ихэссэнтэй холбоотой юм.

Хүн ам, орон сууны 2000 оны тооллогоос эхлэн НҮБ-ын аргачлалын дагуу өрхийг хэлбэрээр нь ангилан тодорхойлж байна. Ингэж ангилахдаа өрхийн гишүүд өрхийн тэргүүлэгчтэйгээ ямар хамааралтай болохыг харгалзаж үздэг. Өрхийг хэлбэрээр ангилсан тодорхойлолтыг 1 дүгээр бүлгийн "Тооллогод хэрэглэсэн ойлголт, тодорхойлолт" гэсэн хэсгээс үзнэ үү.

ЗУРАГ 7.2. ӨРХИЙН ТОО, ХЭЛБЭРЭЭР, 2010 ОН

Нийт өрхийн 11.7 хувь нь ганц бие, 73.3 хувь нь ам бүлээрээ байгаа, 14.2 хувь нь нийлмэл, 0.8 хувь нь холимог ам бүлтэй өрх байна. Нийт өрхийн дотор ам бүлээрээ буюу нөхөр, эхнэр, хүүхдийнхээ хамт амьдарч байгаа өрх дийлэнх хувийг эзэлж байна. Мөн нийлмэл буюу эцэг эх, ах, дүүс, садан төрлөөрөө хамт амьдарч байгаа өрх ч олон юм. Энэ нь өрхийн ам бүлийн бүтцийн түгээмэл хэлбэрүүд бөгөөд үр хүүхэд, хамаатан садантайгаа хамт амьдрах нь эцэг эх, ахмад настнаа хүндлэн асардаг манай уламжлалт заншилтай холбоотой.

ХҮСНЭГТ 7.2. ӨРХИЙН ТОО, ХОТ, ХӨДӨӨ, ӨРХИЙН ХЭЛБЭР, ХУВИАР, 2010 ОН

Байршил	Бүгд	Ганц бие өрх		Ам бүлээрээ байгаа өрх		Нийлмэл ам бүлтэй өрх		Холимог ам бүлтэй өрх	
	өрхийн тоо	өрхийн тоо	хувь	өрхийн тоо	хувь	өрхийн тоо	хувь	өрхийн тоо	хувь
БҮГД	14 562	1703	11.7	10 675	73.3	2 066	14.2	118	0.8
Хот	4 830	504	10.4	3 305	68.4	941	19.5	80	1.7
Хөдөө	9 732	1199	12.3	7 370	75.7	1 125	11.6	38	0.4

Өрхийн бүтцийг хот, хөдөөгөөр ангилахад ялгаатай тал ажиглагдаж байна. Нийт өрхийн 66.8 хувь нь хөдөө амьдарч байгаа бол үлдсэн 33.2 хувь нь хотод амьдардаг өрх байна. Хотын өрхийн 51.5 хувь нь 3-4 ам бүлтэй өрх байгаа бол энэ үзүүлэлт хөдөөд 47.7 хувь байна.

ХҮСНЭГТ 7.3. ӨРХИЙН ТОО, ХОТ, ХӨДӨӨ, АМ БҮЛИЙН ТОО, ХУВИАР, 2010 ОН

Байршил	Бүгд		1-2		3-4		5-6		7+	
	Өрхийн тоо	хувь	Өрхийн тоо	хувь	Өрхийн тоо	хувь	Өрхийн тоо	хувь	Өрхийн тоо	хувь
БҮГД	14 562	100.0	3 908	26.9	7 135	49.0	3 164	21.7	355	2.4
Хот	4 830	100.0	1 274	26.4	2 488	51.5	942	19.5	126	2.6
Хөдөө	9 732	100.0	2 634	27.1	4 647	47.7	2 222	22.8	229	2.4

Аймгийн хэмжээнд өрхийн ам бүлийн дундаж тоо 2000 онд 4.3 байсан бол 2010 онд 3.5 болж буурав. Энэ нь сүүлийн жилүүдэд төвийн бүсрүү шилжих шилжилт хөдөлгөөн ихэссэнтэй холбоотой юм. Өрхийн ам бүлийн дундаж тоо улсын дунджаас 0.1 пунктээр бага байна.

ХҮСНЭГТ 7.4. ӨРХИЙН ТОО, СУМААР, АМ БҮЛИЙН ТОО, ХУВИАР, 2010 ОН

Аймаг, сумд	Бүгд	Ам бүлий тоогоор				Өрхийн ам бүлийн дундаж тоо
		1-2	3-4	5-6	7+	
БҮГД	100.0	26.8	49.0	21.7	2.4	3.5
Есөнбулаг	100.0	26.4	51.8	19.3	2.6	3.5
Алтай	100.0	26.0	49.4	21.7	2.8	3.5
Баян-уул	100.0	23.1	44.4	28.6	4.0	3.7
Бигэр	100.0	29.6	48.3	20.6	1.5	3.3
Бугат	100.0	24.5	47.2	24.2	4.1	3.6
Дарив	100.0	28.1	47.1	23.1	1.7	3.5
Дэлгэр	100.0	26.3	47.7	22.6	3.4	3.5
Жаргалан	100.0	30.0	46.0	20.6	3.5	3.4
Тайшир	100.0	29.7	50.0	19.3	1.0	3.3
Тонхил	100.0	26.1	52.7	19.7	1.5	3.4
Төгрөг	100.0	27.1	45.9	25.9	1.0	3.5
Халиун	100.0	26.7	49.1	22.8	1.5	3.5
Хөхморьт	100.0	26.9	45.3	25.6	2.2	3.5
Цогт	100.0	29.0	47.5	21.2	2.3	3.4
Цээл	100.0	26.0	47.7	24.8	1.5	3.5
Чандмань	100.0	27.4	50.3	20.3	2.1	3.4
Шарга	100.0	28.5	49.2	20.5	1.8	3.4
Эрдэнэ	100.0	25.3	45.3	25.7	3.6	3.6

Сумдын өрхийн ам бүлийн дундаж тоо 3.3-3.7 хооронд байгаа боловч Баян-Уул, Бугат сумын өрхийн ам бүлийн дундаж тоо улсын дунджаас 1-0.1, аймгийнхаас 1.1-0.2 пунктээр илүү бусад сумд нь аймгийн дундажтай ойролцоо, улсын дунджаас байна.

ХҮСНЭГТ 7.5. ӨРХИЙН ТОО, ӨРХИЙН ТЭРГҮҮЛЭГЧИЙН ХҮЙС, ХОТ, ХӨДӨӨ, ХУВИАР, 2010 ОН

Өрх	Бүгд		Хот		Хөдөө	
	Өрхийн тоо	Дүнд эзлэх хувь	Өрхийн тоо	Дүнд эзлэх хувь	Өрхийн тоо	Дүнд эзлэх хувь
БҮГД	14 562	100.0	4 830	100.0	9 732	100.0
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй	12 063	82.8	3 889	80.5	8 174	84.0
Эмэгтэй тэргүүлэгчтэй	2 499	17.2	9 41	19.5	1 558	16.0

Нийт өрхөд эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхийн эзлэх хувь 17.2 хувь, эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхийн эзлэх хувь 82.8 хувь байна. Уг үзүүлэлт хот хөдөөд ялгаатай байна. Тухайлбал хотод эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх 19.5 хувь байгаа бол хөдөөд 3.5 пунктээр доогуур байна.

ГЭР БҮЛИЙН БАЙДАЛ

Хүн амын төрөлт, өсөлтөд шууд нөлөөлдөг хүчин зүйл бол гэр бүлийн байдал юм. Гэрлэх нь үндэсний соёл, уламжлал, зан заншилтай нягт холбоотой. Монгол Улсын төр засаг гэрлэлт, гэр бүлийг дэмжиж, улмаар хүн амын өсөлтөд нөлөөлөх бодлого, хөтөлбөр хэрэгжүүлж ирсэн баялаг туршлагатай.

Хүнамын гэр бүл болох үндсэн чиг хандлага тооллого хоорондын жилүүдэд эрс өөрчлөгдөөгүй боловч нарийвчлан авч үзвэл ялгаа ажиглагдана. Хамгийн мэдэгдэхүйц өөрчлөлт бол огт гэр бүл болоогүй хүмүүсийн эзлэх хувь 1989 онд 31.2 хувь байснаа 2000 онд 36.0 хувь болон нэмэгдэж байсан бол 2010 онд 4.5 пунктээр буурчээ. Энэ нь 2007-2008 онд төр засгаас залуу гэр бүлийг дэмжих чиглэлээр хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний дүнд залуучууд гэр бүл болох нь нэмэгдсэнтэй холбон тайлбарлаж болох юм.

ХҮСНЭГТ 7.6. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ТОО, ГЭР БҮЛИЙН БАЙДАЛ, ХҮЙС, ХУВИАР, 1989, 2000, 2010 ОН

Гэр бүлийн байдал	1989		2000		2010	
	Хүний тоо	Дүнд эзлэх хувь	Хүний тоо	Дүнд эзлэх хувь	Хүний тоо	Дүнд эзлэх хувь
БҮГД	30 169	100.0	39 372	100.0	36 397	100.0
Огт гэр бүл болоогүй	9 412	31.2	14 188	36.0	11 453	31.5
Гэр бүлтэй ¹	18 398	61.0	22 263	56.5	22 235	61.1
Цуцалсан ²	189	0.6	422	1.1	551	1.5
Бэлбэсэн	2 170	7.2	2 499	6.3	2 158	5.9

¹ батлуулаагүй гэр бүлтэй хүмүүсийг оруулсан.

² тусгаарласан хүмүүсийг оруулсан.

Сүүлчийн 20 жилд гэр бүлээ цуцалсан болон тусгаарласан хүн амын эзлэх хувь тогтвортой өсч, бэлбэсэн хүн амынх буурсан явдал юм. Өнгөрсөн тооллогоос хойших хугацаанд гэр бүлээ цуцалсан хүний тоо 0.4 пунктээр нэмэгджээ. Улсын дундажтай зэрэгцүүлэхэд гэр бүлээ цуцалсан хүний тоо 1.6 пунктээр бага байна.

ХҮСНЭГТ 7.7. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ГЭР БҮЛИЙН БАЙДАЛ, ХҮЙС, ХУВИАР, 2010 ОН

Гэр бүлийн байдал	Бүгд		Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	хүний тоо	дүнд эзлэх хувь	хүний тоо	дүнд эзлэх хувь	хүний тоо	дүнд эзлэх хувь
БҮГД	36 397	100.0	18 038	100.0	18 359	100.0
Огт гэр бүл болоогүй	11 453	31.5	6 078	33.7	5 375	29.3
Гэр бүлтэй ¹	22 235	61.1	11 281	62.5	10 954	59.7
Цуцалсан ²	551	1.5	275	1.5	276	1.5
Бэлбэсэн	2 158	5.9	404	2.2	1 754	9.6

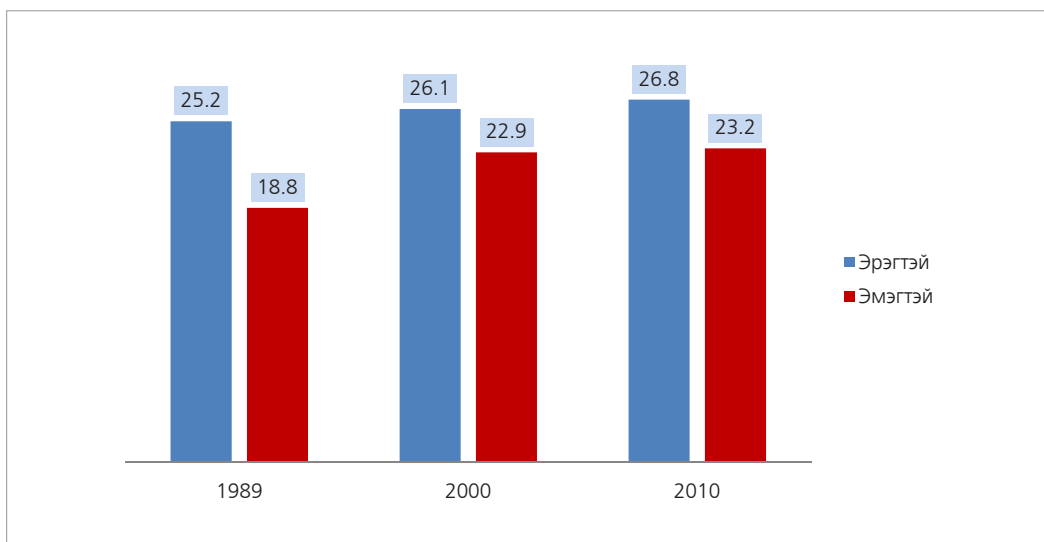
¹ батлуулаагүй гэр бүлтэй хүмүүсийг оруулсан.

² тусгаарласан хүмүүсийг оруулсан.

Огт гэр бүл болоогүй эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувийн жин өндөр байгаа нь эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдийг бодвол харьцангуй залуудаа нөхөрт гардгийг харуулна. Тиймээс ч эмэгтэйчүүдийн анхны гэрлэлтийн дундаж нас нь эрэгтэйчүүдтэй харьцуулахад бага байдаг. Огт гэр бүл болоогүй эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувийн жин өмнөх тооллогын үеийнхээс 7.2 пунктээр буурчээ. Үүнийг улсын дундажтай харьцуулахад 0.7 пунктээр доогуур байна.

Анхны гэрлэлтийн дундаж нас гэсэн үзүүлэлт эрэгтэй эмэгтэйчүүд дунджаар анх хэдэн насандаа гэр бүл болж байгааг илэрхийлдэг.

ЗУРАГ 7.3. АНХНЫ ГЭРЛЭЛТИЙН ДУНДАЖ НАС

Нийгэм, эдийн засаг хөгжиж, залуу үеийнхний боловсролын түвшин дээшлэх тутам тэдний анхны гэрлэлтийн дундаж нас хойшилж байдаг зүй тогтолтой. Орчин үеийн хүний нийгмийн амьдралын баталгаа болсон чанартай боловсрол эзэмшихэд ихээхэн цаг хугацаа шаардагдаж, энэ хэрээр боловсролын өртөг нэмэгдсээр байна. 2010 оны байдлаар анхны гэрлэлтийн дундаж насыг улсын дундажтай харьцуулахад эрэгтэйчүүдийнх 0,6 пунктээр их, харин эмэгтэйчүүдийнх 1.0 пунктээр бага байна. Эрэгтэйчүүдийн анхны гэрлэлтийн дундаж нас 1989 оноос 1.6, 2000 оноос 0,7 пунктээр нэмэгдсэн байна. Эмэгтэйчүүдийн анхны гэрлэлтийн дундаж нас 1989 оноос 4.4, 2000 оноос 0.3 пунктээр нэмэгдсэн байна.

Хүн амын гэр бүлийн байдлыг насны бүлэг болон хүйсээр ангилж үзэхэд илүү тодорхой ялгаатай байдал ажиглагдана. Тухайлбал, огт гэрлээгүй эрэгтэй, нөхөрт гараагүй эмэгтэйчүүдийн хувь насны бүлгээр онцын ялгаагүй байхад (хүснэгт 7.8) гэр бүлтэй эмэгтэйчүүд 15-34 насанд илүү, түүнээс хойших насанд эрэгтэйчүүд нь олон байна. Үүнийг улсын дундажтай зэрэгцүүлэхэд эрэгтэйчүүд 2.8 хувиар, эмэгтэйчүүд нь 0.2 хувиар тус тус бага байна.

Нөгөө талаар 15-34 насанд нөхөрт гарсан эмэгтэйчүүд, 35-аас дээш насанд гэрлэсэн эрэгтэйчүүд олон байхад 45-54 наснаас бусад аль ч насанд бэлбэсэн эмэгтэйчүүдийн хувь эрэгтэйчүүдийнхээс мэдэгдэхүйц их байна (хүснэгт 7.8). энэ нь Эмэгтэйчүүд, эрэгтэйчүүдээс илүү урт насалдагтай холбоотойгоор тэд эрэгтэйчүүдээс эрт бэлбэсэрч байгааг илтгэнэ.

ХҮСНЭГТ 7.8. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ГЭРЛЭЛТИЙН БАЙДАЛ, НАСНЫ БҮЛЭГ, ХҮЙС, ХУВИАР, 2010 ОН

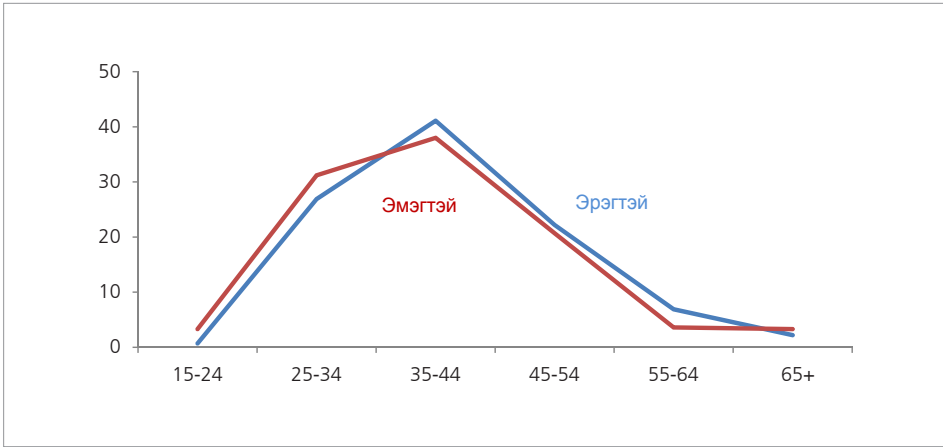
Насны бүлэг	Эрэгтэй					Эмэгтэй				
	Бүгд	Огт гэр бүл болоогүй	Гэр бүлтэй ¹	Цуцалсан ²	Бэлбэсэн	Бүгд	Огт гэр бүл болоогүй	Гэр бүлтэй ¹	Цуцалсан ²	Бэлбэсэн
ДҮН	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
15-24	26.6	70.1	4.7	0.7	0.2	25.3	68.5	8.7	3.3	0.6
25-34	26.7	22.4	29.8	26.9	3.7	24.8	13.5	33.6	31.2	3.2
35-44	22.7	5.1	32.2	41.1	7.7	21.6	7.1	30.3	38.0	9.6
45-54	14.7	1.7	21.3	22.2	21.8	14.9	5.1	18.7	20.7	20.9
55-64	5.2	0.2	7.3	6.9	19.6	6.7	2.8	5.9	3.6	23.6
65+	4.2	0.5	4.7	2.2	47.0	6.6	3.1	2.8	3.3	42.1
БҮГД	100.0	33.7	63.2	0.8	2.2	100.0	29.3	60.3	0.9	9.6
15-24	100.0	89.0	11.0	0.0	0.0	100.0	79.1	20.6	0.0	0.2
25-34	100.0	28.3	70.7	0.7	0.3	100.0	15.9	81.9	1.0	1.3
35-44	100.0	7.6	90.0	1.6	0.8	100.0	9.6	84.6	1.6	4.2
45-54	100.0	3.8	91.7	1.2	3.3	100.0	10.0	75.3	1.4	13.4
55-64	100.0	1.6	88.7	1.3	8.4	100.0	12.4	53.5	0.4	33.7
65+	100.0	4.1	70.6	0.3	25.1	100.0	13.5	25.5	0.4	60.5

¹ батлуулаагүй гэр бүлтэй хүмүүсийг оруулсан

² тусгаарласан хүмүүсийг оруулсан

Ялангуяа, 65 түүнээс дээш насанд бэлбэсэн эмэгтэйчүүдийн тоо эрэгтэйчүүдийнхээс 548 хүнээр илүү байна. Улсын дундажтай харьцуулахад бэлбэсэн эрэгтэйчүүдийн хувь улсынхтай адилхан, эмэгтэйчүүд нь 0.9 пунктээр дээгүүр байна. Мөн эмэгтэйчүүд хэдийгээр бэлбэсэрсэн ч дахин нөхөрт гарах магадлал эрэгтэйчүүдийнхээс бага байдгийг харуулж байна. Энэ зүй тогтол 2000 оны тооллогын үр дүнгээс ч тодорхой харагддаг юм.

ЗУРАГ 7.4. ГЭР БҮЛЭЭ ЦУЦАЛСАН ХҮН АМЫН ЭЗЛЭХ ХУВЬ, НАСНЫ БҮЛЭГ, ХҮЙСЭЭР, 2010 ОН

Гэр бүлээ цуцалсан хүний тоог хүйсээр ангилж үзэхэд эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүд бараг адилхан, 15-34 насанд эмэгтэйчүүд 25.0 пунктээр илүү, 35-64 насанд эрэгтэйчүүд 12.2 пунктээр их байна.

ДҮГНЭЛТ

Говь-Алтай аймгийн хүн амын 95.2 хувь нь 14562 өрхөд, үлдсэн 4.8 хувь буюу 2576 хүн өрхөд хамаарахгүйгээр тоологджээ. Өрхөд тоологдсон хүний хувь өмнөх тооллогын үеийнхээс 1.6 пунктээр буурсан нь шилжилт хөдөлгөөн нэмэгдсэнтэй холбоотой.

Нийлмэл ам бүлтэй өрхийн тоо нийт өрхийн 14.9 хувийг, үүнээс хотод 19.5 хувийг, хөдөөд 11.6 хувийг эзэлж байна. Энэ нь төв суурин газарт орон сууцны хүрэлцээ хангамж тааруу, хөдөөнөөс шилжин ирэгчид хамаатан садантайгаа хамт амьдрах нь олширч байгаатай холбоотой гэж үзэж байна.

Аймгийн хэмжээнд өрхийн ам бүлийн дундаж тоо 2000 онд 4.3 байсан бол 2010 онд 3.5 болж буурав. 2010 онд 2000 оныхоос 1-2 ам бүлтэй өрхийн эзлэх хувь ихээхэн өөрчлөгджээ. Тухайлбал, 2000 оны тооллогоор 1-2 ам бүлтэй өрх хөдөөд хотоос 9.6 пунктээр илүү байна. Энэ нь төв суурин газарт их, дээд сургуульд суралцагчид болон ажил хөдөлмөр хийхээр шилжин ирэгчид тусдаа өрх болж тоологдсонтой холбоотой.

Хүн амын гэр бүлийн байдалд гарсан хамгийн мэдэгдэхүйц өөрчлөлт бол огт гэрлээгүй хүмүүсийн эзлэх хувь 1989-2000 оны тооллого хооронд нэмэгдэж байсан бол сүүлчийн 11 жилд 4.5 пунктээр буурав. Энэ нь 2007-2008 онуудад төр, засгаас залуу гэр бүлийг дэмжих чиглэлээр хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний дүнд залуучууд гэрлэх нь нэмэгдсэнтэй холбон тайлбарлаж болох юм.

Гэр бүлээ цуцалсан хүний тоог хүйсээр ангилж үзэхэд эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүд бараг адилхан, 15-34 насанд эмэгтэйчүүд 25.0 пунктээр илүү, 35-64 насанд эрэгтэйчүүд 12.2 пунктээр их байна.

Анхны гэрлэлтийн дундаж нас 2000-2010 оны хооронд нэг насаар хойшилсон байна. Эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдийн анхны гэрлэлтийн насны ялгаа ойролцоогоор хоёр насны зөрүүтэй байгаа нь сүүлчийн 20 жилд өөрчлөгдсөнгүй.

Нийт өрхөд эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхийн эзлэх хувь 17.2 хувь байгаа бол эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхийн эзлэх хувь 82.8 хувь байна. Уг үзүүлэлт хот хөдөөд ялгаатай байна. Тухайлбал хотод эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх 19.5 хувь байгаа бол хөдөөд 3.5 пунктээр доогуур байна.

НАЙМДУГААР БҮЛЭГ

ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ХҮНИЙ ТОО, БҮТЭЦ

ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ХҮНИЙ НАС, ХҮЙСИЙН БҮТЭЦ

“Бие махбодь, оюун санаа, сэтгэл мэдрэл, мэдрэхүйн согогийн улмаас бусдын адил нийгмийн харилцаанд оролцох чадвар нь бүрэн болон 12 сараас дээш хугацаагаар хязгаарлагдсан хүнийг хөгжлийн бэрхшээлтэй” гэж үзсэн¹.

Говь-Алтай аймгийн хэмжээнд 2010 оны тооллогоор хөгжлийн бэрхшээлтэй 2528 хүн байгаа нь хүн амын 4.7 хувийг эзэлж байна. Хөгжлийн бэрхшээлтэй нийт хүний 1391 нь буюу 55.0 хувь нь эрэгтэй, 1137 буюу 45.0 хувь нь эмэгтэйчүүд байна.

ХҮСНЭГТ 8.1. ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ХҮНИЙ ТОО, НАСНЫ БҮЛЭГ, ХҮЙС, 2010 ОН

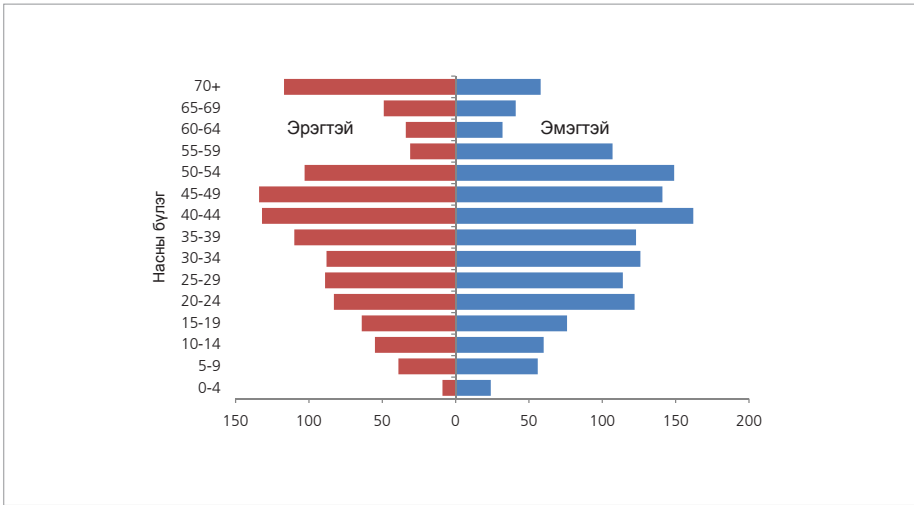
Насны бүлэг	Бүгд		Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Хүний тоо	Дүнд эзлэх хувь	Хүний тоо	Дүнд эзлэх хувь	Хүний тоо	Дүнд эзлэх хувь
БҮГД	2528	100.0	1391	100.0	1137	100.0
0-4	33	1.3	24	1.7	9	0.8
5-9	95	3.8	56	4.0	39	3.4
10-1	115	4.5	60	4.3	55	4.8
15-19	140	5.5	76	5.5	64	5.6
20-24	205	8.1	122	8.8	83	7.3
25-29	203	8.0	114	8.2	89	7.8
30-34	214	8.5	126	9.1	88	7.7
35-39	233	9.2	123	8.8	110	9.7
40-44	294	11.6	162	11.6	132	11.6
45-49	275	10.9	141	10.1	134	11.8
50-54	252	10.0	149	10.7	103	9.1
55-59	138	5.5	107	7.7	31	2.7
60-64	66	2.6	32	2.3	34	3.0
65-69	90	3.6	41	2.9	49	4.3
70+	175	6.9	58	4.2	117	10.3

Нийт хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний 10.0 хувь нь 10-19 нас буюу өсвөр үеийнхэн, 15.5 хувь нь 20-29 насныхан, 16.1 хувь нь 30-39 насныхан, 17.7 хувь нь 40-49 насныхан, 22.5 хувь нь 50-59 насныхан үлдсэн нь 60-аас дээш насныхан байгаа бөгөөд 35-54 насныхан 1054 хүн буюу хөгжлийн бэрхшээлтэй нийт хүний 41.7 хувийг эзэлж байна нь улсын дундажтай харьцуулахад 2.0 хувь доогуур байна.

¹ Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний нийгмийн хамгааллын тухай хууль. Монгол Улсын хуулийн эмхтгэл II боть, Улаанбаатар хот, 2008 он, хуудас 280

ЗУРАГ 8.1. ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ХҮНИЙ НАС, ХҮЙСИЙН СУВАРГА, 2010 ОН

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний дийлэнх хувийг 40-54 насныхан эзэлж байна. (Зураг 8.1) Тэдний дийлэнх нь үйлдвэрлэлийн болон ахуйн ослоос хамаарч хөгжлийн олдмол бэрхшээлтэй болсон байх талтай. Улсын дундажтай зэрэгцүүлэхэд суваргын хэлбэр ойролцоо байна. Улсын дүнд хөгжлийн бэрхшээлтэй эрэгтэй хүн 45-49 насныхан хамгийн их байсан бол тус аймагт 40-44 насныхан олон байна. Харин эмэгтэйчүүдийн дотор улсын дүнд 45-49 насныхан олон байгаа нь манай аймагт мөн олон байна.

ХҮСНЭГТ 8.2. ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ХҮНИЙ ТОО, АЙМАГ, СУМААР, ХҮЙСЭЭР, ХУВИАР, 2010 ОН

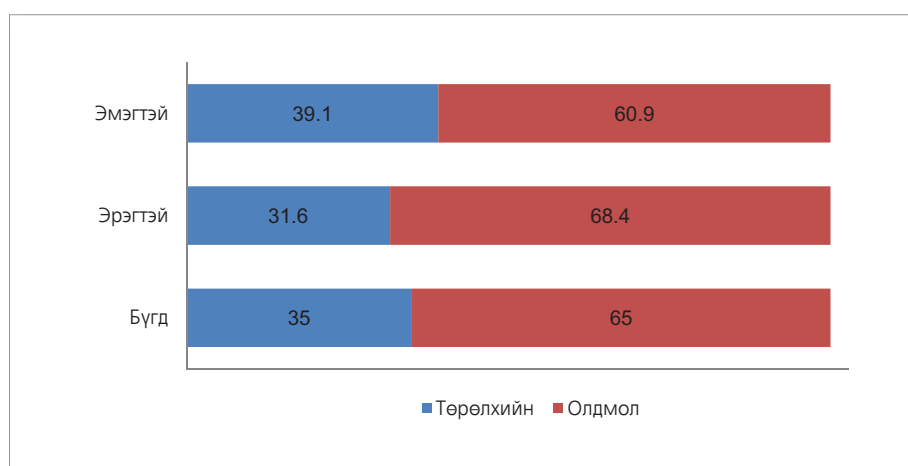
Сумд	Бүгд		Хүйс		Нийт хүн амд эзлэх хувь
	Хүний тоо	Дүнд эзлэх хувь	Эрэгтэй	Эмэгтэй	
БҮГД	2528	100.0	1391	1137	4.7
Алтай	70	2.8	33	37	3.5
Баян-Уул	137	5.4	80	57	5.2
Бигэр	93	3.7	48	45	4.2
Бугат	116	4.6	56	60	5.4
Дарви	78	3.1	39	39	4.8
Дэлгэр	139	5.5	88	51	4.9
Жаргалан	92	3.6	58	34	5.0
Тайшир	62	2.5	31	31	4.3
Тонхил	77	3.0	44	33	3.6
Төгрөг	64	2.5	35	29	3.6
Халиун	120	4.7	66	54	4.9
Хөхморьт	111	4.4	69	42	5.5
Цогт	210	8.3	121	89	6.1
Цээл	93	3.7	51	42	3.9
Чандмань	93	3.7	47	46	4.6
Шарга	99	3.9	52	47	5.3
Эрдэнэ	102	4.0	60	42	4.8
Есөнбулаг	772	30.5	413	359	4.3

Баян-Уул, Бугат, Жаргалан, Хөхморьт, Цогт, Шарга, Халиун зэрэг сумдын нийт хүн амд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эзлэх хувь их, харин Алтай, Тонхил, Төгрөг, Цээл зэрэг сумдад бага байна. Есөнбулаг суманд 772 хүн буюу хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн 30.5 хувь нь оршин сууж байгаа боловч хүн амын тоотой харьцуулбал бусад сумдаас бага байна.

ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛИЙН ТӨРӨЛ, ХЭЛБЭР

Хүн ам, орон сууцны 2010 оны улсын тооллогоор 2528 хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн тоологдсоны 883 буюу 35.0 хувь нь төрөлхийн, үлдсэн 1645 буюу 65.0 хувь нь олдмол хөгжлийн бэрхшээлтэй байна. Хөгжлийн бэрхшээлтэй 10 эмэгтэй тутмын 6 нь олдмол байхад эрэгтэйчүүдийн хувьд энэ тоо 7 байна. (Зураг 8.2-оос)

ЗУРАГ 8.2. ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ХҮНИЙ ТОО, БЭРХШЭЭЛИЙН ТӨРӨЛ, ХҮЙС, ХУВИАР, 2010 ОН

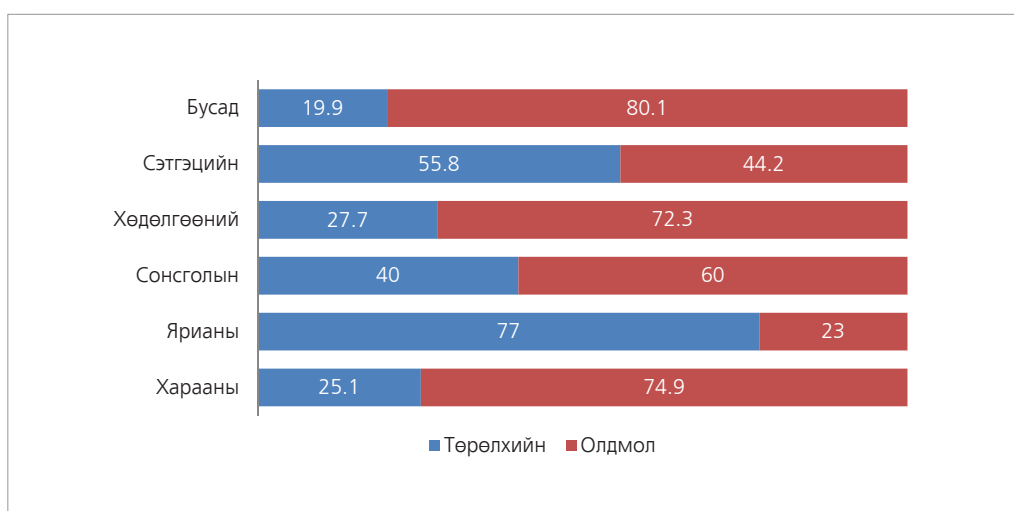
Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн дотор төрөлхийн бэрхшээлтэй эрэгтэйчүүдийнх 49.7 хувь, олдмол бэрхшээлтэй нь 57.9 хувь байна. Энэ нь эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдтэй харьцуулахад үйлдвэрлэлийн болон ахуйн осол, хоол хүнсний зохисгүй хэрэглээ, амьдралын буруу зуршил зэргээс хамаарч хөгжлийн олдмол бэрхшээл илүү олон тохиолддогтой холбоотой.

ХҮСНЭГТ 8.3. ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ХҮНИЙ ТОО, ХҮЙС, ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛИЙН ХЭЛБЭР, ТӨРӨЛ, ХУВИАР, 2010 ОН

Төрөл	Бүгд		Хөгжлийн бэрхшээлийн төрөл			
	Хүний тоо	Дүнд эзлэх хувь	Төрөлхийн	Дүнд эзлэх хувь	Олдмол	Дүнд эзлэх хувь
БҮГД	2 528	100.0	883	100.0	1 645	100.0
Хүйс						
Эрэгтэй	1 391	55.0	439	49.7	952	57.9
Эмэгтэй	1 137	45.0	444	50.3	693	42.1
Хөгжлийн бэрхшээлийн хэлбэр						
Харааны	438	17.3	110	12.5	328	19.9
Ярианы	136	5.4	105	11.9	31	1.9
Сонсголын	292	11.6	117	13.3	175	10.6
Хөдөлгөөний	690	27.3	191	21.6	499	30.3
Сэтгэцийн	464	18.4	259	29.3	205	12.5
Бусад	508	20.1	101	11.4	407	24.7

Төрөлхийн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн дунд сэтгэцийн бэрхшээлтэй хүмүүс 29.3 хувь байгаа нь хамгийн өндөр, үүнийг улсын дундажтай харьцуулахад 0.2 пунктээр бага, харин олдмол хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн дунд хөдөлгөөний хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүс 30.3 хувийг эзэлж байгаа нь улсын дунджаас 1.9 пунктээр бага байна. Төрөлхийн болоод ярианы бэрхшээлтэй хүн амын хувь олдмол бэрхшээлтэй хүнийхээс 10 пунктээр их байгаа нь удамшлийн эмгэг, эх барихын болон төрөх үеийн хүндрэл зэрэг олон шалтгаанаас үүсэлтэй.

ЗУРАГ 8.3. ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ХҮНИЙ ТОО, ТӨРӨЛ, ХЭЛБЭРЭЭР, ХУВИАР, 2010 ОН

Тайлбар: * Хавсарсан болон бусад хэлбэрийн хөгжлийн бэрхшээлийг энд оруулав

Хөгжлийн бэрхшээлийн төрлийг хэлбэрээр нь ангилж үзвэл ярианы болон сэтгэцийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн талаас илүү хувь нь төрөлхийн, бусад хэлбэрүүдийн хувьд олдмол бэрхшээл нь давамгайлж байна.

ДҮГНЭЛТ

Аймгийн хэмжээнд 2 528 хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн байгаа нь хүн амын 4.7 хувь нь юм. Хөгжлийн бэрхшээлтэй нийт хүний 1 391 буюу 55.0 хувь нь эрэгтэй, 1 137 буюу 45.0 хувь нь эмэгтэйчүүд байна.

Нийт хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний 10.0 хувь нь 10-19 нас буюу өсвөр үеийнхэн, 15.5 хувь нь 20-29 насныхан, 16.1 хувь нь 30-39 насныхан, 17.7 хувь нь 40-49 насныхан, 22.5 хувь нь 50-59 насныхан үлдсэн нь 60-аас дээш насныхан байгаа бөгөөд 35-54 насныхан 1054 хүн буюу хөгжлийн бэрхшээлтэй нийт хүний 41.7 хувийг эзэлж байна нь улсын дундажтай харьцуулахад 2.0 хувь доогуур байна.

Төрөлхийн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн дунд сэтгэцийн бэрхшээлтэй хүмүүс 29.3 хувь байгаа нь хамгийн өндөр байна. Тиймээс үүнийг удамшлын эмгэг, эх барихын болон төрөх үеийн хүндрэл зэрэг шалтгаанаар олон талаас нь нарийвчилж судлах шаардлагатай. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн улс орны хөгжилд оруулж буй хувь нэмрийг үнэлэх, тэдний онцлог, хэрэгцээ шаардлагыг нийгэм, эдийн засгийн хүчин зүйлстэй хамааруулж судлах, улмаар ахуй нөхцөл, амьжиргааг нь дээшлүүлэхэд ашиглагдах мэдээллийн бодитой эх үүсвэр бий болгох шаардлагатай.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн 65 хувь нь олдмол хэлбэрээр үүссэн нь анхаарал татаж байгаа бөгөөд энэ нь амьдарч ажиллаж буй орчин нөхцлийн нөлөөлөл их байгаатай холбон үзэхээс аргагүй юм. Төрийн зүгээс авч явуулж буй арга хэмжээ нь тэдгээр иргэдэд эерэг нөлөөлөл үзүүлж байгаа нь тодорхой ч нийгэм, хамт олны зүгээс сэтгэлзүйн дэмжлэг туслалцаа чухал байдаг нь анзаарагддаг талтай.

Ажил хөдөлмөр эрхлэх орчин нөхцлөөс болж хөгжлийн бэрхшээлтэй болгож байгаа буруутай талын хариуцлагыг чангатгаж иргэнд учруулсан хохирлыг бууруулах арга хэмжээ авах шаардлагатай байна.

ЕСДҮГЭЭР БҮЛЭГ

ГАР УТАС, ИНТЕРНЕТ ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ТОО, БҮТЭЦ

ЕСДҮГЭЭР БҮЛЭГ. ГАР УТАС, ИНТЕРНЕТ ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ТОО, БҮТЭЦ

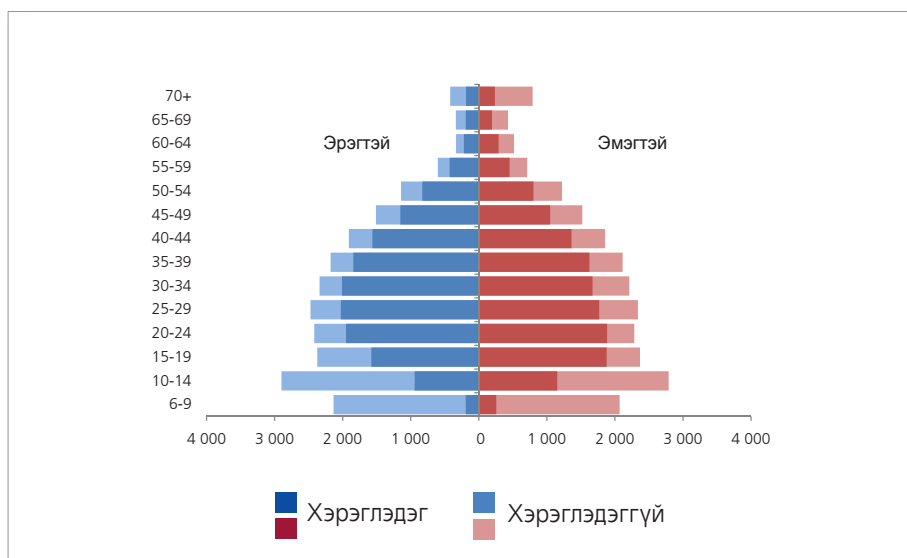
Орчин үед мэдээллийн технологийн хэрэглээ эрчимтэй өсч, энэ төрлийн мэдээллийн хэрэгцээ нэмэгдсээр байна. Тиймээс төр болон хувийн хэвшлийнхний хэрэгцээг хангах, нөгөө талаас дэлхий нийтээрээ зөвшилцөж, олон улсын өмнө амлалт авсан МХЗ-дын холбогдох зорилтыг хэрэгжүүлж, биелэлтийг үнэлэх үүднээс интернет, үүрэн утас хэрэглэгчийн тоог тодорхойлох үзүүлэлтийг тооллогын асуулгад тусгаж, мэдээллийг 6, түүнээс дээш насны бүх хүнээс цуглуулсан.

ГАР УТАС ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ТОО, БҮТЭЦ

Үүрэн технологид суурилсан, нийтийн телефон сүлжээнд (үүрэн холбооны оператор) холбогдсон авсаархан, зөөврийн телефон хэрэглэгчийг үүрэн утас хэрэглэгч гэж үзсэн. Хамгийн гол нь үүрэн утаснаас гадна тусгай дугаарын хамт хэрэглэж байгаа тохиолдлыг хэрэглэгч гэсэн ойлголтод хамааруулсан юм.

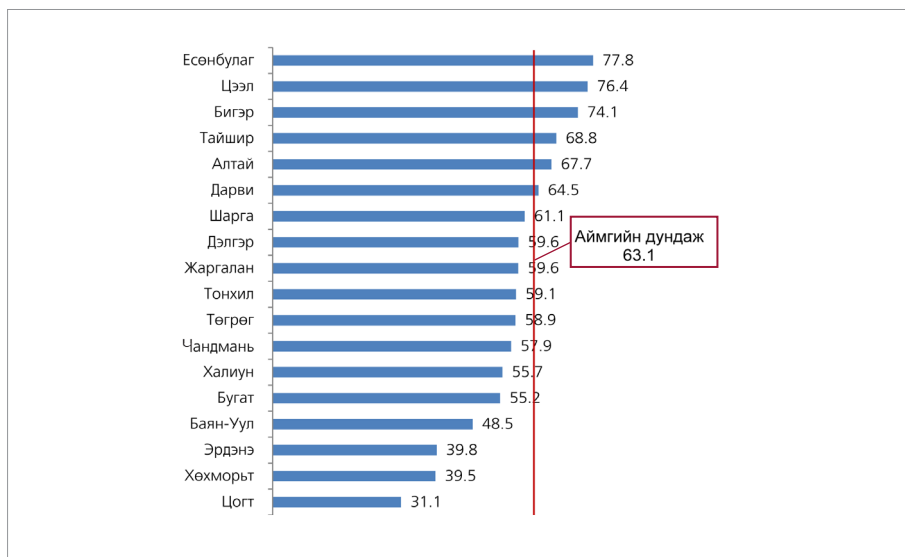
Хүн ам, орон сууцны 2010 оны улсын тооллогоор Говь-Алтай аймгийн 6, түүнээс дээш насны хүн амын 63.1 хувь буюу 29.2 мянган иргэн гар утас хэрэглэж байна. Тэдний 50.5 хувь буюу 14.7 мянган эрэгтэй, 49.5 хувь буюу 14.4 эмэгтэйчүүд ажээ. Зургаа ба түүнээс дээш насны хүн амд гар утас хэрэглэгчдийн эзлэх хувь улсын дунджаар 74.0 хувь байхад Говь-Алтай аймагт энэ үзүүлэлт 10.9 пунктээр доогуур байна.

ЗУРАГ 9.1. ГАР УТАС ХЭРЭГЛЭГЧИЙН НАС, ХҮЙСИЙН СУВАРГА, 2010 ОН

Хөдөлмөрийн нас болох 15-59 насны хүн амын 77.1 хувь нь гар утас хэрэглэж байгаагаас 20-24 насныхан хамгийн их хэрэглэгчид байна. Улсын дунджаас Говь-Алтай аймаг 8.2 хувиар бага байна.

ЗУРАГ 9.2. ЗУРГАА, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМД ГАР УТАС ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ЭЗЛЭХ ХУВЬ, АЙМАГ, СУМААР, 2010 ОН

Сумдаар гар утасны хэрэглээг авч үзвэл Есөнбулаг, Цээл, Бигэр сумдын хэрэглэгчийн хувь улсын дунджаас өндөр, Цогт суманд хамгийн бага буюу 31.1 хувьтай байна. Ер нь гар утас хэрэглэгчийн хувь аймгийн дунджаас өндөр 6 сумд байгаа ба бусад сумд бага байна. Гар утасны хэрэглээ нь үүрэн утасны операторууд орон нутагт сүлжээгээ хир зэрэг өргөн нэвтрүүлсэн болон орон нутгийн байгаль, газар зүйн тогтоц, иргэдийн гар утас хэрэглэх шаардлага, боломж зэрэг олон хүчин зүйлээс хамааралтай юм.

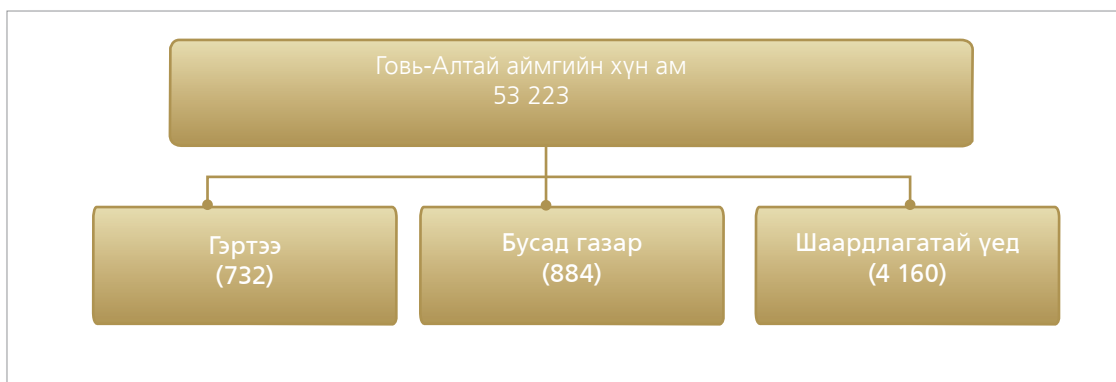
ИНТЕРНЕТ ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ТОО, БҮТЭЦ

Телефон утас болон түрээсийн шугам, өндөр хурдны хэрэглэгчийн тоон шугам буюу DSL, ADSL, байнгын гарцтай, өндөр хурдны кабель модем, шилэн кабель хэрэглэгчдийг интернет хэрэглэгч гэж үзсэн. Интернетийн байнгын хэрэглээг гэртээ болон гэрээсээ бусад газар 7 хоногийн ихэнх хугацаанд хэрэглэж байгаа тохиолдлоор, тухайн үеийн хэрэглээг интернет үйлчилгээний цэг зэрэг газарт шаардлага гарсан үедээ хэрэглэж байвал “шаардлагатай үед” гэж тодорхойлсон.

Өндөр хурдны хэрэглэгчийн тоон шугам буюу DSL, ADSL голлон хэрэглэдэг, телефон утас болон түрээсийн шугам, байнгын гарцтай, өндөр хурдны кабель модем, шилэн кабелийг бага хэсэг нь хэрэглэдэг байна.

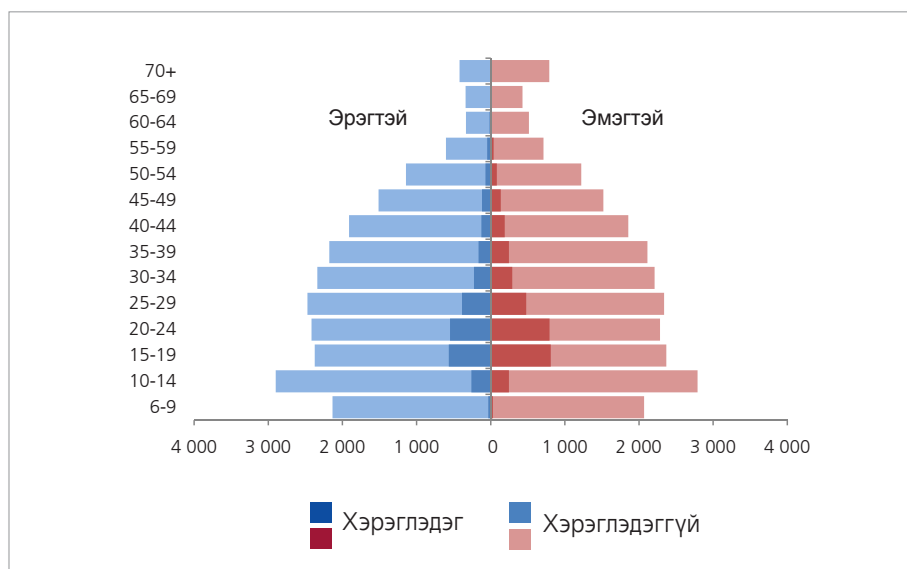
Тооллогын дүнгээр 6, түүнээс дээш насны хүн амын 12.8 хувь буюу 5.9 мянган хүн интернет хэрэглэж байгаа нь улсын дунджаас 3 дахин бага байна.

ЗУРАГ 9.3. ЗУРГАА, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ
ХҮН АМЫН ИНТЕРНЕТ ХЭРЭГЛЭЭ, ХУВИАР, 2010 ОН

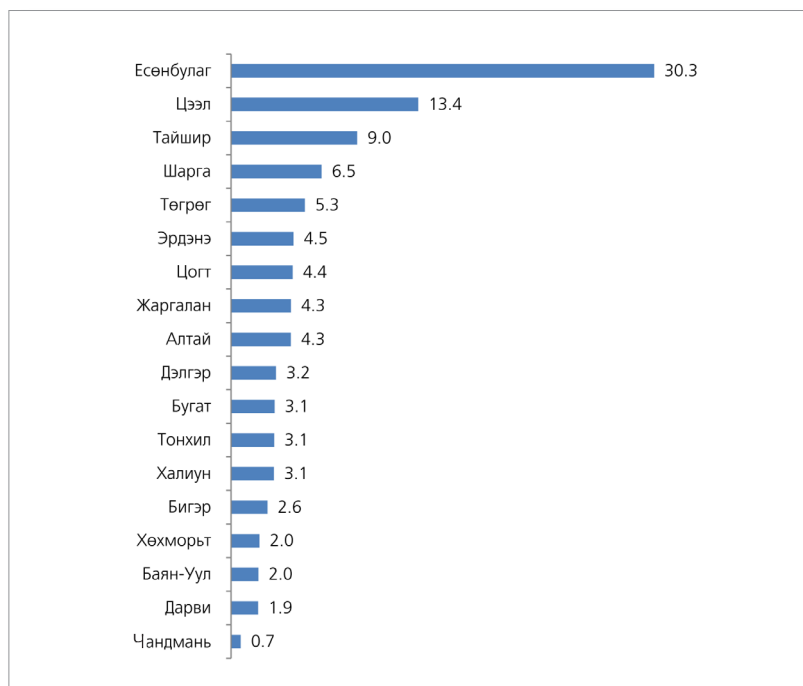
Гар утас хэрэглэдэг эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдийг бодвол интернет хэрэглэгчийн хүйсийн ялгаа арай илүү юм. Өөрөөр хэлбэл, интернет хэрэглэгчийн 42.7 хувь нь эрэгтэйчүүд бол эмэгтэйчүүд 14.5 пунктээр олон байна. Интернет хэрэглэх нь хувь хүнээс тодорхой түвшний хэлний мэдлэг, компьютер, шаардлагатай мэдээллээ богино хугацаанд хайж олох чадвар шаарддаг. Тиймээс эмэгтэйчүүдийн боловсролын түвшин эрэгтэйчүүдийнхтэй харьцуулахад илүү байгаатай холбоотойгоор эмэгтэйчүүд түлхүү хэрэглэдэг байж болох юм. Ялангуяа, энэхүү ялгааг хүний суралцах хамгийн идэвхтэй нас буюу 15-29 насанд тодорхой харж болно.

ЗУРАГ 9.4. ИНТЕРНЕТ ХЭРЭГЛЭГЧИЙН НАС, ХҮЙСИЙН СУВАРГА, 2010 ОН

Байршлаар нь ангилж үзэхэд нийт интернет хэрэглэгчийн 76.7 хувь нь хотод, үлдсэн 23.3 орчим хувь нь хөдөөд амьдарч байна.

ЗУРАГ 9.5. ЗУРГАА, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМД ИНТЕРНЕТ ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ЭЗЛЭХ ХУВЬ, АЙМАГ, СУМААР, 2010 ОН

Зургаа, түүнээс дээш насны хүн амд интернет хэрэглэгчийн эзлэх хувь Улсад 30.6, аймагт 12.5 байна. Энэ үзүүлэлтийг сумдад харвал Есөнбулаг, Цээл сумдад аймгийн дунджаас илүү өндөр бусад сумдад бага байна. Ерөнхийдөө Говь-Алтай аймгийн бүх сумдад уг үзүүлэлт улсын дунджаас бага байна. Энэ нь орон нутгийн хөгжил, нутгийн байгаль, газар зүйн тогтоц, иргэдийн интернет хэрэглэх шаардлага, боломж зэрэг олон хүчин зүйлээс хамааралтай юм.

ДҮГНЭЛТ

Говь-Алтай аймгийн 6, түүнээс дээш насны хүн амын 63.1 хувь буюу 29.2 мянган иргэн гар утас хэрэглэж байна. Тэдний 50.5 хувь буюу 14.7 мянган эрэгтэй, 49.5 хувь буюу 14.4 эмэгтэйчүүд ажээ. Зургаа ба түүнээс дээш насны хүн амд гар утас хэрэглэгчдийн эзлэх хувь улсын дунджаар 74.0 хувь байхад Говь-Алтай аймагт энэ үзүүлэлт 10.9 пунктээр бага байна. Гар утас хэрэглэгчийн дотор 15-29 насныхан хамгийн олон байна.

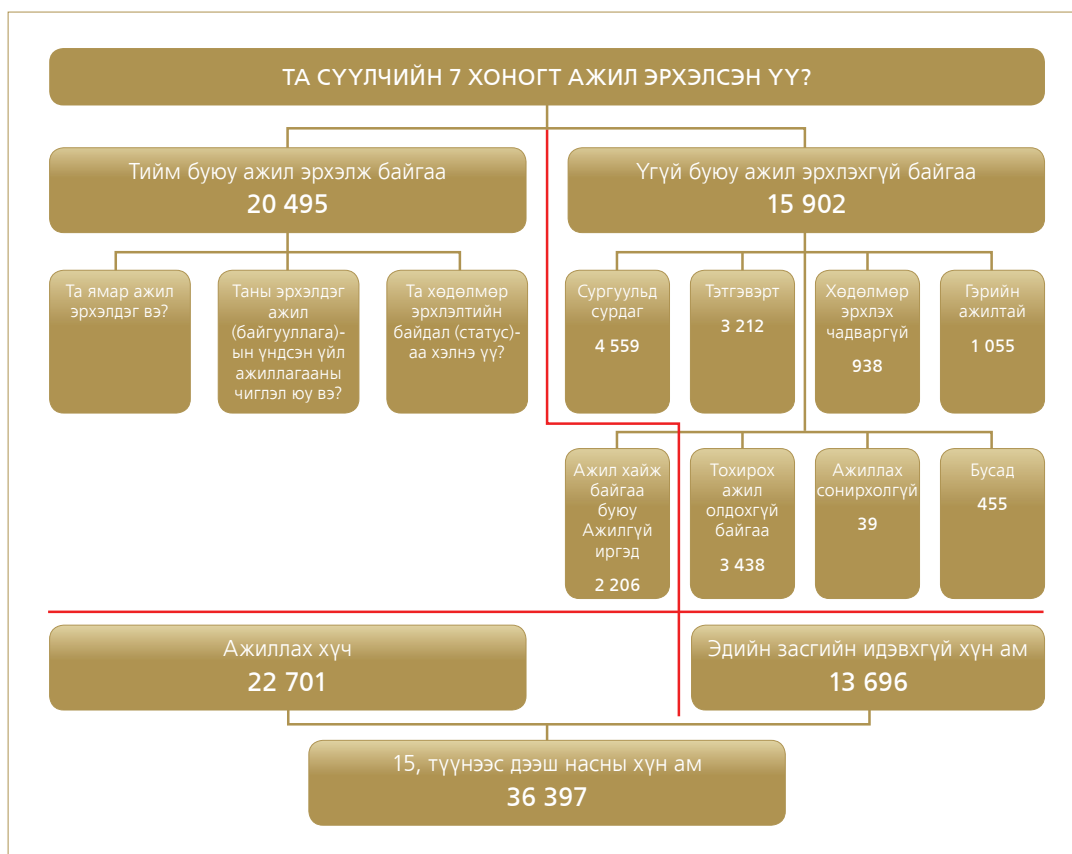
Интернет хэрэглэгчийн 42.7 хувь нь эрэгтэйчүүд бол эмэгтэйчүүд 14.5 пунктээр олон байна. Интернет хэрэглэгчийн 12.6 хувь нь гэртээ, 15.3 хувь нь бусад газар, үлдсэн 72.0 хувь нь шаардлагатай үедээ хэрэглэдэг ажээ. Интернет хэрэглэгчийн 57.2 хувь нь эмэгтэйчүүд бөгөөд тэдний боловсролын түвшин эрэгтэйчүүдийнхтэй харьцуулахад илүү байгаагаас шалтгаалж болох юм.

АРАВДУГААР БҮЛЭГ

ЭДИЙН ЗАСГИЙН ИДЭВХ

“Тооллогын товын үед ажил эрхэлж байгаа болон товын өмнөх 7 хоногт (2010 оны 11 дүгээр сарын 1-нээс хойш) ядаж нэг өдөр цалин орлоготой ажил эрхэлсэн хүнийг **“Ажил эрхэлдэг”** гэж үзсэн. Өөрөөр хэлбэл, эдийн засгийн идэвхийг долоо хоногийн байдлаар тухайн үеийн идэвх гэсэн ойлголтоор тодорхойлсон. Өвчтэй, жирэмсний болон төрсний дараах чөлөөтэй, ээлжийн амралттай зэрэг шалтгаанаар тооллогын товын өмнөх 7 хоногт ажил эрхлээгүй боловч үндсэн байгууллага, аж ахуйн нэгжтэйгээ хөдөлмөрийн гэрээгээ цуцлаагүй хүмүүсийг ажил эрхэлдэг гэж үзсэн (1 дүгээр бүлгийн “Тооллогод хэрэглэсэн ойлголт, тодорхойлолт” гэсэн хэсгийг үзнэ үү).

ЗУРАГ 10.1. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ИДЭВХИЙН ТАЛААРХ АСУУЛТЫН ХАРИУЛТЫН БҮДҮҮВЧ, 2010 ОН

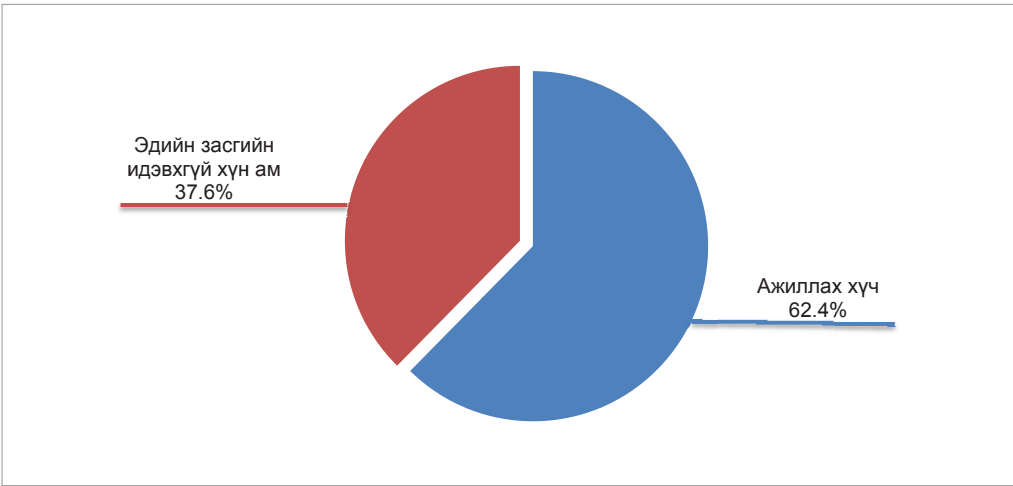

ЭДИЙН ЗАСГИЙН ИДЭВХИЙН БАЙДАЛ

Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвхийг тооллогод тухайн үеийн ажил эрхлэлтээр авсан учир **ажиллах хүч** (зарим тохиолдолд эдийн засгийн идэвхтэй хүн амтай тохирдог), **эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам** гэж 2 ангилж тодорхойлов /Зураг 10.1/. Ажиллах хүчинд ажил эрхэлж байгаа хүн ам болон ажилгүй иргэдийг хамрууллаа. Энэ нь цаашдаа улс орны нийгэм, эдийн засаг ялангуяа, ажиллах хүчний бодлого боловсруулах үндэслэл болдог. Тухайн үед ажиллаж байгаа гэдэг ойлголтод байнгын болон улирлын чанартай ажил эрхэлдэг, тоолох үед ажил эрхлэхгүй байгаа ч ажилладаг байгууллага, аж ахуйн нэгжээсээ хөдөлмөрийн гэрээгээ цуцлаагүй бүх хүн хамрагдсан гэдгийг дээр дурдсан билээ.

Харин эдийн засгийн идэвхгүй хүн амд хөдөлмөрийн зах зээлд ажиллах хүчээ нийлүүлээгүй хүмүүсээс гадна тохирох ажил олдохгүй байгаагийн улмаас хөдөлмөр эрхлээгүй хүнийг оруулсан болно.

ЗУРАГ 10.2. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ИДЭВХ, ХУВИАР, 2010 ОН

Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын 62.4 хувь нь ажиллах хүчинд багтаж байгаа нь улсын дундажтай харьцуулахад 6.0 пунктээр илүү байгаа юм. Гэвч манай аймгийн ажиллах хүч 2000 оноос 13.7 пунктээр буурсан нь улсын дунджаас 8.1 пунктээр илүү байна. Ерөнхийдөө хүн амын эдийн засгийн идэвх өнгөрсөн тооллогын үеийнхээс буурч, эдийн засгийн идэвхгүй хүн амын тоо өссөнийг цаашид нарийвчлан судлах шаардлагатай.

Ажиллах хүчний оролцооны түвшинг байршил, хүйсээр ангилахад нэлээд ялгаатай байна. Энэ үзүүлэлт хөдөөд хотоос 18.2 пунктээр илүү байгаа нь манай орны онцлог юм.

Тооллогоор хөдөөгийн малчин өрхийн 15-аас дээш настай хүмүүсийг үндсэнд нь ажил эрхэлдэг гэж үздэгээс хамаарч, хөдөөгийн ажил хүчний оролцооны түвшин өндөр гарахад нөлөөлсөн. Гэхдээ хөдөөгийн хүн амын ажиллах хүчний оролцооны түвшин 2000 оны тооллогын үеийнхээс 9.8 пунктээр буурчээ. Энэ нь улсын дунджаас 2.3 пунктээр илүү байна. Хүйсийн хувьд эрэгтэй, эмэгтэйчүүдийн аль алиных нь ажиллах хүчний оролцоо хөдөөд хотынхоос өндөр байна. Ялангуяа, хөдөөгийн эрэгтэйчүүдийн ажиллах хүчний оролцоо 74.1 хувь байгаа нь хотынхоос 17.7 пунктээр илүү юм. Энэ нь улсын дунджаас хөдөөгийн эрэгтэйчүүд хотынхоос 8.3 пунктээр илүү буюу ажиллах хүчний оролцоо 1.7 хувь их байна.

ХҮСНЭГТ 10.1. АЖИЛЛАХ ХҮЧНИЙ ОРОЛЦООНЫ ТҮВШИН, ХОТ, ХӨДӨӨ, ХУВИАР, 2010 ОН

Эдийн засгийн идэвх	Бүгд			Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Ажиллах хүчний оролцооны түвшин	62.4	68.7	56.2	50.1	56.4	44.9	68.3	74.1	62.2
Эдийн засгийн идэвхгүй хүн амын эзлэх хувь	37.6	31.3	43.8	49.9	43.6	55.1	31.7	25.9	37.8

Ажиллах хүчийг насны бүлгээр ангилахад мэдэгдэхүйц ялгаа ажиглагдана. Эрэгтэйчүүдийн эдийн засгийн идэвх бүх насны бүлэгт эмэгтэйчүүдийнхээс өндөр юм. Үүний дотор 20-34 насанд эрэгтэйчүүдийнх эмэгтэйчүүдийнхээс 8.2-20.0 пунктээр их байгаа нь тухайн насны их, дээд сургуульд суралцагч эмэгтэйчүүд илүү байдагтай холбоотой.

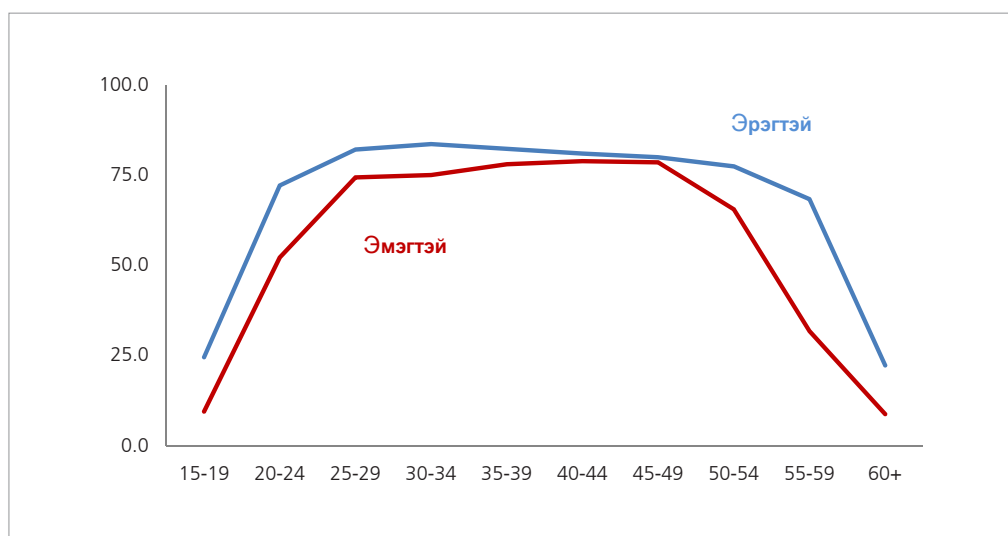
ХҮСНЭГТ 10.2. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ТОО, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ИДЭВХ, НАСНЫ БҮЛЭГ, ХҮЙС, ХУВИАР, 2010 ОН

Насны бүлэг	Эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам						Эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам					
	Хүний тоо	Бүгд хувь*	Хүний тоо	Эрэгтэй хувь*	Хүний тоо	Эмэгтэй хувь*	Хүний тоо	Бүгд хувь*	Хүний тоо	Эрэгтэй хувь*	Хүний тоо	Эмэгтэй хувь*
БҮГД	22 701	62.4	12 400	68.7	10 301	56.1	13 696	37.6	5 638	31.3	8 058	43.9
15-19	807	17.0	582	24.5	225	9.5	3 935	83.0	1 791	75.5	2 144	90.5
20-24	2 936	62.5	1 744	72.2	1 192	52.2	1 765	37.5	673	27.8	1 092	47.8
25-34	7 384	78.9	3 986	82.9	3 398	74.7	1 976	21.1	825	17.1	1 151	25.3
35-44	6 452	80.1	3 339	81.7	3 113	78.4	1 604	19.9	748	18.3	856	21.6
45-54	4 089	75.8	2 094	78.9	1 995	72.8	1 308	24.2	561	21.1	747	27.2
55-59	638	48.6	412	68.3	226	31.8	676	51.4	191	31.7	485	68.2
60+	395	14.0	243	22.3	152	8.8	2 432	86.0	849	77.7	1 583	91.2

*тухайн насны бүлгийн хүн амд эзлэх хувь

Хүн амын ажиллах хүчний оролцоо 25-44 насанд хамгийн өндөр байгаагийн дотор, эрэгтэйчүүдийн хувьд 80-иас дээш хувь, эмэгтэйчүүдийнх 74.7-78.4 хувьтай байна. Ялангуяа, 40-49 насанд эрэгтэй, эмэгтэйчүүдийн хоорондын зөрүү хамгийн бага байгаа нь энэ насанд эдийн засгийн идэвх хамгийн өндөр байгааг гэрчилнэ. Харин 55-аас дээш насанд эмэгтэйчүүдийн эдийн засгийн идэвх огцом буурч байгаа нь тэд 55 наснаас эхлэн өндөр насны тэтгэвэрт гардагтай холбоотой.

ЗУРАГ 10.3. АЖИЛЛАХ ХҮЧНИЙ ОРОЛЦООНЫ ТҮВШИН, НАСНЫ БҮЛЭГ, ХҮЙСЭЭР, 2010 ОН

Эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам өмнөх тооллогын үеийнхээс өссөн нь 15-24 насны хүн амын ажиллах хүчний оролцоо огцом буурсантай холбоотой юм. Тухайлбал, 15-19 насны эрэгтэйчүүдийн оролцооны түвшин 44.1 хувь, эмэгтэйчүүдийнх 42.0 хувь, 20-24 насны эрэгтэйчүүдийнх 18.4 хувь, эмэгтэйчүүдийнх 29.1 хувиар тус тус буурчээ. Энэ нь тухайн насны залуучуудын сургуульд хамрагдалт нэмэгдсэнтэй холбоотой байж болох юм. Улсын дундажтай харьцуулахад 15-19 насныхан улсын дунджаас 14.6-32.3 пунктээр бага, 20-24 насныхан 4.3-5.1 пунктээр илүү буурсан байна.

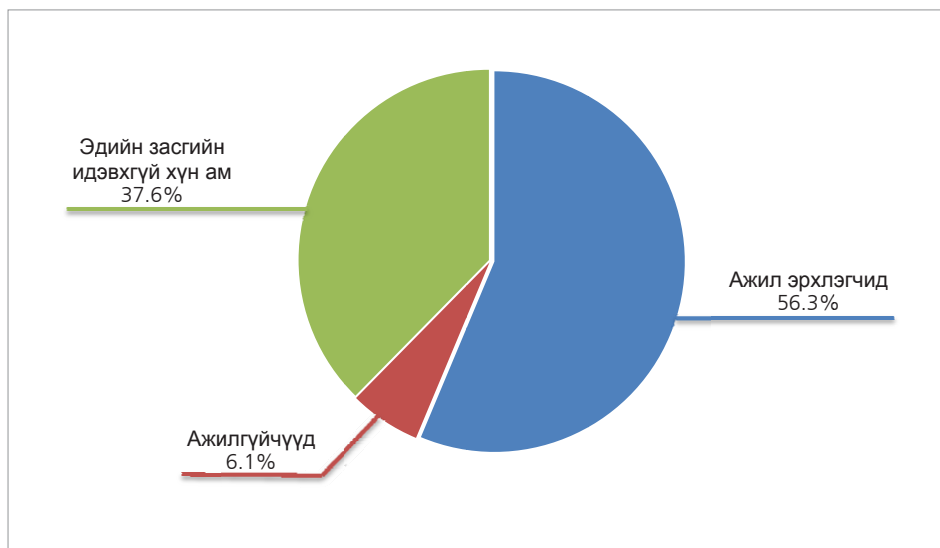
АЖИЛЛАХ ХҮЧ

Тооллогын товын өмнөх 7 хоногт ядаж нэг цагаас илүү хугацаагаар цалин орлоготой ажил эрхэлсэн, ажил хайж байгаа хүнийг ажиллах хүчинд хамааруулсныг дээр тэмдэглэсэн. Бид ажил эрхлэлтийг богино хугацаагаар тодорхойлж байгаа болохоор НҮБ-ын зөвлөмжийг үндэслэн **ажиллах хүч** гэдэг ойлголтыг хэрэглэж байна.

Тоолох ажиллагаа 2010 оны 11 дүгээр сарын дундуур явагдсан. Монгол орны байгаль, цаг уурын онцлогоос хамаарч энэ үед хүмүүсийн эдийн засгийн үйл ажиллагаа, үйлдвэрлэлд өөрчлөлт гардаг. Тухайлбал, газар тариалан, уул уурхайн салбарт ажилладаг хүмүүсийн үндсэн ажлынх нь ид үе дууссан байдаг хэдий ч ажилчид нь аж ахуйн нэгж, байгуулагаасаа хөдөлмөрийн гэрээгээ цуцлаагүй бол хөдөлмөр эрхэлсэн гэж тооцов. Тиймээс тухайн тоолуулагч тооллогын товын өмнөх долоо хоногт ажил эрхлээгүй байвал түүний ажил эрхлэлтийг үнэн зөв тодорхойлохын тулд ер нь ажилтай эсэх, ажилдаа эргэж орох боломжтой эсэх, байгууллагаасаа хөдөлмөрийн гэрээгээ цуцалсан эсэхийг тодруулж асуусан.

Ажилгүй хүн гэдгийг тодорхойлоход хүн амын тооллогын асуулгын хөдөлмөр эрхлэхгүй байгаа үндсэн шалтгаан гэсэн асуултыг ашигласан. Энэ нь эдийн засгийн идэвхгүй хүн амын тоог гаргахад түлхүүр үзүүлэлт болж өгсөн. “Ажил хайж байгаа” гэдэгт “тооллогын товын өмнөх 7 хоногт ажил эрхлээгүй бөгөөд хөдөлмөр халамж, үйлчилгээний хэлтэст бүртгэлтэй болон бүртгэлгүй, ажил идэвхтэй хайж байгаа” хүнийг хамааруулж, ажилгүйчүүдийг тодорхойлов.

ЗУРАГ 10.4. ХҮН АМЫН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ИДЭВХ, ХУВИАР, 2010 ОН

Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амд эзлэх ажилгүй иргэдийн хувь 6.1 болж, улсын дундажтай харьцуулахад ажилгүй иргэд 2.5 пунктээр бага байна. Ажил эрхлэгчдийн эзлэх хувь улсын дунджаас 8.5 пунктээр их, эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам улсын дунджаас 6.0 пунктээр бага байна.

АЖИЛ ЭРХЭЛДЭГ ХҮН АМ

Тооллогоор “Ажил эрхэлдэг” хүн амд хэнийг хамруулсан талаар бүлгийн эхэнд тодорхой дурдсан билээ. Ажил эрхэлдэг бүх хүнээс тэдний эрхэлдэг ажил болон ажилладаг аж ахуйн нэгж, байгууллагынх нь үндсэн үйл ажиллагааны чиглэл, хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал гэсэн гурван асуултыг асуусан.

ХҮСНЭГТ 10.3. АЖИЛ ЭРХЭЛДЭГ ХҮН АМЫН ТОО, ХҮЙС, ХУВИАР, 2000, 2010 ОН

Хүйс	2000 он		2010 он		2010 2000	%
	мян.хүн	хувь*	мян.хүн	хувь*		
БҮГД	26.6	67.6	20.5	56.3	77.1	
Эрэгтэй	14.0	73.1	11.1	61.4	79.3	
Эмэгтэй	12.6	62.5	9.4	51.3	74.6	

* 15, түүнээс дээш насны хүн амд эзлэх хувь

Ажил эрхэлдэг хүн амын тоо 2000 оноос хойш 22.9 хувиар буурчээ. Хүйсээр нь авч үзвэл эрэгтэйчүүдийн хувьд илүү бууралттай байна.

ХҮСНЭГТ 10.4. АРВАНТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ АЖИЛ ЭРХЭЛДЭГ ХҮН АМЫН ТОО, ХҮЙС, ХОТ, ХӨДӨӨ, ХУВИАР, 2010 ОН

Хүйс	Бүгд		Хот		Хөдөө	
	хүн	хувь*	хүн	хувь*	хүн	хувь*
БҮГД	20.5	56.3	5.5	42.2	15.0	64.1
Эрэгтэй	11.1	61.4	2.7	45.6	8.4	69.1
Эмэгтэй	9.4	51.3	2.7	39.3	6.7	58.7

* 15, түүнээс дээш насны хүн амд эзлэх хувь

Аймгийн хэмжээнд арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын 56.3 хувь нь ажил эрхэлж байхад уг үзүүлэлт хөдөөд 64.1 хувь байгаа нь хотынхоос 21.9 пунктээр илүү байна. Хөдөөгийн хүн ам аймгийн хүн амын 33.7 хувийг эзэлж, хувийн жин нь жилээс жилд буурч байгаа боловч тэд үндсэндээ мал аж ахуйн үйлдвэрлэл эрхэлдэг нь хөдөлмөр эрхэлдэг хүний хувийн жин хотоос өндөр байх нөхцөлийг бүрдүүлнэ. Хэдийгээр энэ зөрүү 2000 оны тооллогын үеийнхээс буурсан ч хөдөлмөр эрхлэх зорилгоор хот суурин руу нүүж, амьжиргаагаа дээшлүүлэх гэсэн олон мянган хүн ажлын байраар тэр бүр хангагдаж чадахгүй байдал байсаар байна.

ХҮСНЭГТ 10.4. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ АЖИЛ ЭРХЭЛДЭГ ХҮН АМЫН ТОО, НАСНЫ БҮЛЭГ, ХҮЙСЭЭР, 2000, 2010 ОН

Насны бүлэг	2000			2010			2010 2000	%
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй		
БҮГД	26 633	13 993	12 640	20 495	11 074	9 421	77.0	
15-19	3 584	2 114	1 470	686	506	180	19.1	
20-24	4 830	2 536	2 294	2 425	1 450	975	50.2	
25-34	8 311	4 366	3 945	6 595	3 501	3 094	79.4	
35-44	5 618	2 738	2 880	5 890	3 024	2 866	104.8	
45-54	2 449	1 187	1 262	3 875	1 947	1 928	158.2	
55-59	1 000	615	385	629	403	226	62.9	
60+	841	437	404	395	243	152	47.0	

Ажил эрхэлдэг 15-24 насны хүний тоо 2000 оныхоос буурч, харин 35-54 насныхан өссөн нь аж ахуйн нэгж, байгууллагууд ажлын чадвар дадлага туршлагатай, ажлын бүтээмж өндөртэй ажилтныг ажиллуулах сонирхол нэмэгдэж байгаагийн зэрэгцээгээр өнгөрсөн жилүүдэд ажиллаж байсан 34-44 насныхан нас дэвшсэнтэй холбоотой. Нөгөө талаар залуучуудын сургуульд хамрагдалт өмнөх тооллогын үеэс нэмэгдсэн нь энэхүү бууралтад нөлөөлжээ.

ХҮСНЭГТ 10.5. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ АЖИЛ ЭРХЭЛДЭГ ХҮН АМ, АЖИЛ МЭРГЭЖЛИЙН АНГИЛАЛ, ХҮЙС, ХУВИАР, 2010 ОН

Ажил мэргэжил	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
			хүн			Хувь-А			Хувь-Б
БҮГД	20495	11074	9421	100.0	100.0	100.0	100.0	54.0	46.0
Менежер	849	526	323	4.1	4.7	3.4	100.0	62.0	38.0
Мэргэжилтэн	2448	702	1746	11.9	6.3	18.5	100.0	28.7	71.3
Техникч болон туслах/ дэд мэргэжилтэн	702	251	451	3.4	2.3	4.8	100.0	35.8	64.2
Контор, үйлчилгээний ажилтан	392	146	246	1.9	1.3	2.6	100.0	37.2	62.8
Худалдаа үйлчилгээний ажилтан	1589	667	922	7.8	6.0	9.8	100.0	42.0	58.0
Хөдөө аж ахуй, ой, загас агнуурын ажилтан	11218	6207	5011	54.7	56.1	53.2	100.0	55.3	44.7
Үйлдвэрлэл, барилга, гар урлал, холбогдох ажил, үйлчилгээний ажилтан	739	539	2	3.6	4.9	2.1	100.0	72.9	0.3
Суурин төхөөрөг, машин механизмын операторч, угсрагч	965	929	36	4.7	8.4	0.4	100.0	96.3	3.7
Энгийн ажил мэргэжил	1161	699	462	5.7	6.3	4.9	100.0	60.2	39.8
Зэвсэгт хүчний ажил, мэргэжил	432	408	24	2.1	3.7	0.3	100.0	94.4	5.6

Хүн амын эрхэлдэг ажил мэргэжлийг онцлогоос хамаарч эрэгтэй, эмэгтэйчүүдийн ялгаа ангилал тус бүрт өөр өөр байгаа нь ажиглагдана. Эрхэлдэг ажил мэргэжил хүйсийн хувьд хамгийн бага зөрүүтэй байгаа нь худалдаа үйлчилгээ, хөдөө аж ахуй, ой, загас агнуур, энгийн ажил мэргэжил ажээ. Харин суурин төхөөрөмж, машин механизмын операторч, угсрагч, зэвсэгт хүчний алба болон биеийн хүч шаардсан ажил мэргэжлийн 90 дээш хувийг эрэгтэйчүүд бүрдүүлж байна. Гэтэл мэргэжилтэн, контор, үйлчилгээний ажилтай 10 хүн тутмын 7 нь эмэгтэйчүүд байна.

Ажил эхэлдэг хүн амын 93.3 хувь нь боловсролтой, үүнээс эрэгтэйчүүдийн 91.7 хувь, эмэгтэйчүүдийн 95.1 хувь нь тус тус ямар нэг түвшний боловсрол эзэмшжээ. Ажил эрхэлдэг хүн амын дийлэнх нь боловсролтой байгаа хэдий ч улсын дундажтай харьцуулахад арай бага байгаа юм. Улсын дунджаар нийт ажил эрхэлдэг хүн амын 96.5 хувь нь боловсролтой, үүнээс эрэгтэйчүүд 95.6 хувь, эмэгтэйчүүд 97.6 хувь нь ямар нэгэн боловсрол эзэмшсэн байгаа юм. Ажил эрхэлдэг эрэгтэйчүүдийн 12.8 хувь нь дээд боловсролтой байхад эмэгтэйчүүдийнх 8.7 пунктээр илүү байна. Хэдийгээр дээд боловсролтой эмэгтэйчүүд ажил эрхэлдэг хүн амд давамгайлж байгаа боловч менежер буюу бүх шатны төрийн, төрийн бус болон аж ахуйн нэгж, байгууллагын удирдах, бодлого тодорхойлох түвшинд тэдний төлөөлөл арай бага байгааг болно./хүснэгт 10.5/

Тооллогоор хөдөлмөр эрхэлдэг буюу товын өмнөх 7 хоногт ажил эрхэлсэн гэж хариулт өгсөн хүмүүсээс ажилладаг байгууллага эсвэл эрхэлдэг ажлынх нь үндсэн үйл ажиллагааны чиглэлийг тодруулж асуусан.

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын ангиллыг хуулийн этгээд, өөрөөр хэлбэл, өмчийн бүх төрөлд хамаарагдах аж ахуйн нэгж, байгууллага болон хүн амд үйлчилдэг ашгийн бус төр,

Хүмүүнд төр эрхэт, Мөрд хүмүүн эрдэнэ

олон нийт, шашны зэрэг байгууллагууд, хувиараа аж ахуй эрхэлж байгаа үйлдвэрлэл, үйлчилгээг үйл ажиллагааны чиглэлээр нь ялгаж, дотоодын нийт бүтээгдэхүүний тооцоо, ажиллах хүчний судалгаа зэрэг олон зорилгоор ашигладаг.

ХҮСНЭГТ 10.6. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС НАСНЫ АЖИЛ ЭРХЭЛДЭГ ХҮН АМ, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ САЛБАР, ХУВИАР 2010 ОН

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Дүн	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
			хүн			Хувь А			Хувь Б
БҮГД	20495	11074	9421	100.0	100.0	100.0	100.0	54.0	46.0
Хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загас барилт, ан агнуур	11243	6226	5017	54.9	56.2	53.3	100.0	55.4	44.6
Уул уурхай, олборлолт	900	762	138	4.4	6.9	1.5	100.0	84.7	15.3
Боловсруулах үйлдвэрлэл	352	186	166	1.7	1.7	1.8	100.0	52.8	47.2
Цахилгаан, хий, уур, агааржуулалтын хангамж	262	221	41	1.3	2.0	0.4	100.0	84.4	15.6
Усан хангамж; бохир ус, хог, хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх үйл ажиллагаа	86	59	27	0.4	0.5	0.3	100.0	68.6	31.4
Барилга	355	263	92	1.7	2.4	1.0	100.0	74.1	25.9
Бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин, мотоциклийн засвар үйлчилгээ	1352	610	742	6.6	5.5	7.9	100.0	45.1	54.9
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	418	374	44	2.0	3.4	0.5	100.0	89.5	10.5
Байр, сууц болон хоол хүнсээр үйлчлэх үйл ажиллагаа	160	25	135	0.8	0.2	1.4	100.0	15.6	84.4
Мэдээлэл, холбоо	119	73	46	0.6	0.7	0.5	100.0	61.3	38.7
Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа	259	101	158	1.3	0.9	1.7	100.0	39.0	61.0
Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа	5	3	2	0.0	0.0	0.0	100.0	60.0	40.0
Мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа	185	84	101	0.9	0.8	1.1	100.0	45.4	54.6
Захиргааны болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа	35	25	10	0.2	0.2	0.1	100.0	71.4	28.6
Төрийн удирдлага ба батлан хамгаалах үйл ажиллагаа, албан журмын нийгмийн хамгаалал	1634	1128	506	8.0	10.2	5.4	100.0	69.0	31.0
Боловсрол	1865	538	1327	9.1	4.9	14.1	100.0	28.8	71.2
Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн үйл ажиллагаа	878	209	669	4.3	1.9	7.1	100.0	23.8	76.2
Урлаг, үзвэр, тоглоом наадам	180	95	85	0.9	0.9	0.9	100.0	52.8	47.2
Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	144	64	80	0.7	0.6	0.8	100.0	44.4	55.6
Хүн хөлслөн ажиллуулдаг өрхийн үйл ажиллагаа	1	0	1	0.0	0.0	0.0	100.0	0.0	100.0
Олон улсын байгууллага, суурин төлөөлөгчийн үйл ажиллагаа	62	28	34	0.3	0.3	0.4	100.0	45.2	54.8

Хүн амын 54.9 хувь нь ХАА, ан агнуур, ойн аж ахуй, загас барилтын салбарт ажиллаж байгаа нь улсын дундажаас 28.5 хувиар их буюу бусад салбараас хамгийн өндөр юм. Ажил эрхэлдэг хүн амыг хүйсээр ангилж үзэхэд эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын онцлогоос хамаарч нэлээд ялгаатай байна.

Тухайлбал, уул уурхай, олборлолт, цахилгаан хий, уур агааржуулалтын хангамж, барилга, тээвэр агуулахын аж ахуй, захиргааны болон дэмжлэг үзүүлэхь ХАА, ан агнуур, ойн аж ахуй, загас 80, түүнээс илүү хувь нь эрэгтэйчүүд байхад байр сууц болон хоол хүнсээр үйлчлэх, боловсрол, хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн үйл ажиллагааны салбарт ажиллагчдын 70, түүнээс дээш хувь нь эмэгтэйчүүд байна.

Хот, хөдөөгийн хүн амын эдийн засгийн үйл ажиллагааны чиглэлээр үзэхэд илүү тодорхой мэдээлэл өгнө. Хотын ажил эрхэлдэг хүн амын дотор бөөний болон жижиглэн худалдаа, боловсруулах үйлдвэрлэл, төрийн удирдлага, батлан хамгаалах, боловсролын салбарт ажиллагчдын хувийн жин өндөр байна. Гэхдээ салбар салбарын ажиллагчдын хувь хөдөөгийнх шиг нэг салбарт хэт төвлөрсөн бус харьцангуй жигд тархсан байна.

Хөдөө аж ахуй, ан агнуур, загас барилт, ойн аж ахуйн салбарт ажиллагчид хөдөөгийн ажиллагчдын 2/3-ыг бүрдүүлж, дараа нь боловсрол, төрийн удирдлага, батлан хамгаалах, бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин, мотоциклийн засвар үйлчилгээний салбар орж байгаагаас харахад хөдөөд боловсруулах зэрэг аж үйлдвэрийн салбар муу хөгжсөнийг гэрчилнэ.

ХҮСНЭГТ 10.7. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС НАСНЫ АЖИЛ ЭРХЭЛДЭГ ХҮН АМЫН ТОО, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ САЛБАР, ХОТ, ХӨДӨӨ, ХУВИАР, 2010 ОН

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар	Хот		Хөдөө	
	Ажил эрхэлдэг хүн амын тоо	Дүнд эзлэх хувь	Ажил эрхэлдэг хүн амын тоо	Дүнд эзлэх хувь
БҮГД	5 457	100.0	15 038	100.0
Хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загас барилт, ан агнуур	931	17.1	10 312	68.6
Уул уурхай, олборлолт	75	1.4	825	5.5
Боловсруулах үйлдвэрлэл	278	5.1	74	0.5
Цахилгаан, хий, уур, агааржуулалтын хангамж	159	2.9	103	0.7
Усан хангамж; бохир ус, хог, хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх үйл ажиллагаа	70	1.3	16	0.1
Барилга	259	4.7	96	0.6
Бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин, мотоциклийн засвар, үйлчилгээ	941	17.2	411	2.7
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	270	4.9	148	1.0
Байр, сууц болон хоол хүнсээр үйлчлэх үйл ажиллагаа	115	2.1	45	0.3
Мэдээлэл, холбоо	86	1.6	33	0.2
Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа	117	2.1	142	0.9
Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа	4	0.1	1	0.0
Мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа	86	1.6	99	0.7
Захиргааны болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа	20	0.4	15	0.1
Төрийн удирдлага ба батлан хамгаалах үйл ажиллагаа, албан журмын нийгмийн хамгаалал	663	12.1	971	6.5
Боловсрол	757	13.9	1108	7.4
Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн үйл ажиллагаа	408	7.5	470	3.1
Урлаг, үзвэр, тоглоом наадам	80	1.5	100	0.7
Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	97	1.8	47	0.3
Хүн хөлслөн ажиллуулдаг өрхийн үйл ажиллагаа	1	0.0	0	0.0
Олон улсын байгууллага, суурин төлөөлөгчийн үйл ажиллагаа	40	0.7	22	0.1

Ажиллах хүч, хөдөлмөр эрхлэлтийн судалгаанд хэрэглэгддэг дараагийн чухал үзүүлэлт бол хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал (статус) юм. Тоолуулж байгаа хүний эрхэлдэг ажил болон ажилладаг аж ахуйн нэгж, байгууллагадаа гүйцэтгэж байгаа үүрэг, байгуулсан гэрээ хэлцэл, тухайн хүний байгууллага, хувь хүнтэй харилцах эрх мэдэл, ажил үүрэг, хүлээх хариуцлагыг тодорхойлж өгдөг учраас энэ үзүүлэлт ихээхэн чухал ач холбогдолтой.

Хүн амын ажил эрхлэлтийн байдал өмнөх тооллогын үеийнхээс багагүй өөрчлөгджээ. 2000 онд өрхийн бизнест цалин хөлсгүй ажилладаг 12223 хүн байсан бол 2010 онд 5672 мянга болтлоо цөөрсөн байна. Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчийн хувийн жин 0.2 пунктээр буурч, харин

цалин хөлстэй ажиллагч, ажил олгогчийн хувийн жин 18.4 пунктээр өссөн нь үйлдвэрлэл, үйлчилгээ өргөжсөнийг харуулна. Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчийн хувийн жин буурах нь хөдөлмөрийн аюулгүй байдлаа хангах, нийгмийн хамгаалалд хамрагдаж, хөдөлмөрлөх эрхээ бүрэн дүүрэн эдлэх бололцоог нэмэгдүүлдгээрээ сайн талтай юм.

ХҮСНЭГТ 10.8. АЖИЛ ЭРХЭЛДЭГ ХҮН АМЫН АЖИЛ ЭРХЛЭЛТИЙН БАЙДАЛ, ХҮЙСЭЭР, ХУВИАР, 2000, 2010 ОН

	2000			2010		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
БҮГД	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Цалин хөлстэй ажиллагч	17.6	16.4	18.9	36	34.3	32.2
Ажил олгогч	0.5	0.8	0.2	0.6	0.8	0.2
Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч	35.7	57.6	11.4	35.5	55.3	10.4
Нөхөрлөл, хоршооллын гишүүн	-	-	-	0.1	0.1	0.1
Өрхийн үйлдвэрлэл үйлчилгээнд цалин хөлсгүй оролцогч	45.9	24.9	69.2	27.7	9.2	42
Бусад	0.3	0.3	0.4	0.1	0.2	0.1

АЖИЛГҮЙЧҮҮД

Говь-Алтай аймгийн хэмжээнд ажилгүйчүүдийн тоо 2010 онд 2206 хүн байгаа нь 2000 оноос 1107 хүнээр буюу 33.4 хувиар буурчээ. Харин ажилгүйдлийн түвшин 2010 онд 2000 оныхоос 1.4 пунктээр буурсны дотор хотод 13.2 пунктээр буурсан боловч хөдөөд 1.6 пунктээр нэмэгдсэн байна. Ажил эрхэлдэггүй эрэгтэйчүүдийн тоо эмэгтэйчүүдийнхээс их байгаатай холбоотойгоор ажилгүйдлийн түвшин ч мөн адил эрэгтэйчүүдийнх өндөр гарчээ. Энэ нь эрэгтэйчүүдийн боловсролын түвшин эмэгтэйчүүдийнхээс бага байгаатай холбоотой. Манай аймгийн хувь ажилгүйдлийн түвшин улсын дунджаас 5.6 пунктээр бага байгаа нь улсдаа ажилгүйдлийн түвшин хамгийн бага аймагт орж байгаа юм. Мөн ажилгүйдлийн түвшин хамгийн ихтэй Баян-Өлгий аймгаас 12.8 пунктээр бага байна. Ажил эрхэлдэг хүн амын тоо буурсан байхад ажилгүйдлийн түвшин буурсан нь 2000 оны тооллогоос хүн ам 10.5 мянган хүнээр буурсан байгаатай холбоотой болов уу. Мөн ажилгүйдлийн түвшин нь бүртгэлтэй ажилгүйчүүдийн тоо цөөн байгаатай холбоотой байж болно.

ХҮСНЭГТ 10.9. АЖИЛГҮЙДЛИЙН ТҮВШИН, ХҮЙС, ХОТ, ХӨДӨӨГӨӨР, 2010 ОН

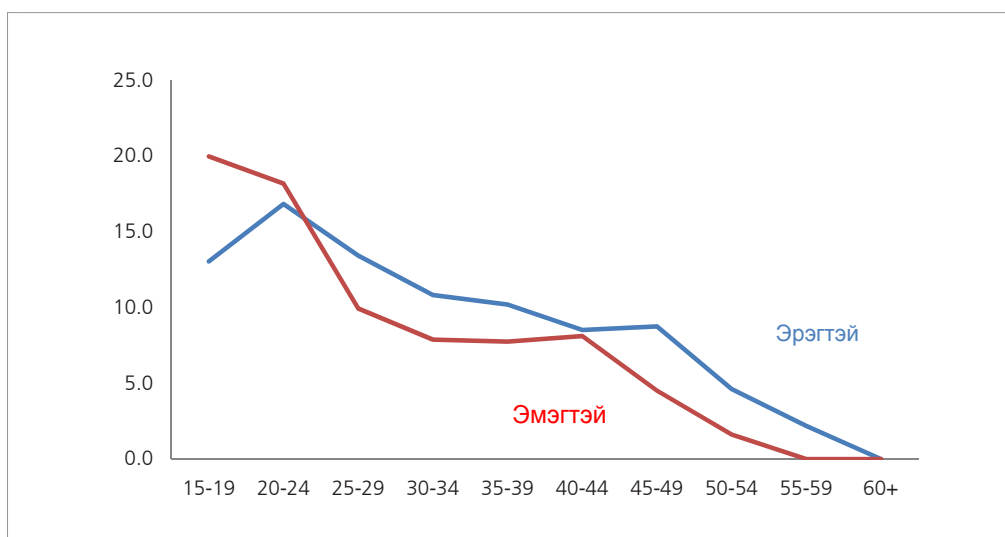
Хүйс	Бүгд		Хот		Хөдөө	
	Хүний тоо	Ажилгүйдлийн түвшин	Хүний тоо	Ажилгүйдлийн түвшин	Хүний тоо	Ажилгүйдлийн түвшин
БҮГД	2 206	9.7	1 033	17.3	1 173	7.0
Эрэгтэй	1 326	10.7	618	20.1	708	7.6
Эмэгтэй	880	8.5	415	14.2	765	10.4

Ерөнхийдөө ажилгүйдлийн түвшин хотод өндөр, хөдөөд бага байна. Энэ нь нэг талаас сүүлчийн жилүүдэд мал аж ахуйн үйлдвэрлэлд тохиолдсон байгалийн гамшигт үзэгдлээс шалтгаалан олон тооны айл өрхүүд малгүй болж, хот суурин бараадан ирсэн, нөгөө талаас тэд хотод ирээд ажлын байр олох боломж муу байдагтай холбоотой.

Нийт ажилгүй хүмүүсийн дотор 20-34 насны 1300 (ажилгүй иргэдийн 58.9 хувь) залуучууд байгаа нь бусад наснаас хамгийн өндөр юм. Харин 35-44 насны 562 хүн ажилгүй байгаа нь нийт ажилгүйчүүдийн 25.5 хувь болж байна. Үүнээс үзэхэд ажилгүйчүүдийн дийлэнх нь буюу 84.4 хувь нь 20-44 насныхан ажээ.

ЗУРАГ 10.5. АЖИЛГҮЙДЛИЙН ТҮВШИН, НАСНЫ БҮЛЭГ, ХҮЙС, ХУВИАР, 2010 ОН

Ерөнхийдөө ажилгүйдлийн түвшин 15-24 насанд өндөр байгаа нь мэргэжилгүй залуучуудад ажлын байр ховор олддогтой, нөгөө талаар, тэд энэ насанд ажиллахаас суралцахыг илүүд үзэж байгаатай холбоотой. Энэ нь эмэгтэйчүүдийн хувьд бүр илүү ажиглагдана. Харин 25, түүнээс дээш насныхан дотор эрэгтэйчүүд илүү их ажилгүйдэлд өртөж байна. 15-19 насны эрэгтэйчүүдийн ажилгүйдлийн түвшин улсын дундажаас бага байгаа нь энэ насны ХАА салбарт ажиллаж байгаа хүний тоо энэ насны эдийн засгийн идэвхтэй хүн амд эзлэх хувь өндөр байгаатай холбоотой байх талтай.

ЭДИЙН ЗАСГИЙН ИДЭВХГҮЙ ХҮН АМ

Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэггүй хүн амаас ажил эрхлэхгүй байгаа шалтгааныг асуусан. Тухайлбал, сургуульд сурдаг хүн амд 15-аас дээш настай бүх шатны сургуульд суралцагчдыг, хөдөлмөрлөх чадваргүй хүн амд хөдөлмөрийн насны боловч хөдөлмөрлөх чадвараа байнга буюу удаан хугацаагаар бүтэн болон хэсэгчлэн алдсан бөгөөд сэргээгдэх боломжгүй хүнийг, гэрийн ажилтайд хүүхэд, өндөр настан, өвчтөн асардаг, гэр бүлийн бусад хүний ажлын онцлог зэргээс хамааран ажиллаж чадахгүй байгаа хүнийг тус тус хамааруулав. Тохирох ажил олдохгүй байгаа гэдэг ойлголтод “Ажил хийхийг хүсч байгаа, ажил хийхэд бэлэн, урьд нь ажил идэвхтэй хайж байгаад тохирох ажил олдохгүй итгэл алдарсны улмаас тооллогын товын өмнөх 7 хоногт ажил идэвхтэй хайгаагүй эсвэл тохирох ажил хаанаас хайхаа мэдэхгүй байгаа хүмүүсийг” оруулав.

ХҮСНЭГТ 10.10. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ЭДИЙН ЗАСГИЙН ИДЭВХГҮЙ ХҮН АМЫН ТОО, АЖИЛ ЭРХЛЭХГҮЙ БАЙГАА ШАЛТГААН, ХҮЙСЭЭР, 2010 ОН

Ажил эрхлээгүй шалтгаан	2000			2010			2010 2000 %
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	
БҮГД	9 426	3 404	6 022	13 696	5 638	8 058	145.3
Сургуульд сурдаг	2 661	989	1 672	4 559	1 853	2 706	171.3
Тэтгэвэрт	3 298	887	2 411	3 212	933	2 279	97.4
Хөдөлмөр эрхлэх чадваргүй	651	334	317	938	517	421	144.1
Гэрийн ажилтай	866	71	795	1 055	53	1 002	121.8
Ажиллах сонирхолгүй	-	-	-	39	30	9	-
Тохирох ажил олдохгүй байгаа	1 572	895	677	3 438	1 960	1 478	218.7
Бусад	378	228	150	455	292	163	120.4

Эдийн засгийн идэвхгүй 10 хүн тутмын 4 нь эрэгтэйчүүд, 6 нь эмэгтэйчүүд байгаа нь улсын дундажтай ижил юм. Аймгийн хэмжээнд эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам нийтдээ 13696 байгаа нь 2000 оныхоос 45.3 хувиар, үүний дотор сургуульд суралцагчид 71.3 хувь, хөдөлмөрлөх чадваргүй, гэрийн ажилтай байгаа хүний тоо 44.1, 21.8 хувиар, харин тохирох ажил олдохгүй байгаа хүний тоо 2.1 дахин өсчээ. Сургуульд суралцагчдын хувь өссөн нь зүй ёсны асуудал бол хөдөлмөр эрхлэх чадваргүй, тохирох ажил олдохгүй байгаа гэсэн шалтгаан нэмэгдсэнийг цаашид нарийвчлан судлах шаардлагатай. Ялангуяа, хөдөлмөрийн насны хүн амд хөдөлмөр эрхлэх чадваргүй хүний тоо хамгийн их өссөн нь үйлдвэрлэлийн болон ахуйн осол гэмтэл, энгийн болон мэргэжлээс шалтгаалах өвчлөл нэмэгдсэн, хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагааг хувь хүн сахиж ажиллахгүй байгаа зэрэг олон шалтгаантай байж болох юм. Тохирох ажил олдохгүй, гэрийн ажилтай гэсэн шалтгаануудын хувьд хүн амын эзэмшсэн мэргэжил, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, хэрэгцээтэй хэр нийцэж байгаатай холбоотой юм.

Гэрийн ажилтайн улмаас хөдөлмөр эрхлэхгүй байгаа эмэгтэйчүүдийн тоо 2000 оноос 26.0 хувиар өссөн байхад эрэгтэйчүүдийнх 25.4 хувиар буурсан нь эмэгтэйчүүд хөлсгүй буюу эдийн засгийн бус үйлдвэрлэл, үйлчилгээний дийлэнх хэсгийг эрхэлж байгааг гэрчилнэ.

ХҮСНЭГТ 10.11. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ЭДИЙН ИДЭВХГҮЙ ХҮН АМЫН ТОО, НАСНЫ БҮЛЭГ, АЖИЛ ЭРХЛЭЭГҮЙ ШАЛТГААНААР, 2010 ОН

Насны бүлэг	Эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам							Бусад
	Бүгд	Сургуульд сурдаг	Тэтгэвэрт	Хөдөлмөр эрхлэх чадваргүй	Гэрийн ажилтай	Ажиллах сонирхолгүй	Тохирох ажил олдохгүй байгаа	
БҮГД	13 696	4 559	3 212	938	1 055	39	3 438	455
15-19	3 935	3 640	-	61	26	3	159	46
20-24	1 765	800	-	99	162	2	611	91
25-34	1 976	107	-	180	441	11	1 118	119
35-44	1 604	10	-	253	242	12	989	98
45-54	1 308	2	289	267	165	9	493	83
55-59	676	-	515	60	17	2	66	16
60+	2 432	-	2 408	18	2	-	2	2

Ажил хийх сонирхолгүй 39 хүн байгаагийн 23 буюу 59.0 хувь нь ажил эрхлэх ид нас болох 25-44 насны хүмүүс байгаа нь цаашид анхааран судлах асуудлуудын нэг юм.

Тохирох ажил олдохгүй байгаа хүний 95.2 хувь боловсролтой, үүний дотор 10.0 хувь нь дээд, 4.1 хувь нь тусгай мэргэжлийн дунд боловсролтой хүн байна. Энэ нь боловсролын хэрэгцээ, нийлүүлэлт тохирохгүй байгааг харуулна. Гэрийн ажилтай хүмүүсийн 93.0 хувь боловсролтой байгаагийн дотор 9.7 хувь нь дээд боловсролтой, 4.4 хувь нь тусгай мэргэжлийн дунд боловсролтой ажээ. Харин ажиллах сонирхолгүй бүх хүний 84.6 хувь боловсролтой, үүний дотор 5.1 хувь нь тусгай мэргэжлийн дунд боловсролтой хүмүүс байна.

Арван тав, түүнээс дээш насны нийт хүн амын 37.6 хувь нь эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам юм. Энэ тоон дээр ажилгүйчүүдийг нэмбэл дээрх насны нийт хүн амын 43.6 хувь нь ажил эрхлэхгүй байна гэсэн дүгнэлт хийж болно. Үүнээс гадна тохирох ажил олдохгүй байгаа, гэрийн ажилтай, ажиллах сонирхолгүйн улмаас хөдөлмөрийн зах зээлд оролцохгүй байгаа хүмүүсийн 9.7-10.0 хувь нь дээд боловсрол эзэмшсэн байгаагийн шалтгаан нөхцөлийг гүнзгийрүүлэн судлах шаардлагатай юм.

ДҮГНЭЛТ

Арван тав, түүнээс дээш насны нийт хүн амын 62.4 хувь нь ажиллах хүчинд багтаж байгаа нь 2000 оноос 13.7 пунктээр буурсан бол ажиллах хүчинд хамаарагдахгүй хүн ам (37.6 хувь) 13.7 пунктээр өсчээ. Ерөнхийд нь үзвэл хүн амын эдийн засгийн идэвх өнгөрсөн тооллогын үеийнхээс буурчээ.

Эрэгтэйчүүдийн ажиллах хүчний оролцооны түвшин эмэгтэйчүүдийнхээс өндөр хэвээр байна. Байршлын хувьд хөдөөгийн эрэгтэйчүүдийн ажиллах хүчний оролцоо 74.1 хувь байгаа нь хотынхоос 17.7 пунктээр илүү юм. Энэ нь хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн онцлогтой холбоотой.

Нийт хүн амд ажил эрхэлдэг хүн амын эзлэх хувь өнгөрсөн тооллогын үеийнхээс 11.1 пунктээр буурч, харин эдийн засгийн идэвхгүй хүн амын хувийн жин 13.7 пунктээр нэмэгдэж, ажил хайж байгаа иргэд 6.1 хувийг эзэлж байна. Ялангуяа, 15-24 насны залуучуудын зарим хэсэг эзэмшсэн боловсролоо ахиулах, мэргэжил эзэмшихээр суралцаж байгаа тул ажиллах хүчинд оролцож чадахгүй байна. Мөн 55-аас дээш наснаас эхлэн нас ахих тутам хүмүүсийн хөдөлмөрийн чадвар буурч, 60, түүнээс дээш насны хүн амын дөнгөж 14.0 хувь ажиллах хүчинд хамрагдаж байгаа нь өмнөх тооллогын үеийнхээс 11.8 пунктээр буурчээ.

Аймгийн хэмжээнд арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын 56.3 хувь нь ажил эрхэлж байхад уг үзүүлэлт хөдөөд 64.1 хувь байгаа нь хотынхоос 21.9 пунктээр илүү байна.

Хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал (статус) ихээхэн өөрчлөгджээ. Тухайлбал, 2000 онд өрхийн бизнест цалин хөлсгүй ажилладаг хүмүүсийн тоо харьцангуй олон буюу 12223 хүн байсан бол 2010 онд 5672 болтлоо цөөрчээ. Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчийн хувийн жин 0.2 пунктээр буурч, цалин хөлстэй ажиллагч, ажил олгогчийн хувийн жин өссөн нь үйлдвэрлэл, үйлчилгээний хүрээ тэлж, ажлын байр нэмэгдсэнийг гэрчилнэ.

Говь-Алтай аймгийн хэмжээнд ажилгүйдлийн түвшин 2010 онд 9.7 хувь болж, 2000 оноос 1.4 пунктээр буурчээ. Ерөнхийдөө ажилгүйдлийн түвшин хотод өндөр, хөдөөд бага байна. Хотод ажилгүйдлийн түвшин өндөр байгаа нь нэг талаас сүүлчийн жилүүдэд тохиолдож байгаа байгалийн гамшигт үзэгдлээс шалтгаалан олон тооны өрхүүд малгүй болж, хот суурин газар шилжин ирж байгаа, нөгөө талдаа тэд хотод ирээд ажлын байр олох боломж нөхцөл муу байдагтай холбоотой.

Ажилгүй иргэдийн дотор 20-34 насны 1300 залуучууд байгаа нь хамгийн их буюу нийт ажилгүйчүүдийн 58.9 хувийг эзэлж байна. Мөн 35-44 насны 562 хүн ажилгүй байгаа юм. Үүнээс үзэхэд ажилгүйчүүдийн дийлэнх буюу 84.4 хувь нь ид хөдөлмөрийн буюу 20-44 насныхан байна.

Эдийн засгийн идэвхгүй хүн амын 41.2 хувь нь эрэгтэйчүүд, 58.8 хувь нь эмэгтэйчүүд байна. Ажлын байр муу байгаагаас хөдөлмөрийн насны хүмүүсийн шилжих хөдөлгөөн харьцангуй өндөр, сүүлийн арван жилд хүн амын тоо жилд дунджаар 1.5 хувиар буурсантай холбоотой гэж үзэж болно.

Тус аймгийн хувьд ялангуяа залуучууд гар аргаар алт олборлох үйл ажиллагаанд татагдаж өөр төрлийн ажил хөдөлмөр эрхлэх сонирхолгүй болсон нь ажилтай иргэдийн тоог нэмэгдүүлэхэд нөлөөлсөн.

Уул уурхайн салбарын хөгжил огцом нэмэгдэж тус аймагт болон өөр газруудад зохих хэмжээний ажлын байрууд бий болсон нь ажилгүйдлийг бууруулахад эерэг нөлөө үзүүлсэн болно.

АРВАННЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ

ӨРХИЙН ОРОН СУУЦНЫ ТӨРӨЛ, НӨХЦӨЛ

ӨРХИЙН ОРОН СУУЦНЫ ТӨРӨЛ, НӨХЦӨЛ

Хүний амьдралын анхдагч хэрэгцээ, эрүүл энх, тав тухтай, аюулгүй амьдрах үндсэн орчин бол орон сууц юм. Төр, засгийн бодлогын нэг хэсэг нь хүн амаа орон сууцаар хангаж, тав тухтай амьдрах орчинг бүрдүүлэхэд чиглэдэг.

Тооллогод хэрэглэсэн сууц гэдэг ойлголт өргөн утгаараа тоолох үед хүний амьдарч байгаа зориулалтын болон зориулалтын бус бүх төрлийн сууцыг хамардаг. Нөгөө талаар хүн амын амьдарч байгаа сууцны нөхцөл ямар байгааг тодорхойлж, орон сууцжуулах бодлого, хөтөлбөрийн үр өгөөжийг үнэлэх зорилго агуулж байсан тул сууцны нөхцөл, дэд бүтцийн хангамжийн үзүүлэлтийг гаргахад чиглэгдсэн. Гэхдээ орон сууцны фондын тооллогыг явуулаагүй тул тооллогын үр дүнд хүн амьдардаггүй сууцны тоо, сууцны ашигласан хугацаа, ханын болон дээврийн материал, дэд бүтцийн талаарх мэдээллийг гаргах боломжгүй. Тухайлбал, манай улс хичнээн орон сууцны болон сууцны тусдаа байшин, бие даасан тохилог сууц, эсвэл гэртэй вэ гэсэн үзүүлэлтийг тодорхойлох бололцоогүй юм.

Тоолох үед өрхийн амьдарч буй сууцыг ерөнхийдөө хүн амьдрах зориулалтаар нь гэр, байшин, зориулалтын бус гэж ангилсан. Өөрөөр хэлбэл, зориулалтын бус, бусад гэсэн ангиллын сууц нь хүний амьдрах тав тухтай орчинг хангах шаардлагад нийцэхгүй гэсэн агуулгыг илэрхийлнэ (сууцны төрлийн тодохойлолтыг энэ номын 1 дүгээр бүлгийн "Тооллогод хэрэглэсэн ойлголт, тодорхойлолт" гэсэн хэсгээс үзнэ үү). Дараагийн онцлон тэмдэглэх асуудал бол нэгээс илүү сууцтай өрхүүдийн хувьд хүйтний улиралд амьдардаг үндсэн сууцаар нь асуулгыг асуусан.

ЗУРАГ 11.1. ӨРХИЙН ТОО, СУУЦНЫ ТӨРЛӨӨР, 2010 ОН

Орон сууцны тооллогын дүнгээр нийт өрхийн 83.4 хувь нь монголын ард түмний уламжлалт сууц гэрт, 16.0 хувь нь байшинд, 0.6 хувь нь бусад төрлийн сууцанд амьдарч байна. Гэрт амьдардаг өрхийн эзлэх хувь өмнөх тооллогын үеийнхээс 5.4 пунктээр буурсан бол байшинд амьдардаг өрхийнх 4.9 пунктээр нэмэгджээ.

ХҮСНЭГТ 11.1. ӨРХИЙН ТОО, СУУЦНЫ ТӨРӨЛ, ХОТ, ХӨДӨӨ, ХУВИАР, 2010 ОН

Сууцны төрөл	Бүгд		Хот		Хөдөө	
	Өрхийн тоо	Дүнд эзлэх хувь	Өрхийн тоо	Дүнд эзлэх хувь	Өрхийн тоо	Дүнд эзлэх хувь
БҮГД	14 562	100.0	4 830	100.0	9 732	100.0
Гэр	12 152	83.4	3 288	68.1	8 864	91.1
Байшин	2 324	16.0	1 529	31.6	795	8.2
Зориулалтын бус сууц	86	0.6	13	0.3	73	0.7
Бусад	-	0.0	-	0.0	-	0.0

Хот, хөдөөд амьдарч байгаа өрхийн сууцны төрөл нэлээд ялгаатай байна. Хотод нийт өрхийн 68.1 хувь нь байшинд, 31.6 хувь нь гэрт амьдарч байгааг өмнөх тооллогын үетэй харьцуулахад байшинд амьдардаг өрхийн эзлэх хувь өсч, гэрт амьдардаг өрхийнх буурчээ. Хөдөөгийн өрхийн 91.1 хувь гэрт амьдарч байгаа нь өмнөх тооллогын үеийнхээс 3.7 пунктээр буурч, харин байшинд амьдардаг өрхийн хувь 3.0 пунктээр өссөн байна. Хот, хөдөөд байшинд амьдардаг өрхийн тоо өсч байгаа нь тохилог сууцанд суугчдын тоо нэмэгдэхийн зэрэгцээгээр иргэд өөрсдөө байшин барьж суух нь олширч, орон сууцаар хангах бодлого тодорхой хэмжээгээр нөлөөлснийг гэрчилнэ.

Байшинг төрлөөр нарийвчилж ангилсан нь 2000 оны тооллогынхоос бага зэрэг ялгаатай ч харьцуулалт хийх бололцоотой юм. Орон сууцны байшинд суудаг өрхийн тоо нийт өрхийн 25.2 хувийг эзэлж, 2000 оныхоос 10.6 пунктээр өссөн байна. Харин сууцны тусдаа байшинд суудаг өрхийн хувийн жин 2000 оныхоос 6.3 пунктээр өссөн нь иргэд өөрсдөө байшин барьж суух бололцоо нэмэгдсэнийг харуулж байна. Нийт өрхийн 4.9 хувь нь бие даасан тохилог сууцанд амьдарч байгаа бол 2000 онд уг үзүүлэлтийг тусад нь тодорхойлж байгаагүй юм.

ХҮСНЭГТ 11.2. ӨРХИЙН ТОО, СУУЦНЫ ТӨРӨЛ, ХУВИАР, 2000, 2010 ОН

Сууцны төрөл	2000		2010	
	Өрхийн тоо	Дүнд эзлэх хувь	Өрхийн тоо	Дүнд эзлэх хувь
БҮГД	14 796	100	14 562	100.0
Гэр	13 160	88.9	12 152	83.5
Зориулалтын бус сууц	-	-	86	0.6
Бусад	-	-	-	-
Байшин	1 636	11.1	2 324	16.0
Орон сууцны байшин	239	14.6	586	25.2
Бие даасан тохилог сууц ¹	-	-	115	4.9
Сууцны тусдаа байшин	908	55.5	1 436	61.8
Нийтийн байр ²	489	29.9	187	8.0

¹2000 онд бие даасан тохилог сууцыг тусад нь тодорхойлоогүй

²Оюутан, сурагчдын нийтийн байр, ажиллагчдын нийтийн байр, нийтийн зориулалтын бусад байрыг хамт авч үзэв.

Гэрт амьдардаг өрх хөдөөд дийлэнх байгаа боловч сумын төв, хөдөөгөөр ангилахад үр дүн нь илүү тодорхой болно. Тухайлбал, сумын төвд оршин суудаг өрхийн 18.4 хувь, хөдөөгийн 1.0 хувь нь байшинд амьдарч байна. Тосгонд амьдардаг өрхийн 24.7 хувь нь байшинд амьдарч байгаа нь 2000 оныхоос 4.5 пунктээр илүү байна.

ХҮСНЭГТ 11.3. ӨРХИЙН ТОО, СУУЦНЫ ТӨРӨЛ, БАЙРШИЛ, ХУВИАР, 2010 ОН

Сууцны төрөл	Бүгд	Хөдөө	Сумын төв	Байршил	
				Тосгон	Аймгийн төв
БҮГД	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Гэр	83.4	98.9	79.9	75.1	67.4
Байшин	16.0	1.0	18.4	24.7	32.3
Зориулалтын бус сууц	0.6	0.1	1.7	0.2	0.3
Бусад	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

ОРОН СУУЦНЫ ӨМЧИЙН ХЭЛБЭР

Сууцны өмчийн хэлбэрийг 2010 оны тооллогод тодорхойлохдоо төрийн болон хувийн гэж 2 ерөнхий ангилалд хуваасан бөгөөд хувийн өмчийг дотор нь иргэний, аж ахуй нэгж байгууллагын гэж ангилсан. Уг үзүүлэлтийг 2000 онд төрийн, хувийн, холимог (2000 онд нийт өрхийн 1 хувь нь амьдарч байсан) гэж ангилж байжээ. Тиймээс сууцны өмчийн хэлбэрийг 2000 оныхтой ерөнхий ангиллын хувьд харьцуулах бүрэн бололцоотой юм.

ХҮСНЭГТ 11.4. ӨРХИЙН ТОО, СУУЦНЫ ӨМЧИЙН ХЭЛБЭР, СУУЦНЫ ТӨРӨЛ, ХУВИАР, 2010 ОН

Сууц төрөл	Бүгд		Төрийн өмчийн		Хувийн өмчийн			
	Өрхийн тоо	Дүнд эзлэх хувь	Өрхийн тоо	Дүнд эзлэх хувь	Аж ахуйн нэгж, байгууллагын		Иргэний	
	Өрхийн тоо	Дүнд эзлэх хувь	Өрхийн тоо	Дүнд эзлэх хувь	Өрхийн тоо	Дүнд эзлэх хувь	Өрхийн тоо	Дүнд эзлэх хувь
БҮГД	14 562	100.0	205	1.4	99	0.7	14 258	97.9
Гэр	12 152	100.0	38	0.3	14	0.1	12 100	99.6
Байшин	2 324	100.0	155	6.7	75	3.2	2 094	90.1
Зориулалтын бус сууц	86	100.0	12	14.0	10	11.6	64	74.4
Бусад	-	-	-	-	-	-	-	-

Нийт өрхийн 98.6 хувь хувийн (97.9 хувь нь иргэний, 0.7 хувь нь аж ахуйн нэгж, байгууллагын) өмчийн сууцанд амьдарч байгаа нь 2000 оныхоос 1.6 пунктээр нэмэгджээ. Гэрт суудаг өрхийн 99.7 хувь хувийн (99.6 хувь нь иргэний, 0.1 хувь нь аж ахуйн нэгж, байгууллагын) өмчийн сууцанд байгаа нь 2000 оныхтой ижил байна. Байшинд суудаг өрхийн 6.7 хувь нь төрийн өмчийн сууцанд, 93.3 хувь нь хувийн (90.1 хувь нь иргэний, 3.2 хувь нь аж ахуйн нэгж, байгууллагын) өмчийн сууцанд амьдарч байна. Харин 2000 оны тооллогын дүнгээс үзэхэд байшинд амьдардаг нийт өрхийн 22.2 хувь нь төрийн, 77.8 хувь нь хувийн өмчийн сууцанд амьдарч байжээ.

ХҮСНЭГТ 11.5. ӨРХИЙН ТОО, СУУЦНЫ ӨМЧИЙН ХЭЛБЭР ХОТ, ХӨДӨӨ, ХУВИАР, 2010 ОН

Өмчлөлийн хэлбэр	Бүгд		Хот		Хөдөө	
	Өрх	Дүнд эзлэх хувь	Өрх	Дүнд эзлэх	Өрх	Дүнд эзлэх хувь
БҮГД	14 562	100.0	4 830	100.0	9 732	100.0
Төрийн өмчийн	205	1.4	77	1.6	128	1.3
Хувийн өмчийн	14 357	98.6	4753	98.4	9604	98.7
ААНБ-ын	99	0.7	46	1.0	53	0.5
Иргэний	14 258	97.9	4 707	97.4	9 551	98.2

Өрхийн сууцны өмчийн хэлбэрийг хот, хөдөөгөөр ангилж үзэхэд төрийн өмчийн сууцанд амьдарч байгаа өрх хөдөөд 1.3 хувь, хотоос 0.3 пунктээр бага байна. Хувийн өмчийн сууцанд амьдардаг өрх хөдөөд 98.7 хувь, хотод 98.4 хувь байна.

Өрх, хүн амын хэдэн хувь нь өөрийн гэсэн орон сууцтай вэ, цаашид орон сууцны эрэлт, хэрэгцээ ямар байх зэрэг асуултад тодорхой хэмжээгээр хариулт өгөх үзүүлэлт бол өрхийн сууцны эзэмшил юм. Сууцны эзэмшлийг хэлбэрээр нь үзэхэд хэд хэдэн асуудал тодорхой болно.

ХҮСНЭГТ 11.6. ӨРХИЙН ТОО, СУУЦНЫ ЭЗЭМШЛИЙН ХЭЛБЭР, ХОТ, ХӨДӨӨ, ХУВИАР, 2010 ОН

Эзэмшлийн хэлбэр	Бүгд		Хот		Хөдөө	
	Өрхийн тоо	Дүнд эзлэх хувь	Өрхийн тоо	Дүнд эзлэх хувь	Өрхийн тоо	Дүнд эзлэх хувь
БҮГД	14 562	100.0	4 830	100.0	9 732	100.0
Өөрийн эзэмшлийн	13 990	96.1	4 516	93.5	9 474	97.3
Бусдын сууцанд түрээстэй суудаг	284	2.0	171	3.5	113	1.2
Бусдын сууцанд түрээсгүй суудаг	254	1.7	133	2.8	121	1.2
Бусад	34	0.2	10	0.2	24	0.2

Аймгийн хэмжээнд нийт өрхийн 3.9 хувь буюу 572 өрх өөрийн гэсэн сууцгүй байна. Эдгээрийн 314 нь хотын өрхүүд юм. Хөдөөд энэ үзүүлэлт 258 хотынхоос арай бага байгаа нь орон сууцны хэрэгцээг гол төлөв шинэ гэр, байшин барьж хангах боломжтой байдагтай холбоотой. Нэг орон байранд хамт амьдарч байгаа өрхүүдийг үндсэн болон хамт амьдарч байгаагаар нь ялгаж тоолсон тул эзэмшлийн хэлбэрийг үүнтэй холбон судлах бололцоо байгааг тэмдэглэх нь зүйтэй.

ӨРХИЙН ЦАХИЛГААН ХАНГАМЖ

Хүн ам, орон сууцны 2010 оны тооллогоор цахилгаан эрчим хүчний эх үүсвэрийг 2000 оныхоос нэлээд дэлгэрүүлж авсан. Энэ нь сүүлчийн жилүүдэд хөдөө орон нутагт сэргээгдэх эрчим хүчний төхөөрөмж, жижиг оврын цахилгаан үүсгүүр өргөн ашиглах болсонтой холбоотой. Тиймээс сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрийн хангамж, хүрэлцээг тодорхойлж, цаашид холбогдох бодлого, хөтөлбөр боловсруулах суурь мэдээлэл бүрдүүлснээрээ ач холбогдолтой юм.

ХҮСНЭГТ 11.7. ӨРХИЙН ТОО, ЦАХИЛГААНЫ ЭХ ҮҮСВЭР, ХОТ, ХӨДӨӨХУВИАР, 2010 ОН

Цахилгааны эх үүсвэр	Бүгд		Хот		Хөдөө	
	мян. өрх*	эзлэх хувь	мян. өрх*	эзлэх хувь	мян. өрх*	эзлэх хувь
БҮГД	14 476	100.0	4 817	100.0	9 659	100.0
Төвлөрсөн систем	377	2.6	55	1.1	322	3.3
Дизель станц	6 202	42.8	4 183	86.8	2 019	20.9
Сэргээгдэх эрчим хүчний төхөөрөмж	7 183	49.6	462	9.6	6 721	69.6
Бага оврын цахилгаан үүсгүүр	146	1.0	28	0.6	118	1.2
Цахилгааны эх үүсвэргүй	568	3.9	89	1.8	479	5.0
ГЭР	12 152	100.0	3 288	100.0	8 864	100.0
Төвлөрсөн систем	253	2.1	11	0.3	242	2.7
Дизель станц	4 331	35.6	2 736	83.2	1 595	18.0
Сэргээгдэх эрчим хүчний төхөөрөмж	6 861	56.5	427	13.0	6 434	72.6
Бага оврын цахилгаан үүсгүүр	145	1.2	28	0.9	117	1.3
Цахилгааны эх үүсвэргүй	562	4.6	86	2.6	476	5.4
БАЙШИН	2 324	100.0	1 529	100.0	795	100.0
Төвлөрсөн систем	124	5.3	44	2.9	80	10.1
Дизель станц	1 871	80.5	1 447	94.6	424	53.3
Сэргээгдэх эрчим хүчний төхөөрөмж	322	13.9	35	2.3	287	36.1
Бага оврын цахилгаан үүсгүүр	1	0.0	0	0.0	1	0.1
Цахилгааны эх үүсвэргүй	6	0.3	3	0.2	3	0.4

*Зориулалтын бус сууц, бусад сууцанд амьдарч байгаа өрхийн тоо ороогүй

Аймгийн хэмжээнд 568 өрх цахилгаангүй байна. Энэ нь өмнөх тооллогын үеийнхээс 14.7 дахин буурсан үзүүлэлт юм. Цахилгаангүй өрхийн 98.9 хувь нь гэрт амьдардаг ажээ. Учир нь хөдөө гэрт амьдарч байгаа өрхүүд дийлэх нь цахилгаан үүсвэргүй ажээ.

ГЭРТ АМЬДАРДАГ ӨРХИЙН СУУЦНЫ НӨХЦӨЛ

Үндэсний уламжлалт сууц болох гэрт нийт өрхийн 45-аас илүү хувь нь амьдарч байгааг дээр тэмдэглэсэн.

ХҮСНЭГТ 11.8. ГЭРТ АМЬДАРДАГ ӨРХИЙН ТОО, АМ БҮЛИЙН ТОО, ГЭРИЙН ХАНЫН ТОО, ХУВИАР, 2010 ОН

Ам бүлийн тоо	Бүгд Өрхийн тоо	Бүгдэд эзлэх хувь	Ханын тоо							
			5-аас цөөн		5	6		6-аас дээш		
			Өрхийн тоо	Бүгдэд эзлэх хувь	Өрхийн тоо	Бүгдэд эзлэх хувь	Өрхийн тоо	Бүгдэд эзлэх хувь	Өрхийн тоо	Бүгдэд эзлэх хувь
БҮГД	12 152	100.0	1 983	100.0	7 519	100.0	2 621	100.0	29	100.0
1-2	3 299	27.1	993	50.1	1 866	24.8	432	16.5	8	27.6
3-4	5 798	47.7	706	35.6	3 731	49.6	1 348	51.4	13	44.8
5-6	2 741	22.6	256	12.9	1 725	22.9	753	28.7	7	24.1
7+	314	2.6	28	1.4	197	2.6	88	3.4	1	3.4

Гэрт амьдардаг өрхийн 61.9 хувь нь 5 ханатай гэрт амьдарч байгаагаас үзэхэд таван ханатай гэр манай ард түмний түгээмэл сууц гэж ойлгогдоно. Гэрийн ханын тоогоор талбайн хэмжээг тооцож болох хэдий ч аймаг орон нутаг, ястан үндэстний уламжлалт зан заншилтай холбоотойгоор ханын толгойн тоо, зууравчны хэмжээнээс хамаарч, гэрийн хэмжээ бүс нутгуудад өөр өөр байдгийг судлаачид анхаарах нь зүйтэй. Өрхийн ам бүлийн тоо нэмэгдэхийн хэрээр гэрийн ханын тоо нэмэгдэх нь зүй ёсны асуудал бөгөөд энэ зүй тогтолыг дээрх хүснэгтээс ажиглаж болно.

Гэрт амьдардаг өрхийн ахуй нөхцөлийн талаар бие засах газар, хатуу хог, хаягдал болон бохир ус зайлуулах хэлбэр гэсэн үзүүлэлтийг тухайн өрхөөс асуусан бөгөөд үр дүнг нь нэгтгэвэл дараах байдалтай байна.

ХҮСНЭГТ 11.9. ГЭРТ АМЬДАРДАГ ӨРХИЙН ТОО, АХУЙН НӨХЦӨЛИЙН ЗАРИМ ҮЗҮҮЛЭЛТ, ХОТ, ХӨДӨӨ, ХУВИАР, 2010 ОН

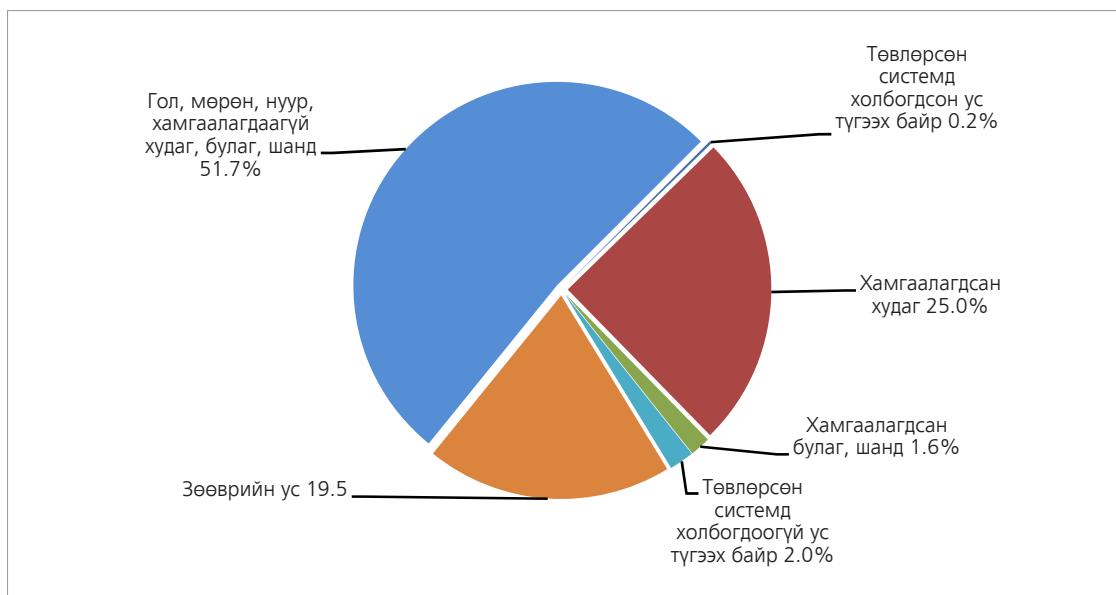
Ахуйн нөхцөл	Бүгд	Хот	Хөдөө
БИЕ ЗАСАХ ГАЗАРТАЙ ЭСЭХ	100.0	100.0	100.0
Бусадтай хамтран ашигладаг	40.1	69.1	29.3
Бусадтай хамтран ашигладаггүй	13.8	19.4	11.6
Тогтсон газар байхгүй	46.1	11.4	59.0
ХАТУУ ХОГ ХАЯГДЛАА ЗАЙЛУУЛАХ ХЭЛБЭР	100.0	100.0	100.0
Үйлчилгээний байгууллагаар	24.7	77.0	5.3
Өөрсдөө зөвшөөрөгдсөн цэгт	28.4	10.8	35.0
Тогтсон газар байхгүй	46.9	12.2	59.7
БОХИР УС ЗАЙЛУУЛАХ ХЭЛБЭР	100.0	100.0	100.0
Цооногт асгадаг	51.0	85.9	38.0
Задгай асгадаг	49.0	14.1	62.0

Бие засах тодорхой цэггүй өрх нийт өрхийн 46.1 хувийг эзэлж байгаа бол энэ үзүүлэлт хотод 11.4 хувь буюу 376 өрх байгаа нь анхаарал татаж байна. Хотод бие засах газраа олон өрх дундаа ашиглах, тогтсон газар байхгүй байх нь хөрсний бохирдол, хүн амд халдварт өвчин тархах магадлалыг нэмэгдүүлж байна. Хатуу хог хаягдлаа хаях тогтсон цэггүй өрх хотын нийт өрхийн 12.2 хувь, бохир усаа задгай асгадаг өрх 14.1 хувь байгаа нь хот суурин газар оршин суугчдын орчны эрүүл ахуйн нөхцөлд сөргөөр нөлөөлж байгааг анхаарч, цаашид гүнзгийрүүлэн судалж, холбогдох арга хэмжээг төлөвлөж хэрэгжүүлэх шаардлагатай.

Ундны усны баталгаат эх үүсвэрт төвлөрсөн систем, төвлөрсөн системд холбогдсон болон холбогдоогүй ус түгээх байр, хамгаалагдсан худаг, булаг, шанд, цэвэршүүлэн савласан усыг оруулдаг бол хамгаалагдаагүй худаг, булаг, шанд, зөөврийн ус, гол, мөрөн, нуур зэрэг гадаргуугийн усыг сайжруулсан ундны усны эх үүсвэрт оруулдаггүй.

Гэрт амьдардаг өрхийн 55.7 хувь нь баталгаатай ундны эх үүсвэрээс ундны усаа авч байна. Харин 44.3 хувь нь баталгаагүй ундны ус хэрэглэж байгаагаас 36.1 хувь гол мөрөн, нуур, булаг шанд, 8.2 хувь нь зөөврийн ус хэрэглэж байна. Энэ нь гэрт амьдардаг өрхийн олонх нь хөдөө амьдардагтай холбоотой. Өрхийн ундны усны эх үүсвэрийн талаарх 2010 оны тооллогын асуулт өмнөх тооллогынхоос ялгаатай тул зэрэгцүүлэх боломжгүй юм.

ЗУРАГ 11.2. ГЭРТ АМЬДАРДАГ ӨРХИЙН УСАН ХАНГАМЖ, ХУВИАР, 2010 ОН

БАЙШИНД АМЬДАРДАГ ӨРХИЙН СУУЦНЫ НӨХЦӨЛ

СУУЦНЫ БАГТААМЖ

Байшинд амьдардаг өрхийн сууцны талбайн хэмжээ, өрөөний тоог тооллогын асуулгад оруулсан нь сууцны зай талбай оршин суугчдын эрүүл ахуйн шаардлагыг хэр зэрэг хангаж байгаа болон аймаг, бүс нутгийг жиших, гадаад орнуудын ижил төрлийн үзүүлэлттэй зэрэгцүүлж, бодлого төлөвлөлтөд ашиглах зорилготой.

ХҮСНЭГТ 11.10. БАЙШИНД АМЬДАРДАГ ӨРХИЙН ТОО,
СУУЦНЫ ТАЛБАЙН ХЭМЖЭЭ, ХУВИАР, 2010 ОН

Ам бүлийн тоо	Бүгд		Сууцны талбай (квадрат метр)					
			20 хүртэл		21-40		40-өөс дээш	
	Өрхийн тоо	бүгдэд эзлэх хувь	Өрхийн тоо	бүгдэд эзлэх хувь	Өрхийн тоо	бүгдэд эзлэх хувь	Өрхийн тоо	бүгдэд эзлэх хувь
БҮГД	2 324	100.0	248	100.0	1 036	100.0	1 010	100.0
1-2	562	24.2	102	41.1	246	23.7	199	19.7
3-4	1 289	55.5	101	99.0	586	56.6	591	58.5
5-6	426	18.3	39	38.6	181	17.5	203	20.1
7+	47	2.0	6	15.4	23	2.2	17	1.7

Байшинд амьдардаг өрхийн 44.6 хувь нь 21-40 квадрат метр талбайтай сууцанд амьдарч байгаа нь өмнөх тооллогын үеийнхээс 10.8 пунктээр буурав. Гэтэл 40-өөс дээш квадрат метр талбайтай байшинд суудаг өрхийн хувь 43.5 хувь болж, өмнөх тооллогынхоос 2.6 дахин өссөнийг ерөнхийдөө орон сууцны багтаамж сайжирсан гэж үзэж болно. Өрөөний болон өрхийн ам бүлийн тоог харьцуулж үзэхэд сууцны багтаамж нэмэгдсэн нь илүү тодорхой болно.

ХҮСНЭГТ 11.11. БАЙШИНД АМЬДАРДАГ ӨРХИЙН ТОО, АМ БҮЛИЙН ТОО,
ӨРӨӨНИЙ ТОО, ХУВИАР, 2010 ОН

Ам бүлийн тоо	Бүгд	Өрөөний тоо						
		1	2	3	4	5-7	8-10	11+
БҮГД	100	32.2	46.0	16.3	3.4	1.8	0.2	0.1
1-2	100	41.9	41.0	13.2	2.4	1.5	0.0	0.2
3-4	100	29.5	48.2	16.4	3.5	2.0	0.3	0.1
5-6	100	27.2	46.3	20.1	4.3	1.9	0.2	0.0
7+	100	39.1	41.3	17.4	2.2	0.0	0.0	0.0

Тооллогоор байшинд амьдардаг өрхийн 78.2 хувь 1-2 өрөөтэй сууцанд амьдарч байгаа нь 2000 оноос 7.1 пунктээр буурчээ. Тус аймгийн өрхийн ам бүлийн дундаж үзүүлэлт болох 3-4 ам бүлтэй өрхийн 77.7 хувь 1-2 өрөөтэй сууцанд амьдарч байгааг өмнөх тооллогын үетэй харьцуулахад 7.3 пунктээр, 7, түүнээс дээш ам бүлтэй өрхийн 80.4 хувь 1-2 өрөөтэй сууцанд амьдарч байгаа нь өмнөх тооллогын үеийнхээс 2.3 пунктээр тус тус буурав.

Энэ удаагийн тооллогоор орон сууцны нөхцөлийн талаар нэлээд мэдээлэл цуглуулсныг дээр дурдсан. Дараах хүснэгтэд байшинд суудаг өрхийн дэд бүтцийн хангамж болох халаалтын төрөл, усан хангамж, бие засах газар, онгоц, шүршүүрийн өрөөний талаарх үр дүнг танилцуулна.

Байшинд амьдардаг өрхийн 45.3 хувь төвлөрсөн халаалтын системд холбогдсон байгаа нь өмнөх тооллогын үеийнхээс 9.7 пунктээр нэмэгдсэн аж. Хотын төвлөрсөн халаалттай байшинд амьдардаг өрхийн хувь 12.4 пунктээр, хөдөөд энэ хувь бараг 4.4 дахин нэмэгджээ. Харин иргэд сууцаа ердийн галлагаагаар халааж байгаа хувь хот, хөдөөд, ялангуяа, хотод илүү нэмэгдсэн байна. Энэ бүхнээс үзэхэд өнгөрсөн 11 жилийн хугацаанд сууцыг халаалтаар хангах, дулааны шугам сүлжээ, дэд бүтцийг бий болгох асуудал учир дутагдалтай явж ирснийг харуулна. Хотод ердийн байдлаар сууцаа халаах явдал нэмэгдсэн нь сүүлчийн жилүүдийн томоохон хот, аймгийн төвүүдийн агаарын бохирдлоос ч тодорхой мэдрэгдэнэ.

ХҮСНЭГТ 11.12. БАЙШИНД АМЬДАРДАГ ӨРХИЙН ТОО, ХАЛААЛТЫН ТӨРӨЛ,ХОТ, ХӨДӨӨ, ХУВИАР, 2000, 2010 ОН

Халаалтын төрөл	2000			2010		
	Бүгд	Хот	Хөдөө	Бүгд	Хот	Хөдөө
БҮГД	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Төвлөрсөн	35.6	54.1	-	45.3	66.5	4.4
Төвлөрсөн бус	27.9	22.1	39.0	12.1	8.5	19.1
Нам даралтын зуух	100.0	22.1	39.0	11.8	8.2	18.9
Цахилгаан халаагуур	-	-	-	0.3	0.3	0.2
Ердийн галлагаа	36.5	23.8	61.0	42.6	25.0	76.5

Халуун, хүйтэн устай сууцанд амьдардаг өрхийн эзлэх хувь 3.2 байгаа нь өмнөх тооллогын дүнтэй харьцуулахад 1.7 пунктээр нэмэгдсэн байна. Энэ үзүүлэлт хотод 4.8 хувь, хөдөөд 0.1 хувь байна. Байшинд амьдардаг өрхийн 58.5 хувь буюу 1343 өрх зөөврийн ус хэрэглэж байгаагийн дотор хотын 562 өрх байна. Байшинд амьдардаг, зөөврийн ус хэрэглэдэг өрхийн хувь өмнөх тооллогоос 11.5 пунктээр буурсны дотор хотод 17.5 пункт, хөдөөд 0.1 пунктээр тус тус буурчээ.

ХҮСНЭГТ 11.13. БАЙШИНД АМЬДАРДАГ ӨРХИЙН УСАН ХАНГАМЖИЙН ТӨРӨЛ, ХОТ, ХӨДӨӨ, ХУВИАР, 2010 ОН

Усан хангамж	Бүгд	Хот	Хөдөө
БҮГД	100.0	100.0	100.0
Төвлөрсөн усан хангамж	41.3	62.6	0.3
Халуун, хүйтэн устай	3.2	4.8	0.1
Зөвхөн хүйтэн устай	38.1	57.8	0.1
Төвлөрсөн бус усан хангамж	58.7	37.4	99.7
Бие даасан систем	0.2	0.1	0.3
Халуун, хүйтэн устай	0.0	0.1	-
Зөвхөн хүйтэн устай	0.1	0.1	0.3
Зөөврийн	58.5	37.2	99.5

Байшинд амьдардаг өрхийн ахуйн нөхцөлийн үндсэн үзүүлэлтийн нэг нь онгоц, шүршүүр юм. Энэхүү үзүүлэлт нь хүн амын эрүүл ахуйн нөхцөл, ариун цэврийн байгууламжийн хүртээмж ямар байгааг тодруулах, энэ төрлийн бодлого, хөтөлбөр боловсруулах суурь эх үүсвэр болно.

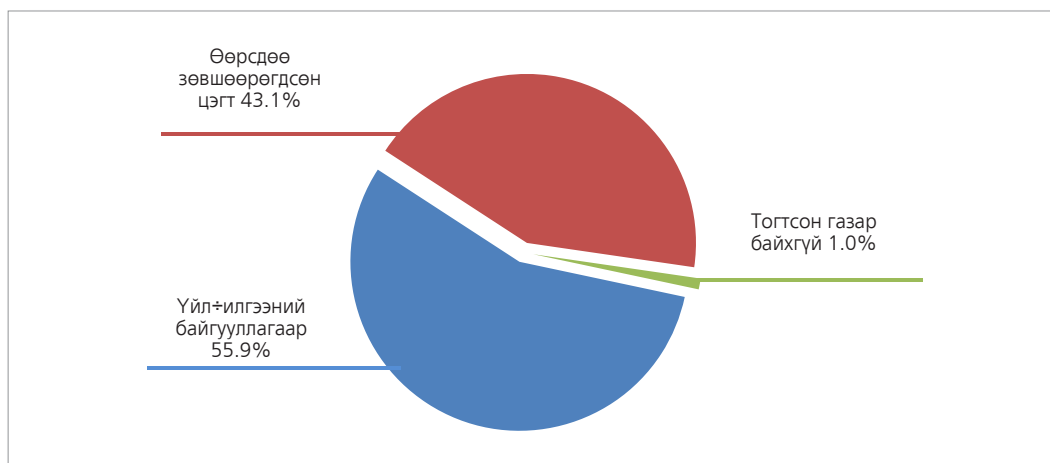
ХҮСНЭГТ 11.14. БАЙШИНД АМЬДАРДАГ ӨРХИЙН АХУЙН НӨХЦЛИЙН ЗАРИМ ҮЗҮҮЛЭЛТ,
ХУВИАР, 2000, 2010 ОН

	Бүгд	
	2000	2010
БИЕ ЗАСАХ ГАЗАР	100.0	100.0
Сууцны дотор	31.3	37.0
Бусадтай хамтран ашигладаг	2.8	5.2
Бусадтай хамтран ашигладаггүй	28.5	31.9
Сууцны гадна	68.7	62.3
Бусадтай хамтран ашигладаг	-	42.0
Бусадтай хамтран ашигладаггүй	-	20.3
Тогтсон газар байхгүй	-	0.7
ОНГОЦ ШҮРШҮҮРИЙН ӨРӨӨ	100.0	100.0
Өрөөтэй	19.0	22.1
Байнгын суурилуулсан	-	20.4
Угсардаг /зөөврийн/	-	1.7
Нийтээрээ ашигладаг	0.4	0.3
Өрөөгүй	80.6	77.6

Сууцны дотроо бие засах газартай өрхийн хувь аймгийн хэмжээнд 37.0 хувь болсон нь 2000 оноос 5.7 пунктээр өссөн бол сууцны гаднаа бие засах газартай өрхийн хувь буурчээ. Бие засах тогтсон газаргүй 16 өрх байна.

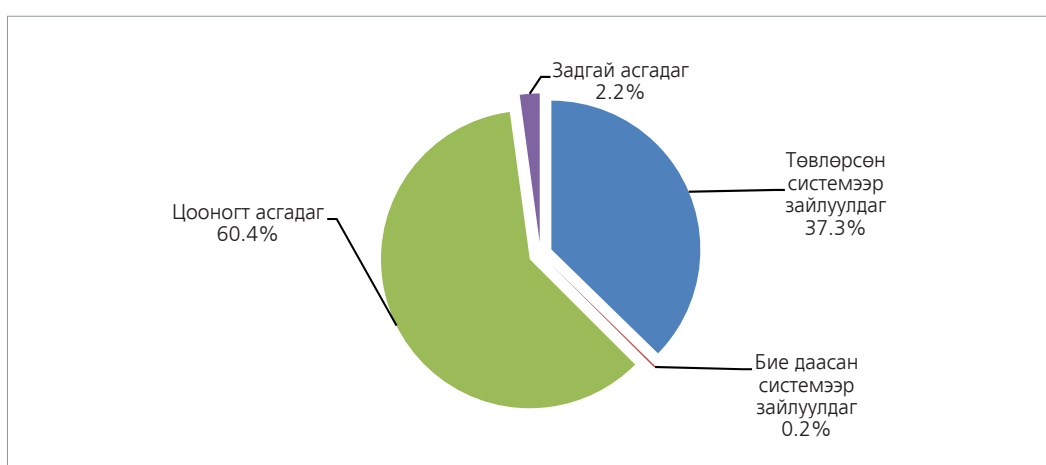
Байшинд амьдардаг өрхийн онгоц, шүршүүрийг энэ удаагийн тооллогод өрх дангаараа эзэмшдэг болон нийтээрээ ашигладаг, онгоц шүршүүргүй гэсэн ангиллаар тусгасан. Өмнөх тооллогод уг үзүүлэлтийг онгоц, шүршүүрийн өрөөтэй, өрөөгүй гэж ангилан, өрөөтэй гэснийг тусдаа болон нийтийн хэмжээнд салгаж тодорхойлсон. Үүнийг энэ бүлэгт 2 тооллогын үр дүнг харьцуулах үүднээс тусдаа, нийтийн гэсэн дэд ангиллыг салгаж оруулсангүй (хүснэгт 12.14). Байшинд амьдардаг нийт өрхийн 22.4 хувь (тусдаа эзэмшдэг 22.1 хувь, нийтээрээ ашигладаг 0.3 хувь) нь онгоц, шүршүүртэй байгааг өмнөх тооллоготой харьцуулахад 3.0 пунктээр өсчээ. Байнгын суурилуулсан онгоц, шүршүүртэй сууцанд амьдардаг өрх нийт байшинд амьдардаг өрхийн 20.4 хувийг эзэлж байна.

ЗУРАГ 11.3. БАЙШИНД АМЬДАРДАГ ӨРХИЙН, ХАТУУ ХОГ, ХАЯГДАЛ ЗАЙЛУУЛАЛТЫН
ХЭЛБЭР, ХУВИАР, 2010 ОН

Өрхийн хатуу хог хаягдлыг нэгдсэн бодлогоор ангилан ялгаж, тогтсон газар зайлуулах, бохир усыг нэгдсэн шугам сүлжээгээр зайлуулж, цэвэрлэх байгууламжид цэвэршүүлэх нь хүн амын эрүүл мэнд, байгаль орчин, хөрсний бохирдолд ихээхэн нөлөөтэй. Ялангуяа, хүн ам ихээр төвлөрсөн томоохон хот суурин газруудад хатуу хог хаягдлыг дахин боловсруулах, иргэдэд хогоо ялгаж зайлуулах ухамсрыг төлөвшүүлэх зэрэг олон асуудалд энэхүү үзүүлэлтүүд тодорхой хариулт өгнө. Байшинд амьдардаг өрхийн 55.9 хувь үйлчилгээний байгууллагаар хог хаягдлаа зайлуулж байгаа нь өмнөх тооллогын үеийнхээс ихээхэн дэвшил гарсан байна. 2000 онд байшинд суудаг өрхийн 2.2 хувь хатуу хог хаягдлыг зайлуулах тодорхой цэг байхгүй байсан бол 2010 онд 1.0 хувь болтлоо буурчээ.

ЗУРАГ 11.4. БАЙШИНД АМЬДАРДАГ ӨРХИЙН БОХИР УС ЗАЙЛУУЛАЛТЫН ХЭЛБЭР, ХУВИАР, 2010 ОН

Байшинд амьдардаг өрхийн 37.3 хувь нь төвлөрсөн системээр, 0.2 хувь нь бие даасан системээр шингэн хог хаягдлаа зайлуулж, 60.4 хувь нь цооногт, үлдсэн 2.1 хувь нь задгай асгаж байна. Цооногт асгаж байгаа хувь өндөр байгаа нь сууцны тусдаа байшинд амьдардаг өрх байшинд амьдардаг өрхийн дийлэнхийг бүрдүүлж байгаатай холбоотой.

ДҮГНЭЛТ

Орон сууцны тооллогын дүнгээр нийт өрхийн 83.4 хувь нь монголын ард түмний уламжлалт сууц гэрт, 16.0 хувь нь байшинд, 0.6 хувь нь бусад төрлийн сууцанд амьдарч байна. Гэрт амьдардаг өрхийн хувь өмнөх тооллогын үеийнхээс 5.4 пунктээр буурсан бол байшинд амьдардаг өрхийнх 4.9 пунктээр нэмэгджээ.

Хот, хөдөөд амьдарч байгаа өрхийн сууцны төрөл нэлээд ялгаатай байна. Хотод нийт өрхийн 68.1 хувь нь байшинд, 31.6 хувь нь гэрт амьдарч байгааг өмнөх тооллогын үетэй харьцуулахад байшинд амьдардаг өрхийн эзлэх хувь өсч, гэрт амьдардаг өрхийнх буурчээ.

Байшинг төрлөөр нарийвчилж ангилсан нь 2000 оны тооллогынхоос бага зэрэг ялгаатай ч харьцуулалт хийх бололцоотой юм. Орон сууцны байшинд суудаг өрхийн тоо нийт өрхийн 25.2 хувийг эзэлж, 2000 оныхоос 10.6 пунктээр өссөн байна.

Нийт өрхийн 98.6 хувь хувийн (97.9 хувь нь иргэний, 0.7 хувь нь аж ахуйн нэгж, байгууллагын) өмчийн сууцанд амьдарч байгаа нь 2000 оныхоос 1.6 пунктээр нэмэгджээ. Гэрт суудаг өрхийн 99.7 хувь хувийн (99.6 хувь нь иргэний, 0.1 хувь нь аж ахуйн нэгж, байгууллагын) өмчийн сууцанд байгаа нь 2000 оныхтой ижил байна. Байшинд суудаг өрхийн 6.7 хувь нь төрийн өмчийн сууцанд, 93.3 хувь нь хувийн (90.1 хувь нь иргэний, 3.2 хувь нь аж ахуйн нэгж, байгууллагын) өмчийн сууцанд амьдарч байна.

Аймгийн хэмжээнд 568 өрх цахилгаангүй байна. Энэ нь өмнөх тооллогын үеийнхээс 14.7 дахин буурсан үзүүлэлт юм. Цахилгаангүй өрхийн 98.9 хувь нь гэрт амьдардаг ажээ. Учир нь хөдөө гэрт амьдарч байгаа өрхүүд дийлэх нь цахилгаан үүсвэргүй ажээ.

Ерөнхийдөө орон сууцны багтаамж сайжирчээ. Үүнийг байшинд амьдардаг өрхийн 44.6 хувь 21-40 квадрат метр талбайтай сууцанд амьдарч байгаа нь өмнөх тооллогын үеийнхээс 10.8 пунктээр буурч, харин 40-өөс дээш квадрат метр талбайтай байшинд амьдардаг өрхийн хувь 43.5 хувь болж, өмнөх тооллогынхоос 2.6 дахин өссөнөөс харж болно.

Хотод амьдардаг нийт өрхөд эзлэх төвлөрсөн халаалттай байшинд амьдардаг өрхийн хувь 12.4 пунктээр өссөн бол хөдөөд энэ хувь бараг 4.4 дахин нэмэгджээ. Ердийн галлагаатай сууцанд амьдардаг өрхийн нийт өрхөд эзлэх хувь хот, хөдөөд нэмэгдсэний дотор хотод илүү нэмэгдсэн байна. Энэ нь хүн амын шилжих хөдөлгөөнтэй холбоотой.

Сууцны дотроо бие засах газартай байшинд амьдардаг өрхийн хувь аймгийн хэмжээнд 37.0 хувь болсон нь 2000 оноос 5.7 пунктээр өссөн бол сууцны гаднаа бие засах газартай өрхийн хувь буурав. Байшинд амьдардаг нийт өрхийн 22.4 хувь (тусдаа эзэмшдэг 22.1 хувь, нийтээрээ ашигладаг 0.3 хувь) нь онгоц, шүршүүртэй байгааг өмнөх тооллоготой харьцуулахад 3.0 пунктээр буурчээ. Байшинд амьдардаг өрхийн 55.9 хувь үйчилгээний байгууллагаар хог хаягдлаа зайлуулж байгаа нь өмнөх тооллогын үетэй харьцуулахад ихээхэн дэвшил гарсан. 2000 онд байшинд суудаг өрхийн 2.2 хувь хатуу хог хаягдлаа зайлуулах тодорхой цэг байхгүй байсан бол 2010 онд 1.0 хувь болтлоо буурчээ.

Ерөнхийд нь дүгнэж үзвэл хүн амыг цахилгаанаар хангаж, төвлөрсөн болон төвлөрсөн бус байдлаар эрчим хүчний эх үүсвэрийг шийдэх бодлого, хөтөлбөр, хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ бодитой үр дүнд хүрсэн бол хүн амын шилжих хөдөлгөөнтэй холбоотойгоор сууцны халаалт, дулаан, ариун цэврийн байгууламж зэрэг үзүүлэлтүүдийн хувьд эерэг өөрчлөлт ажиглагдсангүй.

НЭГДСЭН ДҮГНЭЛТ

Говь-Алтай аймгийн хүн амын тоо 2010 оны 11 дүгээр сарын 10-ны байдлаар 53.6 мянга болов. Говь-Алтай аймгийн хүн амаас гадаадад 6 ба түүнээс дээш сарын хугацаагаар оршин суугаа Монгол Улсын харьяат иргэд 0.36 мянга байна. Мөн тус аймгийн нутаг дэвсгэрт 6 ба түүнээс дээш сарын хугацаагаар оршин суугаа гадаадын харьяат иргэд, харьяалалгүй 8 хүн оршин сууж байна.

Хүн амын тооны өөрчлөлтийг төрөлт, нас баралт, шилжих хөдөлгөөнөөр тодорхойлдог. 2000-2010 оны хоорондох хугацаанд хүн ам 15.8 хувиар буурч, жилийн дундаж өсөлт нь -1.5 хувь болж байна.

Сумдын хүн амын тооллого хоорондын жилийн дундаж өсөлтийн дүр төрх өмнөх 10 жилийнхтэй ерөнхийдөө төстэй. 200-2010 онд Есөнбулаг сумаас бусад бүх сумдын хүн амын тоо багассан нь шилжих хөдөлгөөнөөс хамаарч байна.

Хүйсийн харьцаа өмнөх тооллогын үеийнхээс ижил түвшинд, бусад аймаг, улсын дундажтай ойролцоо байна.

Төрөлтийн ерөнхий коэффициент 2010 оны байдлаар 20.5 байгаа нь улсын дунджаас 2.4 пунктээр доогуур, мөн ихэнх аймгуудынхаас бага байна. Энэ нь улсын ерөнхий чиг хандлагатай ижил байгаа боловч тус аймгийн хувьд төрөлт харьцангуй бага байгааг харуулж байна.

Хүн амын насны бүтцийг улсын дундажтай харьцуулахад 15-64 насныхан хүн ам 2010 онд 4.3 пунктээр доогуур, 0-4 насныхан 4.3 пунктээр илүү, 65-аас дээш насныхан улсын дундажтай ойролцоо байна.

Нийт хүн амд 0-14 насны хүүхдийн эзлэх хувийн жин өмнөх тооллогын үеэс буурч байгаа нь зах зээлийн эдийн засгийн харилцаанд шилжсэн үеэс төрөлт буурсантай холбоотойгоор хүн ам насны бүтцээр идэршиж байгааг харуулна.

Хүн амын ачаалал 2010 онд 2000 оныхоос 12.2 пунктээр буурч байгаа нь үйлдвэрлэл үйлчилгээний хэмжээ нэмэгдсэн нөхцөлд ажиллах хүчний хангалттай нөөц байгааг харуулж байна.

Говь-Алтай аймгийн хувьд 6 ба түүнээс сарын хугацаагаар оршин сууж байгаа гадаадын харьяат иргэдийн тоо 2000 оныхоос 4 дахин өсжээ. Говь-Алтай аймагт оршин суугаа гадаадын харьяат иргэдийн дийлэнх нь хөдөлмөрийн насныхан байгаагийн дотор гол төлөв эрэгтэйчүүд байна.

Тус аймгийн хүн амын 98.6 хувийг Халхчууд, 0.4 хувийг Казахууд, 0.2 хувийг Дөрвөдүүд, Захчин, Баядууд, 0.1 хувийг Урианхай, Өөлд, Торгууд тус тус эзэлж байна.

Арван тав, түүнээс дээш насны нийт хүний 38.7 хувь нь шашингүйчүүд, 61.3 хувь нь буюу 22.2 мянган хүн шашинтан байгаагийн 95.8 хувь нь Буддын шашинтан байна.

Ялангуяа тээврийн хөлс, сургалтын төлбөр, бүх төрлийн бүтээгдэхүүн үйлчилгээний үнэ тариф зах зээлээс алслагдсан аймгийн тухайд хүндээр тусаж, төв суурин тэр тусмаа Улаанбаатар, Дархан, Эрдэнэт зэрэг хотруу шилжих иргэдийн тоо өссөн, шилжин ирсэн иргэд харьцангуй бага байсантай холбоотой.

Сүүлчийн хоёр тооллого хооронд 16 аймгийн хүн, үүний дотроос Говь-Алтай, Дундговь, Завхан аймгуудын хүн ам 16.4-27.9 мянгаар буурсан нь харьцангуй өндөр үзүүлэлт юм. Улаанбаатар хот, Дархан, Орхон аймаг болон Өмнөговь зэрэг уул уурхай хөгжиж байгаа аймгийн хүн ам өссөнөөс үзэхэд хотжих хандлага ихсэж бусад аймгуудын хүн ам буурах үндэслэл болжээ. Ажлын байрны эрэлт хэрэгцээ өндөр байгаагийн илрэл нь уул уурхай, төмөр зам бүхий газруудад хүн амын төвлөрөл явагдсанаас харж болох юм.

Тус аймаг нутаг дэвсгэрийн хэмжээгээрээ улсад 2-р байранд ордог бөгөөд хүн амын нягтрал өмнөх тооллогын үеийнхээс 0.1 пунктээр буурч 1 ам.км-т 0.4 болсон нь мөн л хүн амын тоо

буурсантай шууд холбоотой юм.

Сумдын хүн амын нягтрал харилцан адилгүй байгаа ба дийлэнх сумдын нягтрал аймгийн дунджийн орчим буюу түүнээс бага байна. Алтай, Эрдэнэ, Цогт, Бугат зэрэг сумдын нягтрал хамгийн бага буюу 0.1-0.2 байна.

Хүн амын шилжих хөдөлгөөний сүүлчийн 11 жилийн дүр төрх өмнөх 10 жилийнхтэй ерөнхийдөө төстэй ажээ. Төрснөөс хойших шилжигчдийн урсгалаас харахад нэлээд сонирхолтой дүр зураг ажиглагдаж байна. Төрснөөс хойших шилжих хөдөлгөөний ерөнхий төрх Улаанбаатар руу чиглэсэн хөдөлгөөн нь бусад бүсээс өндөр хэвээр байна. 2010 оны тооллогын үед манай аймгийн нийт шилжигчдийн 37.6 хувь нь нийслэлд шилжин суурьшсан байна.

Таван жилийн өмнөх шилжих хөдөлгөөний байдал төрснөөс хойших шилжих хөдөлгөөнийхтэй ерөнхийдөө адил юм. Нийслэл хотоос бусад бүс нутгын шилжих хөдөлгөөнийн урсгал гадагшаа чиглэжээ. Баруун бүс нутгаас бусад бүс нутаг руу шилжсэн хүний тоо хамгийн олон, дараа нь хангайн бүс орж байна. Баруун бүсээс бусад бүс нутгын шилжих хөдөлгөөний цэвэр урсгал (Шилжин ирсэн явсан хүний зөрүү) тийм ч их биш байгаа юм. Говь-Алтай аймаг бусад аймаг нийслэл рүү төрснөөсөө хойш 51.6 мянган хүн шилжиж 3.4 мянган хүн шилжиж ирсэн нь баруун бүсийн бусад аймагтай адил юм.

Хотын хүн амын өсөлтийн дийлэнхийг шилжих хөдөлгөөний өсөлт бүрдүүлж байна. Нийслэлээс гадна аймгийн төвүүд нь орон нутагтаа боловсрол, эрүүл мэндийн болон бусад үйлчилгээний чанараар хөдөөнөөс илүү байдгийн зэрэгцээгээр, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэх, ажлын байр олох боломж илүү байдаг нь тодорхой юм.

Ялангуяа, сүүлчийн жилүүдэд тохиолдож байгаа байгалийн гамшигт үзэгдлүүд нь малчдад хүндээр тусч, төв, суурин газарт шилжих нь нэмэгдсэнээс манай улсын хотжих үйл явц өмнөхөөсөө илүү хурдацтай явагдаж байна. Мөн манай аймгийн хувьд байгаль цаг агаарын эрс тэс байдал, амьдрах орчин нөхцөл, зарим нутагт ундны усны эрүүл ахуй, төвийн бүсийн алслалт зэрэг олон хүчин зүйлс нөлөөлж байгааг үгүйсгэх аргагүй.

Иймд хөдөөгийн хөгжлийг бодлогоор дэмжих, үйлдвэрлэл, дэд бүтцийг түлхүү хөгжүүлэх, мал аж ахуйн үйлдвэрлэлийг аажмаар таваарлаг, суурин хэлбэрт шилжүүлэх, алслагдсан бүсийн аймгуудад амьдрах ахуй нөхцөлийг дээшлүүлэх, иргэдийн тогтвортой амьжиргааг сайжруулахыг төр бодлогоор дэмжих шаардлагатай байна.

Арав, түүнээс дээш насны хүн амд боловсролтой хүн амын эзлэх хувь өмнөх тооллогын үеийнхээс 2.9 пунктээр нэмэгдсэн боловч улсын дунджаас 4.6 пунктээр доогуур байна. Мөн арав, түүнээс дээш насны хүн амд дээд боловсролтой хүн амын эзлэх хувь өнгөрсөн 11 жилд 7.6 пунктээр нэмэгдсэн нь нэг талаар сайн үзүүлэлт боловч дээд, тусгай дунд, мэргэжлийн боловсролтой хүн амын зохистой харьцаа алдсан байна. Дээд боловсролтой эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувь хоёр тооллогын хооронд 2.9 дахин өссөн байхад эмэгтэйчүүдийнх 4.6 дахин өссөн дүн гарчээ.

Хот, хөдөөгийн хүн амын боловсролын түвшин ихээхэн ялгаатай, боловсролын түвшин дээшлэх тутамд зөрүү нь нэмэгдэж байна. Боловсролгүй хүний эзлэх хувь хөдөөд хотоос 1.5 дахин өндөр буюу улсын дунджаас 1.2 дахин доогуур байна. Дээд боловсролтой хотын хүн ам хөдөөгийнхөөс 2.1 дахин их буюу улсын дунджаас 1.2 дахин доогуур байна. Хөдөөд дээд, тусгай мэргэжлийн дунд боловсролтой эмэгтэйчүүдийн хувийн жин эрэгтэйчүүдийнхээс илүү байна.

Харин суурь болон бага боловсролтой эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эмэгтэйчүүдийнхээс өндөр байгаагаас үзэхэд хөдөөгийн эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдээс илүү өндөр боловсролтой байна. Энэ байдал хотод ч бас ижил хандлагатай байна.

Аймгийн 15, түүнээс дээш насны хүн амын 97.3 хувь бичиг үсэг мэдэж байгаа нь улсын дунджаас 1 хувиар бага байна. Харин хот, хөдөөгийн хүн амын хувьд ялгаа их байгаа юм.

Хотын бичиг үсэг мэддэггүй хүн амын эзлэх хувь хөдөөгийнхөөс 3.8 дахин бага, тэдний дотор 1.6 хувь нь бичиг үсэг мэдэхгүй байгаагаас үзэхэд сүүлийн үед хүмүүс боловсролдоо илүү анхаардаг болж байгаа нь ажиглагдаж байна.

Бичиг үсгийн мэдлэгийн түвшнээр тус аймаг баруун бүсийн аймгуудын дунджаас өндөр байгаа юм. Энэ нь сүүлчийн жилүүдэд зайны сургалтыг зохион байгуулах зэргээр нэлээд арга хэмжээг төрийн зүгээс авч явуулсан нь үр дүнгээ өгсөнтэй холбоотой. Нийгмийн харилцаа өөрчлөгдөж, өмч хувьчлал явагдаж мал хувьчлагдсан эхний жилүүдэд олон хүүхэд сургууль завсардаж байсан гажуудал одоо засагдаж эхэлж байна.

Сургуульд хамрагдалт өмнөх тооллогын үеийнхээс сайжирч, 2000 онд 8 насны хүн амын 82.0 хувь нь сургуульд сурч байсан бол 2010 онд 99.1 хувь болж өсчээ. Есөн настай хүүхдийн сургуульд хамрагдалт 2000 онд 93.2 хувь байсан бол 2010 онд 98.3 хувь болж нэмэгдсэн байна. 2000 оны хамрагдалт 12 наснаас эхлэн буурч, 87.1-ээс доош хувьтай байсан бол 2010 онд энэ үзүүлэлт 10 наснаас эхлэн багасч байна. Энэ нь бүрэн дунд боловсрол эзэмших насны хүүхдийн сургуульд хамрагдалт эрс нэмэгдсэнийг гэрчилнэ.

Сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдах нас буюу 2-оос 5 насны хүүхдүүдийн 58.0 хувь нь цэцэрлэгт хүмүүжиж байгаа бол хөдөөгийн 2 хүүхэд тутмын нэг нь энэ төрлийн үйлчилгээ авч чадахгүй байна

Хүн ам, орон сууцны 2010 оны тооллогоор нийт өрхийн тоо 2000 оныхоос 1.6 хувиар буурсны дотор хотын өрх 19.7 хувиар нэмэгдэж, харин хөдөөгийн өрх 9.6 хувиар буурсан байгаа нь өнгөрсөн жилүүдэд хөдөөнөөс төв суурин чиглэсэн хүн амын шилжих хөдөлгөөнтэй холбоотой.

Нийлмэл ам бүлтэй өрхийн тоо нийт өрхийн 14.9 хувийг, үүнээс хотод 19.5 хувийг, хөдөөд 11.6 хувийг эзэлж байна. Энэ нь төв суурин газарт орон сууцны хүрэлцээ хангамж тааруу, хөдөөнөөс шилжин ирэгчид хамаатан садантайгаа хамт амьдрах нь олширч байгаатай холбоотой.

Аймгийн хэмжээнд өрхийн ам бүлийн дундаж тоо 2000 онд 4.3 байсан бол 2010 онд 3.5 болж буурав. 2010 онд 2000 оныхоос 1-2 ам бүлтэй өрхийн эзлэх хувь ихээхэн өөрчлөгджээ. Тухайлбал, 2000 оны тооллогоор 1-2 ам бүлтэй өрх хөдөөд хотоос 9.6 пунктээр илүү байна. Энэ нь төв газарт их, дээд сургуульд суралцагчид болон ажил хөдөлмөр хийхээр шилжин ирэгчид тусдаа өрх болж тоологдсонтой холбоотой.

Хүн амын гэр бүлийн байдалд гарсан хамгийн мэдэгдэхүйц өөрчлөлт бол огт гэрлээгүй хүмүүсийн эзлэх хувь 1989-2000 оны тооллого хооронд нэмэгдэж байсан бол сүүлчийн 11 жилд 4.5 пунктээр буурав. Энэ нь 2007-2008 онуудад төр, засгаас залуу гэр бүлийг дэмжих чиглэлээр хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний дүнд залуучууд гэрлэх нь нэмэгдсэнтэй холбон тайлбарлаж болох юм.

Гэр бүлээ цуцалсан хүний тоог хүйсээр ангилж үзэхэд 15-34 насанд эмэгтэйчүүд 25.0 пунктээр илүү, 35-64 насанд эрэгтэйчүүд 12.2 пунктээр их байна.

Анхны гэрлэлтийн дундаж нас 2000-2010 оны хооронд нэг насаар хойшилсон байна. Эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдийн анхны гэрлэлтийн насны ялгаа ойролцоогоор хоёр насны зөрүүтэй байгаа нь сүүлчийн 20 жилд өөрчлөгдсөнгүй.

Аймгийн хэмжээнд 2528 хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн байгаа нь суурин хүн амын 4.7 хувь нь юм. Хөгжлийн бэрхшээлтэй нийт хүний 1391 буюу 55.0 хувь нь эрэгтэй, 1137 буюу 45.0 хувь нь эмэгтэйчүүд байна.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн улс орны хөгжилд оруулж буй хувь нэмрийг үнэлэх, тэдний онцлог, хэрэгцээ шаардлагыг нийгэм, эдийн засгийн хүчин зүйлстэй хамааруулж судлах, улмаар ахуй нөхцөл, амьжиргааг нь дээшлүүлэхэд ашиглагдах мэдээллийн бодитой эх үүсвэр бий болгох шаардлагатай.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн 65 хувь нь олдмол хэлбэрээр үүссэн нь анхаарал татаж байгаа бөгөөд энэ нь амьдарч ажиллаж буй орчин нөхцлийн нөлөөлөл их байгаатай холбон үзэхээс аргагүй юм.

Говь-Алтай аймгийн 6, түүнээс дээш насны хүн амын 63.1 хувь буюу 29.2 мянган иргэн гар утас хэрэглэж байна. Гар утас хэрэглэгчийн дотор 15-29 насныхан хамгийн олон байна.

Зургаа, түүнээс дээш насны хүн амын 12.8 хувь буюу 5.9 мянган хүн интернет хэрэглэж байгаагийн 29.8 хувь нь байнга, үлдсэн 70.2 хувь нь шаардлагатай үедээ хэрэглэдэг ажээ.

Арван тав, түүнээс дээш насны нийт хүн амын 62.4 хувь нь ажиллах хүчинд багтаж байгаа нь 2000 оноос 13.7 пунктээр буурсан бол ажиллах хүчинд хамаарагдахгүй хүн ам (37.6 хувь) 13.7 пунктээр өсчээ. Ерөнхийд нь үзвэл хүн амын эдийн засгийн идэвх өнгөрсөн тооллогын үеийнхээс буурчээ.

Эрэгтэйчүүдийн ажиллах хүчний оролцооны түвшин эмэгтэйчүүдийнхээс өндөр хэвээр байна. Байршлын хувьд хөдөөгийн эрэгтэйчүүдийн ажиллах хүчний оролцоо 74.1 хувь байгаа нь хотынхоос 17.7 пунктээр илүү юм. Энэ нь хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн онцлогтой холбоотой.

Нийт хүн амд ажил эрхэлдэг хүн амын эзлэх хувь өнгөрсөн тооллогын үеийнхээс 11.1 пунктээр буурч, харин эдийн засгийн идэвхгүй хүн амын хувийн жин 13.7 пунктээр нэмэгдэж, ажил хайж байгаа иргэд 6.1 хувийг эзэлж байна. Ялангуяа, 15-24 насны залуучуудын зарим хэсэг эзэмшсэн боловсролоо ахиулах, мэргэжил эзэмшихээр суралцаж байгаа тул ажиллах хүчинд оролцож чадахгүй байна. Мөн 55-аас дээш наснаас эхлэн нас ахих тутам хүмүүсийн хөдөлмөрийн чадвар буурч, 60, түүнээс дээш насны хүн амын дөнгөж 14.0 хувь ажиллах хүчинд хамрагдаж байгаа нь өмнөх тооллогын үеийнхээс 11.8 пунктээр буурчээ.

Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын 56.4 хувь нь ажил эрхэлж байхад энэ үзүүлэлт хөдөөд 64.1 хувь байгаа нь хөдөөгийн хүн амын дийлэнх нь мал аж ахуйн үйлдвэрлэл эрхэлдэгтэй холбоотой.

Хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал (статус) ихээхэн өөрчлөгджээ. Тухайлбал, 2000 онд өрхийн бизнест цалин хөлсгүй ажилладаг хүмүүсийн тоо харьцангуй олон буюу 12223 хүн байсан бол 2010 онд 5672 болтлоо цөөрчээ. Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчийн хувийн жин 0.2 пунктээр буурч, цалин хөлстэй ажиллагч, ажил олгогчийн хувийн жин өссөн нь үйлдвэрлэл, үйлчилгээний хүрээ тэлж, ажлын байр нэмэгдсэнийг гэрчилнэ.

Говь-Алтай аймгийн хэмжээнд ажилгүйдлийн түвшин 2010 онд 9.7 хувь болж, 2000 оноос 1.4 пунктээр буурчээ. Ерөнхийдөө ажилгүйдлийн түвшин хотод өндөр, хөдөөд бага байна. Хотод ажилгүйдлийн түвшин өндөр байгаа нь нэг талаас сүүлчийн жилүүдэд тохиолдож байгаа байгалийн гамшигт үзэгдлээс шалтгаалан олон тооны өрхүүд малгүй болж, хот суурин газар шилжин ирж байгаа, нөгөө талдаа тэд хотод ирээд ажлын байр олох боломж нөхцөл муу байдагтай холбоотой.

Ажилгүй иргэдийн дотор 20-34 насны 1300 залуучууд байгаа нь хамгийн их буюу нийт ажилгүйчүүдийн 58.9 хувийг эзэлж байна. Мөн 35-44 насны 562 хүн ажилгүй байгаа юм. Үүнээс үзэхэд ажилгүйчүүдийн дийлэнх буюу 84.4 хувь нь ид хөдөлмөрийн буюу 20-44 насныхан байна.

Эдийн засгийн идэвхгүй хүн амын дотор 41.2 хувь нь эрэгтэйчүүд, 58.8 хувь нь эмэгтэйчүүд байна. Эдийн засгийн идэвхгүй хүн амын дотроос хөдөлмөрлөх чадваргүй, гэрийн ажилтай байгаа хүний тоо 44.1, 21.8 хувиар, харин ажил олдохгүй байгаа хүний тоо 2.1 дахин өссөнийг цаашид судлах шаардлагатай.

Тус аймагт залуучууд гар аргаар алт олборлох үйл ажиллагаанд татагдаж өөр төрлийн ажил хөдөлмөр эрхлэх сонирхолгүй болсон нь ажилтай иргэдийн тоог нэмэгдүүлэхэд нөлөөлсөн нь түр зуурын үзэгдэл юм.

Аймгийн нийт өрхийг сууцны төрлөөр ангилахад 83.4 хувь нь гэрт, 16.0 хувь нь байшинд, 0.6 хувь нь бусад төрлийн сууцанд амьдарч байна. Өмнөх тооллогын үеийнхээс байшин амьдардаг өрхийн эзлэх хувь 4.9 пунктээр нэмэгдэж, гэрт амьдардаг өрхийн хувь 5.4 пунктээр буурчээ. Хот, хөдөөд амьдарч байгаа өрхийн сууцны төрөл нилээд ялгаатай юм. Хотод нийт өрхийн 2/3 байшинд амьдарч байгаа нь өмнөх тооллогын үеийнхээс өссөн.

Аймгийн хэмжээнд нийт өрхийн 17.7 хувь буюу 411 өрх өөрийн эзэмшлийн сууцгүй байна. Хотын нийт өрхийн 11.0 хувь буюу 255 нь өөрийн гэсэн сууцгүй байна.

Тооллогын дүнгээс үзэхэд 568 өрх цахилгаангүй байгаа нь өмнөх тооллогын үеийнхээс 14.7 дахин буурсан нь чухал дэвшил юм. Цахилгаангүй өрхийн 98.9 хувь нь гэрт амьдардаг ажээ. Цахилгааны эх үүсвэрээр хангагдаагүй өрхийн хувь хэд дахин буурсан сайн талтай ч цаашид энэ тал дээр анхаарах нь зүй ёсны асуудал юм.

Ерөнхийдөө орон сууцны багтаамж сайжирчээ. Үүнийг байшинд амьдардаг өрхийн 44.6 хувь 21-40 квадрат метр талбайтай сууцанд амьдарч байгаа нь өмнөх тооллогын үеийнхээс 10.8 пунктээр буурч, харин 40-өөс дээш квадрат метр талбайтай байшинд амьдардаг өрхийн хувь 43.5 хувь болж, өмнөх тооллогынхоос 2.6 дахин өссөнөөс харж болно.

Хотод амьдардаг нийт өрхөд эзлэх төвлөрсөн халаалттай байшинд амьдардаг өрхийн хувь 12.4 пунктээр өссөн бол хөдөөд энэ хувь бараг 4.4 дахин нэмэгджээ. Ердийн галлагаатай сууцанд амьдардаг өрхийн нийт өрхөд эзлэх хувь хот, хөдөөд нэмэгдсэний дотор хотод илүү нэмэгдсэн байна. Энэ нь хүн амын шилжих хөдөлгөөнтэй холбоотой.

Сууцны дотроо бие засах газартай байшинд амьдардаг өрхийн хувь аймгийн хэмжээнд 37.0 хувь болсон нь 2000 оноос 5.7 пунктээр өссөн бол сууцны гаднаа бие засах газартай өрхийн хувь буурав. Байшинд амьдардаг нийт өрхийн 22.4 хувь (тусдаа эзэмшдэг 22.1 хувь, нийтээрээ ашигладаг 0.3 хувь) нь онгоц, шүршүүртэй байгааг өмнөх тооллоготой харьцуулахад 3.0 пунктээр буурчээ. Байшинд амьдардаг өрхийн 55.9 хувь үйчилгээний байгууллагаар хог хаягдлаа зайлуулж байгаа нь өмнөх тооллогын үетэй харьцуулахад ихээхэн дэвшил гарсан. 2000 онд байшинд суудаг өрхийн 2.2 хувь хатуу хог хаягдлаа зайлуулах тодорхой цэг байхгүй байсан бол 2010 онд 1.0 хувь болтлоо буурчээ.

Хүн амыг цахилгаанаар хангаж, төвлөрсөн болон төвлөрсөн бус байдлаар эрчим хүчний эх үүсвэрийг шийдэх бодлого, хөтөлбөр, хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ бодитой үр дүнд хүрсэн бол хүн амын шилжих хөдөлгөөнтэй холбоотойгоор сууцны халаалт, дулаан, ариун цэврийн байгууламж зэрэг үзүүлэлтүүдийн хувьд эерэг өөрчлөлт ажиглагдсангүй.

ХАВСРАЛТ

ХҮСНЭГТ 1. ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМГИЙН НУТАГ ДЭВСГЭР ДЭХ ХҮН АМЫН ТОО*, СУМ, НАСНЫ БҮЛЭГ, ХҮЙСЭЭР, 2010 ОН

БҮГД

Аймаг, нийслэл	Бүгд	Насны бүлэг						
		0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34
БҮГД	53 223	5 885	5 252	5 689	4 742	4 701	4 810	4 550
Алтай	1 980	242	250	213	141	176	190	182
Баян-Уул	2 605	300	287	343	218	164	209	218
Бигэр	2 216	246	220	208	166	198	214	196
Бугат	2 137	248	257	240	141	186	183	182
Дарив	1 618	189	148	231	119	96	128	141
Дэлгэр	2 835	309	283	362	200	193	245	248
Жаргалан	1 817	197	180	214	132	130	156	159
Тайшир	1 429	159	125	138	149	104	140	133
Тонхил	2 101	238	217	214	158	168	189	172
Төгрөг	1 783	231	183	184	154	122	154	159
Халиун	2 413	280	249	267	161	182	240	241
Хөхморьт	2 002	230	240	256	132	132	184	189
Цогт	3 421	390	358	350	275	308	333	295
Цээл	2 345	253	189	205	140	287	281	219
Чандмань	2 015	229	233	230	158	161	197	184
Шарга	1 844	212	180	195	106	166	161	160
Эрдэнэ	2 113	293	259	258	141	166	193	179
Есөнбулаг	16 549	1 639	1 394	1 581	2 051	1 762	1 413	1 293

* гадаадад б, түүнээс дээш сарын хугацаагаар суугаа Монгол улсын харьяат иргэд ороогүй

Хүснэгт-1-ийн үргэлжлэл-1

Аймаг, нийслэл	Насны бүлэг							
	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70+
БҮГД	4 290	3 766	3 032	2 365	1 314	850	767	1 219
Алтай	172	125	91	84	30	26	23	35
Баян-Уул	223	189	143	121	60	36	41	53
Бигэр	204	191	116	104	52	26	29	46
Бугат	179	131	126	93	61	26	29	55
Дарив	147	122	82	84	34	30	23	44
Дэлгэр	266	236	153	102	68	51	58	61
Жаргалан	161	133	110	97	48	27	23	50
Тайшир	116	83	75	72	34	40	30	31
Тонхил	178	160	121	93	53	37	42	61
Төгрөг	147	129	92	69	41	39	32	47
Халиун	204	145	108	115	73	47	36	65
Хөхморьт	166	129	84	90	63	33	25	49
Цогт	231	226	220	153	83	55	54	90
Цээл	203	169	131	103	63	31	30	50
Чандмань	160	132	108	79	43	29	23	49
Шарга	137	151	119	80	39	33	40	65
Эрдэнэ	170	126	107	77	47	34	30	33
Есөнбулаг	1 226	1 189	1 046	749	422	250	199	335

ЭРЭГТЭЙ

Хүснэгт-1-ийн үргэлжлэл-2

Аймаг, нийслэл	Бүгд	Насны бүлэг						
		0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34
БҮГД	26 602	2 977	2 688	2 899	2 373	2 417	2 472	2 339
Алтай	1 032	122	134	115	77	115	95	98
Баян-Уул	1 315	149	152	174	111	89	112	110
Бигэр	1 132	114	103	95	94	113	111	109
Бугат	1 093	123	134	125	81	105	102	90
Дарив	798	100	66	114	59	44	70	69
Дэлгэр	1 426	161	139	179	106	106	132	128
Жаргалан	928	104	98	105	69	76	78	84
Тайшир	739	81	63	77	84	56	71	65
Тонхил	1 063	101	118	108	93	94	100	95
Төгрөг	917	141	91	105	79	70	75	88
Халиун	1 250	130	126	146	101	105	135	125
Хөхморьт	1 038	118	129	134	77	77	95	93
Цогт	1 711	189	184	181	150	162	174	140
Цээл	1 376	135	93	108	85	192	182	144
Чандмань	1 024	118	119	117	90	92	92	97
Шарга	918	108	88	92	58	91	92	76
Эрдэнэ	1 064	142	145	132	65	93	93	92
Есөнбулаг	7 778	841	706	792	894	737	663	636

Хүснэгт-1-ийн үргэлжлэл-3

Аймаг, нийслэл	Насны бүлэг							
	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70+
БҮГД	2 177	1 910	1 512	1 143	603	334	338	420
Алтай	88	59	44	37	14	9	11	14
Баян-Уул	111	97	76	63	28	9	22	12
Бигэр	110	114	58	49	24	9	12	17
Бугат	96	67	63	39	32	9	11	19
Дарив	84	59	43	45	15	10	7	13
Дэлгэр	124	121	81	49	28	18	26	28
Жаргалан	85	73	50	49	17	12	10	18
Тайшир	58	45	38	35	16	20	15	15
Тонхил	82	80	61	48	19	15	17	32
Төгрөг	72	68	35	34	16	12	16	15
Халиун	105	82	53	54	35	15	19	19
Хөхморьт	89	70	41	39	36	12	12	16
Цогт	129	116	95	66	41	25	21	38
Цээл	120	94	90	53	39	13	9	19
Чандмань	84	70	51	35	16	11	12	20
Шарга	73	81	55	38	20	13	13	20
Эрдэнэ	85	71	54	33	24	12	16	7
Есөнбулаг	582	543	524	377	183	110	89	101

Хүмүүнд төр эрхэт, Мөрд хүмүүн эрдэнэ

ЭМЭГТЭЙ

Хүснэгт-1-ийн үргэлжлэл-4

Аймаг, нийслэл	Бүгд	Насны бүлэг						
		0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34
БҮГД	26 621	2 908	2 64	2 790	2 369	2 284	2 338	2 211
Алтай	948	120	116	98	64	61	95	84
Баян-Уул	1 290	151	135	169	107	75	97	108
Бигэр	1 084	132	117	113	72	85	103	87
Бугат	1 044	125	123	115	60	81	81	92
Дарив	820	89	82	117	60	52	58	72
Дэлгэр	1 409	148	144	183	94	87	113	120
Жаргалан	889	93	82	109	63	54	78	75
Тайшир	690	78	62	61	65	48	69	68
Тонхил	1 038	137	99	106	65	74	89	77
Төгрөг	866	90	92	79	75	52	79	71
Халиун	1 163	150	123	121	60	77	105	116
Хөхморьт	964	112	111	122	55	55	89	96
Цогт	1 710	201	174	169	125	146	159	155
Цээл	969	118	96	97	55	95	99	75
Чандмань	991	111	114	113	68	69	105	87
Шарга	926	104	92	103	48	75	69	84
Эрдэнэ	1 049	151	114	126	76	73	100	87
Есөнбулаг	8 771	798	688	789	1 157	1 025	750	657

Хүснэгт-1-ийн үргэлжлэл-5

Аймаг, нийслэл	Насны бүлэг							
	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70+
БҮГД	2 113	1 856	1 520	1 222	711	516	429	790
Алтай	84	66	47	47	16	17	12	21
Баян-Уул	112	92	67	58	32	27	19	41
Бигэр	94	77	58	55	28	17	17	29
Бугат	83	64	63	54	29	17	18	39
Дарив	63	63	39	39	19	20	16	31
Дэлгэр	142	115	72	53	40	33	32	33
Жаргалан	76	60	60	48	31	15	13	32
Тайшир	58	38	37	37	18	20	15	16
Тонхил	96	80	60	45	34	22	25	29
Төгрөг	75	61	57	35	25	27	16	32
Халиун	99	63	55	61	38	32	17	46
Хөхморьт	77	59	43	51	27	21	13	33
Цогт	102	110	125	87	42	30	33	52
Цээл	83	75	41	50	24	18	21	22
Чандмань	76	62	57	44	27	18	11	29
Шарга	64	70	64	42	19	20	27	45
Эрдэнэ	85	55	53	44	23	22	14	26
Есөнбулаг	644	646	522	372	239	140	110	234

ХҮСНЭГТ 1А. ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМГИЙН ХОТЫН ХҮН АМЫН ТОО*, СУМ, НАСНЫ БҮЛЭГ, ХҮҮСЭЭР, 2010 ОН

ХОТ - БҮГД

Аймаг, нийслэл	Бүгд	Насны бүлэг						
		0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34
БҮГД	17 962	1 768	1 531	1 738	2 151	1 877	1 538	1 406
Есөнбулаг	16 549	1 639	1 394	1 581	2 051	1 762	1 413	1 293
Дэлгэр	653	63	64	85	39	41	43	50
Цогт	760	66	73	72	61	74	82	63

* Гадаадад 6, түүнээс дээш сарын хугацаагаар суугаа Монгол Улсын харьяат иргэд ороогүй

Хүснэгт-1-ийн үргэлжлэл-1

Аймаг, нийслэл	Насны бүлэг							
	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70+
БҮГД	1 336	1 299	1 154	826	475	276	222	365
Есөнбулаг	1 226	1 189	1 046	749	422	250	199	335
Дэлгэр	66	57	46	30	26	13	13	17
Цогт	44	53	62	47	27	13	10	13

Хот - ЭРЭГТЭЙ

Хүснэгт-1А-ийн үргэлжлэл-2

Аймаг, нийслэл	Бүгд	Насны бүлэг						
		0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34
БҮГД	8 502	911	780	871	953	797	725	691
Есөнбулаг	7 778	841	706	792	894	737	663	636
Дэлгэр	328	34	33	39	21	23	22	23
Цогт	396	36	41	40	38	37	40	32

Хүснэгт-1а-ийн үргэлжлэл-3

Аймаг, нийслэл	Насны бүлэг							
	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70+
БҮГД	636	599	576	416	209	122	99	117
Есөнбулаг	582	543	524	377	183	110	89	101
Дэлгэр	31	29	25	14	12	4	7	11
Цогт	23	27	27	25	14	8	3	5

Хот - ЭМЭГТЭЙ

Хүснэгт-1а-ийн үргэлжлэл-4

Аймаг, нийслэл	Бүгд	Насны бүлэг						
		0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34
БҮГД	9 460	857	751	867	1 198	1 080	813	715
Есөнбулаг	8 771	798	688	789	1 157	1 025	750	657
Дэлгэр	325	29	31	46	18	18	21	27
Цогт	364	30	32	32	23	37	42	31

Хүснэгт-1а-ийн үргэлжлэл-5

Аймаг, нийслэл	Насны бүлэг							
	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70+
БҮГД	700	700	578	410	266	154	123	248
Есөнбулаг	644	646	522	372	239	140	110	234
Дэлгэр	35	28	21	16	14	9	6	6
Цогт	21	26	35	22	13	5	7	8

ХҮСНЭГТ 16. ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМГИЙН ХӨДӨӨГИЙН ХҮН АМЫН ТОО*, СУМ,
НАСНЫ БҮЛЭГ, ХҮЙСЭЭР, 2010 ОН

ХӨДӨӨ - БҮГД

Аймаг, нийслэл	Бүгд	Насны бүлэг						
		0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34
БҮГД	35 261	4 117	3 721	3 951	2 591	2 824	3 272	3 144
Алтай	1 980	242	250	213	141	176	190	182
Баян-Уул	2 605	300	287	343	218	164	209	218
Бигэр	2 216	246	220	208	166	198	214	196
Бугат	2 137	248	257	240	141	186	183	182
Дарив	1 618	189	148	231	119	96	128	141
Дэлгэр	2 182	246	219	277	161	152	202	198
Жаргалан	1 817	197	180	214	132	130	156	159
Тайшир	1 429	159	125	138	149	104	140	133
Тонхил	2 101	238	217	214	158	168	189	172
Төгрөг	1 783	231	183	184	154	122	154	159
Халиун	2 413	280	249	267	161	182	240	241
Хөхморьт	2 002	230	240	256	132	132	184	189
Цогт	2 661	324	285	278	214	234	251	232
Цээл	2 345	253	189	205	140	287	281	219
Чандмань	2 015	229	233	230	158	161	197	184
Шарга	1 844	212	180	195	106	166	161	160
Эрдэнэ	2 113	293	259	258	141	166	193	179

Хүснэгт-16-ийн үргэлжлэл-1

Аймаг, нийслэл	Насны бүлэг							
	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70+
БҮГД	2 954	2 467	1 878	1 539	839	574	545	845
Алтай	172	125	91	84	30	26	23	35
Баян-Уул	223	189	143	121	60	36	41	53
Бигэр	204	191	116	104	52	26	29	46
Бугат	179	131	126	93	61	26	29	55
Дарив	147	122	82	84	34	30	23	44
Дэлгэр	200	179	107	72	42	38	45	44
Жаргалан	161	133	110	97	48	27	23	50
Тайшир	116	83	75	72	34	40	30	31
Тонхил	178	160	121	93	53	37	42	61
Төгрөг	147	129	92	69	41	39	32	47
Халиун	204	145	108	115	73	47	36	65
Хөхморьт	166	129	84	90	63	33	25	49
Цогт	187	173	158	106	56	42	44	77
Цээл	203	169	131	103	63	31	30	50
Чандмань	160	132	108	79	43	29	23	49
Шарга	137	151	119	80	39	33	40	65
Эрдэнэ	170	126	107	77	47	34	30	33

ХӨДӨӨ - ЭРЭГТЭЙ

Хүснэгт-16-ийн үргэлжлэл-2

Аймаг, нийслэл	Бүгд	Насны бүлэг						
		0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34
БҮГД	18 100	2 066	1 908	2 028	1 420	1 620	1 747	1 648
Алтай	1 032	122	134	115	77	115	95	98
Баян-Уул	1 315	149	152	174	111	89	112	110
Бигэр	1 132	114	103	95	94	113	111	109
Бугат	1 093	123	134	125	81	105	102	90
Дарив	798	100	66	114	59	44	70	69
Дэлгэр	1 098	127	106	140	85	83	110	105
Жаргалан	928	104	98	105	69	76	78	84
Тайшир	739	81	63	77	84	56	71	65
Тонхил	1 063	101	118	108	93	94	100	95
Төгрөг	917	141	91	105	79	70	75	88
Халиун	1 250	130	126	146	101	105	135	125
Хөхморьт	1 038	118	129	134	77	77	95	93
Цогт	1 315	153	143	141	112	125	134	108
Цээл	1 376	135	93	108	85	192	182	144
Чандмань	1 024	118	119	117	90	92	92	97
Шарга	918	108	88	92	58	91	92	76
Эрдэнэ	1 064	142	145	132	65	93	93	92

Хүснэгт-16-ийн үргэлжлэл-3

Аймаг, нийслэл	Насны бүлэг							70+
	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	
БҮГД	1 541	1 311	936	727	394	212	239	303
Алтай	88	59	44	37	14	9	11	14
Баян-Уул	111	97	76	63	28	9	22	12
Бигэр	110	114	58	49	24	9	12	17
Бугат	96	67	63	39	32	9	11	19
Дарив	84	59	43	45	15	10	7	13
Дэлгэр	93	92	56	35	16	14	19	17
Жаргалан	85	73	50	49	17	12	10	18
Тайшир	58	45	38	35	16	20	15	15
Тонхил	82	80	61	48	19	15	17	32
Төгрөг	72	68	35	34	16	12	16	15
Халиун	105	82	53	54	35	15	19	19
Хөхморьт	89	70	41	39	36	12	12	16
Цогт	106	89	68	41	27	17	18	33
Цээл	120	94	90	53	39	13	9	19
Чандмань	84	70	51	35	16	11	12	20

Хүмүүнд төр эрхэм, Мөрд хүмүүн эрдэнэ

ХӨДӨӨ - ЭМЭГТЭЙ

Хүснэгт-16-ийн үргэлжлэл-4

Аймаг, нийслэл	Бүгд	Насны бүлэг						
		0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34
БҮГД	17 161	2 051	1 813	1 923	1 171	1 204	1 525	1 496
Алтай	948	120	116	98	64	61	95	84
Баян-Уул	1 290	151	135	169	107	75	97	108
Бигэр	1 084	132	117	113	72	85	103	87
Бугат	1 044	125	123	115	60	81	81	92
Дарив	820	89	82	117	60	52	58	72
Дэлгэр	1 084	119	113	137	76	69	92	93
Жаргалан	889	93	82	109	63	54	78	75
Тайшир	690	78	62	61	65	48	69	68
Тонхил	1 038	137	99	106	65	74	89	77
Төгрөг	866	90	92	79	75	52	79	71
Халиун	1 163	150	123	121	60	77	105	116
Хөхморьт	964	112	111	122	55	55	89	96
Цогт	1 346	171	142	137	102	109	117	124
Цээл	969	118	96	97	55	95	99	75
Чандмань	991	111	114	113	68	69	105	87
Шарга	926	104	92	103	48	75	69	84
Эрдэнэ	1 049	151	114	126	76	73	100	87

Хүснэгт-16-ийн үргэлжлэл-5

Аймаг, нийслэл	Насны бүлэг							
	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70+
БҮГД	1 413	1 156	942	812	445	362	306	542
Алтай	84	66	47	47	16	17	12	21
Баян-Уул	112	92	67	58	32	27	19	41
Бигэр	94	77	58	55	28	17	17	29
Бугат	83	64	63	54	29	17	18	39
Дарив	63	63	39	39	19	20	16	31
Дэлгэр	107	87	51	37	26	24	26	27
Жаргалан	76	60	60	48	31	15	13	32
Тайшир	58	38	37	37	18	20	15	16
Тонхил	96	80	60	45	34	22	25	29
Төгрөг	75	61	57	35	25	27	16	32
Халиун	99	63	55	61	38	32	17	46
Хөхморьт	77	59	43	51	27	21	13	33
Цогт	81	84	90	65	29	25	26	44
Цээл	83	75	41	50	24	18	21	22
Чандмань	76	62	57	44	27	18	11	29

ХҮСНЭГТ 2. ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМГИЙН АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН
АМЫН ТОО, ГЭР БҮЛИЙН БАЙДАЛ, НАСНЫ БҮЛЭГ, ХҮЙСЭЭР, 2010 ОН

Насны бүлэг, хүйс	Үүнээс: гэрлэлтийн байдлаар						
	Бүгд	Огт гэр бүл болоогүй	Батлуулсан гэр бүлтэй	Батлуулаагүй гэр бүлтэй	Тусгаар- ласан	Цуцалсан	Бэлбэсэн
БҮГД	36 397	11 453	21 284	951	243	308	2 158
15-17	3 084	3 080	0	4	0	0	0
18-19	1 658	1 614	29	14	1	0	0
20-24	4 701	3 250	1 278	152	7	3	11
25-29	4 810	1 418	3 151	146	43	33	19
30-34	4 550	665	3 593	155	38	46	53
35-39	4 290	409	3 528	177	42	62	72
40-44	3 766	280	3 096	149	44	70	127
45-49	3 032	211	2 478	70	28	47	198
50-54	2 365	163	1 854	48	20	23	257
55-59	1 314	95	939	20	9	9	242
60-64	850	72	512	4	3	8	251
65-69	767	80	429	6	3	5	244
70+	1 210	116	397	6	5	2	684
ЭРЭГТЭЙ - БҮГД	18 038	6 078	10 783	498	126	149	404
15-17	1 546	1 545	0	1	0	0	0
18-19	827	823	1	3	0	0	0
20-24	2 417	1 894	454	66	1	1	1
25-29	2 472	937	1 419	78	20	13	5
30-34	2 339	423	1 781	84	19	22	10
35-39	2 177	206	1 818	91	22	29	11
40-44	1 910	103	1 639	86	24	38	20
45-49	1 512	68	1 331	42	20	21	30
50-54	1 143	33	1 005	27	9	11	58
55-59	603	12	526	10	5	8	42
60-64	334	3	285	3	2	4	37
65-69	338	14	267	4	1	2	50
70+	420	17	257	3	1	0	140
ЭМЭГТЭЙ - БҮГД	18 359	5 375	10 501	453	117	159	1 754
15-17	1 538	1 535	0	3	0	0	0
18-19	831	791	28	11	1	0	0
20-24	2 284	1 356	824	86	6	2	10
25-29	2 338	481	1 732	68	23	20	14
30-34	2 211	242	1 812	71	19	24	43
35-39	2 113	203	1 710	86	20	33	61
40-44	1 856	177	1 457	63	20	32	107
45-49	1 520	143	1 147	28	8	26	168
50-54	1 222	130	849	21	11	12	199
55-59	711	83	413	10	4	1	200
60-64	516	69	227	1	1	4	214
65-69	429	66	162	2	2	3	194
70+	790	99	140	3	2	2	544

ХҮСНЭГТ 2А. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ТОО, ГЭР БҮЛИЙН БАЙДАЛ, НАСНЫ БҮЛЭГ, ХОТ, ХӨДӨӨГӨӨР, 2010 ОН

Насны бүлэг, хүйс	Бүгд	Үүнээс: гэрлэлтийн байдлаар					
		Огт гэр бүл болоогүй	Батлуулсан гэр бүлтэй	Батлуулаагүй гэр бүлтэй	Тусгаар- ласан	Цуцалсан	Бэлбэсэн
ХОТ - БҮГД	12 925	4 644	6 939	427	65	107	743
15-17	1 256	1 255	0	1	0	0	0
18-19	895	886	5	4	0	0	0
20-24	1 877	1 389	413	71	1	1	2
25-29	1 538	448	980	79	7	13	11
30-34	1 406	223	1 068	65	8	24	18
35-39	1 336	148	1 049	81	12	20	26
40-44	1 299	96	1 054	60	15	21	53
45-49	1 154	66	948	33	9	17	81
50-54	826	46	663	17	9	5	86
55-59	475	25	348	9	3	3	87
60-64	276	20	183	3	1	2	67
65-69	222	17	125	2	0	1	77
70+	365	25	103	2	0	0	235
ХӨДӨӨ- БҮГД	23 472	6 809	14 345	524	178	201	1 415
15-17	1 828	1 825	0	3	0	0	0
18-19	763	728	24	10	1	0	0
20-24	2 824	1 861	865	81	6	2	9
25-29	3 272	970	2 171	67	36	20	8
30-34	3 144	442	2 525	90	30	22	35
35-39	2 954	261	2 479	96	30	42	46
40-44	2 467	184	2 042	89	29	49	74
45-49	1 878	145	1 530	37	19	30	117
50-54	1 539	117	1 191	31	11	18	171
55-59	839	70	591	11	6	6	155
60-64	574	52	329	1	2	6	184
65-69	545	63	304	4	3	4	167
70+	845	91	294	4	5	2	449

ХҮСНЭГТ 3. СУУРИН ХҮН АМЫН ТОО*, ХАРЬАЛАЛ, ҮНДЭС УГСАА, ХҮЙС, ХОТ, ХӨДӨӨГӨӨР, 2010 ОН

Үндэс угсаа	Бүгд	Үүнээс: хүйсээр		Бүгд	Үүнээс: хүйсээр		Бүгд	Үүнээс: хүйсээр	
		Эрэгтэй	Эмэгтэй		Эрэгтэй	Эмэгтэй		Эрэгтэй	Эмэгтэй
БҮГД	53 223	26 602	26 621	17 962	8502	9460	35 261	18 100	17 161
МОНГОЛ УЛСЫН ХАРЬАТ-БҮГД	53 215	26 598	26 617	17 955	8499	9456	35 260	18 099	17 161
Үүнээс үндэс угсаа									
Халх	52 466	26 356	26 110	17 418	8387	9031	35 048	17 969	17 079
Казак	233	38	195	220	27	193	13	11	2
Дөрвөд	95	29	66	69	11	58	26	18	8
Буриад	7	5	2	1	1	0	6	4	2
Баяд	84	34	50	52	12	40	32	22	10
Дарьганга	2	0	2	2	0	2	0	0	0
Урианхай	47	22	25	31	13	18	16	9	7
Захчин	117	40	77	87	23	64	30	17	13
Дархад	4	1	3	4	1	3	0	0	0
Торгууд	42	13	29	19	3	16	23	10	13
Өөлд	66	38	28	9	5	4	57	33	24
Хотон	17	7	10	16	6	10	1	1	0
Мянгад	19	8	11	17	6	11	2	2	0
Монголын харьяат бусад ястан угсаатан	16	7	9	10	4	6	6	3	3
Орос (Монголын харьяат)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Хятад (Монголын харьяат)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Бусад гадаад (Монголын харьяат)	0	0	0				1	1	0
Гадаадын харьяат - Бүгд	8	4	4	7	3	4	0	0	0
Харьяалалгүй	0	0	0				0	0	0

* Гадаадад 6, түүнээс дээш сарын хугацаагаар суугаа Монгол Улсын харьяат иргэд ороогүй

ХҮСНЭГТ 4. ХҮН АМЫН ТӨРСНӨӨС ХОЙШИХ ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨН, АЙМАГ, НИЙСЛЭЛ, ХҮЙСЭЭР, 2010 ОН

	Нийт хүн ам		Шилжих хөдөлгөөнд ороогүй			Шилжиж ирсэн			Шилжиж явсан			Цэвэр шилжилт	
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Бүгд	Эмэгтэй
Бүгд	2647 545	1 313 968	1 333 577	1 549 952	749 246	800 706	1 097 593	564 722	532 871	1 097 593	564 722	532 871	0
Архангай	84 078	41 943	42 135	66 145	30 594	35 551	17 933	11 349	6 584	59 333	26 843	32 490	- 41 400
Баян-Өлгий	85 232	42 655	42 577	71 693	34 406	37 287	13 539	8 249	5 290	14 078	7 081	6 997	- 539
Баянхонгор	75 690	38 023	37 667	57 058	25 153	31 905	18 632	12 870	5 762	40 854	19 421	21 433	- 22 222
Булган	53 065	27 325	25 740	33 386	16 071	17 315	19 679	11 254	8 425	34 892	16 261	18 631	- 15 213
Говь-Алтай	53 223	26 602	26 621	38 630	17 520	21 110	14 593	9 082	5 511	48 670	23 148	25 522	- 34 077
Дорноговь	57 930	29 230	28 700	34 491	16 130	18 361	23 439	13 100	10 339	36 939	24 151	12 788	- 13 500
Дорнод	68 873	34 796	34 077	57 346	28 573	28 773	11 527	6 223	5 304	42 464	23 249	19 215	- 30 937
Дундговь	38 543	19 578	18 965	28 833	12 927	15 906	9 710	6 651	3 059	32 344	15 626	16 718	- 22 634
Завхан	64 924	32 544	32 380	50 759	23 273	27 486	14 165	9 271	4 894	70 692	33 757	36 935	- 56 527
Өвөрхангай	100 444	50 333	50 111	78 409	36 517	41 892	22 035	13 816	8 219	51 966	24 945	27 021	- 29 931
Өмнөговь	60 855	34 884	25 971	36 209	17 372	18 837	24 646	17 512	7 134	22 211	14 463	7 748	2 435
Сүхбаатар	51 091	26 059	25 032	36 131	16 844	19 287	14 960	9 215	5 745	32 018	17 029	14 989	- 17 058
Сэлэнгэ	95 804	48 756	47 048	49 326	25 873	23 453	46 478	22 883	23 595	51 469	25 149	26 320	- 4 991
Төв	83 838	43 751	40 087	47 468	24 266	23 202	36 370	19 485	16 885	73 014	35 672	37 342	- 36 644
Увс	72 906	36 829	36 077	53 783	24 182	29 601	19 123	12 647	6 476	60 613	29 921	30 692	- 41 490
Ховд	76 252	38 006	38 246	60 750	28 797	31 953	15 502	9 209	6 293	50 938	26 254	24 684	- 35 436
Хөвсгөл	114 331	56 899	57 432	95 965	45 999	49 966	18 366	10 900	7 466	41 952	19 351	22 601	- 23 586
Хэнтий	65 335	33 399	31 936	41 851	19 419	22 432	23 484	13 980	9 504	34 711	16 074	18 637	- 11 227
Дархан-Уул	90 642	44 556	46 086	35 990	18 569	17 421	54 652	25 987	28 665	45 259	21 874	23 385	9 393
Улаанбаатар	1 154 290	558 247	596 043	544 813	270 768	274 045	609 477	287 479	321 998	178 472	100 997	77 475	431 005
Орхон	87 118	42 813	44 305	26 090	13 509	12 581	61 028	29 304	31 724	30 795	16 892	13 903	30 233
Говьсүмбэр	13 081	6 740	6 341	4 826	2 484	2 342	8 255	4 256	3 999	5 467	2 666	2 801	2 788
Гадаад	0	0	0	0	0	0	0	0	0	38 442	23 898	14 544	- 38 442
													- 23 898
													- 14 544

ХҮСНЭГТ 5. ХҮН АМЫН ТОО, ШИЛЖИН ИРЭХИЙН ӨМНӨ БОЛОН ТООЛОХ ҮЕД ОРШИН СУУГАА АЙМАГ, НИЙСЛЭЛЭЭР, 2010 ОН

Тоологын үед байнга сууж нийслэл	Хүн ам - Бүгд	Тухайн аймаг, нийслэлдээ төрснөөс хойш сууж байгаа		Үүнээс: тухайн аймагт шилжиж ирэхийн өмнө оршин сууж байсан аймаг, нийслэлээр										Завхан	Өвөрхангай	Өмнөговь
		Шилжиж ирсэн	Архангай	Баян-Өлгий	Баянхонгор	Булган	Говь-Алтай	Дорноговь	Дорнод	Дундговь	Дундговь	Дундговь	Дундговь			
ХҮН АМ - БҮГД	2 647 545	1 549 952	1 097 593	125 478	85 771	97 912	68 278	87 300	71 430	99 810	61 177	121 451	130 375	58 420		
Архангай	84 078	66 145	17 933	66 145	26	702	315	100	782	282	111	852	649	160		
Баян-Өлгий	85 232	71 693	13 539	112	71 693	29	24	465	312	145	17	239	34	61		
Баянхонгор	75 690	57 058	18 632	595	25	57 058	44	557	951	231	168	288	843	3 033		
Булган	53 065	33 386	19 679	891	63	140	33 386	204	648	189	91	864	1 904	110		
Говь-Алтай	53 223	38 630	14 593	188	215	476	38	38 630	647	155	43	979	243	170		
Дорноговь	57 930	34 491	23 439	200	59	487	208	144	34 491	890	1 086	190	480	824		
Дорнод	68 873	57 346	11 527	144	19	85	59	100	570	57 346	69	120	168	137		
Дундговь	38 543	28 833	9 710	76	2	28	27	28	1806	152	28 833	24	294	1 503		
Завхан	64 924	50 759	14 165	347	76	95	39	1 093	523	164	39	50 759	160	100		
Өвөрхангай	100 444	78 409	22 035	1 622	18	805	314	231	1 135	538	626	163	78 409	2 593		
Өмнөговь	60 855	36 209	24 646	120	11	342	162	102	2 798	230	1 475	159	735	36 209		
Сүхбаатар	51 091	36 131	14 960	29	5	16	16	10	1 795	4 877	29	21	48	126		
Сэлэнгэ	95 804	49 326	46 478	2 068	1 467	1 384	1 325	1 792	1 077	565	449	2 355	1 053	292		
Төв	83 838	47 468	36 370	1 226	432	860	716	1 684	1 223	672	1 927	2 389	1 871	305		
Увс	72 906	53 783	19 123	280	1 221	11	77	518	697	394	41	1 404	73	99		
Ховд	76 252	60 750	15 502	145	1 446	77	40	1 440	451	244	44	488	74	82		
Хөвсгөл	114 331	95 965	18 366	672	24	93	390	82	972	318	71	1 043	128	134		
Хэнтий	65 335	41 851	23 484	153	413	112	81	135	2 237	4 190	254	97	192	222		
Дархан-Уул	90 642	35 990	54 652	2 271	1 372	2 152	1 369	2 533	1 063	721	389	3 081	1 386	447		
Улаанбаатар	1 154 290	544 813	609 477	43 674	6 391	31 664	18 013	35 454	15 052	26 955	22 982	48 391	40 086	11 096		
Орхон	87 118	26 090	61 028	4 467	785	1 147	11 576	1 851	737	469	352	7 455	1 445	363		
Говьсүмбэр	13 081	4 826	8 255	53	8	149	59	147	1 463	83	2 081	90	100	354		
Гадаад	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
Заагдаагүй	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		

Хүснэгт 5-ын үргэлжлэл

Тоологын үед байнга сууж байгаа аймаг, нийслэл	Үүнээс: тухайн аймагт шилжиж ирэхийн өмнө оршин сууж байсан аймаг, нийслэлээр													
	Сүхбаатар	Сэлэнгэ	Төв	Увс	Ховд	Хөвсгөл	Хэнтий	Дархан-Уул	Улаанбаатар	Орхон	Говьсүмбэр	Гадаадад		
ХҮН АМ - БҮГД	68 149	100 795	120 482	114 396	111 688	137 917	76 562	81 249	723 285	56 885	10 293	38 442		
Архангай	221	514	373	347	148	677	66	663	9 352	1 443	22	128		
Баян-Өлгий	37	231	128	252	2 061	16	109	490	6670	263	13	1 831		
Баянхонгор	247	310	577	22	155	67	45	687	9 238	364	11	174		
Булган	232	1,064	692	852	215	1 369	77	801	6 362	2 747	21	143		
Говь-Алтай	110	325	252	208	1 750	31	57	537	7 610	364	19	176		
Дорноговь	3 147	867	817	121	320	353	1 096	772	9 516	469	922	471		
Дорнод	3 530	218	227	223	200	265	1 063	179	3 525	156	11	459		
Дундговь	183	73	250	9	120	33	51	265	4 371	178	154	83		
Завхан	125	326	384	853	1 141	512	23	433	6 953	558	10	211		
Өвөрхангай	252	410	701	44	147	100	123	942	10 523	446	27	275		
Өмнөговь	171	395	393	116	165	139	196	726	11 360	515	128	4 208		
Сүхбаатар	36 131	154	145	52	38	31	653	205	6 201	188	26	295		
Сэлэнгэ	307	49 326	2 172	5 067	2 011	2 318	369	5,167	13 351	1 294	100	495		
Төв	309	1 473	47 468	1 779	780	772	699	860	15 318	518	143	414		
Увс	97	388	320	53 783	2 922	93	30	754	8 969	478	16	241		
Ховд	61	327	318	1 955	60 750	100	46	557	6 773	279	5	550		
Хөвсгөл	253	1 025	406	478	177	95 965	88	1 061	9 174	1 498	17	262		
Хэнтий	3 494	350	640	264	193	131	41 851	456	9 073	310	141	346		
Дархан-Уул	298	10 074	1 996	5 646	2 901	2 392	587	35 990	11 516	1 606	204	648		
Улаанбаатар	18 636	29 859	60 783	37886	34 358	26 706	28 675	26 924	544 813	17 042	3 359	25 491		
Орхон	204	2 929	1 028	4 174	1 077	5 772	359	2 562	10 678	26 090	118	1 480		
Говьсүмбэр	104	157	412	265	59	75	299	218	1 939	79	4 826	61		
Гадаадад	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
Заагдаагүй	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		

ХҮСНЭГТ 6. ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН СҮҮЛИЙН 5 ЖИЛИЙН ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨН, АЙМАГ, НИЙСЛЭЛ, ХҮЙСЭЭР, 2010 ОН

Аймаг, нийслэл	Нийт хүн ам			Шилжих хөдөлгөөнд ороогүй			Шилжих ирсэн			Шилжих явсан			Цэвэр шилжилт		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
БҮГД	2321148	1148040	1173108	2003813	987667	1016146	317335	160373	156962	317335	160373	156962	-	-	-
Архангай	73537	36674	36863	69561	35091	34470	3976	1583	2393	14942	7048	7894	-10966	-5465	-5501
Баян-Өлгий	72501	36241	36260	70358	35219	35139	2143	1022	1121	4942	2331	2611	-2799	-1309	-1490
Баянхонгор	65889	32978	32911	62678	31325	31353	3211	1653	1558	11615	5531	6084	-8404	-3878	-4526
Булган	46489	23990	22499	41287	21271	20016	5202	2719	2483	9688	4664	5024	-4486	-1945	-2541
Говь-Алтай	46412	23142	23270	42238	21125	21113	4174	2017	2157	10518	5109	5409	-6344	-3092	-3252
Дорноговь	50332	25387	24945	42306	21151	21155	8026	4236	3790	7458	3760	3698	568	476	92
Дорнод	59915	30239	29676	56956	28563	28393	2959	1676	1283	12273	5998	6275	-9314	-4322	-4992
Дундговь	33610	17031	16579	31837	16097	15740	1773	934	839	11272	5585	5687	-9499	-4651	-4848
Завхан	56199	28175	28024	53020	26621	26399	3179	1554	1625	16089	7877	8212	-12910	-6323	-6587
Өвөрхангай	87354	43636	43718	83393	41634	41759	3961	2002	1959	16146	7722	8424	-12185	-5720	-6465
Өмнөговь	54383	31598	22785	40268	20518	19750	14115	11080	3035	5079	2635	2444	9036	8445	591
Сүхбаатар	44956	22947	22009	42125	21427	20698	2831	1520	1311	8833	4350	4483	-6002	-2830	-3172
Сэлэнгэ	83809	42639	41170	70451	35679	34772	13358	6960	6398	16079	7958	8121	-2721	-998	-1723
Төв	73227	38260	34967	60319	31298	29021	12908	6962	5946	16031	8097	7934	-3123	-1135	-1988
Увс	62375	31488	30887	59178	29829	29349	3197	1659	1538	17205	8430	8775	-14008	-6771	-7237
Ховд	65645	32568	33077	61766	30759	31007	3879	1809	2070	13044	6323	6721	-9165	-4514	-4651
Хөвсгөл	99215	49282	49933	95482	47486	47996	3733	1796	1937	13862	6463	7399	-10129	-4667	-5462
Хэнтий	56856	29035	27821	50948	25904	25044	5908	3131	2777	11017	5298	5719	-5109	-2167	-2942
Дархан-Уул	80051	39156	40895	64155	31490	32665	15896	7666	8230	15492	7377	8115	404	289	115
Улаанбаатар	1E+06	490169	529979	834691	400410	434281	185457	89759	95698	49716	25805	23911	135741	63954	71787
Орхон	76937	37567	39370	62316	30471	31845	14621	7096	7525	12105	5867	6238	2516	1229	1287
Говьсүмбэр	11308	5838	5470	8480	4299	4181	2828	1539	1289	2218	1152	1066	610	387	223
Гадаадад*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21711	14993	6718	-21711	-14993	-6718

* -Гадаадын харьяат, гадаадад төрсөн Монгол Улсын иргэд

ХҮСНЭГТ 7. ХҮН АМЫН СҮҮЛИЙН 1 ЖИЛИЙН ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨН, АЙМАГ, НИЙСЛЭЛ, ХҮЙСЭЭР, 2010 ОН

Аймаг, нийслэл	Нийт хүн ам			Шилжих хөдөлгөөнд ороогүй			Шилжиж ирсэн			Шилжиж явсан			Цэвэр шилжилт		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
БҮГД	2647545	1313968	1333577	2533523	1253015	1280508	114022	60953	53069	114022	60953	53069	0	0	0
Архангай	84078	41943	42135	82742	41383	41359	1336	560	776	5109	2432	2677	-3773	-1872	-1901
Баян-Өлгий	85232	42655	42577	84280	42216	42064	952	439	513	1547	745	802	-595	-306	-289
Баянхонгор	75690	38023	37667	74216	37219	36997	1474	804	670	4059	1977	2082	-2585	-1173	-1412
Булган	53065	27325	25740	50915	26167	24748	2150	1158	992	3188	1570	1618	-1038	-412	-626
Говь-Алтай	53223	26602	26621	51627	25734	25893	1596	868	728	3283	1613	1670	-1687	-745	-942
Дорноговь	57930	29230	28700	55083	27611	27472	2847	1619	1228	2499	1316	1183	348	303	45
Дорнод	68873	34796	34077	67574	34028	33546	1299	768	531	4054	2074	1980	-2755	-1306	-1449
Дундговь	38543	19578	18965	37828	19170	18658	715	408	307	4391	2249	2142	-3676	-1841	-1835
Завхан	64924	32544	32380	63807	31973	31834	1117	571	546	5784	2951	2833	-4667	-2380	-2287
Өвөрхангай	100444	50333	50111	98974	49600	49374	1470	733	737	6591	3242	3349	-5121	-2509	-2612
Өмнөговь	60855	34884	25971	50393	26175	24218	10462	8709	1753	1958	1087	871	8504	7622	882
Сүхбаатар	51091	26059	25032	49951	25442	24509	1140	617	523	2691	1391	1300	-1551	-774	-777
Сэлэнгэ	95804	48756	47048	91765	46599	45166	4039	2157	1882	5038	2498	2540	-999	-341	-658
Төв	83838	43751	40087	79326	41313	38013	4512	2438	2074	4830	2442	2388	-318	-4	-314
Увс	72906	36829	36077	71605	36119	35486	1301	710	591	5182	2594	2588	-3881	-1884	-1997
Ховд	76252	38006	38246	74643	37159	37484	1609	847	762	4240	2068	2172	-2631	-1221	-1410
Хөвсгөл	114331	56899	57432	112875	56150	56725	1456	749	707	4813	2246	2567	-3357	-1497	-1860
Хэнтий	65335	33399	31936	63480	32368	31112	1855	1031	824	3668	1773	1895	-1813	-742	-1071
Дархан-Уул	90642	44556	46086	84854	41839	43015	5788	2717	3071	4579	2243	2336	1209	474	735
Улаанбаатар	1E+06	558247	596043	1E+06	528014	564983	61293	30233	31060	20652	11537	9115	40641	18696	21945
Орхон	87118	42813	44305	82507	40570	41937	4611	2243	2368	4163	2062	2101	448	181	267
Говьсүмбэр	13081	6740	6341	12081	6166	5915	1000	574	426	693	348	345	307	226	81
Гадаадад*	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11010	8495	2515	-11010	-8495	-2515

* - Гадаадын харьяат, гадаадад төрсөн Монгол Улсын иргэд

ХҮСНЭГТ 8.ЗУРГАА БА ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ТОО , СУМ , БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШИН, ХҮЙСЭЭР 2010 ОН

Сум	6,+ насны хүн ам - Бүгд	Бүгд	Доктор	Магистр	Дипломын болон бакалаврын дээд	Тусгай мэргэжлийн дунд	Техник болон мэргэжлийн	Бүрэн дунд	Суурь	Бага
ХҮН АМ - БҮГД	46289	37026	13	443	3923	1969	1626	8932	10017	10103
Алтай	1685	1269	0	8	157	96	53	339	303	313
Баян-Уул	2252	1720	0	7	99	66	87	293	538	630
Бигэр	1921	1552	0	13	133	70	71	441	407	417
Бугат	1832	1427	0	10	117	52	91	230	375	552
Дарви	1395	1098	0	7	97	62	77	168	342	345
Дэлгэр	2458	1955	1	22	144	80	112	395	617	584
Жаргалан	1589	1180	0	3	83	47	53	250	385	359
Тайшир	1242	1002	0	5	96	47	47	201	266	340
Тонхил	1817	1392	0	20	105	70	97	227	451	422
Төгрөг	1516	1194	0	5	100	71	58	258	337	365
Халиун	2088	1614	0	7	109	45	54	232	555	612
Хөхморьт	1724	1280	0	6	83	67	47	229	397	451
Цогт	2951	2323	1	13	194	71	99	465	655	825
Цээл	2054	1666	0	21	250	83	83	380	422	427
Чандмана	1749	1346	0	8	112	52	84	278	439	373
Шарга	1606	1228	0	10	100	62	71	239	345	401
Эрдэнэ	1768	1310	1	4	92	56	48	145	476	488
Есөнбулаг	14642	12470	10	274	1852	872	394	4162	2707	2199
ХҮН АМ - ЭРЭГТЭЙ	23071	18332	10	162	1582	673	816	4246	5593	5250
Алтай	883	666	0	4	79	40	29	184	167	163
Баян-Уул	1135	846	0	1	34	22	35	127	288	339
Бигэр	995	815	0	5	50	21	38	239	223	239
Бугат	938	753	0	2	56	23	54	121	208	289
Дарви	679	546	0	4	39	26	39	73	187	178
Дэлгэр	1229	977	1	6	53	26	65	175	347	304
Жаргалан	809	582	0	2	32	13	31	101	222	181
Тайшир	639	514	0	4	27	18	26	101	145	193
Тонхил	935	695	0	7	36	21	50	119	242	220
Төгрөг	755	588	0	4	37	19	25	126	194	183
Халиун	1097	844	0	3	38	12	17	108	337	329
Хөхморьт	894	646	0	2	30	26	19	106	223	240
Цогт	1479	1153	1	8	68	24	45	221	358	428
Цээл	1221	1018	0	14	169	40	39	288	250	218
Чандмана	888	688	0	2	38	13	46	147	247	195
Шарга	796	610	0	1	32	28	42	109	196	202
Эрдэнэ	895	659	1	1	34	17	21	61	265	259
Есөнбулаг	6804	5732	7	92	730	284	195	1840	1494	1090
ХҮН АМ - ЭМЭГТЭЙ	23218	18694	3	281	2341	1296	810	4686	4424	4853
Алтай	802	603	0	4	78	56	24	155	136	150
Баян-Уул	1117	874	0	6	65	44	52	166	250	291
Бигэр	926	737	0	8	83	49	33	202	184	178
Бугат	894	674	0	8	61	29	37	109	167	263
Дарви	716	552	0	3	58	36	38	95	155	167
Дэлгэр	1229	978	0	16	91	54	47	220	270	280
Жаргалан	780	598	0	1	51	34	22	149	163	178
Тайшир	603	488	0	1	69	29	21	100	121	147
Тонхил	882	697	0	13	69	49	47	108	209	202
Төгрөг	761	606	0	1	63	52	33	132	143	182
Халиун	991	770	0	4	71	33	37	124	218	283
Хөхморьт	830	634	0	4	53	41	28	123	174	211
Цогт	1472	1170	0	5	126	47	54	244	297	397
Цээл	833	648	0	7	81	43	44	92	172	209
Чандмана	861	658	0	6	74	39	38	131	192	178
Шарга	810	618	0	9	68	34	29	130	149	199
Эрдэнэ	873	651	0	3	58	39	27	84	211	229
Есөнбулаг	7838	6738	3	182	1122	588	199	2322	1213	1109

ХҮСНЭГТ 9.ЗУРГАА БА ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ТОО, НАСНЫ БҮЛЭГ, ХҮЙС, БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШНЭЭР, 2010 ОН

Насны бүлэг	Зургаа, түүнээс дээш насны хүн ам-бүгд	Боловсролтой										Боловсролгүй	
		Бүгд	Доктор	Магистр	Дипломын болон бакалаврын дээд	мэргэжлийн дунд	Тусгай мэргэжлийн дунд	Техникийн болон мэргэжлийн	Бүрэн дунд	Суурь	Бага		
БҮГД	46 289 37026	13	443	3 923	1 969	1 626	8 932	10 017	10 103			9 263	
6-9.	4 203 37	0	0	0	0	0	0	0	0	0	37	4 166	
10-14.	5 689 3 398	0	0	0	0	0	0	0	149	3 249	2 291		
15-19.	4 742 4 514	0	0	0	5	25	84	904	2 419	1 077	228		
20-24	4 701 4 387	0	15	940	107	200	1 899	732	494	314			
25-29	4 810 4 253	0	89	1 121	118	85	905	956	979	557			
30-34	4 550 4 266	0	80	535	147	57	961	1 508	978	284			
35-39	4 290 4 134	0	67	372	258	335	1 350	1 407	345	156			
40-44	3 766 3 629	2	71	312	349	364	1 316	956	259	137			
45-49	3 032 2 869	1	49	244	336	267	826	772	374	163			
50-54	2 365 2 240	2	40	172	279	142	439	616	550	125			
55-59	1 314 1 214	6	20	98	165	54	175	248	448	100			
60-64	850 755	0	6	54	105	26	87	115	362	95			
65-69	767 601	1	5	43	41	8	48	70	385	166			
70+	1 210 729	1	1	27	39	4	22	69	566	481			

Эрэгтэй

Насны бүлэг	Зургаа, түүнээс дээш насны хүн ам-бүгд	Боловсролтой							Боловсролгүй		
		Бүгд	Доктор	Магистр	Дипломын болон бакалаврын дээд	Тусгай мэргэжлийн дунд	Техникийн болон мэргэжлийн	Бүрэн дунд	Суурь	Бага	Боловсролгүй
БҮГД	23 071	18 332	10	162	1 582	673	816	4 246	5 593	5 250	4 739
6-9.	2 134	19	0	0	0	0	0	0	0	19	2 115
10-14.	2 899	1 704	0	0	0	0	0	0	86	1 618	1 195
15-19.	2 373	2 221	0	0	2	17	42	344	1 217	599	152
20-24	2 417	2 205	0	3	374	44	103	873	477	331	212
25-29	2 472	2 113	0	29	410	20	41	472	529	612	359
30-34	2 339	2 145	0	26	197	28	36	473	742	643	194
35-39	2 177	2 086	0	15	135	80	168	622	836	230	91
40-44	1 910	1 833	2	23	124	127	165	633	615	144	77
45-49	1 512	1 429	0	23	109	117	125	403	470	182	83
50-54	1 143	1 091	2	18	79	93	78	233	340	248	52
55-59	603	562	4	14	53	52	33	98	136	172	41
60-64	334	315	0	5	39	46	16	47	62	100	19
65-69	338	291	1	5	35	22	5	35	37	151	47
70+	420	318	1	1	25	27	4	13	46	201	102

ЭМЭГТЭЙ

Насны бүлэг	Зургаа, түүнээс дээш насны хүн ам-бүгд	Боловсролтой								Боловсролгүй	
		Бүгд	Доктор	Магистр	Дипломын болон бакалаврын дээд	мэргэжлийн дунд	Тусгай мэргэжлийн дунд	Техникийн болон мэргэжлийн	Бүрэн дунд	Суурь	Бага
БҮГД	23 218	18 694	3	281	2 341	1 296	810	4 686	4 424	4 853	4 524
6-9.	2 069	18	0	0	0	0	0	0	0	18	2 051
10-14.	2 790	1 694	0	0	0	0	0	0	63	1 631	1 096
15-19.	2 369	2 293	0	0	3	8	42	560	1 202	478	76
20-24	2 284	2 182	0	12	566	63	97	1 026	255	163	102
25-29	2 338	2 140	0	60	711	98	44	433	427	367	198
30-34	2 211	2 121	0	54	338	119	21	488	766	335	90
35-39	2 113	2 048	0	52	237	178	167	728	571	115	65
40-44	1 856	1 796	0	48	188	222	199	683	341	115	60
45-49	1 520	1 440	1	26	135	219	142	423	302	192	80
50-54	1 222	1 149	0	22	93	186	64	206	276	302	73
55-59	711	652	2	6	45	113	21	77	112	276	59
60-64	516	440	0	1	15	59	10	40	53	262	76
65-69	429	310	0	0	8	19	3	13	33	234	119
70+	790	411	0	0	2	12	0	9	23	365	379

ХҮСНЭГТ 9А.ЗУРГАА БА ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ТОО , НАСНЫ БҮЛЭГ ,ХОТ, ХӨДӨӨ, БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШНЭЭР, 2010 ОН

Насны бүлэг	Б,түүнээс дээш насны хүн ам - Бүгд	Боловсролгүй	Боловсролтой								
			Бүгд	Доктор	Магистр	Дипломын болон бакалаврын дээд	тусгай мэргэжлийн дунд	Техник болон мэргэжлийн	Бүрэн дунд	Суурь	Бага
ХОТ-БҮГД	15 895	2 384	13 511	11	285	1,980	914	453	4 409	3 009	2 450
5-9	1 232	1 219	13	-	-	-	-	-	-	-	13
10-14	1 738	658	1 080	-	-	-	-	-	-	57	1 023
15-19	2 151	34	2 117	-	-	4	11	19	643	1 115	325
20-24	1 877	61	1 816	-	7	395	44	66	1 043	167	94
25-29	1 538	86	1 452	-	46	556	50	28	410	220	142
30-34	1 406	49	1 357	-	51	312	75	18	447	326	128
35-39	1 336	27	1 309	-	42	198	126	69	542	281	51
40-44	1 299	27	1 272	2	49	156	144	88	528	248	57
45-49	1 154	33	1 121	1	39	143	171	80	386	222	79
50-54	826	17	809	2	28	96	128	50	219	174	112
55-59	475	18	457	4	14	57	79	18	97	101	87
60-64	276	14	262	-	5	30	47	11	46	47	76
65-69	222	33	189	1	3	19	21	4	30	27	84
70+	365	108	257	1	1	14	18	2	18	24	179
ХӨДӨӨ-Бүгд	30 394	6 879	23 515	2	158	1,943	1 055	1 173	4 523	7 008	7 653
5-9	2 971	2 947	24	-	-	-	-	-	-	-	24
10-14	3 951	1 633	2 318	-	-	-	-	-	-	92	2 226
15-19	2 591	194	2 397	-	-	1	14	65	261	1 304	752
20-24	2 824	253	2 571	-	8	545	63	134	856	565	400
25-29	3 272	471	2 801	-	43	565	68	57	495	736	837
30-34	3 144	235	2 909	-	29	223	72	39	514	1 182	850
35-39	2 954	129	2 825	-	25	174	132	266	808	1 126	294
40-44	2 467	110	2 357	-	22	156	205	276	788	708	202
45-49	1 878	130	1 748	-	10	101	165	187	440	550	295
50-54	1 539	108	1 431	-	12	76	151	92	220	442	438
55-59	839	82	757	2	6	41	86	36	78	147	361
60-64	574	81	493	-	1	24	58	15	41	68	286
65-69	545	133	412	-	2	24	20	4	18	43	301
70+	845	373	472	-	0	13	21	2	4	45	387

ХҮСНЭГТ 10. ЗУРГАА, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ТОО, НАСНЫ БҮЛЭГ, ХҮЙС,
БИЧИГ ҮСГИЙН МЭДЛЭГ, ХОТ, ХӨДӨӨГӨӨР, 2010 ОН

Насны бүлэг	6, түүнээс дээш насны хүн ам			Бичиг үсэг мэддэг			Бичиг үсэг мэддэггүй		
	Бүгд	Хот	Хөдөө	Бүгд	Хот	Хөдөө	Бүгд	Хот	Хөдөө
БҮГД	46 289	15 895	30 394	44 719	15 523	29 196	1 570	372	1 198
5-9	4 203	1 232	2 971	3 687	1 090	2 597	516	142	374
10-14	5 689	1 738	3 951	5 610	1 711	3 899	79	27	52
15-19	4 742	2 151	2 591	4 631	2 134	2 497	111	17	94
20-24	4 701	1 877	2 824	4 592	1 855	2 737	109	22	87
25-29	4 810	1 538	3 272	4 634	1 506	3 128	176	32	144
30-34	4 550	1 406	3 144	4 461	1 384	3 077	89	22	67
35-39	4 290	1 336	2 954	4 225	1 322	2 903	65	14	51
40-44	3 766	1 299	2 467	3 693	1 284	2 409	73	15	58
45-49	3 032	1 154	1 878	2 973	1 140	1 833	59	14	45
50-54	2 365	826	1 539	2 325	819	1 506	40	7	33
55-59	1 314	475	839	1 290	469	821	24	6	18
60-64	850	276	574	824	269	555	26	7	19
65-69	767	222	545	713	213	500	54	9	45
70+	1 210	365	845	1 061	327	734	149	38	111
ЭРЭГТЭЙ-БҮГД	23 071	7 441	15 630	22 313	7 266	15 047	758	175	583
5-9	2 134	630	1 504	1 862	554	1 308	272	76	196
10-14	2 899	871	2 028	2 858	861	1 997	41	10	31
15-19	2 373	953	1 420	2 296	939	1 357	77	14	63
20-24	2 417	797	1 620	2 357	783	1 574	60	14	46
25-29	2 472	725	1 747	2 371	709	1 662	101	16	85
30-34	2 339	691	1 648	2 290	680	1 610	49	11	38
35-39	2 177	636	1 541	2 146	630	1 516	31	6	25
40-44	1 910	599	1 311	1 873	592	1 281	37	7	30
45-49	1 512	576	936	1 482	568	914	30	8	22
50-54	1 143	416	727	1 127	414	713	16	2	14
55-59	603	209	394	594	206	388	9	3	6
60-64	334	122	212	331	120	211	3	2	1
65-69	338	99	239	324	97	227	14	2	12
70+	420	117	303	402	113	289	18	4	14
ЭМЭГТЭЙ-БҮГД	23 218	8 454	14 764	22 406	8 257	14 149	812	197	615
5-9	2 069	602	1 467	1 825	536	1 289	244	66	178
10-14	2 790	867	1 923	2 752	850	1 902	38	17	21
15-19	2 369	1 198	1 171	2 335	1 195	1 140	34	3	31
20-24	2 284	1 080	1 204	2 235	1 072	1 163	49	8	41
25-29	2 338	813	1 525	2 263	797	1 466	75	16	59
30-34	2 211	715	1 496	2 171	704	1 467	40	11	29
35-39	2 113	700	1 413	2 079	692	1 387	34	8	26
40-44	1 856	700	1 156	1 820	692	1 128	36	8	28
45-49	1 520	578	942	1 491	572	919	29	6	23
50-54	1 222	410	812	1 198	405	793	24	5	19
55-59	711	266	445	696	263	433	15	3	12
60-64	516	154	362	493	149	344	23	5	18
65-69	429	123	306	389	116	273	40	7	33
70+	790	248	542	659	214	445	131	34	97

ХҮСНЭГТ 11. ЗУРГАА, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ТОО, СУМААР,
БИЧИГ ҮСГИЙН МЭДЛЭГ, 2010 ОН

Сумд	6, түүнээс дээш насны хүн ам	Бичиг үсэг мэддэг	Бичиг үсэг мэддэггүй
БҮГД	46 289	44 719	1570
Есөнбулаг	14 642	14 303	339
Алтай	1 685	1 625	60
Баян-Уул	2 252	2 152	100
Бигэр	1 921	1 848	73
Бугат	1 832	1 732	100
Дарви	1 395	1 350	45
Дэлгэр	2 458	2 391	67
Жаргалан	1 589	1 508	81
Тайшир	1 242	1 216	26
Тонхил	1 817	1 761	56
Төгрөг	1 516	1 473	43
Халиун	2 088	1 979	109
Хөхморьт	1 724	1 632	92
Цогт	2 951	2 833	118
Цээл	2 054	1 993	61
Чандмань	1 749	1 694	55
Шарга	1 606	1 536	70
Эрдэнэ	1 768	1 693	75

ХҮСНЭГТ 12. 6-29 НАСНЫ ХҮН АМЫН ТОО, НАСНЫ БҮЛЭГ, ХОТ, ХӨДӨӨ, СУРГУУЛЬД
ХАМРАГДАЛТ, ХҮЙСЭЭР, 2010 ОН

Нас	6-29 насны хүн ам			сургуульд сурдаг			сургуульд сурдаггүй		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
БҮГД	24 145	12 295	11 850	14 276	6 776	7 500	9 869	5 519	4 350
6	1 010	499	511	966	469	497	44	30	14
7	972	506	466	956	500	456	16	6	10
8	1 079	560	519	1 069	554	515	10	6	4
9	1 142	569	573	1 123	560	563	19	9	10
10	1 195	604	591	1 183	597	586	12	7	5
11	1 171	591	580	1 148	578	570	23	13	10
12	1 113	567	546	1 077	543	534	36	24	12
13	1 138	602	536	1 091	562	529	47	40	7
14	1 072	535	537	1 006	490	516	66	45	21
15-19	4 742	2 373	2 369	3 657	1 623	2 034	1 085	750	335
20-24	4 701	2 417	2 284	867	245	622	3 834	2 172	1 662
25-29	4 810	2 472	2 338	133	55	78	4 677	2 417	2 260
ХОТ БҮГД	8 536	3 976	4 560	5 646	2 488	3 158	2 890	1 488	1 402
6	280	149	131	272	145	127	8	4	4
7	290	144	146	287	143	144	3	1	2
8	292	149	143	291	148	143	1	1	0
9	370	188	182	366	186	180	4	2	2
10	369	181	188	369	181	188	0	0	0
11	366	169	197	360	167	193	6	2	4
12	338	178	160	328	174	154	10	4	6
13	334	178	156	326	173	153	8	5	3
14	331	165	166	321	161	160	10	4	6
15-19	2 151	953	1198	1928	801	1127	223	152	71
20-24	1 877	797	1080	713	176	537	1164	621	543
25-29	1 538	725	813	85	33	52	1453	692	761
хөдөө бүгд	15609	8 319	7 290	8 630	4 288	4 342	6 979	4 031	2 948
6	730	350	380	694	324	370	36	26	10
7	682	362	320	669	357	312	13	5	8
8	787	411	376	778	406	372	9	5	4
9	772	381	391	757	374	383	15	7	8
10	826	423	403	814	416	398	12	7	5
11	805	422	383	788	411	377	17	11	6
12	775	389	386	749	369	380	26	20	6
13	804	424	380	765	389	376	39	35	4
14	741	370	371	685	329	356	56	41	15
15-19	2 591	1 420	1 171	1 729	822	907	862	598	264
20-24	2 824	1 620	1 204	154	69	85	2 670	1 551	1 119
25-29	3 272	1 747	1 525	48	22	26	3 224	1 725	1 499

ХҮСНЭГТ13. 2-39 НАСНЫ СУУРИН ХҮН АМЫН ТОО , СУМ, СУРГУУЛЬД СУРДАГ
(ЦЭЦЭРЛЭГТ ХҮМҮҮЖДЭГ), ХҮЙСЭЭР, 2010 ОН

Сумд	2-39 насны хүн ам			Сургуульд сурдаг			Сургуульд сурдаггүй		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
БҮГД	37 425	19 086	18 339	17023	8 144	8 879	20 402	10 942	9 460
Алтай	1 468	792	676	641	334	307	827	458	369
Баян-Уул	1 853	961	892	879	435	444	974	526	448
Бигэр	1 549	803	746	584	278	306	965	525	440
Бугат	1 521	811	710	643	337	306	878	474	404
Дарви	1 123	566	557	510	242	268	613	324	289
Дэлгэр	1 970	1006	964	933	453	480	1 037	553	484
Жаргалан	1 238	651	587	526	259	267	712	392	320
Тайшир	998	521	477	439	222	217	559	299	260
Тонхил	1 429	742	687	575	290	285	854	452	402
Төгрөг	1 231	661	570	511	266	245	720	395	325
Халиун	1 708	920	788	621	311	310	1 087	609	478
Хөхморьт	1 436	764	672	597	301	296	839	463	376
Цогт	2 380	1230	1 150	913	461	452	1 467	769	698
Цээл	1 669	1002	667	483	241	242	1 186	761	425
Чандмань	1 455	754	701	649	328	321	806	426	380
Шарга	1 227	634	593	520	249	271	707	385	322
Эрдэнэ	1 536	793	743	667	341	326	869	452	417
Есөнбулаг	11 634	5475	6 159	6 332	2 796	3 536	5 302	2 679	2 623

ХҮСНЭГТ14. ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ХҮНИЙ ТОО, СУМ , ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛИЙН ТӨРӨЛ, ХЭЛБЭРЭЭР, 2010 ОН

Сум	Бүгд	Төрөлхийн					
		Харааны	Ярианы	Сонсголын	Хөдөлгөөний	Сэтгэцийн	Бусад
БҮГД	883	110	105	117	191	259	101
Алтай	17	7	2	1	1	4	2
Баян-Уул	66	9	9	8	14	14	12
Бигэр	34	9	4	4	8	6	3
Бугат	46	4	5	7	10	17	3
Дарви	23	0	2	4	7	8	2
Дэлгэр	47	5	9	4	8	14	7
Жаргалан	33	3	7	5	4	12	2
Тайшир	12	0	0	3	3	6	0
Тонхил	33	2	6	4	9	9	3
Төгрөг	25	4	4	3	8	6	0
Халиун	56	6	8	6	11	21	4
Хөхморьт	41	5	4	4	13	9	6
Цогт	87	9	7	10	20	39	2
Цээл	23	2	6	3	7	3	2
Чандмань	30	5	3	6	3	9	4
Шарга	44	5	7	5	8	11	8
Эрдэнэ	39	6	4	4	9	15	1
Есөнбулаг	227	29	18	36	48	56	40

Сум	Бүгд	Олдмол					
		Харааны	Ярианы	Сонсголын	Хөдөлгөөний	Сэтгэцийн	Бусад
БҮГД	1 645	328	31	175	499	205	407
Алтай	53	13	1	12	17	6	4
Баян-Уул	71	10	3	7	16	8	27
Бигэр	59	10	1	7	23	3	15
Бугат	70	17	1	9	23	5	15
Дарви	55	11	2	1	28	4	9
Дэлгэр	92	19	1	8	30	10	24
Жаргалан	59	13	4	7	17	7	11
Тайшир	50	5	1	4	17	5	18
Тонхил	44	9	0	3	14	4	14
Төгрөг	39	7	0	10	8	6	8
Халиун	64	14	0	11	18	12	9
Хөхморьт	70	11	1	5	22	12	19
Цогт	123	35	3	13	40	12	20
Цээл	70	14	0	6	26	9	15
Чандмань	63	12	0	8	15	12	16
Шарга	55	9	1	7	17	9	12
Эрдэнэ	63	11	2	7	14	15	14
Есөнбулаг	545	108	10	50	154	66	157

ХҮСНЭГТ 15.ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ХҮНИЙ ТОО, СУМ, НАСНЫ БҮЛГЭЭР, 2010 ОН

Сумд	Бүгд	Насны бүлэг						
		0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34
БҮГД	2 528	33	95	115	140	205	203	214
Алтай	70	0	3	6	5	4	7	7
Баян-Уул	137	2	2	8	6	14	14	12
Бигэр	93	1	4	2	6	11	7	6
Бугат	116	0	6	8	4	9	5	15
Дарви	78	0	2	5	5	3	4	5
Дэлгэр	139	0	5	11	9	9	7	13
Жаргалан	92	2	2	2	6	6	12	10
Тайшир	62	0	0	4	3	6	2	3
Тонхил	77	3	5	3	3	9	6	5
Төгрөг	64	2	2	2	4	6	4	5
Халиун	120	1	5	8	8	2	15	15
Хөхморьт	111	3	12	6	5	10	9	6
Цогт	210	1	8	2	12	25	17	21
Цээл	93	3	4	5	5	3	6	4
Чандмань	93	0	3	2	4	4	11	10
Шарга	99	0	5	2	6	14	13	5
Эрдэнэ	102	2	5	7	7	7	3	15
Есөнбулаг	772	13	22	32	42	63	61	57

Сумд	Насны бүлэг							
	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70+
БҮГД	233	294	275	252	138	66	90	175
Алтай	2	11	4	8	6	2	2	5
Баян-Уул	12	20	17	10	7	2	4	7
Бигэр	3	18	7	10	4	4	4	6
Бугат	11	13	12	11	4	2	7	9
Дарви	11	4	7	7	4	4	4	13
Дэлгэр	14	25	12	17	4	2	3	8
Жаргалан	4	13	9	6	9	2	2	7
Тайшир	9	7	8	13	3	2	1	1
Тонхил	7	5	5	8	2	4	2	10
Төгрөг	5	5	9	5	4	2	4	5
Халиун	16	14	8	15	4	0	4	5
Хөхморьт	8	10	8	9	13	1	3	8
Цогт	16	16	23	22	12	6	7	22
Цээл	10	13	9	11	6	3	5	6
Чандмань	8	7	16	12	7	3	2	4
Шарга	8	13	8	6	2	1	9	7
Эрдэнэ	10	15	10	8	2	3	6	2
Есөнбулаг	79	85	103	74	45	23	21	52

ХҮСНЭГТ 16. ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ХҮНИЙ ТОО , НАСНЫ БҮЛЭГ, ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛИЙН ХЭЛБЭРЭЭР, 2010 ОН

Насны бүлэг	Бүгд	Хөгжлийн бэрхшээлийн хэлбэр					
		Харааны	Ярианы	Сонсголын	Хөдөлгөөний	Сэтгэцийн	Бусад
БҮГД	2 528	438	136	292	690	464	508
0-4.	33	6	5	1	8	4	9
5-9.	95	16	11	6	25	20	17
10-14.	115	24	13	17	26	22	13
15-19.	140	23	12	18	38	34	15
20-24	205	23	16	30	49	53	34
25-29	203	33	14	19	54	42	41
30-34	214	36	13	22	53	51	39
35-39	233	30	19	26	56	59	43
40-44	294	43	4	28	84	65	70
45-49	275	52	6	31	65	48	73
50-54	252	36	7	29	78	29	73
55-59	138	20	0	12	46	15	45
60-64	66	15	6	9	23	6	7
65-69	90	27	2	14	28	8	11
70+	175	54	8	30	57	8	18
ЭРЭГТЭЙ-БҮГД	1 391	241	72	160	379	256	283
0-4.	24	3	5	1	5	4	6
5-9.	56	8	7	4	13	11	13
10-14.	60	10	8	9	14	14	5
15-19.	76	11	8	10	18	20	9
20-24	122	16	11	18	27	30	20
25-29	114	17	6	11	33	24	23
30-34	126	22	5	12	35	25	27
35-39	123	15	10	11	35	30	22
40-44	162	25	1	14	54	38	30
45-49	141	27	2	13	43	27	29
50-54	149	25	4	21	39	17	43
55-59	107	18	0	8	29	11	41
60-64	32	8	1	8	9	1	5
65-69	41	12	2	10	11	2	4
70+	58	24	6	10	14	2	6
ЭМЭГТЭЙ-БҮГД	1 137	197	64	132	311	208	225
0-4.	9	3	0	0	3	0	3
5-9.	39	8	4	2	12	9	4
10-14.	55	14	5	8	12	8	8
15-19.	64	12	4	8	20	14	6
20-24	83	7	5	12	22	23	14
25-29	89	16	8	8	21	18	18
30-34	88	14	8	10	18	26	12
35-39	110	15	9	15	21	29	21
40-44	132	18	3	14	30	27	40
45-49	134	25	4	18	22	21	44
50-54	103	11	3	8	39	12	30
55-59	31	2	0	4	17	4	4
60-64	34	7	5	1	14	5	2
65-69	49	15	0	4	17	6	7
70+	117	30	6	20	43	6	12

ХҮСНЭГТ 17. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ИДЭВХ, ХҮЙС, НАСНЫ БҮЛГЭЭР, 2010 ОН

Эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам				Эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам						
Насны бүлэг	Бүгд	Ажил эрхэлдэг	Ажилгүйчүүд	Сургуульд сурдаг	Тохирох ажил олдохгүй байгаа	Тэтгэвэр, нөхөн олговорт	Өвчтэй, тахир дутуугийн группт	Гэрийн ажилтай	Ажиллах сонирхолгүй	Бусад
БҮГД	36 397	20 495	2 206	4 559	3 438	3 212	938	1 055	39	455
15-19	4 742	686	121	3 640	159	-	61	26	3	46
20-24	4 701	2 425	511	800	611	-	99	162	2	91
25-29	4 810	3 323	446	73	581	-	90	213	6	78
30-34	4 550	3 272	343	34	537	-	90	228	5	41
35-39	4 290	3 130	311	9	523	-	113	93	4	51
40-44	3 766	2 760	251	1	466	-	140	93	8	47
45-49	3 032	2 243	160	2	318	20	150	90	5	44
50-54	2 365	1 632	54	-	175	269	117	75	4	39
55-59	1 314	629	9	-	66	515	60	17	2	16
60-64	850	193	-	-	2	646	7	1	-	1
65-70	767	117	-	-	-	643	6	-	-	1
70-74	620	64	-	-	-	553	2	1	-	-
75-79	342	17	-	-	-	324	1	-	-	-
80+	248	4	-	-	-	242	2	-	-	-

Хүснэгт-17-ийн үргэлжлэл

Насны бүлэг	Эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам				Эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам					
	Бүгд	Ажил эрхэлдэг	Ажилгүйчүүд	Сургуульд сурдаг	Тохирох ажил олдохгүй байгаа	Тэтгэвэр, нөхөн олговорт	Өвчтэй, тахир дутуугийн группт	Гэрийн ажилтай	Ажиллах сонирхолгүй	Бусад
Эрэгтэй- Бүгд	18 038	11 074	1 326	1 853	1 960	933	517	53	30	292
15-19	2 373	506	76	1 611	106	-	37	4	3	30
20-24	2 417	1 450	294	212	350	-	52	7	2	50
25-29	2 472	1 757	273	22	306	-	49	5	6	54
30-34	2 339	1 744	212	5	289	-	49	9	4	27
35-39	2 177	1 609	183	1	291	-	51	7	3	32
40-44	1 910	1 415	132	-	249	-	72	3	5	34
45-49	1 512	1 103	106	2	186	17	68	1	4	25
50-54	1 143	844	41	-	118	29	76	9	1	25
55-59	603	403	9	-	63	51	55	7	2	13
60-64	334	112	-	-	2	216	3	-	-	1
65-70	338	76	-	-	-	259	-	-	-	1
70-74	251	42	-	-	-	206	2	1	-	-
75-79	105	10	-	-	-	94	1	-	-	-
80+	64	3	-	-	-	61	-	-	-	-

Хүснэгт-17-ийн үргэлжлэл										
Эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам			Эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам							
Насны бүлэг	Бүгд	Ажил эрхэлдэг	Ажилгүйчүүд	Сургуульд сурдаг	Тохирох ажил олдохгүй байгаа	Тэтгэвэр, нөхөн олговорт	Өвчтэй, тахир дутуугийн группт	Гэрийн ажилтай	Ажиллах сонирхолгүй	Бусад
ЭМЭГТЭЙ - БҮГД		18 359	9 421	880	2 706	1 478	2 279	421	1 002	9 163
15-19	2 369	180	45	2 029	53	-	-	24	22	- 16
20-24	2 284	975	217	588	261	-	-	47	155	- 41
25-29	2 338	1 566	173	51	275	-	-	41	208	- 24
30-34	2 211	1 528	131	29	248	-	-	41	219	1 14
35-39	2 113	1 521	128	8	232	-	-	62	142	1 19
40-44	1 856	1 345	119	1	217	-	-	68	90	3 13
45-49	1 520	1 140	54	-	132	3	3	82	89	1 19
50-54	1 222	788	13	-	57	240	41	41	66	3 14
55-59	711	226	-	-	3	464	5	5	10	- 3
60-64	516	81	-	-	-	430	4	4	1	- -
65-70	429	41	-	-	-	384	4	4	-	- -
70-74	369	22	-	-	-	347	-	-	-	- -
75-79	237	7	-	-	-	230	-	-	-	- -
80+	184	1	-	-	-	181	2	-	-	- -

Хүмүүнд төр эрхэт, Мөрд хүмүүн эрдэнэ

ХҮСНЭГТ 17А. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ИДЭВХ, ХОТ, ХӨДӨӨ, НАСНЫ БҮЛГЭЭР, 2010 ОН

Насны бүлэг	Бүгд	Эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам			Эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам					
		Ажил эрхэлдэг	Ажилгүй-чүүд	Сургуульд сурдаг	Тохирох ажил олдохгүй байгаа	Тэтгэвэр, нөхөн олговорт	Өвчтэй, тахир дутуугийн группт	Гэрийн ажилтай	Ажиллах сонирхолгүй	Бусад
ХОТ - Бүгд	12 925	5 457	1 106	2 719	1 502	1 078	378	459	21	205
15-19	2 151	90	43	1 930	48	-	18	9	1	12
20-24	1 877	532	241	696	258	-	36	70	2	42
25-29	1 538	834	208	57	268	-	33	102	2	34
30-34	1 406	845	175	24	219	-	33	88	5	17
35-39	1 336	830	159	9	207	-	50	60	2	19
40-44	1 299	804	149	1	219	-	55	44	4	23
45-49	1 154	745	97	2	164	14	70	37	2	23
50-54	826	515	27	-	87	89	46	34	2	26
55-59	475	176	7	-	32	208	30	13	1	8
60-64	276	48	-	-	-	224	3	1	-	-
65-70	222	20	-	-	-	199	2	-	-	1
70-74	175	16	-	-	-	157	1	1	-	-
75-79	105	1	-	-	-	103	1	-	-	-
80+	85	1	-	-	-	84	-	-	-	-

Хүснэгт-17А-ийн үргэлжлэл

Насны бүлэг	Бүгд	Эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам			Эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам					
		Ажил эрхэлдэг	Ажилгүй-чүүд	Сургуульд сурдаг	Тохирох ажил олдохгүй байгаа	Тэтгэвэр, нөхөн олговорт	Өвчтэй, тахир дутуугийн группт	Гэрийн ажилтай	Ажиллах сонирхолгүй	Бусад
ХӨДӨӨ - Бүгд	23 472	15 038	1 100	1 840	1 936	2 134	560	596	18	250
15-19	2 591	596	78	1 710	111	-	43	17	2	34
20-24	2 824	1 893	270	104	353	-	63	92	-	49
25-29	3 272	2 489	238	16	313	-	57	111	4	44
30-34	3 144	2 427	168	10	318	-	57	140	-	24
35-39	2 954	2 300	152	-	316	-	63	89	2	32
40-44	2 467	1 956	102	-	247	-	85	49	4	24
45-49	1 878	1 498	63	-	154	6	80	53	3	21
50-54	1 539	1 117	27	-	88	180	71	41	2	13
55-59	839	453	2	-	34	307	30	4	1	8
60-64	574	145	-	-	2	422	4	-	-	1
65-70	545	97	-	-	-	444	4	-	-	-
70-74	445	48	-	-	-	396	1	-	-	-
75-79	237	16	-	-	-	221	-	-	-	-
80+	163	3	-	-	-	158	2	-	-	-

ХҮСНЭГТ 18. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ИДЭВХ, СУМДААР, 2010 ОН

Сумд	Эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам				Эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам					
	Бүгд	Ажил эрхэлдэг	Ажилгүйчүүд	Сургуульд сурдаг	Тохирох ажил олдохгүй байгаа	Тэтгэвэр, нөхөн олговорт	Өвчтэй, тахир дутуугийн группт	Гэрийн ажилтай	Ажиллах сонирхолгүй	Бусад
БҮГД	36 397	20 495	2 206	4 559	3 438	3 212	938	1 055	39	455
Алтай	1 275	849	71	114	84	101	25	10	2	19
Баян-Уул	1 675	1 007	68	157	143	150	56	55	3	36
Бигэр	1 542	1 092	70	111	94	98	33	36	0	8
Бугат	1 392	771	27	92	225	128	35	77	4	33
Дарив	1 050	685	59	93	41	111	18	22	1	20
Дэлгэр	1 881	1 049	101	161	277	166	46	54	1	26
Жаргалан	1 226	827	46	102	81	100	31	15	0	24
Тайшир	1 007	495	37	138	169	109	31	9	0	19
Тонхил	1 432	867	57	101	158	169	19	46	0	15
Төгрөг	1 185	808	33	110	95	94	10	26	0	9
Халиун	1 617	1 148	55	117	72	158	38	18	0	11
Хөхморьт	1 276	845	53	89	84	132	37	27	0	9
Цогт	2 323	1 481	150	166	192	207	57	58	2	10
Цээл	1 698	1 273	63	65	118	121	20	32	3	3
Чандмань	1 323	706	170	122	94	129	45	48	1	8
Шарга	1 257	759	52	88	120	143	42	51	0	2
Эрдэнэ	1 303	881	61	94	61	116	37	42	1	10
Есөнбулаг	11 935	4 952	1 033	2 639	1 330	980	365	429	21	193

ХҮСНЭГТ 18А. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ИДЭВХ, ХҮЙС, СУМДААР, 2010 ОН

Сумд	Бүгд	Эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам				Эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам					Бусад
		Ажил эрхэлдэг	Ажилгүйчүүд	Сургуульд сурдаг	Тохирох ажил олдохгүй байгаа	Тэтгэвэр, нөхөн олговорт	Өвчтэй, тахир дутуугийн группт	Гэрийн ажилтай	Ажиллах сонирхолгүй		
ЭРЭГТЭЙ - БҮГД	18 038	11 074	1 326	1 853	1 960	933	517	53	30	292	
Алтай	661	473	36	59	42	35	8	0	2	6	
Баян-Уул	840	550	44	66	83	38	35	1	2	21	
Бигэр	820	617	44	58	57	20	17	2	0	5	
Бугат	711	439	19	50	135	29	17	2	2	18	
Дарив	518	357	40	43	28	25	9	0	1	15	
Дэлгэр	947	568	56	73	149	51	28	3	1	18	
Жаргалан	621	444	22	41	43	29	19	1	0	22	
Тайшир	518	266	24	68	89	40	15	0	0	16	
Тонхил	736	482	36	49	89	57	11	5	0	7	
Төгрөг	580	422	17	47	52	30	4	1	0	7	
Халиун	848	648	37	57	47	39	17	0	0	3	
Хөхморьт	657	469	34	39	53	34	22	0	0	6	
Цогт	1 157	769	90	81	110	65	33	3	2	4	
Цээл	1 040	862	32	25	65	34	13	3	3	3	
Чандмань	670	373	106	66	56	38	22	3	1	5	
Шарга	630	414	31	42	72	40	30	0	0	1	
Эрдэнэ	645	472	40	37	31	32	23	2	1	7	
Есөнбулаг	5 439	2 449	618	952	759	297	194	27	15	128	
ЭМЭГТЭЙ - БҮГД	18 359	9 421	880	2 706	1 478	2 279	421	1 002	9	163	
Алтай	614	376	35	55	42	66	17	10	0	13	
Баян-Уул	835	457	24	91	60	112	21	54	1	15	
Бигэр	722	475	26	53	37	79	16	34	0	3	
Бугат	681	332	8	42	90	99	18	75	2	15	
Дарив	532	328	19	50	13	86	9	22	0	5	
Дэлгэр	934	481	45	88	128	115	18	51	0	8	
Жаргалан	605	383	24	61	38	71	12	14	0	2	
Тайшир	489	229	13	70	80	69	16	9	0	3	
Тонхил	696	385	21	52	69	112	8	41	0	8	
Төгрөг	605	386	16	63	43	64	6	25	0	2	
Халиун	769	500	18	60	25	119	21	18	0	8	
Хөхморьт	619	376	19	50	31	98	15	27	0	3	
Цогт	1 166	712	60	85	82	142	24	55	0	6	
Цээл	658	411	31	40	43	87	7	29	0	0	
Чандмань	653	333	64	56	38	91	23	45	0	3	
Шарга	627	345	21	46	48	103	48	51	0	1	
Эрдэнэ	658	409	21	57	30	84	14	40	0	3	
Есөнбулаг	6 496	2 503	415	1 687	571	683	164	402	6	65	

ХҮСНЭГТ 19. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ АЖИЛ ЭРХЭЛДЭГ ХҮН АМЫН ТОО, АЖИЛ, МЭРГЭЖЛИЙН АНГИЛАЛ,
ХОТ, ХӨДӨӨ, ХҮЙС, 2010 ОН

Ажил, мэргэжлийн ангилал	Бүгд			Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
БҮГД	20 495	11 074	9 421	5 457	2 710	2 747	15 038	8 364	6 674
Менежер	849	526	323	354	214	140	495	312	183
Мэргэжилтэн	2 448	702	1 746	1 205	348	857	1 243	354	889
Техникч болон туслах/дэд мэргэжилтэн	702	251	451	390	147	243	312	104	208
Контор, үйлчилгээний ажилтан	392	146	246	187	58	129	205	88	117
Худалдаа, үйлчилгээний ажилтан	1 589	667	922	1 021	418	603	568	249	319
Хөдөө аж ахуй, ой, загас, агнуурын мэргэшсэн ажилтан	11 218	6 207	5 011	907	515	392	10 311	5 692	4 619
Үйлдвэрлэл, барилга, гар урлал, холбогдох ажил, үйлчилгээний	739	539	200	439	287	152	300	252	48
Машин механизм, төхөөрөмжийн операторч, угсрагч	965	929	36	460	438	22	505	491	14
Энгийн ажил мэргэжил	1 161	699	462	411	206	205	750	493	257
Зэвсэгт хүчний зэрэг, цол бүхий офицер	432	408	24	83	79	4	349	329	20

ХҮСНЭГТ 20. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ АЖИЛ ЭРХЭЛДЭГ ХҮН АМЫН
ТОО, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ САЛБАРЫН АНГИЛАЛ, ХОТ, ХӨДӨӨ,
ХҮЙСЭЭР, 2010 ОН

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын ангилал	Ажил эрхэлдэг хүн ам								
	Бүгд			Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
БҮГД	20495	11074	9421	5457	2710	2747	15038	8364	6674
ХАА, ан агнуур, ойн аж ахуйн, загас барилт, ан агнуур	11243	6226	5017	931	533	398	10312	5693	4619
Уул уурхай, олборлолт	900	762	138	75	63	12	825	699	126
Боловсруулах үйлдвэрлэл	352	186	166	278	151	127	74	35	39
Цахилгаан, хий, уур, агааржуулалтын хангамж	262	221	41	159	127	32	103	94	9
Усан хангамж, бохир ус, хог, хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх үйл ажиллагаа	86	59	27	70	49	21	16	10	6
Барилга	355	263	92	259	184	75	96	79	17
Бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин мотоциклийн засвар үйлчилгээ	1 352	610	742	941	406	535	411	204	207
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	418	374	44	270	241	29	148	133	15
Байр сууц болон хоол хүнсээр үйлчлэх үйл ажиллагаа	160	25	135	115	16	99	45	9	36
Мэдээлэл, холбоо	119	73	46	86	49	37	33	24	9
Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа	259	101	158	117	46	71	142	55	87
Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа	5	3	2	4	2	2	1	1	0
Мэргэжлийн, шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа	185	84	101	86	40	46	99	44	55
Захиргааны болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа	35	25	10	20	12	8	15	13	2
Төрийн удирдлага, батлан хамгаалах үйл ажиллагаа, албан журмын нийгмийн хамгаалал	1 634	1 128	506	663	411	252	971	717	254
Боловсрол	1 865	538	1 327	757	198	559	1 108	340	768
Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн үйл ажиллагаа	878	209	669	408	83	325	470	126	344
Урлаг, үзвэр, тоглоом наадам	180	95	85	80	44	36	100	51	49
Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	144	64	80	97	37	60	47	27	20
Хүн хөлслөн ажиллуулдаг өрхийн үйл ажиллагаа, өрхийн өөрийн хэрэглээнд зориулан үйлдвэрлэсэн хэмжээг нь тодорхойлох боломжгүй бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ	1	0	1	1	0	1	0	0	0
Олон улсын байгууллага, суурин төлөөлөгчийн үйл ажиллагаа	62	28	34	40	18	22	22	10	12

ХҮСНЭГТ 21. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ АЖИЛ ЭРХЭЛДЭГ ХҮН АМЫН ТОО,
ХҮЙС, НАСНЫ БҮЛЭГ, АЖИЛ ЭРХЛЭЛТИЙН БАЙДЛААР, 2010 ОН

Насны бүлэг	Үүнээс: ажил эрхлэлтийн байдлаар						Бусад
	Бүгд	Цалин хөлстэй ажиллагч	Ажил олгогч	Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч	Нөхөрлөл, хоршооллын гишүүн	Өрхийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд цалин хөлсгүй оролцогч	
БҮГД	20 495	7 370	116	7 282	27	5 672	28
15-19	686	233	1	43	1	406	2
20-24	2 425	1 017	7	438	4	958	1
25-29	3 323	1 235	17	1 056	2	1 009	4
30-34	3 272	982	12	1 325	4	946	3
35-39	3 130	998	13	1 308	4	800	7
40-44	2 760	1 100	19	1 057	2	576	6
45-49	2 243	911	16	842	5	467	2
50-54	1 632	626	12	661	4	327	2
55-59	629	207	10	300	0	111	1
60-64	193	46	5	104	0	38	0
65-69	117	9	2	83	1	22	0
70-74	64	6	0	47	0	11	0
75-79	17	0	2	14	0	1	0
80+	4	0	0	4	0	0	0
ЭРЭГТЭЙ - БҮГД	1 1074	3 803	89	6 126	15	1 023	18
15-19	506	203	0	32	1	269	1
20-24	1 450	611	7	387	2	443	0
25-29	1 757	581	15	953	0	205	3
30-34	1 744	467	11	1 198	3	62	3
35-39	1 609	440	8	1 136	2	20	3
40-44	1 415	517	16	865	1	12	4
45-49	1 103	458	8	628	2	6	1
50-54	844	326	8	500	3	5	2
55-59	403	148	8	246	0	0	1
60-64	112	37	4	70	0	1	0
65-69	76	9	2	64	1	0	0
70-74	42	6	0	36	0	0	0
75-79	10	0	2	8	0	0	0
80+	3	0	0	3	0	0	0
ЭМЭГТЭЙ - БҮГД	9 421	3 567	27	1 156	12	4 649	10
15-19	180	30	1	11	0	137	1
20-24	975	406	0	51	2	515	1
25-29	1 566	654	2	103	2	804	1
30-34	1 528	515	1	127	1	884	0
35-39	1 521	558	5	172	2	780	4
40-44	1 345	583	3	192	1	564	2
45-49	1 140	453	8	214	3	461	1
50-54	788	300	4	161	1	322	0
55-59	226	59	2	54	0	111	0
60-64	81	9	1	34	0	37	0
65-69	41	0	0	19	0	22	0
70-74	22	0	0	11	0	11	0
75-79	7	0	0	6	0	1	0
80+	1	0	0	1	0	0	0

ХҮСНЭГТ 21А. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ АЖИЛ ЭРХЭЛДЭГ ХҮН АМЫН ТОО, ХОТ, ХӨДӨӨ, НАСНЫ БҮЛЭГ, АЖИЛ ЭРХЛЭЛТИЙН БАЙДЛААР, 2010 ОН

Насны бүлэг	Бүгд	Цалин хөлстэй ажиллагч	Үүнээс: ажил эрхлэлтийн байдлаар				Бусад
			Ажил олгогч	Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч	Нөхөрлөл, хоршооллын гишүүн	Өрхийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд цалин хөлсгүй оролцогч	
ХОТ - БҮГД	5 457	3 225	69	1 554	5	593	11
15-19	90	57	0	5	0	27	1
20-24	532	358	4	90	0	79	1
25-29	834	542	7	202	1	81	1
30-34	845	469	7	258	2	109	0
35-39	830	447	8	272	0	100	3
40-44	804	471	13	240	1	77	2
45-49	745	438	14	234	1	57	1
50-54	515	305	7	160	0	42	1
55-59	176	102	6	56	0	11	1
60-64	48	25	2	17	0	4	0
65-69	20	6	1	10	0	3	0
70-74	16	5	0	8	0	3	0
75-79	1	0	0	1	0	0	0
80+	1	0	0	1	0	0	0
ХӨДӨӨ - БҮГД	15 038	4 145	47	5 728	22	5 079	17
15-19	596	176	1	38	1	379	1
20-24	1 893	659	3	348	4	879	0
25-29	2 489	693	10	854	1	928	3
30-34	2 427	513	5	1 067	2	837	3
35-39	2 300	551	5	1 036	4	700	4
40-44	1 956	629	6	817	1	499	4
45-49	1 498	473	2	608	4	410	1
50-54	1 117	321	5	501	4	285	1
55-59	453	105	4	244	0	100	0
60-64	145	21	3	87	0	34	0
65-69	97	3	1	73	1	19	0
70-74	48	1	0	39	0	8	0
75-79	16	0	2	13	0	1	0
80+	3	0	0	3	0	0	0

ХҮСНЭГТ 22. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ АЖИЛ ЭРХЭЛДЭГ ХҮН АМЫН ТОО,
СҮМДААР, БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШНЭЭР, 2010 ОН

Аймаг, нийслэл	Бүгд	Боловсролгүй	Боловсролтой			
			Бүгд	Доктор	Магистр	Дипломын болон бакалаврын дээд
БҮГД	20 495	1 373	19 122	13	414	2 993
Алтай	849	78	771	0	8	131
Баян-Уул	1 007	83	924	0	7	78
Бигэр	1 092	72	1 020	0	12	109
Бугат	771	40	731	0	8	100
Дарив	685	35	650	0	7	76
Дэлгэр	1 049	69	980	1	18	111
Жаргалан	827	96	731	0	2	63
Тайшир	495	40	455	0	5	69
Тонхил	867	92	775	0	20	75
Төгрөг	808	57	751	0	5	73
Халиун	1 148	100	1 048	0	5	88
Хөхморьт	845	94	751	0	5	64
Цогт	1 481	135	1 346	1	12	142
Цээл	1 273	93	1 180	0	21	230
Чандмань	706	46	660	0	8	79
Шарга	759	73	686	0	9	72
Эрдэнэ	881	84	797	1	4	80
Есөнбулаг	4 952	86	4 866	10	258	1 353

Аймаг, нийслэл	Боловсролтой				
	Тусгай мэргэжлийн дунд	Техник болон мэргэжлийн	Бүрэн дунд	Суурь	Бага
БҮГД	1 324	1 030	4 660	5 193	3 495
Алтай	71	44	235	180	102
Баян-Уул	52	59	189	324	215
Бигэр	51	56	337	270	185
Бугат	34	54	142	206	187
Дарив	41	56	131	230	109
Дэлгэр	57	68	200	314	211
Жаргалан	30	39	195	246	156
Тайшир	31	21	95	108	126
Тонхил	45	58	140	257	180
Төгрөг	55	47	182	206	183
Халиун	35	44	161	409	306
Хөхморьт	45	32	165	259	181
Цогт	50	66	294	400	381
Цээл	74	54	327	285	189
Чандмань	32	44	146	249	102
Шарга	43	48	151	203	160
Эрдэнэ	40	39	91	337	205
Есөнбулаг	538	201	1 479	710	317

ХҮСНЭГТ 22А. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ АЖИЛ ЭРХЭЛДЭГ ХҮН АМЫН ТОО,
ХҮЙС, СУМДААР, БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШНЭЭР, 2010 ОН

Сумд	Бүгд	Боловсролгүй	Боловсролтой								Бүрэн дунд	Суурь	Бага
			Бүгд	Доктор	Магистр	Дипломын болон бакалаврын дээд	тусгай мэргэжлийн дунд	Техник болон мэргэжлийн					
Эрэгтэй - Бүгд	11 074	915	10 159	10	153	1 241	447	533	2 450	3 149	2 176		
Алтай	473	44	429	0	4	69	31	25	130	105	65		
Баян-Уул	550	66	484	0	1	27	17	26	83	188	142		
Бигэр	617	45	572	0	5	42	17	30	184	158	136		
Бугат	439	25	414	0	2	49	16	33	79	130	105		
Дарив	357	23	334	0	4	31	16	24	54	132	73		
Дэлгэр	568	52	516	1	4	42	16	45	88	191	129		
Жаргалан	444	69	375	0	2	25	6	25	71	152	94		
Тайшир	266	27	239	0	4	18	9	13	52	67	76		
Тонхил	482	67	415	0	7	22	10	35	81	150	110		
Төгрөг	422	38	384	0	4	26	11	21	94	129	99		
Халиун	648	66	582	0	2	31	10	15	69	258	197		
Хөхморьт	469	68	401	0	2	22	18	13	75	149	122		
Цогт	769	81	688	1	8	52	17	29	129	226	226		
Цээл	862	60	802	0	14	162	37	27	263	187	112		
Чандмань	373	30	343	0	2	30	5	22	75	142	67		
Шарга	414	43	371	0	1	24	19	30	74	119	104		
Эрдэнэ	472	54	418	1	1	28	11	19	39	199	120		
Есөнбулаг	2449	57	2392	7	86	541	181	101	810	467	199		

22 үргэлжлэл											
Сумд	Бүгд	Боловсролгүй	Боловсролтой					Тусгай мэргэжлийн дунд	Техник болон мэргэжлийн	Бүрэн дунд	Бага
			Бүгд	Доктор	Магистр	Дипломын болон бакалаврын дээд	Тусгай мэргэжлийн дунд				
ЭРЭГТЭЙ - БҮГД	9 421	458	8 963	3	261	1 752	877	497	2 210	2 044	1 319
Алтай	376	34	342	0	4	62	40	19	105	75	37
Баян-Уул	457	17	440	0	6	51	35	33	106	136	73
Бигэр	475	27	448	0	7	67	34	26	153	112	49
Бугат	332	15	317	0	6	51	18	21	63	76	82
Дарив	328	12	316	0	3	45	25	32	77	98	36
Дэлгэр	481	17	464	0	14	69	41	23	112	123	82
Жаргалан	383	27	356	0	0	38	24	14	124	94	62
Тайшир	229	13	216	0	1	51	22	8	43	41	50
Тонхил	385	25	360	0	13	53	35	23	59	107	70
Төгрөг	386	19	367	0	1	47	44	26	88	77	84
Халиун	500	34	466	0	3	57	25	29	92	151	109
Хөхморьт	376	26	350	0	3	42	27	19	90	110	59
Цогт	712	54	658	0	4	90	33	37	165	174	155
Цээл	411	33	378	0	7	68	37	27	64	98	77
Чандмань	333	16	317	0	6	49	27	22	71	107	35
Шарга	345	30	315	0	8	48	24	18	77	84	56
Эрдэнэ	409	30	379	0	3	52	29	20	52	138	85
Есөнбулаг	2 503	29	2474	3	172	812	357	100	669	243	118

ХҮСНЭГТ 23. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ АЖИЛ ЭРХЭЛДЭГҮЙ ХҮН АМЫН ТОО, СУМ,
БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШНЭЭР, 2010 ОН

Бүгд			Боловсролгүй		Боловсролтой							Бүрэн дунд	Суурь	Бага
Бүгд	Боловсролгүй	Бүгд	Доктор	Магистр	Дипломын болон бакалаврын дээд	Тусгай мэргэжлийн дунд	Техник болон мэргэжлийн							
БҮГД	5 644	250	5 394	0	15	603	242	380	1 890	1 575	689			
Есөнбулаг	2 363	106	2,257	0	7	314	136	116	897	562	225			
Алтай	155	10	145	0	0	14	8	7	60	38	18			
Баян-Уул	211	14	197	0	0	14	3	14	62	62	42			
Бигэр	164	6	158	0	1	17	3	9	64	39	25			
Бугат	252	6	246	0	2	13	7	25	58	82	59			
Дарив	100	4	96	0	0	11	6	11	21	31	16			
Дэлгэр	378	16	362	0	1	26	12	32	134	124	33			
Жаргалан	127	8	119	0	1	14	9	10	27	44	14			
Тайшир	206	9	197	0	0	19	6	15	62	60	35			
Тонхил	215	16	199	0	0	20	8	25	56	65	25			
Төгрөг	128	5	123	0	0	20	6	6	44	37	10			
Халиун	127	4	123	0	1	15	2	2	44	36	23			
Хөхморьт	137	5	132	0	1	13	6	8	34	56	14			
Цогт	342	12	330	0	1	29	7	26	120	95	52			
Цээл	181	14	167	0	0	12	3	18	39	63	32			
Чандмань	264	6	258	0	0	26	9	36	90	72	25			
Шарга	172	6	166	0	0	20	6	16	53	50	21			
Эрдэнэ	122	3	119	0	0	6	5	4	25	59	20			

ХҮСНЭГТ 23А. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ АЖИЛ ЭРХЭЛДЭГҮЙ ХҮН АМЫН ТОО, СУМ, ХҮЙС,
БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШНЭЭР, 2010 ОН

Бүгд			Боловсролтой										Бүгд		
Бүгд	Боловсролгүй		Бүгд	Доктор	Магистр	Дипломын болон бакалаврын дээд	Тусгай мэргэжлийн дунд	Техник болон мэргэжлийн	Бүрэн дунд	Суурь	Бага				
БҮГД-ЭРЭГТЭЙ	3 286	172	3 114	0	3	218	99	202	1 105	1 024	463				
Есөнбулаг	1 377	71	1 306	0	2	121	49	63	539	380	152				
Алтай	78	5	73	0	0	7	3	3	33	18	9				
Баян-Уул	127	11	116	0	0	3	2	7	35	35	34				
Бигэр	101	4	97	0	0	7	2	6	42	22	18				
Бугат	154	4	150	0	0	5	4	16	31	51	43				
Дарив	68	3	65	0	0	4	4	9	13	22	13				
Дэлгэр	205	13	192	0	1	9	5	16	64	77	20				
Жаргалан	65	2	63	0	0	5	4	4	16	26	8				
Тайшир	113	8	105	0	0	5	4	9	34	29	24				
Тонхил	125	10	115	0	0	10	5	9	30	45	16				
Төгрөг	69	5	64	0	0	8	2	4	22	22	6				
Халиун	84	4	80	0	0	5	2	0	29	29	15				
Хөхморьт	87	4	83	0	0	4	2	4	22	42	9				
Цогт	200	8	192	0	0	8	2	13	76	62	31				
Цээл	97	10	87	0	0	3	0	8	20	38	18				
Чандмань	162	4	158	0	0	6	3	22	61	50	16				
Шарга	103	4	99	0	0	6	2	9	26	39	17				
Эрдэнэ	71	2	69	0	0	2	4	0	12	37	14				

ХҮСНЭГТ 23Б. АРВАН ТАВ, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ АЖИЛ ЭРХЭЛДЭГҮЙ ХҮН АМЫН ТОО, СУМ, БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШНЭЭР, 2010 ОН

Бүгд		Боловсролгүй	Боловсролтой								Бүрэн дунд	Суурь	Бага
			Бүгд	Доктор	Магистр	Дипломын болон бакалаврын дээд	Тусгай мэргэжлийн дунд	Техник болон мэргэжлийн					
БҮГД-ЭМЭГТЭЙ		2 358	78	2 280	-	12	385	143	178	785	551	226	
Есөнбулаг		986	35	951	-	5	193	87	53	358	182	73	
Алтай		77	5	72	-	-	7	5	4	27	20	9	
Баян-Уул		84	3	81	-	-	11	1	7	27	27	8	
Бигэр		63	2	61	-	1	10	1	3	22	17	7	
Бугат		98	2	96	-	2	8	3	9	27	31	16	
Дарив		32	1	31	-	-	7	2	2	8	9	3	
Дэлгэр		173	3	170	-	-	17	7	16	70	47	13	
Жаргалан		62	6	56	-	1	9	5	6	11	18	6	
Тайшир		93	1	92	-	-	14	2	6	28	31	11	
Тонхил		90	6	84	-	-	10	3	16	26	20	9	
Төгрөг		59	0	59	-	-	12	4	2	22	15	4	
Халиун		43	0	43	-	1	10	0	2	15	7	8	
Хөхморьт		50	1	49	-	1	9	4	4	12	14	5	
Цогт		142	4	138	-	1	21	5	13	44	33	21	
Цээл		84	4	80	-	-	9	3	10	19	25	14	
Чандмань		102	2	100	-	-	20	6	14	29	22	9	
Шарга		69	2	67	-	-	14	4	7	27	11	4	
Эрдэнэ		51	1	50	-	-	4	1	4	13	22	6	

ХҮСНЭГТ 24. ӨРХИЙН ТОО, ХОТ, ХӨДӨӨ, АМ БҮЛИЙН ТОО, ӨРХИЙН ХЭЛБЭРЭЭР,
2010 ОН

Ам бүлийн тоо	Бүгд	Үүнээс: өрхийн хэлбэрээр			
		Ганц бие	Ам бүлээрээ байгаа өрх	Нийлмэл ам бүлтэй өрх	Холимог ам бүлтэй өрх
БҮГД	50 647	1 703	39 991	8 415	538
1	1 703	1 703	0	0	0
2	4 410	0	3 590	790	30
3	10 062	0	8 631	1 374	57
4	15 124	0	13 200	1 812	112
5	11 430	0	9 325	1 955	150
6	5 268	0	3 924	1 266	78
7	1 722	0	1 092	609	21
8	576	0	184	352	40
9	216	0	45	153	18
10	70	0	0	60	10
11	66	0	0	44	22
12	0	0	0	0	0
13	0	0	0	0	0
14	0	0	0	0	0
15	0	0	0	0	0
16 +	0	0	0	0	0
ХОТ - БҮГД	16 726	504	11 821	4 024	377
1	504	504	0	0	0
2	1 540	0	1 252	268	20
3	3 579	0	2 991	555	33
4	5 180	0	4 224	872	84
5	3 470	0	2 265	1 110	95
6	1 488	0	816	630	42
7	504	0	182	301	21
8	264	0	64	168	32
9	135	0	27	90	18
10	40	0	0	30	10
11	22	0	0	0	22
12	0	0	0	0	0
13	0	0	0	0	0
14	0	0	0	0	0
15	0	0	0	0	0
16 +	0	0	0	0	0
ХӨДӨӨ - БҮГД	33 921	1 199	28 170	4 391	161
1	1 199	1 199	0	0	0
2	2 870	0	2 338	522	10
3	6 483	0	5 640	819	24
4	9 944	0	8 976	940	28
5	7 960	0	7 060	845	55
6	3 780	0	3 108	636	36
7	1 218	0	910	308	0
8	312	0	120	184	8
9	81	0	18	63	0
10	30	0	0	30	0
11	44	0	0	44	0
12	0	0	0	0	0
13	0	0	0	0	0
14	0	0	0	0	0
15	0	0	0	0	0
16 +	0	0	0	0	0

ХҮСНЭГТ 25. ӨРХИЙН ТОО, СУМААР, АМ БҮЛИЙН ТООГООР, 2010 ОН

Сумд	Бүгд	Өрхийн ам бүлийн тоогоор								Ам бүлийн дундаж тоо
		1	2	3	4	5	6	7	8+	
БҮГД	50 647	1 703	4 410	10 062	15 124	11 430	5 268	1 722	928	3.5
Есөнбулаг	15 324	459	1 416	3 258	4 816	3 120	1 380	455	420	3.5
Алтай	1 881	60	156	333	604	375	240	70	43	3.5
Баян-Уул	2 549	65	186	411	664	710	318	154	41	3.7
Бигэр	2 010	82	192	450	564	430	228	56	8	3.3
Бугат	2 049	60	156	369	572	495	222	98	77	3.6
Дарив	1 590	53	152	294	472	365	198	56	0	3.5
Дэлгэр	2 799	99	224	588	744	675	276	161	32	3.5
Жаргалан	1 785	61	190	348	492	405	156	91	42	3.4
Тайшир	1 372	46	154	291	440	335	78	28	0	3.3
Тонхил	2 077	66	186	450	684	475	150	49	17	3.4
Төгрөг	1 752	70	134	321	500	485	204	28	10	3.5
Халиун	2 385	81	204	411	796	590	228	42	33	3.5
Хөхморьт	1 964	73	152	324	572	485	270	63	25	3.5
Цогт	3 389	143	290	669	996	760	354	105	72	3.4
Цээл	1 839	55	162	390	480	425	270	49	8	3.5
Чандмань	1 986	80	156	375	660	365	264	70	16	3.4
Шарга	1 819	75	158	390	544	435	144	49	24	3.4
Эрдэнэ	2 077	75	142	390	524	500	288	98	60	3.6

ХҮСНЭГТ 26. ӨРХИЙН ТОО, СУМ, СУУЦНЫ ТӨРЛӨӨР, 2010 ОН

Аймаг, нийслэл	Өрхийн тоо-Бүгд	Сууцны төрлөөр	
		Гэр	Байшин
БҮГД	14 562	12 152	2 324
Есөнбулаг	4 425	2 984	1 429
Алтай	530	376	153
Баян-Уул	683	649	32
Бигэр	602	550	51
Бугат	563	500	53
Дарив	459	390	64
Дэлгэр	801	703	95
Жаргалан	520	485	33
Тайшир	414	363	46
Тонхил	609	550	58
Төгрөг	505	463	37
Халиун	685	643	41
Хөхморьт	554	534	19
Цогт	994	926	66
Цээл	524	471	48
Чандмань	577	538	28
Шарга	541	487	41
Эрдэнэ	576	540	30

ХҮСНЭГТ 27. ӨРХИЙН ТОО, СУМ, НИЙСЛЭЛ, БАЙШИНГИЙН ТӨРЛӨӨР, 2010 ОН

Сумд	Байшинд суудаг өрх-Бүгд	Байшингийн төрлөөр					
		Орон сууцны байшин	Бие даасан тохилог сууц	Сууцны тусдаа байшин	Оюутан, сурагчдын нийтийн байр	Ажиллагчдын нийтийн байр	Нийтийн зориулалтын бусад байр
Бүгд	2 324	586	115	1 436	27	130	30
Есөнбулаг	1 429	584	115	654	17	39	20
Алтай	153	0	0	93	1	57	2
Баян-Уул	32	0	0	30	0	2	0
Бигэр	51	0	0	50	0	1	0
Бугат	53	0	0	52	0	0	1
Дарив	64	0	0	63	0	1	0
Дэлгэр	95	0	0	94	0	0	1
Жаргалан	33	0	0	29	0	4	0
Тайшир	46	1	0	38	0	7	0
Тонхил	58	0	0	52	1	3	2
Төгрөг	37	0	0	36	1	0	0
Халиун	41	0	0	37	0	4	0
Хөхморьт	19	0	0	18	0	0	1
Цогт	66	0	0	59	4	3	0
Цээл	48	0	0	48	0	0	0
Чандмань	28	1	0	27	0	0	0
Шарга	41	0	0	31	1	9	0
Эрдэнэ	30	0	0	25	2	0	3

ХҮСНЭГТ 28. ГЭРТ АМЬДАРДАГ ӨРХИЙН ТОО, АХУЙН НӨХЦӨЛ, ХОТ, ХӨДӨӨГӨӨР,
2010 ОН

Ахуйн нөхцөл	Гэрт суудаг өрх		
	Бүгд	Хот	Хөдөө
БҮГД	12 152	3 288	8 864
Үндны усны эх үүсвэр			
Төвлөрсөн системд холбогдсон ус түгээх байр	24	24	0
Хамгаалагдсан худаг	3 036	577	2 459
Хамгаалагдсан булаг, шанд	198	12	186
Цэвэршүүлэн савласан ус	0	0	0
Төвлөрсөн системд холбогдоогүй ус түгээх байр	238	71	167
Зөөврийн ус	2 379	2 269	110
Гол, мөрөн, нуур, хамгаалагдаагүй худаг, булаг, шанд	6 277	335	5 942
Цахилгааны эх үүсвэр			
Төвлөрсөн систем	253	11	242
Дизель станц	4 331	2 736	1 595
Сэргээгдэх эрчим хүчний төхөөрөмж	6 861	427	6434
Бага оврын цахилгаан үүсгүүр	145	28	117
Цахилгааны эх үүсвэргүй	562	86	476
Халаалтын эх үүсвэр			
Цахилгаан халаагуур	7	5	2
Ердийн галлагаа	12 145	3 283	8 862
Хоол ундаа ихэвчлэн болгодог			
Цахилгаан	105	80	25
Савласан хий	34	24	10
Мод	1 286	1 216	70
Нүүрс, шахмал түлш	907	705	202
Аргал, хөрзөн	9 786	1 243	8 543
Бусад	34	20	14
Бие засах зориулалтын			
Сууцны гадна	6545	2912	3633
Хамтран ашигладаг	4874	2273	2601
Хамтран ашигладаггүй	1671	639	1032
Тогтсон газар байхгүй	5607	376	5231
Хатуу хог хаягдлаа хэрхэн зайлуулдаг			
Үйлчилгээний байгууллагаар	3001	2531	470
Өөрсдөө:	3455	355	3100
Зөвшөөрөгдсөн цэгт	6456	2886	3570
Тогтсон газар байхгүй	5696	402	5294
Бохир усаа хэрхэн зайлуулдаг			
Цооногт асгадаг	6194	2825	3369
Задгай асгадаг	5958	463	5495
Сууцны өмчлөлийн хэлбэр			
Төрийн	38	11	27
Хувийн:	12100	3272	8828
Аж ахуйн нэгж, байгууллагын	14	5	9
Иргэний	12100	3272	8828
Сууцны эзэмшлийн хэлбэр			
Өөрийн эзэлшлийн	12018	3234	8784
Бусдын сууцанд:	117	50	67
Түрээстэй суудаг	26	16	10
Түрээсгүй суудаг	91	34	57
Бусад	17	4	13

ХҮСНЭГТ 29. БАЙШИНД АМЬДАРДАГ ӨРХИЙН ТОО, АМ БҮЛ, ХОТ, ХӨДӨӨ, ӨРӨӨНИЙ ТООГООР, 2010

Ам бүлийн тоо	Бүгд	Өрөөний тоо						
		1	2	3	4	5-7	8-10	11,+
БҮГД	2 324	739	1 055	375	77	41	5	32
1	183	93	57	20	2	2	-	9
2	379	136	167	52	11	6	-	7
3	628	190	290	111	19	11	1	6
4	661	187	326	99	26	14	3	6
5	337	88	161	64	14	7	1	2
6	89	27	35	21	4	1	-	1
7	32	12	14	6	-	-	-	0
8	10	4	3	1	1	-	-	1
9	4	2	1	1	-	-	-	-
10	1	0	1	-	-	-	-	-
11	-	-	-	-	-	-	-	-
12	-	-	-	-	-	-	-	-
13	-	-	-	-	-	-	-	-
14	-	-	-	-	-	-	-	-
15	-	-	-	-	-	-	-	-
16+	-	-	-	-	-	-	-	-
ХОТ-БҮГД	1 529	447	685	273	63	35	4	22
1	119	57	41	12	1	2	-	6
2	247	88	104	35	9	6	-	5
3	411	110	190	83	15	9	-	4
4	444	120	212	71	22	12	3	4
5	217	45	102	49	12	6	1	2
6	57	16	22	15	3	-	-	1
7	21	5	10	6	-	-	-	-
8	8	4	2	1	1	-	-	-
9	4	2	1	1	-	-	-	-
10	1	-	1	-	-	-	-	-
11	-	-	-	-	-	-	-	-
12	-	-	-	-	-	-	-	-
13	-	-	-	-	-	-	-	-
14	-	-	-	-	-	-	-	-
15	-	-	-	-	-	-	-	-
16+	-	-	-	-	-	-	-	-
ХӨДӨӨ-БҮГД	795	292	370	102	14	6	1	10
1	64	36	16	8	1	-	-	3
2	132	48	63	17	2	-	-	2
3	217	80	100	28	4	2	1	2
4	217	67	114	28	4	2	-	2
5	120	43	59	15	2	1	-	-
6	32	11	13	6	1	1	-	-
7	11	7	4	-	-	-	-	-
8	2	-	1	-	-	-	-	1
9	-	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-	-
11	-	-	-	-	-	-	-	-
12	-	-	-	-	-	-	-	-
13	-	-	-	-	-	-	-	-
14	-	-	-	-	-	-	-	-
15	-	-	-	-	-	-	-	-
16+	-	-	-	-	-	-	-	-

ХҮСНЭГТ 30. БАЙШИНД АМЬДАРДАГ ӨРХИЙН ТОО, АЙМАГ, НИЙСЛЭЛ, ӨРӨӨНИЙ
ТООГООР, 2010 ОН

Аймаг, нийслэл	Байшинд суудаг өрх-Бүгд	Өрөөний тоо				
		1-2	3-4	5-7	8-10	11+
БҮГД	378 152	276 505	92 073	7 872	973	729
Архангай	6 387	4 811	1 471	89	7	9
Баян-Өлгий	18 158	8 443	7 745	1 652	272	46
Баянхонгор	2 884	2 182	640	53	3	6
Булган	7 189	6 363	771	45	6	4
Говь-Алтай	2 294	1 794	452	41	5	2
Дорноговь	8 599	6 838	1 651	89	9	12
Дорнод	11 517	9 950	1 522	30	5	10
Дундговь	1 835	1 409	403	22	0	1
Завхан	4 561	3 613	882	53	5	8
Өвөрхангай	4 867	3 098	1 631	126	9	3
Өмнөговь	2 802	2 114	613	63	2	10
Сүхбаатар	3 842	3 312	496	25	3	6
Сэлэнгэ	19 884	15 232	4 411	190	21	30
Төв	8 928	7 174	1 629	100	5	20
Увс	2 756	1 982	712	55	6	1
Ховд	4 887	3 719	1 069	78	12	9
Хөвсгөл	12 141	10 076	1 932	81	11	41
Хэнтий	6 906	5 871	973	45	5	12
Дархан-Уул	19 572	14 767	4 658	113	16	18
Улаанбаатар	207 650	147 831	54 074	4 751	562	432
Орхон	18 090	14 016	3 864	160	9	41
Говьсүмбэр	2 403	1 910	474	11	-	8

ХҮСНЭГТ 31. БАЙШИНД АМЬДАРДАГ ӨРХИЙН ТОО, АХУЙН НӨХЦӨЛ, БАЙШИНГИЙН ТӨРӨЛ, ХОТ, ХӨДӨӨГӨӨР, 2010 ОН

Ахуйн нөхцөл	Байшингийн төрөл						
	Байшинд суудаг өрх-бүгд	Орон сууцны байшин	Бие даасан тохилог сууц	Сууцны тусдаа байшин	Оюутан, сурагчдын нийтийн байр	Ажиллагчдын нийтийн байр	Нийтийн зориулалт-ын бусад байр
БҮГД	2 324	586	115	1 436	27	130	30
Ундны усны эх үүсвэр							
Төвлөрсөн систем	955	584	115	219	16	11	10
Төвлөрсөн системд холбогдсон ус түгээх байр	19	0	0	14	0	0	5
Хамгаалагдсан худаг	652	2	0	570	4	70	6
Хамгаалагдсан булаг, шанд	78	0	0	66	0	11	1
Цэвэршүүлэн савласан ус	0	0	0	0	0	0	0
Төвлөрсөн системд холбогдоогүй ус түгээх байр	34	0	0	33	1	0	0
Зөөврийн ус	443	0	0	403	2	33	5
Гол, мөрөн, нуур, хамгаалагдаагүй худаг, булаг, шанд	143	0	0	131	4	5	3
Халаалт							
Төвлөрсөн систем	1 052	1 948	433	914	61	112	50
Нам даралтын зуух	275	0	0	900	9	1	7
Цахилгаан халаагуур	7	0	0	23	0	0	0
Ердийн галлагаа	990	0	0	3 171	2	292	25
Хатуу хог хаягдал зайлуулалт							
Үйлчилгээний байгууллагаар	1 298	1 544	277	2 362	19	158	58
Өөрсдөө зөвшөөрөгдсөн цэгт	1 002	400	156	2 584	53	242	20
Тогтсон газар байхгүй	24	4	0	62	0	5	4
Бие засах газар							
Сууцны дотор							
Бусадтай хамтран ажигладаг	120	188	33	66	48	2	13
Бусадтай хамтран ажигладаггүй	741	1760	400	355	7	28	11
Сууцны гадна							
Бусадтай хамтран ажигладаг	975	0	0	2 866	17	345	37
Бусадтай хамтран ажигладаггүй	472	0	0	1676	0	30	17
Тогтсон газар байхгүй	16	0	0	45	0	0	4
Сууцны өмчлөл							
Төрийн өмчийн	155	13	0	2	25	111	4
ААНБ-ын	75	4	0	56	2	8	5
Иргэний	2 094	569	115	1 378	0	11	21
Сууцны эзэмшлийн хэлбэр							
Өөрийн эзэмшлийн	1 913	509	110	1 276	0	11	7
Бусдын сууцанд түрээстэй суудаг	251	41	1	79	21	89	20
Бусдын сууцанд түрээсгүй суудаг	148	34	4	76	5	26	3
Бусад	12	2	0	5	1	4	0
Цахилгаан							
Төвлөрсөн систем	124	54	22	266	9	35	5
Дизель станц	1 871	1 894	411	3 726	61	294	61
Сэргээгдэх эрчим хүчний төхөөрөмж	322	0	0	1003	2	74	16
Бага оврын цахилгаан үүсгүүр	1	0	0	0	0	1	0
Цахилгааны эх үүсвэргүй	6	0	0	13	0	1	0
Бохир ус зайлуулалт							
Төвлөрсөн систем	867	1 948	428	443	55	30	24
Бие даасан систем	4	0	5	4	3	0	4
Цооногт асгадаг	1 403	0	0	4 408	14	364	48
Задгай асгадаг	50	0	0	153	0	11	6
Хоол унд ихэвчлэн болгодог түлш							
Цахилгаан	1 122	1 940	406	1 160	59	119	54
Савласан хий	63	8	27	148	8	3	0
Мод	159	0	0	534	2	28	0
Нүүрс, шахмал түлш	283	0	0	1 024	0	0	4
Аргал, хөрзөн	691	0	0	2 124	3	255	24
Бусад	6	0	0	18	0	0	0

Хүмүүнд төр эрхэт, Мөрд хүмүүн эрдэнэ

ХОТ

Хүснэгт 31 - Үргэлжлэл

Ахуйн нөхцөл	Байшинд суудаг өрх-Бүгд	Байшингийн төрөл					
		Орон сууцны байшин	Бие даасан тохилог сууц	Сууцны тусдаа байшин	Оюутан, сурагчдын нийтийн байр байр	Ажиллагчдын нийтийн зориулалт-ын бусад байр	Нийтийн зориулалт-ын бусад байр
БҮГД	1529	584	115	751	17	42	20
Ундны усны эх үүсвэр							
Төвлөрсөн систем	955	584	115	219	16	11	10
Төвлөрсөн системд холбогдсон ус түгээх байр	19	0	0	14	0	0	5
Хамгаалагдсан худаг	137	0	0	133	0	4	0
Хамгаалагдсан булаг, шанд	1	0	0	1	0	0	0
Цэвэршүүлэн савласан ус	0	0	0	0	0	0	0
Төвлөрсөн системд холбогдоогүй ус түгээх байр	4	0	0	4	0	0	0
Зөөврийн ус	410	0	0	377	1	27	5
Гол, мөрөн, нуур, хамгаалагдаагүй худаг, булаг, шанд	3	0	0	3	0	0	0
Халаалт							
Төвлөрсөн систем	1017	1944	433	831	55	102	49
Нам даралтын зуух	125	0	0	417	2	0	4
Цахилгаан халаагуур	5	0	0	17	0	0	0
Ердийн галлагаа	382	0	0	1380	0	18	1
Хатуу хог хаягдал зайлуулалт							
Үйлчилгээний байгууллагаар	1186	1542	277	2060	15	104	53
Өөрсдөө зөвшөөрөгдсөн цэгт	340	398	156	579	42	16	1
Тогтсон газар байхгүй	3	4	0	6	0	0	0
Бие засах газар							
Сууцны дотор							
Бусадтай хамтран ажигладаг	120	188	33	66	48	2	13
Бусадтай хамтран ажигладаггүй	738	1756	400	352	7	28	11
Сууцны гадна							
Бусадтай хамтран ажигладаг	438	0	0	1375	2	77	21
Бусадтай хамтран ажигладаггүй	229	0	0	837	0	13	9
Тогтсон газар байхгүй	4	0	0	15	0	0	0
Сууцны өмчлөл							
Төрийн өмчийн	65	13	0	0	15	36	1
ААНБ-ын	39	4	0	29	2	1	3
Иргэний	1425	567	115	722	0	5	16
Сууцны эзэмшлийн хэлбэр							
Өөрийн эзэмшлийн	1274	507	110	648	0	4	5
Бусдын сууцанд түрээстэй суудаг	152	41	1	53	16	27	14
Бусдын сууцанд түрээсгүй суудаг	97	34	4	48	0	10	1
Бусад	6	2	0	2	1	1	0
Цахилгаан							
Төвлөрсөн систем	44	52	22	39	9	2	5
Дизель станц	1447	1892	411	2489	48	113	49
Сэргээгдэх эрчим хүчний төхөөрөмж	35	0	0	107	0	5	0
Бага оврын цахилгаан үүсгүүр	0	0	0	0	0	0	0
Цахилгааны эх үүсвэргүй	3	0	0	10	0	0	0
Бохир ус зайлуулалт							
Төвлөрсөн систем	864	1944	428	440	55	30	24
Бие даасан систем	3	0	5	4	0	0	4
Цооногт асгадаг	640	0	0	2131	2	89	26
Задгай асгадаг	22	0	0	70	0	1	0
Хоол унд ихэвчлэн болгодог түлш							
Цахилгаан	1060	1936	406	997	55	107	53
Савласан хий	41	8	27	100	0	2	0
Мод	139	0	0	498	2	6	0
Нүүрс, шахмал түлш	178	0	0	653	0	0	1
Аргал, хөрзөн	106	0	0	385	0	5	0
Бусад	5	0	0	12	0	0	0

ХӨДӨӨ

Хүснэгт 31 - Үргэлжлэл

Ахуйн нөхцөл	Байшингийн төрөл						
	Байшинд суудаг өрх-Бүгд	Орон сууцны байшин	Бие даасан тохилог сууц	Сууцны тусдаа байшин	Оюутан, сурагчдын нийтийн байр	Ажиллагчдын нийтийн байр	Нийтийн зориулалтын бусад байр
БҮГД	795	2	0	685	10	88	10
Ундны усны эх үүсвэр							
Төвлөрсөн систем	0	0	0	0	0	0	0
Төвлөрсөн системд холбогдсон ус түгээх байр	0	0	0	0	0	0	0
Хамгаалагдсан худаг	515	2	0	437	4	66	6
Хамгаалагдсан булаг, шанд	77	0	0	65	0	11	1
Цэвэршүүлэн савласан ус	0	0	0	0	0	0	0
Төвлөрсөн системд холбогдоогүй ус түгээх байр	30	0	0	29	1	0	0
Зөөврийн ус	33	0	0	26	1	6	0
Гол, мөрөн, нуур, хамгаалагдаагүй худаг, булаг, шанд	140	0	0	128	4	5	3
Халаалт							
Төвлөрсөн систем	35	4	0	83	6	10	1
Нам даралтын зуух	150	0	0	483	7	1	3
Цахилгаан халаагуур	2	0	0	6	0	0	0
Ердийн галлагаа	608	0	0	1791	2	274	24
Хатуу хог хаягдал зайлуулалт							
Үйлчилгээний байгууллагаар	112	2	0	302	4	54	5
Өөрсдөө зөвшөөрөгдсөн цэгт	662	2	0	2005	11	226	19
Тогтсон газар байхгүй	21	0	0	56	0	5	4
Бие засах газар							
Сууцны дотор							
Бусадтай хамтран ажигладаг	0	0	0	0	0	0	0
Бусадтай хамтран ажигладаггүй	3	4	0	3	0	0	0
Сууцны гадна							
Бусадтай хамтран ажигладаг	537	0	0	1491	15	268	16
Бусадтай хамтран ажигладаггүй	243	0	0	839	0	17	8
Тогтсон газар байхгүй	12	0	0	30	0	0	4
Сууцны өмчлөл							
Төрийн өмчийн	90	0	0	2	10	75	3
ААНБ-ын	36	0	0	27	0	7	2
Иргэний	669	2	0	656	0	6	5
Сууцны эзэмшлийн хэлбэр							
Өөрийн эзэмшлийн	639	2	0	628	0	7	2
Бусдын сууцанд түрээстэй суудаг	99	0	0	26	5	62	6
Бусдын сууцанд түрээсгүй суудаг	51	0	0	28	5	16	2
Бусад	6	0	0	3	0	3	0
Цахилгаан							
Төвлөрсөн систем	80	2	0	227	0	33	0
Дизель станц	424	2	0	1237	13	181	12
Сэргээгдэх эрчим хүчний төхөөрөмж	287	0	0	896	2	69	16
Бага оврын цахилгаан үүсгүүр	1	0	0	0	0	1	0
Цахилгааны эх үүсвэргүй	3	0	0	3	0	1	0
Бохир ус зайлуулалт							
Төвлөрсөн систем	3	4	0	3	0	0	0
Бие даасан систем	1	0	0	0	3	0	0
Цооногт асгадаг	763	0	0	2277	12	275	22
Задгай асгадаг	28	0	0	83	0	10	6
Хоол унд ихэвчлэн болгодог түлш							
Цахилгаан	62	4	0	163	4	12	1
Савласан хий	22	0	0	48	8	1	0
Мод	20	0	0	36	0	22	0
Нүүрс, шахмал түлш	105	0	0	371	0	0	3
Аргал, хөрзөн	585	0	0	1739	3	250	24
Бусад	1	0	0	6	0	0	0

ХҮСНЭГТ 32. БАЙШИНД АМЬДАРДАГ ӨРХИЙН ТОО, АХУЙН НӨХЦӨЛ, БАЙШИНГИЙН ТӨРӨЛ, ХОТ, ХӨДӨӨГӨӨР, 2010 ОН

Ахуйн нөхцөл	Байшинд суудаг өрх-бүгд	Байшингийн төрөл				
		Орон сууцны байшин	Бие даасан тохилог сууц	Сууцны тусдаа байшин	Оюутан, сурагчдын нийтийн байр	Ажиллагчдын нийтийн байр
БҮГД	2 294	626	115	1 396	27	130
Усан хангамж						
<i>Төвлөрсөн усан хангамжийн систем</i>						
Халуун, хүйтэн устай	75	36	8	27	3	1
Зөвхөн хүйтэн устай	874	589	107	155	13	10
<i>Бие даасан систем</i>						
Халуун, хүйтэн устай	1	0	0	1	0	0
Зөвхөн хүйтэн устай	2	0	0	1	1	0
<i>Зөөврийн</i>	1 342	1	0	1 212	10	119
Гал тогооны өрөө						
<i>Тусдаа өрөөтэй</i>						
Дангаараа эзэмшдэг	1 960	572	114	1 167	6	101
Нийтээрээ ашигладаг	40	14	1	22	2	1
<i>Тусдаа өрөөгүй</i>	294	40	0	207	19	28
Онгоц, шүршүүрийн өрөө						
Байнгын суурилуулсан	467	319	106	42	0	0
Угсардаг/ зөөврийн	40	24	8	8	0	0
Нийтээрээ ашигладаг	8	3	1	4	0	0
Байхгүй	1 779	280	0	1 342	27	130
ХОТ-БҮГД	1 509	1 944	433	2 645	57	120
Усан хангамж						
<i>Төвлөрсөн усан хангамжийн систем</i>						
Халуун, хүйтэн устай	74	36	8	26	3	1
Зөвхөн хүйтэн устай	872	587	107	155	13	10
<i>Бие даасан систем</i>						
Халуун, хүйтэн устай	1	0	0	1	0	0
Зөвхөн хүйтэн устай	1	0	0	1	0	0
<i>Зөөврийн</i>	561	1	0	528	1	31
Гал тогооны өрөө						
<i>Тусдаа өрөөтэй</i>						
Дангаараа эзэмшдэг	1 290	570	114	581	4	21
Нийтээрээ ашигладаг	33	14	1	16	2	0
<i>Тусдаа өрөөгүй</i>	186	40	0	114	11	21
Онгоц, шүршүүрийн өрөө						
Байнгын суурилуулсан	463	318	106	39	0	0
Угсардаг/ зөөврийн	38	24	8	6	0	0
Нийтээрээ ашигладаг	5	3	1	1	0	0
Байхгүй	1 003	279	0	665	17	42
ХӨДӨӨ-БҮГД	785	4	0	2 363	15	285
Усан хангамж						
<i>Төвлөрсөн усан хангамжийн систем</i>						
Халуун, хүйтэн устай	1	0	0	1	0	0
Зөвхөн хүйтэн устай	2	2	0	0	0	0
<i>Бие даасан систем</i>						
Халуун, хүйтэн устай	0	0	0	0	0	0
Зөвхөн хүйтэн устай	1	0	0	0	1	0
<i>Зөөврийн</i>	781	0	0	684	9	88
Гал тогооны өрөө						
<i>Тусдаа өрөөтэй</i>						
Дангаараа эзэмшдэг	670	2	0	586	2	80
Нийтээрээ ашигладаг	7	0	0	6	0	1
<i>Тусдаа өрөөгүй</i>	108	0	0	93	8	7
Онгоц, шүршүүрийн өрөө						
Байнгын суурилуулсан	4	1	0	3	0	0
Угсардаг/ зөөврийн	2	0	0	2	0	0
Нийтээрээ ашигладаг	3	0	0	3	0	0
Байхгүй	776	1	0	677	10	88

ХҮСНЭГТ 32. БАЙШИНД АМЬДАРДАГ ӨРХИЙН ТОО, АХУЙН НӨХЦӨЛ, БАЙШИНГИЙН ТӨРӨЛ, ХОТ, ХӨДӨӨГӨӨР, 2010 ОН

Ахуйн нөхцөл	Байшинд суудаг өрх-бүгд	Байшингийн төрөл				
		Орон сууцны байшин	Бие даасан тохилог сууц	Сууцны тусдаа байшин	Оюутан, сурагчдын нийтийн байр	Ажиллагчдын нийтийн байр
БҮГД	2 294	626	115	1 396	27	130
Усан хангамж						
<i>Төвлөрсөн усан хангамжийн систем</i>						
Халуун, хүйтэн устай	75	36	8	27	3	1
Зөвхөн хүйтэн устай	874	589	107	155	13	10
<i>Бие даасан систем</i>						
Халуун, хүйтэн устай	1	0	0	1	0	0
Зөвхөн хүйтэн устай	2	0	0	1	1	0
<i>Зөөврийн</i>	<i>1 342</i>	<i>1</i>	<i>0</i>	<i>1 212</i>	<i>10</i>	<i>119</i>
Гал тогооны өрөө						
<i>Тусдаа өрөөтэй</i>						
Дангаараа эзэмшдэг	1 960	572	114	1 167	6	101
Нийтээрээ ашигладаг	40	14	1	22	2	1
<i>Тусдаа өрөөгүй</i>	<i>294</i>	<i>40</i>	<i>0</i>	<i>207</i>	<i>19</i>	<i>28</i>
Онгоц, шүршүүрийн өрөө						
Байнгын суурилуулсан	467	319	106	42	0	0
Угсардаг/ зөөврийн	40	24	8	8	0	0
Нийтээрээ ашигладаг	8	3	1	4	0	0
Байхгүй	1 779	280	0	1 342	27	130
ХОТ-БҮГД	1 509	1 944	433	2 645	57	120
Усан хангамж						
<i>Төвлөрсөн усан хангамжийн систем</i>						
Халуун, хүйтэн устай	74	36	8	26	3	1
Зөвхөн хүйтэн устай	872	587	107	155	13	10
<i>Бие даасан систем</i>						
Халуун, хүйтэн устай	1	0	0	1	0	0
Зөвхөн хүйтэн устай	1	0	0	1	0	0
<i>Зөөврийн</i>	<i>561</i>	<i>1</i>	<i>0</i>	<i>528</i>	<i>1</i>	<i>31</i>
Гал тогооны өрөө						
<i>Тусдаа өрөөтэй</i>						
Дангаараа эзэмшдэг	1 290	570	114	581	4	21
Нийтээрээ ашигладаг	33	14	1	16	2	0
<i>Тусдаа өрөөгүй</i>	<i>186</i>	<i>40</i>	<i>0</i>	<i>114</i>	<i>11</i>	<i>21</i>
Онгоц, шүршүүрийн өрөө						
Байнгын суурилуулсан	463	318	106	39	0	0
Угсардаг/ зөөврийн	38	24	8	6	0	0
Нийтээрээ ашигладаг	5	3	1	1	0	0
Байхгүй	1 003	279	0	665	17	42
ХӨДӨӨ-БҮГД	785	4	0	2 363	15	285
Усан хангамж						
<i>Төвлөрсөн усан хангамжийн систем</i>						
Халуун, хүйтэн устай	1	0	0	1	0	0
Зөвхөн хүйтэн устай	2	2	0	0	0	0
<i>Бие даасан систем</i>						
Халуун, хүйтэн устай	0	0	0	0	0	0
Зөвхөн хүйтэн устай	1	0	0	0	1	0
<i>Зөөврийн</i>	<i>781</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>684</i>	<i>9</i>	<i>88</i>
Гал тогооны өрөө						
<i>Тусдаа өрөөтэй</i>						
Дангаараа эзэмшдэг	670	2	0	586	2	80
Нийтээрээ ашигладаг	7	0	0	6	0	1
<i>Тусдаа өрөөгүй</i>	<i>108</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>93</i>	<i>8</i>	<i>7</i>
Онгоц, шүршүүрийн өрөө						
Байнгын суурилуулсан	4	1	0	3	0	0
Угсардаг/ зөөврийн	2	0	0	2	0	0
Нийтээрээ ашигладаг	3	0	0	3	0	0
Байхгүй	776	1	0	677	10	88

ХҮСНЭГТ 33. ГАР УТАС ХЭРЭГЛЭДЭГ, 6, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ТОО, БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШИН, БИЧИГ ҮСГИЙН МЭДЛЭГ, ХҮЙС, ХУВИАР, 2010 ОН

Боловсролын түвшин, бичиг үсгийн мэдлэг	Гар утас хэрэглэдэг хүн ам			Түүнд эзлэх хувь		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
БҮГД	29 219	14 741	14 478	100	100	100
Боловсролтой-Бүгд	27 149	13 633	13 516	92.9	92.5	93.4
Дээд	4 192	1 664	2 528	15.4	12.2	18.7
Тусгай мэргэжлийн дунд	1 729	564	1 165	6.4	4.1	8.6
Техник болон мэргэжлийн	1 263	680	583	4.7	5	4.3
Бүрэн дунд	7 512	3 612	3 900	27.7	26.5	28.9
Суурь	7 261	4 240	3 021	26.7	31.1	22.4
Бага	5 192	2 873	2 319	19.1	21.1	17.2
Боловсролгүй-Бүгд	2 070	1 108	962	100.0	100.0	100.0
Үүнээс: бичиг үсгийн мэдлэгээр						
Бичиг үсэг мэддэг	1859	1003	856	89.8	90.5	89
Бичиг үсэг мэддэггүй	211	105	106	10.2	9.5	11

ХҮСНЭГТ 34. ИНТЕРНЕТ ХЭРЭГЛЭДЭГ, 6, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ТОО, БОЛОВСРОЛЫН ТҮВШИН, БИЧИГ ҮСГИЙН МЭДЛЭГ, ХҮЙС, ХУВИАР, 2010 ОН

Боловсролын түвшин, бичиг үсгийн мэдлэгээр	Интернет хэрэглэдэг хүн ам			Түүнд эзлэх хувь		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
БҮГД	5 776	2 467	3 309	100	100	100
Боловсролтой-Бүгд	5 616	2 378	3 238	97.2	96.4	97.9
Дээд	2 318	946	1 372	41.3	39.8	42.4
Тусгай мэргэжлийн дунд	275	100	175	4.9	4.2	5.4
Техник болон мэргэжлийн	80	41	39	1.4	1.7	1.2
Бүрэн дунд	1 536	593	943	27.4	24.9	29.1
Суурь	834	401	433	14.9	16.9	13.4
Бага	573	297	276	10.2	12.5	8.5
Боловсролгүй-Бүгд	160	89	71	100.0	100.0	100.0
Үүнээс: бичиг үсгийн мэдлэгээр						
Бичиг үсэг мэддэг	146	82	64	91.3	92.1	90.1
Бичиг үсэг мэддэггүй	14	7	7	8.8	7.9	9.9

ХҮСНЭГТ 35. ГАР УТАС ХЭРЭГЛЭДЭГ 15, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ТОО,
ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН БАЙДАЛ, ХҮЙС, ХУВИАР, 2010 ОН

Хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал	Гар утас хэрэглэдэг хүн ам			Гар утас хэрэглэдэг хүн амын эзлэх хувь		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
БҮГД	15 62	8 604	6 758	100	100	100
Цалин хөлстэй ажиллагч	6 643	3 288	3 355	43.2	38.2	49.6
Ажил олгогч	103	79	24	0.7	0.9	0.4
Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч	5 484	4 638	846	35.7	53.9	12.5
Нөхөрлөл, хоршооллын гишүүн	21	11	10	0.1	0.1	0.1
Өрхийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд цалин хөлсгүй оролцогч	3 101	583	2 518	20.2	6.8	37.3
Бусад	10	5	5	0.1	0.1	0.1

ХҮСНЭГТ 36. ИНТЕРНЕТ ХЭРЭГЛЭДЭГ 15, ТҮҮНЭЭС ДЭЭШ НАСНЫ ХҮН АМЫН ТОО,
ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН БАЙДАЛ, ХҮЙС, ХУВИАР, 2010 ОН

Хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал	Интернет хэрэглэдэг хүн ам			Түүнд эзлэх хувь		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
БҮГД	2 630	1 228	1 402	100	100	100
Цалин хөлстэй ажиллагч	2 232	997	1 235	84.9	81.2	88.1
Ажил олгогч	51	39	12	1.9	3.2	0.9
Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч	274	181	93	10.4	14.7	6.6
Нөхөрлөл, хоршооллын гишүүн	3	1	2	0.1	0.1	0.1
Өрхийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд цалин хөлсгүй оролцогч	67	9	58	2.5	0.7	4.1
Бусад	3	1	2	0.1	0.1	0.1